

iktisat dergisi®

aylık dergi

sayı: 517-518

12 TL

35. iktisatçılar haftası özel sayısı

geçmişin mirası
geleceğin
beklentisi
arasında türkiye

Vahap Adıyaman • Asaf Savaş Akat • Işıl Akbaygil
Yüksel Akkaya • Erdoğan Alkin • Figen Altuğ • Fulya Atacan
İmren Aykut • Korkut Boratav • Alaattin Büyükkaya
Sencer Divitçioğlu • Ömer Faruk Eminağaoğlu • Fuat Ercan
Nihat Falay • Hurşit Güneş • Sabih Kanadoğlu • Atilla Kart
Gülten Kazgan • Handan Koç • Esfender Korkmaz
Derya Kömürcü • Ahmet Haşim Köse • Mark Lewis • Erol Manisalı
Sedat Murat • Cemil Oktay • Süleyman Seyfi Öğün • İzzettin Önder
Cevat Öneş • Özgür Öztürk • Burhan Şenatalar • Hülya Talu • Umur Talu
Erdoğan Tokgöz • Nihal Tuncer • Cüneyt Ülsever • Beyza Üstün

1943

iktisat

dergisi

AYLIK DERGI

Sayı: 517-518 Temmuz-Ağustos 2011
Fiyatı: 12 TL.
ISSN 1302 5335

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin hakemli yayın organıdır.

Kurucular

Nihat Batur, Oktay Emed, Reşat Umur

Sahibi

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti adına

Yönetim Kurulu Başkanı

Vahap Adıyaman

Genel Yayın Yönetmeni

Serhat Aligil

Yayın Kurulu

Hikmet Akçiçek (Yazı İşleri Müdürü)
Aylin Aktükün, İlker Aktükün,
Serhat Aligil, Aysel Ankoğa,
Gülnur Elçik, Fuat Ercan
Başak Ergüder, Nuray Ergüneş, Özge İzdeş,
Derya Kömürçü, Kuvvet Lordoğlu
Yasemin Öztürk, Metin Sarfati, Sermin Sarca
Mehmet Türkay, Berna Uymaz,
İşaya Uşur, Sinan Yıldırım

Editör Kurulu

Öztin Akgüç, Erdoğan Alkin, Mehmet Altan
Kaya Ardiç, Cengiz Arın, Taner Berksoy
Ercan Eren, Nihat Falay, Tamer İşgüden
İzzettin Önder, Murat Özyüksel
Nail Satlıgan, Ümit Şenesen, Gül Günver Turan

Yayın Kurulu Sekreteri

Emrah Cengiz

Yönetim Yeri

Galipdede Cad. Birlik Apt. No: 24/1 Tünel
34420 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel: +90 (202) 252 61 30 - 292 60 64
Fax: +90 (212) 292 60 85

E-Posta

dergi@ifmc.org.tr
iktisatdergisi@gmail.com

Web

http://iktisatdergisi.ifmc.org.tr

Baskı Hazırlık

Okyanus Yayıncılık
0 212 245 9037

Baskı

Can Matbaacılık
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi K:3 N:7
Topkapı / İSTANBUL
0212 613 1547

Dağıtım

Detay Dağıtım 0212 216 01 86

Abone Koşulları

Yıllık 60 TL
Üye, Öğrenci, Arş. Gör. ve Öğretim Üyesi:
Yıllık 50 TL
Yurtdışı: 90\$
Abone Hesap No:
Garanti Bankası Harbiye Şubesi: 6299680
Akbank Taksim Şubesi: 41007
İş Bankası: 709365
Dergide yayınlanan yazılar Cemiyeti bağlamaz,
görüşler yazarlara aittir.

Yayın Türü: Yerel Sürekli Yayındır.

* Hakemli dergi kuralları 2. sayfadadır.

Son Baskı Tarihi:
31 Ağustos 2011

İçindekiler

editörden

2

küresel kriz sonrası değişen dünya dinamikleri

4

Açılış : Vahap Adıyaman, Prof. Dr. Esfender Korkmaz,
Prof. Dr. Sedat Murat
Sunuş : Hülya Talu
Konuşmacılar : Prof. Dr. Asaf Savaş Akat
Prof. Dr. Korkut Boratav
Dr. Mark Lewis

türkiye'de sermayenin değişen yapısı

28

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Gülten Kazgan
Konuşmacılar : Prof. Dr. Ahmet Haşim Köse
Prof. Dr. İzzettin Önder
Prof. Dr. Nihal Tuncer
Dr. Özgür Öztürk

muhafazakarlık ve iktidar

61

Oturum Başkanı : Erdoğan Alkin
Konuşmacılar : Prof. Dr. Fulya Atacan
Dr. Alaattin Büyükkaya
Prof. Dr. Fuat Ercan
Handan Koç

muhalefetini arayan türkiye

88

Oturum Başkanı : Dr. İmren Aykut
Konuşmacılar : Prof. Dr. Hürşit Güneş
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün
Dr. Derya Kömürçü
Umur Talu

nasıl bir anayasa? nasıl bir cumhuriyet?

113

Açılış : Sabih Kanadoğlu
Oturum Başkanı : Prof. Dr. Nihat Falay
Konuşmacılar : Ömer Faruk Eminağaoğlu
Atilla Kart
Prof. Dr. Burhan Şenatalar

nasıl bir demokrasi?

140

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Figen Altuğ
Konuşmacılar : Prof. Dr. Yüksel Akkaya
Prof. Dr. Cemil Oktay
Cevat Öneş
Cüneyt Ülsever
Prof. Dr. Beyza Üstün

iktisat dergisi

editörden

Sayı: 517-518 Temmuz-Ağustos 2011
Fiyatı: 12 TL.
ISSN 1302 5335

HAKEMLİ DERGİ KURALLARI

Yayın Kuralları:

- iktisat dergisi her ay yayınlanan hakemli dergidir.
- Dergide yayınlanan makaleler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.
- Dergide yayınlanmak üzere gönderilen her türlü yazı, yayın kurulu tarafından bir ön incelemeye tabi tutulduktan sonra, uygun görüldüğü takdirde hakem tespiti yapılacak ve ilgili hakemlere gönderilecektir.
- Makale konuları başta iktisat olmak üzere sosyal bilimlerle sınırlıdır.
- Davet edilmiş olanların dışındaki yazılar hakem denetiminden geçer.

Teknik Özellikler:

- Makale Microsoft Word programıyla yazılmalıdır. Dört adet A4 boyutunda çıktıyla, 200 kelimelik bir özet ve en fazla 8 anahtar kelime ile teslim edilmelidir.
- Makaleyle birlikte yazarın (yazarların) adını, ünvanını, çalıştığı kurumu, açık adresini, kolay ulaşılabilecek iş ve cep telefonlarını, email adreslerini belirten bir kapak yazısı yollanmalıdır.
- Makale sonlarında yazar soyadlarına göre sıralanmış bir kaynak yer almalıdır.

İktisatçılar Haftası, bu yıl 35'inci yılına ulaştı.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti (İFMC) tarafından, 1974 yılında başlatılan ve sadece 12 Eylül 1980 Darbesi döneminde ara verilen Hafta, bu yönüyle de 35'inci yılına ulaşarak önemli bir başarıya imza attı.

İFMC'nin dünya ve Türkiye'yi anlama, araştırma, fikir üretme, yön verme çabası içinde olan insanlara katkı vermek için düzenlediği ve her geçen gün geliştirdiği Hafta, hem önemli konuları ele aldı hem kendi alanının kabul ve saygı görmüş farklı düşünceden kişilerini aynı platformda buluşturdu.

6-8 Nisan tarihleri arasında, "Geçmişin Mirası Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye" üst başlığıyla gerçekleştirilen 35'inci hafta da bu anlayış doğrultusunda yapıldı.

Eylül 2008'de resmîyet kazanan ve bugün yeni bir boyuta ulaşan küresel krizin dünya ve Türkiye'yi nasıl etkilediği ve ekonomik sistemleri nasıl bir değişime uğrattığı önemli tartışma konularından biriydi 35'inci Haftanın...

Türkiye, geçen zaman içinde borç yapısı, bütçe açığı gibi belli ekonomik parametrelerde birçok ülkeye göre daha iyi bir performans sergilese de, özellikle işsizlik, yatırım hacmi gibi konularda önemli sıkıntılar yaşadı. Krizin yeni boyut kazandığı bugünlere ise önemli bir cari açıkla giriyoruz...

Geçen zamanda, önemli değişim görülen alanlarından biri de siyaset oldu. Siyasi yelpaze yeniden şekillenirken yükselen muhafazakarlık ve yeni bir merkez oluşumu 35'inci Haftanın da önemli bir tartışma alanıydı. Bu kapsamda, en dikkat çeken alt başlıklardan biri ise "Muhalefeti Arayan Türkiye" oldu. Son yapılan seçimler ise bu başlığın önemini daha da artırdı...

Türkiye bugün, önemli değişikliklere uğrasa da hâlâ '12 Eylül Anayasası' ile yönetiliyor. Bu Anayasa hem binlerce yasayı hem daha da önemlisi insanların aklını esir almış durumda. Bugün bu durum ülkenin demokrasi arayışlarını etkilerken yeni özgürlüklere ulaşılmasını da engelliyor. Haftamızdaki "Nasıl bir Anayasa? Nasıl bir Cumhuriyet? Nasıl bir Demokrasi?" alt başlığının da, önümüzdeki dönemde yoğunlaşacak 'Anayasa' tartışmalarına ışık tutmasını diliyoruz...

Uzun yıllardır olduğu gibi, bu yıl da haftamızın her bir gününü; düşünce dünyamıza büyük katkı sağlayan Hocalarımıza ayırdık. Bu yıl, Prof. Dr. Erol Manisalı, Prof. Dr. Işıl Akbaygil ve Prof. Dr. Erdinç Tokgöz bizlerleydi. Kendilerine sevgi ve saygılarımızı bir kez daha sunuyoruz...

İFMC, bugünlerde 36'ıncı İktisatçılar Haftasına hazırlanıyor. Üyelerinin kolektif aklından güç alarak çalışmalarını bağımsız bir örgüt olarak sürdüren İFMC, yeni haftada da farklı fikirlerin rafine temsilcilerine özgür bir tartışma ortamı sunmayı hedefliyor. Bu noktada, hem üyelerimize hem sponsorlarımıza bir kez daha teşekkür ederken, desteklerinin sürmesini diliyoruz.

İFMC

Genel Merkez Yönetim Kurulu

Prof. Dr. Erol Manisalı

Esfender
Korkmaz

Sencer
Divitçioğlu

Erol
Manisalı

Vahap
Adıyaman

Prof. Dr. Erol Manisalı 1940 yılında İstanbul'da doğdu. Vefa Lisesi'ni bitirdikten sonra İ.Ü.İktisat Fakültesi'ne girdi. 1962'de mezun olan Manisalı 1964'de doktora payesini aldı. 1971'de doçent, 1976'da profesör oldu.

İktisat Fakültesi'nde Prof.Dr.Sabri Ülgener, Prof.Dr.Ahmet Kılıçbay, Prof.Dr. Gülten Kazgan'la çalıştı. 1979-2007 yılları arasında İ.Ü.Avrupa ve Ortadoğu Araştırma Merkezi Başkanlığı yaptı. 10 yıla yakın İktisat Bölümü başkanlığında bulundu.

Uluslararası İktisat, Uluslararası ilişkiler, Avrupa Birliği, Kıbrıs ve Ortadoğu konularında çalışmalarda bulundu.

London School of Economics'te 1965-1968 döneminde doktora üstü çalışmalarda bulundu.İktisat Fakültesi yanında Hacettepe Üniversitesi'nde bir yıl ders verdi. Ayrıca Uludağ ve Sakarya Üniversitelerinde ziyaretçi hoca olarak ders verdi.

1962 yılındaki asistanlığından emekliliğine kadar 46 yıl 3 ay İktisat Fakültesi'nin öğretim üyesi olarak çeşitli dersler verdi.

Prof. Manisalı'nın İngilizce ve Türkçe olmak üzere çok sayıda makalesi ve yayınlanmış 71 adet kitabı bulunmaktadır.

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

küresel kriz sonrası değişen dünya dinamikleri

Prof. Dr. Erol Manisalı'ya armağan

6 Nisan 2011 Çarşamba

1. Gün

Birinci Oturum

- Açılış** : Vahap Adıyaman, Prof. Dr. Esfender Korkmaz, Prof. Dr. Sedat Murat
Sunuş : Hülya Talu
Konuşmacılar : Prof. Dr. Asaf Savaş Akat
Prof. Dr. Korkut Boratav
Dr. Mark Lewis

4

aylin altınay (Yönetim Kurulu Üyesi) - Sayın konuklar, değerli öğretim üyeleri ve çok sevgili öğrenciler; hepimiz 35. İktisatçılar Haftasına hoş geldiniz.

1974 yılında "Sanayileşmenin Neresindeyiz" üst başlığıyla başlayan ve 1980 yılı olağanüs-

tü dönemi hariç 35 yıldır aralıksız devam eden İktisatçılar Haftasının bu seneki üst başlığı "Geçmişin Mirası, Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye." Şimdi açılış konuşmasını yapmak üzere fakültemiz Dekanı Sayın Prof. Dr. Sedat Murat'ı kürsüye davet ediyorum.

sedat murat - Sayın Milletvekilim, iktisat ve iş dünyasının seçkin temsilcileri, değerli basın mensupları, saygıdeğer hocalarım, değerli meslektaşlarım ve çok sevgili öğrenciler ve misafirler; bugün 35. İktisatçılar Haftası vesilesiyle bir araya gelmiş bulunuyoruz. Ana temamız gerçekten her sene olduğu gibi bu sene de güzel seçilmiş. Bu haftanın bizlere faydaları, hayırlar getirmesini temenni ediyorum. Bu arada tabii fakültemizin artık 75. yılı, bunu da bu arada hep beraber tekrar hatırlatıp, kutluyoruz.

Değerli misafirler, geçmişin mirasına bakıldığında kesinlikle örnek almamız gereken birçok unsur olduğu gibi, ders çıkarılması gereken unsurlar da bulunuyor. Fakat bir gerçek var ki, dünya bugün geçmişten çok daha farklıdır, sürekli değişmektedir. Yani küreselleşiyor, bilginin önemi artıyor, dünyanın neresinde bir olay meydana gelirse gelsin, ondan başka ülkelerin, kurumların etkilenmemesi mümkün değil. İşte Japonya'da nükleer sızıntı bunun en güzel örneklerinden birisi, bütün dünya telaşlanmış durumda. Bu arada dünyada öne çıkan bazı kavramlar var. Hepinizin bildiği gibi bunlar küreselleşme, ama bir taraftan da tabii yerelleşme, uluslararası sermaye hareketleri, finansal krizler, finansal kırılganlık, güvenilirlik, demokratikleşme ve insan hakları, bu kavramlar özellikle günümüzde çok daha fazla önem arz etmektedir.

Sevgili misafirler, demokrasi açığıyla iktisadi kalkınma arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu burada hazır bulunan herkes çok iyi biliyor. Demokrasi açığı olan ülkelerin birçoğunda ekonomik ve sosyal problemler de peşi sıra geliyor. Fakat ileri demokrasilerdeyse bu problemler kıyaslanamayacak düzeyde oldukça azdır, dolayısıyla Türkiye'nin demokratikleşme sürecini başarıyla tamamlaması ve ileri demokrasiler arasında yerini alması son derece önemli. Geçmişten günümüze bakıldığında Türkiye'nin büyük bir demokrasi sınavı verdiği ve bu sınava devam ettiği görülüyor. Yani bu sınavı hâlâ tamamlamış değiliz, bu sınavımız devam ediyor. Sürekli bir şekilde gündemdeki

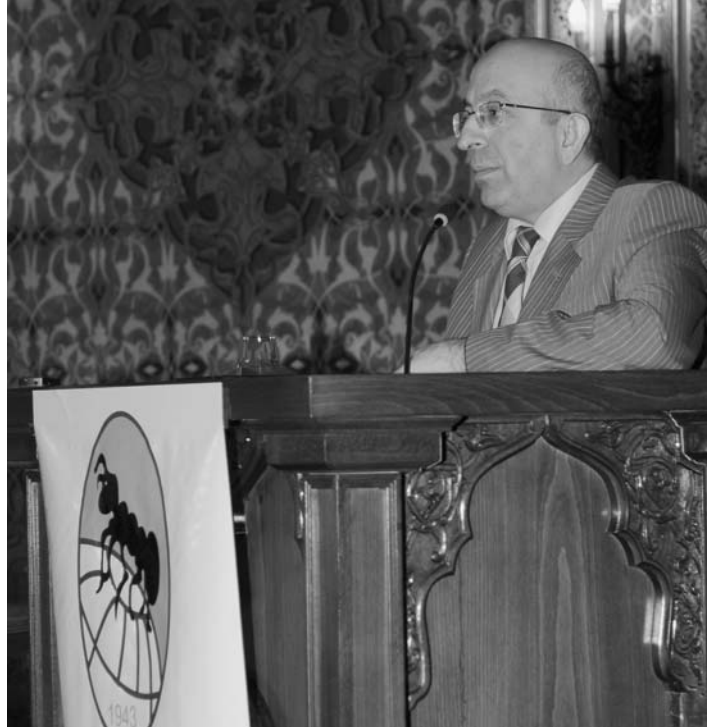
yerini muhafaza etmiş olan rejim tartışmaları ülkenin enerjisini tüketiyor. Bu tartışmalar büyük ölçüde suni bir nitelik taşımakta ve ülkedeki dinamikleri çatışma ortamına çekme amacı içinde. Rejim tartışmaları üzerinden halkın oyuyla gelmiş iktidarların meşruluğunun tartışılmaya açılması büyük bir demokrasi problemi. 1960'lardan bu yana ortalama olarak her 10 yılda bir askeri müdahaleler olmakta ve maalesef bir taraftan da orduya sürekli olarak yönetimi ele alma çağrısının yapılması demokrasinin kesintiye uğramasına neden oldu.

1960, 1970, 1980 darbeleri, nitelik değiştiren 28 Şubat postmodern darbesi ve son 10 yıldır sürekli demokrasi aleyhinde orduyu göreve çağırma gibi anlayışlar demokrasi tarihine geçecek kara birer lekedir ve böyle hatırlanmaya devam edecektir. Nitekim ara rejimlerden, erken seçimlerden, koalisyon hükümetlerinden kurtulmuş bir Türkiye ekonomisinin potansiyeli göstermesi bakımından geçtiğimiz günlerde açıklanan büyüme rakamları oldukça anlamlıdır.

IMF bildiğiniz gibi gelişmekte olan ülkelerin ortalama büyüme oranlarını yüzde 7,7 olarak

sedat murat

Demokrasi açığı olan ülkelerin birçoğunda ekonomik ve sosyal problemler de peşi sıra geliyor

sedat murat

**Kurumlar arasında
bir uzlaşma
kültürünün değil,
çatışma
kültürünün
yerleştirilmeye
çalışılması veya
yerleşmiş olması
demokrasi
açısından ciddi bir
handikap**

tahmin etmişken, Türkiye bu oranın üzerinde yüzde 8,9 bir büyüme gerçekleştirdi. Yani ülkemiz gelişmekte olan ülkelerin ortalamasından daha yüksek bir büyüme düzeyine ulaştı. Bildiğiniz gibi 2010 yılında ekonomik büyüme açısından ilk sırayı Çin, ikinci sırayı Arjantin, üçüncü sırayı da Türkiye aldı. Çin'in büyüme oranı yüzde 10,3, Arjantin'in 9,2, biraz önce belirttiğim gibi Türkiye de yüzde 8,9 büyüdü. Tabii bu aslında bir başarı. Fakat Türkiye'de asıl sorun belki de sevgili Esfender Hocamızın da yazılarında, konuşmalarında sıkça belirttiği gibi istikrarlı büyüme sorunudur. Bu noktada şunu ilave etmek istiyorum: İstikrarlı hükümetler olmadığı sürece istikrarlı büyümeyi de tam olarak gerçekleştirebilmek mümkün değil. Tabii ki büyüme çok farklı şekillerde tartışılabilir, ama özellikle ekonomistler ama biraz da benim alanım sosyal politika olduğu için ekonomik büyümenin çalışma hayatına yansımaları, istihdam hayatına yansımaları çok daha arzu edilen bir yoldur. Yani istihdam dostu büyüme her zaman arzu ettiğimiz bir büyümedir.

Tabii şunu da belirtmek gerekir ki, dünya belki 2,5 asırdır görülmemiş düzeyde büyüdü ama bu büyümeden dünya halkları nasıl yararlandı? Gelir durumu dünyada ne duruma geldi? Dünyada yoksulluk azaldı mı, arttı mı? Belki dünya sanayi toplumundan beri görülmemiş düzeyde yoksullaştı. Sanayi devriminden önce tabii günümüze göre belki yoksulluk görece olarak vardı ama bu kadar eşitsiz bir şekilde dünyada gelir dağılımı bozukluğu görülmedi.

Değerli misafirler, politik kutuplaşmaya dayalı gelişen siyaset yapma anlayışı kuşkusuz son derece zararlıdır. Zira bu anlayış toplumu politik kutuplara ayırarak, bir kaos ortamı oluşturmayı amaçlıyor. Kurumlar arasında bir uzlaşma kültürünün değil, çatışma kültürünün yerleştirilmeye çalışılması veya yerleşmiş olması yine demokrasi açısından ciddi bir handikap. Bazı kurumların kendilerini diğer kurumların üstünde görmesi, Anayasadan, yasalardan ve yönetmeliklerden almadıkları yetkileri kullanmaya çalışmaları hukukun üstünlüğü açısından

dan önemli bir açmaz. Yapıcı bir muhalefet anlayışından uzak davranılması, iktidarın yapmış olduğu her uygulamayı siyasi bir alana çekerek, popülist bir şekilde yaklaşılması Türkiye'nin verdiği demokrasi sınavına tipik örneklerden biridir. Dolayısıyla son günlerde gündeme damgasını vuran sivil Anayasa, yeni Anayasa tartışmaları bunun en tipik örneklerinden biri olduğu gibi Türkiye için aynı zamanda önemli bir fırsattır da. Bu süreçte tüm toplumsal tarafların elini taşın altına koyması ve bu sürece pozitif katkı yapması Türkiye'nin önünü açan bir aşama olacaktır.

Türkiye'de siyasi tartışmalar sürekli olarak Anayasal değişikliklere kilitlendi ve bu sürüyor. Toplumsal tarafların katkı sağladığı ve üzerinde uzlaştığı yeni bir sivil Anayasanın hazırlanması önümüzdeki yıllarda siyasi tartışmaların Anayasa üzerinden yapılmasını engelleyeceği gibi, Türkiye'nin diğer sorunlarıyla mücadele etmesi için enerjisi de kalacaktır. Yine Türkiye ekonomisinde sağlanan istikrarın korunması için hükümet ve muhalefet arasındaki siyasi tartışma ortamının sığıltan kurtularak, daha nitelikli bir hale getirilmesi demokrasi açığını ortadan kaldırmaya yönelik uygulamalara destek olunması ve bu sürecin gerilim ortamı oluşturmadan yapıcı ve derinlikli bir muhalefet anlayışıyla gerçekleştirilmesi gerekiyor. Zira iktisadi ajanların politik risk, güven ve benzeri unsurları beklentilerine dahil ederek kararlar aldığı unutulmamalı.

Sonuç olarak politik risk, ülke riski, demokrasi açığı, koalisyon hükümetleri sık sık erken seçime gidilmesi gibi unsurlar güvenilirliği olumsuz etkileyecektir. Güvenilirliğin azalmasıysa finansal kırılganlık, ani sermaye çıkışları, makro iktisadi dalgalanmalara yol açarak, kriz koşullarını önlemektedir. Bu noktada tüm toplumsal tarafların üzerine düşeni yaparak, toplumsal enerjilerini yanlış alanlara yönlendirmemesi toplumsal bir borçtur.

Ben bu duygu ve düşüncelerle tekrar haftamızı kutluyor, başarılar sağlanmasını hem günümüze, hem geleceğimize önemli katkılar sağ-

lamasını diliyor, haftamızı kutluyor, hepimize tekrar bu tarihi mekâna hoş geldiniz diyorum.

aylin altınay - Sayın Dekana konuşması için teşekkür ederiz. Şimdi İktisatlılar Vakfı Mütavelli Heyeti Başkanı Sayın Prof. Dr. Esfender Korkmaz konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

esfender korkmaz - Değerli öğretim üyeleri, hocalarımız, değerli öğretim üyesi arkadaşlar, basın mensupları, değerli katılımcılar ve öğrenciler; hepimizi sevgiyle, saygıyla selamıyorum, başarılar diliyorum. Değerli arkadaşlar, bu doktora salonu İstanbul Üniversitesi'nin sembolü olarak kalacak bir salondur, bu sembol hepimizin şu kürsüden geçmesiyle gerçekleşmiştir. Ben de bu salonda jüri karşısına çıktım.

İktisat Fakültesi, 1933 reformuyla Türkiye için misyonu açısından önemli bir fakültedir ve o önemini bugün de koruyor. Onun için gerçekten her zaman İktisat Fakültesi'nin Türkiye açısından bu misyonunu devam ettireceğine inanıyorum.

Değerli arkadaşlar, iktisatçı olmak yalnızca bir meslek, bir iş yahut da bir titr anlamının daha ötesine geçen bir olgudur. İktisatçının topluma karşı bir misyonu vardır. Bir tıp doktoru hastasına karşı sorumludur ama iktisatçı tüm topluma karşı sorumludur. Topluma gerçekleri anlatmak, topluma iktisadın çapraşık yönlerini, anlaşılmaz yönlerini anlatmak, madalyonun arka tarafını göstermek iktisatçının görevidir. Onun için iktisatçı bir 'iktisat namusu'na sahiptir ve bunu her platformda, her zeminde hangi alanda nerede çalışırsa çalışsın bu topluma karşı bu görevini, bu misyonunu sürdürmek zorundadır.

İki tane örnek vermek istiyorum: Şimdi madalyonun arkası olarak herkes cari açıktan şikâyetçi, Başbakan da şikâyet etmeye başladı. Yalnız tabii halk bugün cari açığı hissetmiyor, yani halka dersin dış işlemler cari açığının halk için hiçbir anlamı yok ama halk için bir anlamı olacak. Ne zaman olacak? Gelecekte olacak.

Şimdi bunu anlatmak iktisatçının görevidir. Çünkü bugüne kadar 2003-2010 arasında Türkiye 219,5 milyar cari açık verdi. Bunun rakamların ötesindeki anlamı nedir? Finansman konusundaki anlamı nedir? Bunu ancak iktisatçı halka anlatabilir. Bu yüzden Türkiye varlıklarını sattı, bu yüzden Türkiye'nin dış borcu arttı ve bunlar nedeniyle bugün 20 milyar dolara yakın faiz ve kâr transferi yapılıyor. Şimdi bu Türkiye'de yapılmış yatırımdan değil, sıfırdan yatırımdan değil, işte kârlı bankaların, Telekom gibi kuruluşların satılmasından...

Dış borç yükünden ortaya çıkan transfer, yani Türkiye aynı büyüklükte petrol faturasını tartışıyor ama bu cari açığın finansmanı nedeniyle ve cari açığı bir kısır döngü haline getiren 20 milyar dolar her zaman faiz ve kâr transferini tartışmıyor. Petrol faturası var ama karşılığında petrol alıyorsunuz, üretim yapıyorsunuz, ama bu öyle değil, bu bir açığın finansmanından dolayı yurtdışına transfer edilen faiz ve kâr transferi... İktisatçının bunu tartışması lazım.

Şimdi değerli arkadaşlar, iktisatçının aynı zamanda siyasetin popülizminden ülkeyi ve toplumu kurtarması lazım, bunu kurtarmak için

esfender korkmaz

İktisatçının aynı zamanda siyasetin popülizminden ülkeyi ve toplumu kurtarması lazım

esfender korkmaz

Fiili işsizliğin yüzde 20'ler olduğu bir Türkiye'de devletin, üretim yapması lazım, devletin devreye girip yatırım yapması lazım

çaba göstermesi lazım. Şimdi bir tecrübem oldu. Devletin işi hem iş yaratmak hem yoksula yardım etmek, ama burada bir öncelik olması lazım. Şimdi siz iş yaratmak yerine istihdam yaratmak yerine, poşet dağıtırsanız, para dağıtırsanız, ki Bütçe Kanununda bu var, müsaait, o zaman iş nasıl yaratacaksınız? Şimdi ben bu Çinliler'in atasözüne çok önem veriyorum: Balık dağıtmayı değil, balık tutmasını öğretmemiz lazım. Bunun için de bu işsizliğin, yani fiili işsizliğin yüzde 20'ler olduğu bir Türkiye'de devletin devreye girip, üretim yapması lazım, devletin devreye girip yatırım yapması lazım. Bu üretimi ve yatırımı sonunda yine o topluma kazandırması lazım.

Bakın, benim bu konuda maalesef siyasi hayattımda tercih etmek zorunda kaldığım bir misyon var. Acaba popülist davranarak ben de daha çok oy almak için ne yapılır onu mu düşünmem lazım, yoksa bu toplumun, bu işsizliğin geleceğine bir çözüm mü üretmek lazım? Tercihim daima toplumdaki yeni olmuştur.

Şimdi benim düşüncem şu: Diyorum ki, biz para ve poşet dağıtmak yerine bu kaynaklarla fabrika yapalım, bu kaynaklarla Anadolu'nun her tarafında üretim yapalım ve bunu da devlet yapsın. İşçi çalışacak, üretim sırasında çalışacak ve sonuçta diyelim ki, Kars'ta birkaç fabrika yapıyorsunuz. İstanbul'daki işsiz Karslı da oraya geri dönecek. Şimdi oradaki bunun tabii ne tarafı var? Arz-talep tarafı var, belki enflasyon tarafı var ama bir yerde üretim olursa arz-talep dengelenir.

Türkiye'nin geri kalmış illerinde aslında kaynak imkânı var, potansiyel yatırım imkânları var. Ben birkaç tanesini söyleyeyim: Örneğin, Ardahan ve Kars'ta organik tarım ve hayvancılık organize bölgesi kurulabilir. Biliyorsunuz arkadaşlar, şimdi organik tarım dünyada çok önemli misyonu olan, çok önemli talebi olan bir sektör, organik hayvan ürünleri üretim tesisi yapılabilir.

Şimdi devlet bunu yaparsa oradaki işsiz önce çalışır, o çalışan işçinin ücretlerinden, ona verilecek ücretlerinden 1/4'ini kesersiniz, karşılı-

ğında hisse senedi verirsiniz, 5 sene sonra diyelim fabrikanın maliyeti karşılanırsa o işçiyi devredersiniz. Yani diyelim 200 işçi çalışıyorsa, o 200 işçinin ortak organizasyonuna bu fabrikayı devredersiniz. Ne olur o zaman? O zaman bir defa sermaye tabana yayılmış olur değil mi arkadaşlar?

Japonya'da 18 tane dolar milyarderi var, Türkiye'de 38 tane var... Bu bir defa Türkiye'deki sermayenin tabana yayılmadığının bir göstergesi, onun için diğer illerde de yapılabilir. Tabii benim dediğim bu yatırım politikası aynı zamanda para politikası, kur politikası, maliye politikası, iktisat politikasının bütünü olarak tabii, önce bir planlama yapacaksınız, bu dediğimi onun içine adapte edeceksiniz.

Hakkari'de deri işleme ürünleri tesisleri kurulabilir, Artvin'de Kafkas arısı üretimi ve organik bal üretimi tesisleri yapılabilir.

Şimdi arkadaşlar, ben bunu her zaman, yani poşet ve para dağıtmak yerine devlet böyle bir girişimde bulunsun. Bunu devlet yapar, 1933'te Türkiye yaptı arkadaşlar, yani Türkiye 1933'te birinci ve ikinci sanayi planıyla bu atılımı başlattı. Bugün devlet bunu yapabilir, bu devletçilik değil, sermaye de devlette kalmayacak, sermaye dediğim gibi yine çalışanlara intikal edecek ve dolayısıyla bu böyle bir alternatif karşısında ben iktisatçı olarak kardeşim, para dağıtmak yerine fabrika kuralım derim ve bu benim iktisat namusumdur. Çok teşekkür ediyorum.

aylin altınay - Sayın Korkmaz'a konuşması için teşekkür ederiz. Şimdi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti Genel Başkanı Vahap Adıyaman'ı konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

vahap adıyaman - Sayın hocalarım, basınımızın değerli temsilcileri, değerli iktisatlı arkadaşlarım, değerli konuklarımız; hepimizi saygıyla, sevgiyle selamlıyorum. 35. İktisatçılar Haftasına hoş geldiniz.

Değerli iktisatlılar, bildiğiniz gibi okulumuz 1936'da kuruldu. Bu sene 75. kuruluş yıldönümünü kutluyoruz.

Tabii 1936 yılında kurulan okulumuz, Hitler döneminin baskısından kaçan Alman hocalarının ve Sencer Divitçioğlu, Gülten Kazgan, Sabri Ülgener, İdris Küçükömer gibi sevgili hocalarımızın katkısıyla gerek ülkemize gerek iktisat camiasına önemli katkılar sundu ve buna devam ediyor. Genç nesil de onlardan aldığı bayrağı önümüzdeki yıllarda taşımaya devam edecek. Tabii İktisat Fakültesinde yetişen hocalarımız ve hocalarımızın yetiştirdikleri hocalar bugün ülkemizdeki birçok üniversitede 'iktisatlı'lar olarak görevlerini sürdürüyor.

Okulumuzun hemen ilk mezunları ise 1943'te Cemiyetimizi kurdu. Cemiyetimiz bu yıl 68. yılında. Artık cemiyetimiz de köklü bir çınar olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam ediyorlar. Daha sonraki süreçte yine İFMC'nin Kongresinde alınan bir kararla İktisat Fakültesi Mezunları ve Mensupları Vakfı kuruldu.

34 bin civarında mezun veren okulumuzun yaklaşık 11 bini cemiyetimize üye oldu ve cemiyetimiz 6 ilde şube açtı, bir ilde de temsilcilik açtı ve bütün Türkiye genelinde çalışmalarını sürdürüyor.

Geçen 68 yıldan İFMC, kamuoyunu yakından ilgilendiren etkinlikler düzenliyor. Bunlardan en önemlisi de hepimizin bildiği gibi İktisatçılar Haftası.

1974 yılında "Sanayileşmenin Neresindeyiz" üst başlığıyla başlayan İktisatçılar Haftamızın bu yıl 35'incisi düzenliyoruz. Bu sene ana başlığımız "Geçmişin Mirası, Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye." Tabii geçmişin mirası dediğimiz zaman özellikle 1923'ten başlayarak değerlendirmek gerekiyor. Geçen zamanın dönemselsel olarak ülkemizin ekonomisine, siyasal yaşamına, sosyal yaşamına ve kültürel yaşamına bıraktıkları bize yol gösterecek.

Ana konumuzun önemli alt başlıklarından biri "Küresel Kriz Sonrası Değişen Dünya Dinamikleri." Geçmişten bugüne ülkemizde, dünyada birçok kriz oldu. 1930'lu yılların krizi İkinci Dünya Harbine kadar devam eden siyasi ve ekonomik sıkıntının bir yansımasıydı. 2008 yılı krizi ise Amerika Birleşik Devletlerinde mali

piyasalarda başlayıp, daha sonra da tüm dünyayı etkisi altına alan bir krizdi. Hâlâ da etkileri sürüyor. Bu kriz özellikle gelişmiş ülkeleri etkilerken, Çin ise tarihi büyüme sürecinde. Yine, Hindistan önemli bir ekonomi ve ülke durumuna geçiyor. Türkiye'de ise sermayenin değişen yapısı 1980'li yılların sonundan başlayarak Anadolu sermayesi-İstanbul sermayesi tartışmalarını başlattı.

Haftamızın özellikle siyasete yönelik alt başlıkları ise "Muhafazakârlık ve İktidar" ve "Muhalefetini Arayan Türkiye."

Muhafazakârlık ve iktidar konusuna baktığımızda, 1980'le birlikte başlayan muhafazakâr anlayışın gelişimi dikkat çekici. Turgut Özal'ın döneminde merkez sağda muhafazakâr yapının iç içe geçmişliğinin sağlanması ve son 8 yılda da mevcut iktidarla muhafazakârlık arasındaki ilişkiler önemli.

Bir başka konumuz da "Nasıl Bir Anayasa, Nasıl Bir Cumhuriyet" ve "Nasıl Bir Demokrasi." 1980 darbesiyle hazırlanan Anayasayla yönetilen bir ülkeyiz. Yıllar içerisinde, özellikle de Avrupa Birliği çalışmaları çerçevesinde Anayasamızda birçok değişiklikler oldu, ancak Anayasanın artık ülkemizi yönetmek üzere ye-

vahap adıyaman

Turgut Özal'ın döneminde merkez sağda muhafazakâr yapının iç içe geçmişliğinin sağlanması ve son 8 yılda da mevcut iktidarla muhafazakârlık arasındaki ilişkiler önemli

vahap adıyaman

Ülkemiz, yasakları değil özgürlükleri tanımlayan bir anayasaya layıktır

terli olmadığını bütün kesimler vurguluyor. Yasakları değil, özgürlükleri tanımlayan bir Anayasaya ülkemiz layıktır, diye düşünüyorum.

Demokrasiyi ise bir kültür olarak algılıyorum, yani istediğiniz kadar şeklini çizin, tanımını yapın ama uygulama şansı yoksa toplumlarda öyle bir demokrasi olmuyor. İşte Haftamızda bütün bunlar tartışılacak.

aylin altınay - Sayın Adıyaman'a konuşması için teşekkür ederiz.

Sayın konuklar, bildiğiniz gibi İktisatçılar Haftasının önemli bir özelliği de, etkinliğin her bir gününün fakültemize büyük hizmetler vermiş öğretim üyelerine armağan edilmesidir. Bu yıl İktisatçılar Haftasının ilk günü Prof. Dr. Erol Manisalı'ya armağan edilmiştir. Sayın Manisalı ve kendisine teşekkür plaketini takdim etmek üzere Sayın Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu'nu kürsüye davet ediyorum.

sencer divitçioğlu - Gerçi Erol'un çocukluğundan başlamayacağım ama onu çok gençken, yani üniversitenin birinci sınıfındayken tanıyorum. Çünkü bir ara, abuk sabukluk yaparak 'eğitim meselesi'ni tanıdığım öğrencilerle yoğurmak istedim. Felsefe konuşmak gibi şeyler işte... Ama baktık ki olmuyor; felsefeyi, tarihi hiç sevmiyorlar... Ancak Erol o sırada devamlı olarak geldi. O zaman 'bu çocuk adam olacak' dedim. Gerçekten de oldu!..

Fakültede ben de hocaydım; profesör, doçent miydim, neydim, girdiğim vakit onu da gördüm, asistan olarak gelmiş kitaplara gömülmüş... 'Sen burada mısın?' dedim, 'evet, buradayım hocam' dedi. 'Ne yapıyorsun?' dedim. Buna lütfen dikkat edin, ilk defa 'Avrupa ve biz' konusunu ciddi olarak, hatta bilimsel olarak anlatan hoca budur, bunu söyleyeyim. Sonra o arada galiba aynı zamanda Kıbrıs meselesi de arttı, milliyetçi bir tavırla...

erol manisalı - "Milliyetçi" yerine "antiemperyalist" demek daha doğru olur.

sencer divitçioğlu - Milliyetçi de denilir, niçin denilmesin?

erol manisalı - Yok milliyetçi değil, antiemperyalist.

sencer divitçioğlu - Niçin, milletini seven fena mı? İyi bir şey. Neyse ama onu da ilk defa ırgalayan insan kendisidir, onu söyleyeyim. Bu Esfender Hoca iktisatçının görevlerini anlatırken çok hoş bir şey söyledi: 'Bu iktisat sadece iktisat değildir, biraz da galiba namustur, düğün insan mesleğinde' falan filan diye bir şeyler söyledi. Erol'un buna çok yatkın olduğunu söyleyeyim.

Cemiyetten Erol'a 'Kimi istiyorsunuz?' demişler o da 'Sencer Hocayı istiyorum' demiş. Bu ne kadar mutluluk biliyor musunuz bir hoca için? Darısı başınıza.

Söyleyecek başka bir şeyim daha var: Benim kargaşa içinde geçen dönemlerimde demir gibi yanımda durdu, yanımda durdu. Namusun yanında durdu. Kimseyi gammazlamadı... Hem iftihar ederim hem sevgiyle gözlerinden, yanaklarından öperim.

Bu güzel bir jesttir. Aynı üniversitede beraber olarak hiçbir yalana gitmeden, her zaman överek, severek büyümek, çalışmak, olgunlaşmak; darısı başınıza. Biz bunu yaşadık, kötüsünü de yaşadık ama kötülerin nerede olduğunu bilmiyorum, galiba öldüler hepsi. Efendim, teşekkür ederim.

erol manisalı - Sencer Hocamız benim hem hocam hem dostum oldu. Bu benim için çok büyük bir mutluluktur. Birinci sınıfta, ikinci sınıfta Sencer Hocayı tanıdım, ikinci sınıfta evine gittim. Kaç defa öğrenci arkadaşlarla evine gitme mutluluğunda bulunduk. Evine gitmek çay içmek için, kahve içmek için değildi, Türkiye ve dünya meselelerini tartışmak içindi.

Podima'ya, Yalıköy'e gittim Sencer Hocamı görmeye Karadeniz kıyılarına... İnsanın huzurlu bir dost olarak hep olumlu şeyler düşündüğü bir fikirdaşının olması çok önemli bir şey, çok özel bir şey. İnsanların birliği fikirlerin birliği, bilimin birliği ve ahlâkın birliği, bütünlüğü açısından çok hayati bir şey. Bugün galiba piyasalarda en zor bulunan bir mal haline dönüşmüştür.

Birinci sınıfta 'mal' deyince bir soru sormuştu Sencer Hoca. Cumhuriyet Gazetesinden bir

haber, haberde şu yazıyor: “Adana’da domates ürünü o kadar bol ki bu yaz, domatesler satılmıyor, yollarda herkes domatesini bırakmış, yollarda serili.” Soru bu, Cumhuriyet Gazetesinden kesilmiş bir haber. Bu haberi lütfen diyagramla çiziniz. Birinci sınıftayken zor bir şey, şimdi arz o kadar yüksek ki, talep eğrisi sabit arzı kesemiyor bile, fiyat oluşmamış, sıfırın altında. Bunu sınıfta üç kişi yapmıştık, gazeteden kesilmiş bir haberin soru haline dönüşürülmesiydi. Bunu pek çok kere anlattım, yurtdışında da yabancı dostlarıma anlattım.

Fakültemizle ilgili olarak Vahap Bey bir şey söyledi. Bir şeyi vurgulamamız lazım: İktisat Fakültesi 1936’da kurulurken bize katkıları olan Alman akademisyenlerin, düşünürlerin kim olduklarını ve niçin burada bulduklarını iyi bilmemiz, düşünmemiz, değerlendirmemiz gerekiyor. Hitler rejiminden kaçıp Atatürk Türkiye’sine 1933’te, 1934’te, 1935’te gelen insanlar bu fakülteyi kurmuşlardı. Bunu iyi görmemiz gerekiyor, bu aradaki inceliği iyi değerlendirmemiz gerekiyor.

Fakültenin kuruluşu sadece nesnel olarak iyi Alman hocalar meselesi değildi, aynı zamanda faşist bir rejimden kaçıp, Atatürk’ün uygarlaşma yolunda ilerlemeye çalışan bir Türkiye’ye gelmeleri çok daha büyük anlam taşıyordu.

İki kelime de bu salonla ilgili olarak söylemek istiyorum: Bu salon çok kutsal bir salon bizler için, ben burada ter döktüm, doktora aday olarak oturdum 1964 yılının sıcak bir haziran günü... Jürimde Feridun Ergun, Sabri Ülgener, Mehmet Oluç, Furgaç Hoca, en babalar, herkesin tir tir titrediği bu salon doludur, bütün akademisyenler doldurur burayı.

Rahmetli Kemal Yoğurtçugil istatistikçi, doktora girmeden önce bir yakını gelmiş, burada dışarıda şeker dağıtıyor, giremeyip dışarıda bekleyen öğrencilere falan. Sen nasıl şeker dağıttırırsın, geçeceğini nereden biliyorsun diye Kemal’i çaktırmışlardı. Öyle bir salonda burası.

Bu salonda 2006 yılında fakültemizin kuruluş yıldönümünde yine Sencer Hocamızla, Gülten Kazgan’la, Besim Üstünel’le beraber dördü-

müz oturduk, sembolik oturum yaptık. Onun öncesinde ne oldu? Değerli rektör Bülent Berkarda’yla birlikte Rauf Denктаş’a “Fahri Doktora” unvanı verildi. Bir ucundan da ben tutmuş- tum giydirdiğimiz elbisenin. Denктаş eğildi kulağıma: “Manısalı, kaç fahri doktora bir gerçek doktora eder?” dedi. Aynen bunu söyledi...

Efendim, Sencer Hocama tekrar teşekkür ediyorum, beni bu plaketi vererek bir daha ödüllendirdiği için tekrar teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

aylin altınay - Sayın konuklar, ilk günün sabah oturumu “Küresel Kriz Sonrası Değişen Dünya.” Oturum başkanı Prof. Dr. Hülya Talu’yu kürsüye davet ediyorum.

hülya talu - Değerli hocalarım, ekonomi dünyasının ve iş dünyasının değerli temsilcileri ve sevgili öğrencilerimiz; İktisatçılar Haftasının ilk oturumunu açmaktan onur duyuyorum. Şimdi bu oturumdaki konuşmacılarımız Prof. Dr. Sayın Asaf Savaş Akat, Prof. Dr. Sayın Korkut Boratav ve IMF Türkiye temsilcisi Sayın Dr. Mark Lewis’i kürsüye davet ediyorum. İlk sözü de Sayın Akat’a veriyorum.

asaf savaş akat - Çok teşekkür ediyorum.

Benim için de doğal olarak bu salonda konuşmak, hep duygusal boyutu yüksek bir olay oluyor. Hele hele karşımda Sencer hocam olunca insan gayriihtiyari kendini sınavda gibi hissediyor. Tabii Erol ağabeyimiz büyük bizden, ben hatırlamıyorum o dönemi, ben o zaman kısa pantolonluydum. Aman yaşım belli olma-

erol manısalı

**İktisat Fakültesi
1936’da
kurulurken bize
katkıları olan
Alman
akademisyenlerin,
düşünürlerin kim
olduklarını ve
niçin burada
bulduklarını iyi
değerlendirmemiz
gerekiyor**

asaf savaş akat

Türk toplumunun kolektif hafızasında Büyük Buhran diye bir şey yoktur, savaş vardır biraz...

sın, yani netice itibariyle bu salonda ben de doktora sınavından aynı şekilde aynı Erol'un anlattığı gibi geçtim. Allah rahmet eylesin Yüksel hocayı da analım o arada, Cemiyetin de bu hafta faaliyetlerinin canlanmasında da Yüksel hocanın büyük katkısı olmuştur. Bu İktisatçılar Haftasını Lord Kaldor'un açtığı dönemlerin olduğunu da unutmamak lazım.

Şimdi birkaç tane konuşma hazırladım, tabii böyle yerlere gelmeden insanın tedbirli olmasında yarar var. Son anda konuşmacıların değiştiğini de biliyorum, deneyimim var. Birinci olursam böyle bir genel giriş yaparım, belki diğer arkadaşların da tartışması için bir zemin oluşturur. Yok, daha sonra olursam belki biraz daha Türkiye'ye ağırlıklı bir şey yaparım diye en azından iki tane tedbirli şey yaptım.

Dünyanın büyük bir kriz geçirdiği herhalde ortada, yani böyle krizle ilgili herhalde birkaç gözlem yapmak lazım konu başlığı çerçevesinde. Haklı olarak '30'larla karşılaştırılıyor, bu haklı bir karşılaştırmadır. Aslında baktığınızda bir anlama '30'lara kıyasla daha büyük bir krizdir. Çünkü 1920'lere geldiğinizde bu piyasa ekonomisi dediğimiz şey dünya üzerinde böyle küçük bir lekeydi.

Sovyetler Birliği mesela o sırada başka bir âlemdeydi, Çin zaten iç savaştaydı, Türkiye bile, Orta Anadolu köylüsü krizden ne kadar haberdar oldu? Kendi geçimlik üretim yapan adamın ne kadar haberi oldu? Türk toplumunun kolektif hafızasında Büyük Buhran diye bir şey yoktur, savaş vardır biraz...

Bugünkü öyle değil, bu bütün dünyayı kapsayan bir kriz oldu. Bundan kimse ucundan kenarından kolay kolay çıkamadı. Hepimiz izledik, kısa bir süre için bile olsa 2008'de böyle Amerikan mali sistemi büyük bir uçurumun kenarında durdu. Hani düşer mi, düşmez mi ve düşmemesi de büyük ölçüde Büyük Buhran'dan alınan derslerle ve tabii IMF'in Türkiye'ye önerdiklerini uygulamamakla oldu. Neyse IMF de öğreniyor...

Nasıl tefsir edeceğimize gelelim. Böyle müthiş bir mali filan şeklinde bir tefsir var. Buna çok sıcak bakmıyorum. Şöyle bir laf çok ilgimi çekiyor mesela: Bankacılar çok aç gözlü. Bunlar 5 sene evvel mi açgözlü oldular? Ben bildim bileli bunlar hep açgözlüydü. Açgözlü olmayan adam niye bankacılık yapsın? Daha antipatik iş olabilir mi yeryüzünde, daha yaratıcılıktan uzak bir iş olabilir mi? Para kazanıyor, onun için yapıyor zaten, hep çok açgözlüydüler ama niye şimdi bu sorunlar çıktı, niye şimdi böyle bir kriz ortaya çıktı diye düşünebilirsiniz.

Ben şöyle görmek eğilimliyim, yani reel analize, reel faktörlere ağırlık vermeye mütemayilim. Büyük ölçüde de yaşanan olayları büyük bir dönüşüm yaşanan, son 50-60 yılda büyük bir dönüşümün gerektirdiği kurumsal düzenlemelerin yapılamamasının yarattığı dengesizlikler. Reel dönüşüme kurumsal uyum gerekiyor. O yapılamıyor...

Yani dönüşümün büyüklüğünü tahayyül etmek için burada tabii gençler var, ama neyse bizim nesil de var, yaşlıların anlayacağı tipte bir örnek vereyim: Erol Hocamızın doktorasını yaptığı döneme ya da öğrencilik yaptığı döneme gidelim. Mesela, diyelim ki, buna 50-60 yıl evvelki dünyayı tahayyül edin: 1950'li yılların başındasınız. Savaştan çıkmış Avrupa, Sov-

yetler Birliği var, demir perde var, Çin komünist olmuş, Hindistan bağımsız, Afrika hâlâ koloni, fiili sömürge halinde, böyle bir dünyayı düşünün, Almanya bölünmüş, işgal altında... Şimdi orada bir adam gelse size dese ki, Sovyetler Birliği bu komünist filan, bu hikâye, bunların hepsi gidecek dese nasıl ciddiye alabilirsiniz? Avrupa birleşecek dese, Almanlar marktan vazgeçecekler, Fransızlar franktan vazgeçecek, Euro kurulacak denilse filan... Çin, haydi bırakın 60 yılı, 25 yıl geriye gidin, 1985 çok uzak değil, 1985 yılında burada toplanıyor olsak ve ben gelsem size desem ki, 'bakın arkadaşlar, bu Sovyetler Birliği var ya, o yok, Deutsch Mark var ya, o da yok,... 1985'te Türkiye'de 'made in China' gören hiç insan yok, ihracat yapmıyor Çinliler, başlamamış...' Büyük bir dönüşüm yaşandığını görmek lazım. Bu büyük dönüşümün bilecek kurumsal adjustment ihtiyacı olacak, bunlar kolay değil.

Birinci gözlemimiz şudur: Üretim kapasitesinde, fizik verimliliğinde havsalamızın almayaacağı bir patlama oldu. Ama piyasa ekonomisi, daha evvel yaşamıştı. Kendiliğinden o üretimi mümkün kılacak talebi ile sistem içeriden üretmiyor. Mali üretmeniz o mala alıcı üretmeniz anlamına kendiliğinden gelmiyor, onun bir kurumsal yapısı var.

Şimdi dünya bunu yaşıyor, müthiş bir efektif talep sorunu var. Eskiden, yani 1930'larda bu gelişmiş dediğim sanayileşmiş o küçük lekenin içindeki sonuç dünya çapına geldi. Herkesin kendi mantığı çıkarları, vesaire, ama netice itibarıyla kapasite var, talep yok.

ABD onu kendi hesabında doldurmayı denedi. Üretim sizden, talep bizden, Türkiye'de yapıyor onu biraz, sonucunun ne olduğunu ABD'de biliyorsunuz ya da İspanya'da, başka yerlerde görüyorsunuz. Bunun adını koymak lazım, bu gelir dağılımı var, bir sürü şey var bunun içinde, birinci gözlem bu.

İkincisi, böyle bir sorun varsa mutlaka bunun arkasında parayı arayın, para çok önemlidir piyasada. Orada da Bretton Woods

sistemi ABD'nin kurduğu dolar bazlı para filan, orada büyük bölgesel dengesizliklerin arkasında mevcut küresel ödemeler sisteminin bu dengesizliklere izin verdiği gerçeği yatıyor. Dolar bazlı Amerikan hem iç parası, hem dış parası filan böyle hoş bir şey yani, güzel bir dans figürü var yani. Hem iç parası hem dış parası hem dünyanın parası falan filan böyle şey yapıyor. Bretton Woods'ta, sanki bugünü görmüş gibi Keynes'in önerdiği Bancor'u unutmamak lazım. Keynes haklı olarak "sorun dış açıktadır, dış fazlalığıdır. Faturayı dış fazla verenler de ödesin" diyordu.

Mevcut sistemin bizi nereye getirdiği ortaya çıktı, ABD dış fazla vermektense vazgeçince geldiğimiz yere geldik. Geldiğimiz yer FED'in bilançosu 3 ay içinde 900 milyar dolardan 2,5 trilyon dolara çıkabiliyor mesela...

Önümüzdeki dönemin bir numaralı sorunu küresel ödemeler sistemidir. Bu sistemle dünyanın devam etmesi mümkün değildir, yeni sistemin ne olacağı belirsizdir, kimin yapacağı daha da belirsizdir, böylesine ciddi bir friksiyon vardır. Bu konuya Korkut da belki girer diye umut ediyorum, işaret etmek lazım.

Özellikle 20'nci yüzyılın son 20-30 yılında biraz da Sovyetler Birliğinin çözülmesinin getirdiği o şeyin de etkisiyle, bir iktisat teorisi açısından da önemli bir kabus yaşandı. Bu kökten piyasacılık diyelim, piyasa fundamentalistleri diyelim, moneterist diyelim, ne dersek diyelim, ama netice itibarıyla 19'uncu yüzyılın ve 20'nci yüzyılın ilk yarısının bütün deneyimlerini reddederek mali piyasaların kendi kendini düzelttiği ve etkin çalıştığı varsayımı üzerine inşa edilen bir yapı kuruldu, bir teori kuruldu. Bu da tabii iflas etti, öyle olmadığı ortaya çıktı. Mali piyasalar bunu 19'uncu yüzyılda görmüşlerdi. FED niye kuruldu değil mi, Merkez Bankaları niye kuruldu? Amerika 1913'e kadar direndikten sonra niye 1913'te Merkez Bankasını kurdu? Çünkü mali piyasalar kendi kendini düzenlenen piyasalar değildi, çok sıkı denetim altında tutulmaları gerekir. Bundan vazgeçtik, o da bu dengesizliğin üzerine birikti.

asaf savaç akat

Önümüzdeki dönemin bir numaralı sorunu küresel ödemeler sistemidir

asaf savaş akat

20'nci yüzyılın başlarında ABD'de icat edilen, keşfedilen doğal kaynak kullanan tüketim medeniyetini bütün dünya uygulamaya kalktığı takdirde kaynaklar buna yetmez

Son konuya gelirsek, nasıl olacağını bilmediğimiz yeni bir yapıya gitme zorunluluğu var önümüzde... 20'nci yüzyılın başlarında ABD'de icat edilen, keşfedilen doğal kaynak kullanan tüketim medeniyetini bütün dünya uygulamaya kalktığı takdirde kaynaklar buna yetmez. Bunu bugün öğrenmedik, bunu 30 yıl evvel de biliyorduk, 50 yıl evvel de biliyorduk, en azından ben de biliyordum. Yalnız şunu düşünüyorduk; tamam da, oraya çok zor gitmek, yani dünya hiçbir zaman Çinliler, Hintliler falan bunlar çok fakir Afrikalılar, Türkler, bunlar hiçbir zaman Amerikalılar gibi tüketemeyecek... Halbuki öyle değil, işte geliverdi. Geldi buraya, çok belli ki, bizim çocukluğumuzda yetiştiğimiz, şimdi benim neslimin içinde büyüdüğü tüketim kalıplarına bir şekilde geri dönmemiz gerekecek. Bir elbisesi varken insanlar eskimeden ikincisini almayacaklar, konserve kutuları gene saklanacak, böyle müthiş israflar, lambalar sürekli yanmayacak, yaz-kış klimalarla oturulmayacak, yani bu kaynak yok. Bitti bu, bu dediğim gibi büyük dönüşüm üretim patlaması, üretim kapasitesindeki patlama beraberinde bu tüketim, eski tüketim modeliyle birleşince doğal kaynaklar üzerinde getirdiği müthiş baskı bize bu önümüzdeki dönemin öbür şeyini de gösteriyor. Petrolün fiyatı da artacak, diğer fiyat, bu ciddi bir adjustment var, bu zor bir düzeltme, bu bir medeniyetten vazgeçmek, bir yaşam biçiminden vazgeçmemiz lazım.

Eğer hayatımızın anlamı, yaşamın anlamı tüketim değilse ne peki? Bu soruya bile hazır olmadığını mevcut toplumumuzun görüyoruz. Yaşamın anlamı tabii ki tüketim, niye çalışıyor insanlar, niye bu kavga? Daha büyük ev, daha büyük araba değil mi?

Zor bir geçiş bu. Ama hayat böyle ister sevin ister sevmeyin. En azından bizim nesil orada rahat, burada gençler açısından işler çok parlak durmuyor. Böyle genel bir girişti amacım... Çok teşekkür ediyorum.

hülya talu - Sayın Akat'a teşekkür ediyorum. Şimdi Korkut Boratav Hocamıza sözü veriyorum.

korkut boratav - Sayın Başkan, teşekkür ederim. Değerli İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin yönetimi, değerli meslektaşlarım, dostlarım ve bu seçkin camia; davetiniz için teşekkür ederim.

Bu küresel kriz sonrası değişen dünya dinamiklerine biraz özellikle batı iktisat düşüncesi ama batının özellikle egemen iktisat düşüncesi açısından bakacağım. 'Ana akım' diyebiliriz ona istiyorsanız, biraz tartışmalı olmakla birlikte 'neoklasik' diyebilirsiniz veya 'burjuva iktisadı' diyebilirsiniz. Şöyle bir sonuca ulaşacağımı ise peşinen söyleyeyim: Bu akım bu krizin oluşumunun patlak vereceğini, zamanını, ciddiyetini, vahametini öngöremedi, olduktan sonra da teşhis edemedi, politika reçetelerine gelince de büyük çoğunluğuyla bir küçük alt akım hariç, daima yanlış şeyler yaptı. Yani kısacası ben öyle sanıyorum ki, bunlar hiçbir şey öğrenmediler, keşke unutsalardı bildiklerini diye düşünüyorum. Hiçbir şey de unutmadılar, eski bildiklerinde de ısrar ediyorlar. Bu konuda birkaç gözlem yapacağım.

Bir örnek OECD'nin "Economic Outlook" adlı rapordan. 2007'de, yani kriz patlamadan önce, hatta krizin bütün ön belirtileri ortada yermekteyken raporunda şunları yazıyor: "Bugünkü ekonomik durum önceki yıllara göre çok daha iyidir. ABD'deki yumuşak bir iniş, Avrupa'da güçlü bir canlanma, Japonya'da sağlam bir yol haritası, Çin ve Hindistan'da canlılık, OECD ekonomilerinde güçlü istihdam artışı ve işsizlikte düşme gerçekleşecektir."

Şimdi bu laf bana ünlü iktisatçı Irving Fisher'in 15 Ekim 1929'da New York Times'a yazdığı bir yazıyı hatırlattı. Daha doğrusu bu yazıya ilgili bir referans buldum. Demiş ki bu üstat: "Hisse senedi fiyatları artık yüksek bir zemine yerleşmiş görünmektedir. Birkaç ay içinde borsanın bugünkünden daha yukarı çıkacağını bekliyorum." 4 gün sonra da borsadaki büyük kriz patlak vermiş. Şimdi Fisher'in daha sonra bu yanlış teşhisi nasıl yaptım diye bir hayli çaba sarf ettiğini biliyoruz, ama OECD'nin sarf edip sarf etmediğini bilemiyoruz.

Başka örnekler vereyim: Meşhur Nobel ödüllü Lucas diyor ki: “Bu supprime yani çürükçü ipotek piyasasının konut yatırımlarını durduracağını ve ekonominin gerilemeye sürükleneceğini iddia edenlerin hiçbir mantıki ve nicel dayanağı yoktur. İstikrar artık reel ekonominin bünyesine yerleşmiştir.” Şu anda FED’in Başkanı ünlü bir makro iktisatçı Bernanke “The Great Moderation” diye bir tez attı ortaya. Her şeyin çok iyi olduğu itidal, büyük itidal, büyük ılımlılık tezi gelişmiş ekonomilerdeki üretim ve fiyat hareketlerindeki dalgalanmaların zaman içinde yavaşlamış olmasına ve daha da önemlisi tatminkar düzeylerde istikrar bulmuş olmasına dayanıyor. Yani işlerin böyle devam edeceğine dair bir büyük iyimserlik yansıtıyor.

Kraliçe Elizabeth kriz patlak verdikten bir-iki ay sonra London School of Economics’e gidiyor. Orada, “İktisatçılar bunalımın vahametini ve zamanlamasını, hatta olup olmayacağını niye öngöremediler” deyince British Academy of Humanity, 33 seçkin akademik ve medyatik iktisatçıyı topluyor, konuşuyor, konuyu görüyor. Birkaç ay sonra sanırım Temmuz 2009’da Kraliçe’ye bir mektup iletiyor. Şimdi bulursanız bir okuyun mektubu, ama mektubun öğelerinden biraz söz edeyim. Diyorlar ki: “Finansal sistemin tümüne bakılmamış, öğelerine bakılmış, küresel tasarruf fazlası varmış. Bankalara sistemi ayakta tutan finansal büyücülere, küresel çapta yüksek yeteneklerden oluşan üst düzey yöneticilere abartılı bir inanç yaygınmış. Temennileri gerçek sayma ruh hali yaygınmış, genel bir işler yolunda ve olumsuzluğu inkar psikolojisi yaygınmış.”. Son cümle olarak şunu söylüyorlar: “Majesteleri, krizin zamanlamasını, ağırlığını ve uzunluğunu öngörmedeki ve onu düzeltmedeki başarısızlığın ana nedeni çok sayıda parlak insanın kolektif hayal güçlerinin yetersizliğidir.” Şimdi bunu söyledikten sonra ne tartışacağız? Benzeri örtülü ve açık itirafların daha sonra Amerikan yönetiminin kriz öncesinde kaptanlığını yapmış olan Greenspan başta olmak üzere büyük isimler tarafından da ifade edildiğini biliyoruz.

Bir ABD’li iktisatçı şöyle bir teşhis yapıyor. Diyor ki: “İktisat mesleğinin önde gelen mensupları, -benim bu kastettiğim seçkinleri söylüyor- doğru iktisat düşüncesini belirlemekle görevli bir tür ‘politbüro’ oluşturmuşlardır. Kritik politika kararları gündeme geldiğinde daima yanlış olanları savunurlar.”

Bunu söyleyen James Galbraith -büyük Galbraith’in oğlu- önemli bir iktisatçı da, orada biraz eleştirel tavır, yani o kulübün içinde değil. Teşhisin devam şöyle: “Felaket öngörüler, hiçbir şey olmaz, imkânsız dedikleri her şey gerçekleşir, en temel sağduyulu düzgün reformlara karşı çıkarlar, onların yerine sahte ilaçlar önerirler. Savundukları pozisyonları sürdürmeyeceklerini fark ettiklerinde muhakemelerini, teorilerini gözden geçirmezler, sadece konuyu değiştirirler. Bu tavrın da onların yüzünü kızarttığı söylenemez, bir sonraki kongrenin davetliler listesinden hiçbir zaman dışlanmazlar.”

Wall Street Journal bir anket yapmış, 2008 krizini en iyi öngören 3 iktisatçıdan biri olarak Dean Baker adlı, akademik camiada yeri olmayan bir araştırma biriminin başında oturan solcu bir iktisatçıyı seçmiş. Dean Baker şöyle

korkut boratav

**‘Burjuva iktisadi’
krizin patlak
vereceğini,
zamanını,
ciddiyetini,
vehametini
öngöremedi,
olduktan sonra da
teşhis edemedi**

korkut boratav

İktisatta önemli bir ahlâki sorun olduğunu görüp gençlerimize 'boş geçin iktisadı, gidin başka işler yapın' demek de insanın içinden geçiyor

yazıyor: "Kızgın kalabalıkların ayaklanıp, bütün iktisatçıları ülke dışına kovalamamış olmaları şaşırtıcıdır. Kibriti Wall Street çaktı, iktisatçılar ise yangına körükle gittiler. Hükümette, akademiada, özel sektörde binlerce makro ekonomist çalışıyor. Bunların tek işi ekonominin gidişatını izlemektir. İyi de para kazandıklarına göre ekonomiyi çökertecek olan 8 trilyon dolarlık konut sektörü balonunu görmüş olmaları gerekirdi. Bir avuç marjinal iktisatçı dışında hiçbir tehlikeyi görmedi ya da önemsemedi, hiçbiri de işini kaybetmedi. Anlaşılan bulaşıkçıların ve bekçilerin aksine iktisatçılar yaptıkları işin niteliğinden sorumlu tutulmuyorlar."

Şimdi bu eleştiriler böyle, okudukça farklı olanları da algılamaya başladım. Mark Thoma adlı bir iktisat profesörü bu gözlemlerini saygın akademik dergileri de taşıyor ve diyor ki: "İktisat dergilerini okuyan pek kalmadı ama artık tek bir işe yarıyor, atama ve terfi işlerinde bize yol gösteriyorlar." Bundan birkaç yıl önce bir panelde Rahmi Dinsel dostumuz nereden kaynak verdiğini hatırlamıyorum, dedi ki: "Ortalama büyüklükte ve ünlü akademik dergilerde ortalama bir makalenin sayısı 6 veya 7, 6,3 kişi tarafından okunduğu belirlenmiş." Yani 5-6 kişinin okuduğu makaleler yayınlıyor. Bir de Avustralyalı Steve Keen diye -o da biraz aykırı bir iktisatçı profesör- diyor ki: "Üniversite atamaları yayımlanan makalelere bağlıdır, gerçek araştırmalara değil. Ben gereğinden fazla makale okudum, onun için yeterli sayıda yayın yapmanın formülünü keşfettim. Gençlere tavsiye ediyorum. Birinci adım, olası hakemlerin yazılarına bol bol referans verin, böylece onların egolarını şişirmiş olursunuz. İkinci adım, makalenizin ana gövdesine gerçekçilik aramadan karmaşık bir model yerleştirin, matematiğiniz ve modeliniz ne kadar karmaşık olursa hakemin makalenizi ayrıntıyla inceleme ihtimali o kadar zayıflayacaktır. Üçüncü adım, özellikle kurulu düzenle kavgalı olabileceğiniz izlenimine yol açmamak için makalenizin mesleğin üstat gurularının bulgularını desteklediğini alçak gönüllülükle belirtin. Statü-

koyla mesela, etkin piyasa varsayımı veya küreselleşmenin nimetleri gibi savlarla kavgalı olabileceğiniz izlenimini verirsiniz çuvallarsınız. Sonuçlarınızın kurduğunuz modelle türemesi şart değildir. Statükoyla uzlaşmayan bir sonuç hakemin makalenizi dikkatle okuma zahmetine girmesine yol açmaz. Tam aksine hakem aykırı bir makaleye onay vererek şöhretini zedelemektense, kestirme yoldan raporunuzu yayınlanamaz diye sonuçlandıracaktır."

Şimdi bir de iktisatçıların ahlâki ve etik sorunları var. Bu konuda 'reel sosyalizm'in çöküşünde tarihin sonunu ilan eden bir sosyal bilimci var Francis Fukuyama... Dedi ki: "Yavaş yavaş galiba tarihin sonu", ama bir başka ve daha kötü bir tarihin başlangıcı mı diye tereddüde düştüğünü sanıyorum. O da sanıyorum biraz da iktisatçılara mesleki kıskançlık mı duyuyor, nedir, şöyle bir eleştiri getiriyor. Diyor ki, 2011'de yazmış: "Amerikan plütokrasisi ve Wall Street iktisat mesleğinin açık rüşvet yoluyla değilse de iktisatçıların çıkarlarını kendi çıkarına bağlayarak iğfal etti, akademik iktisatçıların üniversitelerden merkez bankalarına hedge fon yönetimlerine geçmeleri pek kolay oldu. Burası açık sermaye piyasalarının yararları ve kendi kendilerini yönetebilecekleri üzerinde herkesin hemfikir olduğu bir dünyadır. Bu işbirliği herkesin çıkarına oldu, akademisyenler yüksek danışmanlık ücretleri aldılar, Wall Street'te meşruiyet kazandı. Bu işbirliği son kriz dahil yarattığı politika başarısızlıklarına rağmen sistemi ayakta tuttu."

Bu noktada son Oscar'da belgesel ödülü kazanmış olan Charles Ferguson'un "Inside Job" adlı filminin Türkiye'de gösterilmeyeceği kesindir aşağı yukarı... Çünkü popüler bir film değil, benim oğlum ABD'de, ona rica ettim, bana yolladı, seyrettim DVD'sini ve indirebilirseniz, elinize geçerse iktisatçılar için ilginç. Michael Moore'un bu konudaki filmi gibi sürükleyici senaryosu ve mizanpajı yok, fakat filmin krizin panoramasını aktarması dışında, yani çeşitli aşamalarını aktarması, eleştirel bir perspektifte aktarması dışında finans, hükü-

met ve bankalar arasında mekik dokuyan ünlü iktisat ulemasının beyinlerini kimlere ve kaç satışlarını da belgeliyor.

Filmde tek tek bazıları görüşmeyi kabul etmişler, bazıları reddetmişler. Summers, Martin Feldstein, Lora Tayson, Glen Huber var, her biri finansal sistemin geçmişi, başarımı, geleceği üzerine görüşler, raporlar yazdılar, karar aldılar, kararlara katkı yaptılar, ama aynı zamanda büyük finans kurumlarının da maaşlı büyük ücretler karşılığı paralı danışmanlığını da yaptılar, dolayısıyla ortada bir çalkantı başlandı. "Discloger rools" herkes menfaatini açıklasın, kimse şunu söyleyemiyor: 'Yahu satmayın, yahu akademiada kalın yahut servis verin, yani oradaysanız ona girmeyin, öbür taraftaysanız da öbürünü yapmayın demiyor' da, diyorlar ki, 'bir yere eğer bir görüş beyan edeceksen, bir rapor yazacaksan, bilimsel görünüşlü bir rapor yazacaksan, aynı zamanda kimle çalıştığını da ifade et'.

Burada tabii en dramatik örnek uzun süre FED yönetiminde görev yapmış olan Frederic Mishkin ve İngiltere'de saygıdeğer bir profesör olan Richard Port. İkiisi de İzlanda Ticaret Odasını ayrı ayrı raporlar yazmışlar. Bu duyduğunuz bir konudur, ama bilmeyenlere aktarayım. 'İzlanda'da finansal istikrar' başlığı taşıyor ve işlerin yolunda olduğunu söylüyorlar. 124 bin dolar Mishkin almış, filmde de konuşuyor. Mishkin çok sıkıntılı, konuşurken böyle... İnsan diyor ki, 'ya terleyecek adam, bu kadar da sıkıştırma adamı...' Nasıl pembe rapor, işte merkez bankasıyla görüştüm, filan falan diyor, yani 124 bin doları alıp işler yolunda raporundan sonra birkaç ay içinde İzlanda battı, en şiddetli batışı yaşayan ülkelerden biri oldu.

Bu örnekler arttıkça iktisatta önemli bir ahlâki sorun olduğunu görüp gençlerimize 'boş geçin iktisadı, gidin başka işler yapın' demek de insanın içinden geçiyor.

İyi, ama eleştiri hiç mi yok? Ana akımın içinden iki ünlü iktisatçı biliyorsunuz Krugman ve Stiglitz krize giden süreci eleştirdiler, yani bü-

yük eleştirilerin ağır ögesi de krizden sonra oldu. Kuralsızlaştırmanın deregülasyonun sorumluluğuna dikkat çektiler. İkinci olarak da kriz ortamından sonra patlak verdikten sonra maliye politikalarında genişleme yerine, genişlemeyi sürdürme yerine borç yükü üzerine yapılan odaklanmanın eleştirilerini yaptılar. Yani kemer sıkma, maliyede kemer sıkma yönündeki eğilimlerle mücadele ettiler.

Krugman biliyorsunuz New York Times Dergisinde "İktisatçılar nasıl yanıldılar" diye bir yazı yayınladı. Önemli, ilginç, hoş bir yazı, ama iki sorunu var. Birinci sorun şu, diyor ki: "Neoklasik iktisatçılar gerçeği değil, güzelliği yeğlediler", sonra yazı boyunca bu tema devamlı "gerçek yerine güzelliği yeğlediler" lafından sonra "etkili matematiksel giysilerle bezenmiş güzellik, fantezi denklemlerle süslenmiş rasyonel bireyler varsayımı entelektüel olarak şık, elegant, romantik, arındırılmış vizyon, yakışıklı, uygun ve kazançlı" sıfatlarını böyle yazı boyunca geçiyor. Bu eleştiriler o kadar etkili oldu ki, İngiltere'den bir başka iktisatçı meslektaşlarına bir ileti yolladı. 'Krugman'ın bu eleştirilerine katılıyoruz, imzayla katılır mısınız' diye bir çağrıda bulundu.

Ben burada açıkçası, yani bu sıgılık buluyorum, bu düzeyde bir eleştiri pozisyonunu bir kere matematikle güzellik arasında nasıl bir ilişki var? Yani Krugman kendini kaptırmış demek ki, bir ara bu efsuna, yani sizlerin takdirine sunuyorum. Yani estetik var mıdır matematikle? Yani saf mantıkta ne kadar estetik varsa o kadar vardır, matematiksel diyagramlarda büyük sanat belirtileri sezenler olabilir, ama ben göremiyorum.

İkincisi, burada bir gündem kayması matematiği hedef gösteriyor gibi bir izlenim doğuyor. Halbuki mesele matematiğin kendisi değil, matematiğin uygulanış biçimi. Bakınız, matematiğe dönük bir eleştiri, yani Krugman'ı 2011 yılında keşfedenler 1961 yılında ünlü bir başka William Bomel'a bir baksınlar, onun ünlü bir kitabında şunu diyor: "Marjinal analizi icat etmekle iktisatçılar diferansiyel matematiğin ka-

korkut boratav

**Mesele
matematiğin
kendisi değil,
matematiğin
uygulanış biçimi**

korkut boratav

Marksist iktisadın katkılarını görmezseniz krizi anlamada büyük zorluk çekeceksiniz

ba bir türüne birkaç yüzyıllık bir gecikmeyle bulaştılar. Optimal çözümlerle ilgili olduğu için ne olmalı sorusunu yanıtlamadaki başarıyı, nedir sorusunun yanıtlanmasında gösteremediler.”

Oscar Lange de 1960'lı yılların sanırım ikinci yarısında yayınlanan “Ekonomi Politik” adlı kitabında etkinlik arayan bir disiplinin -ki, ona praksiyoloji diyor- sosyal bilim olmadığı eleştirisini etkili bir şekilde yazmıştı. Krugman'ın matematiği eleştirisi bu yüzden hedef saptırıyor. Bana kalırsa esas olan neoklasik sistemle kavga edecekse özüne girmesi lazım. Mesele etkinlik arayan bir modelin dünyayı açıklamadaki sınırlarıyla ilgilidir.

İkinci sorun bana göre Krugman'ın eleştirisinde yazısının bir yerinde diyor ki: “Neoklasik saplantılara karşı çıkan birkaç iktisatçı olmuştur”, ama yani burada iktisatçılar için tuzlu su tatlı su ayrımı yapıyor. Tatlı su göller, tuzlu su da deniz, deniz kıyısındaki iktisatçıların biraz daha eleştirel perspektifte olduklarını ifade ediyor, ama onları da tam beğenmiyor. Diyor ki, ‘Keynesçi’lerdi, ama şeyin efsunundan tamamen kurtulamamışlardı. Neo Keynesçilerin bu rasyonel piyasa efsununun da etkisi altında kaldıklarını söylüyor. Buna yönelik şu eleştiri yapılabilir: Bunu da Galbraith yapmış, diyor ki: “Yaptığı ayıptır, Amerikan ekonomisinde sağlıklı eleştiri yapan akımlar vardır. Bu akımların içinde en başta Marksist muhalefet vardır, bunları görmemiş olması büyük bir ayıptır. Sınıfsal açılımı olan sol Keynesçileri görmüştür, kurumsalcıları ve Minsky ekolünü dışlamıştır ve bu da yakışık almaz.”

Bence Marksist iktisadın marjinalleşmiş olduğunu biliyoruz batı ekonomisinde, kapitalizmin kaynaklarından da dışlandıklarını biliyoruz. Yani araştırma fonlarından biraz önce söylediğimiz danışmanlık hizmetlerinden filan, ama en azından iki önemli alanda ciddi katkılar yaptılar. Onları görmezseniz krizi anlamada büyük zorluk çekeceksiniz. Bunlardan birisi 2008 krizinin kapitalizmin temel ilişkileriyle ve tarihsel gelişimiyle bağlandırımlar onlar ol-

muştur. Yani bir Marksizm'e bir hayli yakın, hatta kendisini muhtemelen Marksist gören Giovanni Arrighi'nin tarihsel bir perspektifle finansallaşmanın kapitalizmin tarihsel süreci içinde sistemin merkezinden uzaklaşmanın da başlangıç noktası olduğunu yazan tarihi analizi krizden çok önce çıkmıştı.

İkincisi de, krizin oluşmasında ve yönlendirilmesinde Amerikan solcuları gitse gitse şuraya kadar gidiyorlar. Diyorlar ki: “Vergi ödeyicilerle corperations veya Wall Street arasında bir gerilim vardır” Yani bu corperation Amerikan popülizminin tipik bir yansımasıdır. Amerikan popülizmi sol mudur sağ mıdır belli olmaz, Wall Street'e ve şirketlere düşmandır. İşte buraya, halbuki Marksist bir perspektifle giderseniz, yani gidebildiğiniz kadar, herkesin çok iyi gittiğini söyleyemem, ama Wall Street meselesi değildir, sermayenin iç çelişkileridir ve sermayeyle emek, genel olarak emek, ulus, ülke ekonomisi ve uluslararası düzenler genel olarak emek arasındaki çelişkileri kavramada büyük bir bize şey yapar.

İktisadi düşünce tarihi adım adım batı üniversitelerinde öğretim programlarından kaldırılıyor. Bu konuda daha geçenlerde Almanya'dan bir şikayet mektubunu bir yerde gördüm. Onu kaldırırsanız tarihte bu işlere iyi bakmış iktisatçıların da olduğunu unutursunuz, Krugman gibi tuzlu su-tatlı su ayrımıyla yetinirsiniz.

Efendim, ben burada sözlerime son veriyorum, tabii sağımda oturan IMF'nin Türkiye temsilcisinin bu sohbetten zedelenmeden ayrılmasını da gönlüm pek istemiyor, ama o konuda söyleyeceklerim var ama ikinci turda, Böyle bir fırsat kaçır mı? IMF'nin meziyetleri şudur: Kendini yenileme eğilimi vardır.

hülya talu - Prof. Dr. Korkut Boratav'a teşekkür ediyoruz. Şimdi söz Sayın Mark Lewis'in, buyurun.

mark lewis - Öncelikle, merhaba demek ve İFMC'ye beni davet ettiği için teşekkür etmek isterim. Değerli panel katılımcıları, değerli misafirler, öğrenciler, profesörler; hepimizle birlik-

te bu salonda olmak benim için bir onurdur. Kuşkusuz, burada, muazzam bir itibara sahip olan İstanbul Üniversitesi'nde bulunmak da bir onur. Aynı zamanda, bu salonda olmak beni biraz korkutuyor. Bu salonu gördüğümde, aklıma ürkütücü iktisat profesörleri geliyor. Salona baktığımda da birçok etkileyici iktisat profesörünü görüyorum.

Bugünün tartışmalarına yapacağım katkı çerçevesinde, IMF'in küresel ekonomik duruma ilgili görüşünden bahsedeceğim. Daha çok çıktı, veri ve öngörülerden, belki de daha az duygulardan bahsedeceğim. Bugün özellikle Türkiye hakkında konuşmayacağım.

Öncelikle, paneldeki diğer meslektaşlarının yorumlarını takdir ettiğimi söylemek isterim. Küresel kriz kapsamında, IMF'in ve aslında süreçteki tüm aktörlerin bir şeyler öğrendiğinin kesinlikle doğru olduğunu düşünüyorum.

Bu açıdan, krizin ardından evrimleşen küresel ekonomiyi nasıl gördüğümüzden bahsetmek isterim. Odaklanacağım konulardan ilki, "küresel ekonomide iki vitesli iyileşme" adını verdiğimiz görüşümüz olacak. Bu görüşe göre küresel ekonomi iyiyeye gitmektedir. Ancak, bu iyileşme ilerlemiş ekonomiler ve gelişmekte olan ekonomiler arasında çok farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Gelişmiş ekonomiler dediğimizde Japonya, Avrupa, ABD ve Güney Kore gibi yeni endüstrileşen Asya ekonomilerinden bahsediyoruz. Gelişmekte olan ekonomiler ise kuşkusuz Türkiye, Brezilya, Rusya ve Çin gibi büyük piyasaları ve ayrıca gelişmekte olan bazı diğer ülkeleri kast ediyoruz.

Burada gördüğümüz nokta, politikayla bağlantılı birçok hususu içinde barındıran iyileşme sürecinin gelişmiş ekonomilerde yavaş ilerlediğidir. Öte yandan, gelişmekte olan piyasalarda ve ekonomilerde iyileşme daha hızlı gerçekleşmektedir. Öngörülere birazdan değineceğiz. Ancak, genel olarak, merkezi bir öngöründe, risklerin zarar olasılığı gösteren tarafa doğru meyilli olduğunu söylüyoruz.

Biz her ülkenin 2011-2012 yılları için öngörülen ortalama büyüme hızını dünya üzerinde

gösterdik. 'İçeride üçgen' yüzde 6'dan yüksek büyüme oranlarını, 'kare' yüzde 3-6 büyüme oranlarını, 'yuvarlak' yüzde 0-3 büyüme oranlarını göstermektedir.

Konuya ekonomik büyüklüğe göre baktığımızda özellikle 2011 için büyüme oranlarının farklılaştığını görüyoruz. Hindistan ve Çin belirgin şekilde hızlı büyüyecek. Yüzde 7'yi aşacak gibi. Bu Japonya ise yüzde 0-2 aralığında. Aynı durum Avrupa için de geçerli. Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya çok büyük ekonomileri temsil etmesine karşın, oldukça yavaş büyümeler sergilemektedir. Bununla birlikte, bu durum çeşitli ülkeler için ihracat olasılıklarındaki küresel talep açısından büyük sonuçlar doğurma potansiyeline sahiptir.

Çıktı açısından büyümeye baktığımızda da Avrupa'nın, Birleşik Devletlerin potansiyellerinin çok altında olduğunu açıkça görüyorsunuz. Bu da büyümenin yavaş olduğuna işaret ediyor.

Size başka birkaç göstergeden bahsetmek isterim. Öncelikle, işsizlik oranlarına bakalım. Başta Birleşik Devletler olmak üzere, gelişmiş ekonomilerde işsizliğin hızlı bir yükseliş sergilediğini ve çok fazla aşağı inmediğini görüyoruz.

korkut boratav

Mesele Wall Street meselesi değildir, sermayenin iç gelişmeleridir

mark lewis

Gelişmekte olan piyasalarda ve ekonomilerde iyileşme daha hızlı gerçekleşmektedir

20

sunuz. Öte yandan, gelişmekte olan piyasalarda, işsizliğin çok az arttığını ve kriz öncesi düzeye gerilediğini görüyorsunuz. Bu, büyüme öngörülerini açısından büyük sonuçlar doğurabilecek, çok teşvik edici bir durumdur.

Küresel bağlamda ekonomik şoklar da önemli. Bunlar, çeşitli mal fiyatlarının ve varlık bedellerinin, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan siyasi huzursuzluklar ve Japonya'da yakın zamanda gerçekleşen deprem dâhil olmak üzere, çeşitli şoklara nasıl tepki verdiğini belirlemeye yönelik bir ölçümdür. Burada da, bu şoklar sistemi hedef alır ve daha büyük risklerin ortaya çıkmasına yol açar. Ayrıca, özellikle mal fiyatları açısından, sol tarafta mal fiyatlarının çeşitli ölçümlerini görüyorsunuz. Sağ tarafta, kırmızı çizgi bir bütün olarak dünya için CPI enflasyonunu temsil ederken, mavi çizgi gelişmiş ekonomileri, yeşil çizgi ise gelişmekte olan ekonomileri gösterir. Burada, enflasyonun eski haline dönmekte olduğunu açıkça görebiliyorsunuz. Görünüşe göre, bu eğilim kısmen mal fiyatlarından kaynaklanmaktadır. Aslında, enflasyon yükselmeye devam etmektedir. Enflasyonun azalmaya başladığını görmüyoruz. Bu noktaya dikkat edilmesi gerekiyor.

Gelişmiş ekonomilere ilişkin öngörülerini daha ayrıntılı bir şekilde ele almak istiyorum. Büyümenin düşük kaldığı açıkça görülüyor. Bu koşulların bazıları krizden önce uygulamaya konulmuştur. Dolayısıyla, düşük verimlilik düşük nüfus artışı demektir. Ancak, buna ek olarak, krizden çıkmak için sağlanması gereken belirli etkenler vardır. Başta konut sektörleri olmak üzere birçok gelişmiş ekonomide gerekli olan düzenlemeler, ekonomide hane ve şirket borçlarının azaltılmasına yol açan düşük kaldıraçlama ve mali sistemlerin güçlendirilmesi ekonomik büyüme açısından olumsuz yönde sonuçlar doğurabilmektedir.

Kısaca, daha önce de belirttiğim gibi, krizden önce büyüme düşüktü, verimlilik düşüktü. Euro Bölgesi ve ABD'den alınması gereken kilit ders, temelde verimliliğin düşmüş olduğudur. Verimlilik düşmüş, düşük verimlilik de potansi-

yel büyümenin ve gerçek büyümenin azalmasına yol açmıştır.

Ancak, şimdi geleceğe baktığımızda, istihdam açısından rahatsız edici bir durumla karşı karşıyayız. ABD'de gerçekleşen son altı ekonomik krize baktığımızda istihdamda azalmalar ve işsizlikte artışlar gerçekleştiği görülüyor. Bildiğimiz gibi, bu durum potansiyel büyüme açısından büyük sonuçlar doğurabilecektir, çünkü insanlar işgücünün dışında ne kadar uzun süre uzak kalırsa, işgücüne geri dönmeleri o kadar zor olur.

Kredi standartları konusunda birkaç yorumda bulunmak istiyorum. Mali kurumların kredi süreçlerini ne kadar yakından izlediğine bakarsak kredi almanın ne kadar zor olduğu ortaya çıkıyor. Kredi standartları sıkılaştırıldı ve krediye erişim zorlaştı. Krediye erişim kriz döneminde zorlaştı.

Birleşik Devletler, Japonya, Euro Bölgesi ve Birleşik Krallık mali kurumların bilançolarını güçlendirmektedir. Bu iyi bir şeydir. Ancak, aynı zamanda, bu durum bankaların büyük olasılıkla daha az kredi verdiği anlamına da gelir. Bu mutlak verilerle gösterilmese de, bankalar bilançolarını güçlendirmek zorunda ise genellikle kredi faaliyetleri bununla orantılı olarak azalır.

Son olarak, özellikle finansman baskıları ile bağlantılı birkaç nokta daha var. Başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, mali kuruluşların finansmana erişimi birçok ülkede hala çok kısıtlı. Ancak, genel olarak, bir bütün olarak sistemin üzerinde finansman baskıları hala hissedilmektedir. Bu gelişmiş ekonomilerde kamu borçlarıyla ilgili sorunlar açısından tanıdık bir hikâyedir. Sorunun ölçeği ise çok önemlidir. Birçok gelişmiş devletin büyük kamusal açık ve borç sorunları yaşadığı, bu sorunları zaman içerisinde çözmesi gerektiği ve bu durumun, orta-uzun vadede büyüme açısından ciddi sonuçlar doğuracağı daha geniş anlamda anlaşılmalıdır.

Özellikle Japonya'daki depremle ilgili olarak önemli bir noktayı dile getirmek isterim. Bu fe-

REEL BÜYÜME TAHMİNLERİ 2011-2012 (%)

laket çok büyük ve trajik bir insan maliyetine, bir çevre maliyetine yol açmıştır. Aslında, krizle ilgili olarak söylenebilecek en önemli şey budur. Bu çok korkunç bir trajedi ve hepimiz, durumun en kısa sürede daha iyiye gitmesini umuyoruz. Ekonomik açıdan bakıldığında, bu felaket fiziksel sermayede büyük bir yıkıma ve tedarikte sıkıntılara yol açmıştır. Büyük olasılıkla kısa vadede, GSMH büyümesinin düşüşe geçmesine yol açacak, uzun vadede ise bir yükselmeye neden olacaktır. Ancak, buradaki kilit nokta, bir bütün olarak bu durumun sistem karşısında başka bir şok oluşturduğunun ve aşağı doğru risk olarak adlandırdığımız olgu-yu temsil ettiğinin anlaşılmasıdır.

Şimdi, konuyu değiştirerek, birkaç dakikamı geliştirmekte olan ekonomilere ayıracağım. Burada kuşkusuz daha farklı bir hikâye var. Aşırı ısınma risklerinin yanında, kapalı veya pozitif çıktı açıkları ile karşılaşabiliyoruz. Ayrıca, reel faiz oranlarının düşük, kredi büyümesinin yüksek, sermaye akışlarının ise güçlü gerçekleşmesi söz konusu olabilir. Asya, Latin Amerika ülkeleri, Türkiye ve Güney Afrika'ya baktığımızda, buralarda kredinin çok hızlı bir iyileşme sergilediğini görebiliyorsunuz. Bu da, eko-

nomik ve mali gelişimler açısından çok farklı bir resmin ortaya çıktığını gösteriyor. Ayrıca, çok güçlü sermaye akışları gerçekleşmiştir. Bunlar, farklı ülkeleri farklı şekillerde etkiler. Ancak, bu politikanın göğüslemesi gereken bir zorluktur.

Şimdi, Türkiye'nin etrafındaki bölgelerden bahsedeceğim. 2012 yılına ait reel GSMH büyüme öngörülerine bakalım. Genel olarak, ortalama büyüme yüzde 4-4,5 civarındadır. Asya burada yer almıyor. Çünkü Asya, ortalamada yaklaşık yüzde 8 ile çok daha yüksek bir büyüme oranına sahiptir. Latin Amerika'nın oranı yüzde 4-4,5'tur. Belirli alanlarda, bu büyüme tüketimdeki güçlü büyümeyle tetiklenir. Bu olguyu, yukarıya doğru güçlü bir eğilim sergileyen eski Sovyetler Birliği ülkelerinde görmekteyiz. Aynı zamanda, ithalat talebinin bu bölgelerin birçoğunda yavaş ıla orta düzeyde olacağı öngörülmektedir.

Yine özel yatırımda belirli derecede artış var. Ayrıca, net özel sermaye akışlarının bir ölçüğü olan sermaye akışları açısından, başta Doğu Avrupa olmak üzere bölgelerin çoğunda, sermaye akışlarında güçlü iyileşmeler görülmektedir.

mark lewis

ABD'de gerçekleşen son altı ekonomik krize baktığımızda istihdamda azalmalar ve işsizlikte artışlar gerçekleştiği görülüyor

mark lewis

**Asya, Latin
Amerika ülkeleri,
Türkiye ve Güney
Afrika'ya
baktığımızda,
kredinin çok hızlı
bir iyileşme
sergilediğini
görebiliyorsunuz**

Burada konuşmamı tamamlarken bölgesel bakışta, ortalama bir büyüme öngörüsü oluştuğunu belirtmek isterim. Bunun büyük çoğunluğu özel tüketimden tetiklenmekte veya kaynaklanmaktadır. Ayrıca, yinelemek gerekirse, ihracat açısından büyük bir ilerleme vaat etmeyen ama belki de sürdürülebilir bir tablo olarak adlandırabileceğimiz bir resim söz konusudur. Çok teşekkürler.

hülya talu - Sayın Mark Lewis'e teşekkür ediyoruz. Şimdi ikinci tura başlıyoruz. Buyurun Sayın Akat.

asaf savaş akat - Kısa bir şeyler söyleyeceğim. Korkut her zaman olduğu gibi iktisatta yaşanan sorunları çok güzel anlattı. Orada galiba bir sorunu ayırmak lazım, yani biri diğerlerinden farklı, bu akademik kariyer yapmak için gerekli olan yayın hikayesi ne kadar sağla, solla ilgili, ne kadar sadece iktisatla sınırlı onu da bilmiyorum. Yani bu mevcut rekabetçi eğitim sistemi mi diyeceğiz buna, ne diyeceğiz, onun çerçevesinde çok ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkıyor, fiilen üniversitede de karşımıza çıkıyor, birinci elden de yaşıyoruz.

Biz tabii farklı bir dünyadan geliyoruz, benim rüyam, hayalim hep Sraffa'ydı. Sraffa 1926'da bir makale yayınlamış, o sırada Mussolini hikayesi olmuş, solcu olduğu için İngiltere'ye gitmiş, Cambridge'de kütüphanede çalışmış, Ricardo'nun kitabına önsöz yazmış ikinci yazdığı, üçüncü de meşhur "Malların Metalar Aracılığıyla Üretimi" diye bir kitap yazmış, hepsi bu, bir makale, bir önsöz, bir şey, hiçbir yayın baskısı yok, hiçbir şey yok. Ondan sonra hoş bir dünya, ideal bir dünya, ama kitle eğitimi filan olunca bunun nasıl, tabii Cambridge çok elitist bir kurum, ona göre herhalde eleme mekanizmaları geliştirmişler. Hani meşhurdur; 'Bu Çin nasıl oluyor? Ekiyorsun, sonra 500 yıl sulayıp kesiyorsun' hikayesi, öbür taraf da korkutucu, hiç yayın yapmadan emekli olan hocalar ihtimali de aniden beliriyor.

İktisat teorisinin gelmiş olduğu yer hakikaten ne kadar yararlı şimdi buradan baktığımızda hepimizin kafasında soru işaretleri var. Önem-

li bir bölümü galiba hiç işe yaramıyor. Hocalara maaş sağlamak dışında galiba iktisat teorisinin önemli bir bölümü hiçbir işe yaramıyor. Bunu çocuklara da öğretiyoruz, onun da ne işe yaradığı ayrı bir sorun. Güncel yaşamda karşılaştıkları sorunları mevcut teorilerle çözebiliyorlar mı? Cevap genellikle 'hayır', hiçbir işe yaramıyor, çünkü çok farklı çerçevelerde üretilmiş sorular. Orada yaşlılığın getirdiği bir karamsarlık belki bende de doğrusu var, nereye gittiğini görmüyorum. Diğerlerine çok katılıyorum, bir kısmına ben de dolaylı olarak değindim.

Daha genel bir analiz yapmak gerektiğini, politik ekonomi geleneği içinde bir analiz yapmak gerektiğini unutmamak lazım ki, biz Keynes'i vurguladık, ama bu piyasa sisteminin kendi içinden tüketimin yetersizliği üretilme ihtimaline Keynes'in yaptığı bir şey değildir. Keynes ona bir analitik çerçevede efektif talebi getirmiştir. Çok daha eskiden kesin Marks'ta çok ciddi bir şekilde yer alan bir kavramdı. Şimdi gene de ona benzer şeyler yaşadığımız ortada.

hülya talu - Teşekkürler Sayın Akat. Korkut Hocam, buyurun.

korkut boratav - Şimdi müsaadenizle IMF'ye biraz geleceğim. Buradaki meslektaşımız Türkiye'de 6 aydır çalışıyor, dolayısıyla benim şimdi yönelteceğim eleştirilerin hedefi o değil ama şunu umarım: Başkalarının günahını fazla üstlenmesin ama biraz dosyalara bakıp, 'böyle bir eleştiri var' diye genel merkeze yolasın.

Şimdi bir kere şunu söyleyeyim: Genel analiz düzleminde IMF'nin ihtiyatlı davrandığını düşünüyorum. OECD gibi katı olmadılar. Potansiyel bir krizin gündemde bulunduğunu özellikle World Economic Outlook yayınlarında sürekli işlediler. Farklı senaryolar da kullandılar. Böylece eleştiri geldiğinde daima bir şey çıkarabilecekler. 'Biz onu da dikkate almıştık, bunu da söylemiştik' diyebilecekler, ama temel perspektifleri küresel dengesizlikler üzerindedir. Küresel dengesizlikler üzerine odaklanınca Bernanke ve diğerlerinin savunduğu sa-

ving is glad, yani Asya'daki fazla tasarruf problemine faturayı çıkarma eğilimi daha ağır basıyordu. O adımı attıktan sonra da küresel dengesizlikleri düzeltmede Amerikan tezlerine daha yakın oluyorlardı. Yani bir kur ayarlamasının Asya'dan yapılmasının küresel dengesizlikleri azaltacağına ilişkin savlara daha yakın gidiyorlardı, ama dediğim gibi bunu da çok katı yapmadılar.

Son zamanlarda bu krizin patlak vermesiyle yeni tezleri de ortaya attıklarını görüyoruz. Özellikle Blanshard'ın ortaya attığı görüşleri yakında da bir toplantıda yeniden gündeme getirdiler. Bir kere mesela, geleneksel enflasyon hedeflemesinin yumuşatılmasını düşünüyorlar. Yani yüzde 2'lik hedef olursa para politikası nasıl etkili olacak sorusunu sordu, açıkça gündeme getirdi.

Yine 'hedefi yükseltmek tek araç olamaz. Enflasyon hedeflemesi ve para politikası olamaz, hedef de çok olabilir, araçlar da çok olabilir. Maliye politikasını ihmal ettik' vesaire... Hatta enflasyonun yararları fazla veren ekonomilerin biraz enflasyonist politikalar izlemelerinin iyi olabileceği, hatta enflasyonun borç yükünü de hafifletebileceği, buradan bir adım daha atsalar, 'para basıp şu borcu sıfırlayalım' da diyecekler... O zaman tam Keynesçi olacaklar işte, Keynes'in önerdiği üç modelden biri oy-

du. Ya 'servet vergisi', ya 'para bas' yahut da 'bat'...

Neyse bunları bir yana bırakalım. Asıl problem IMF'nin genel merkezinde, araştırma birimlerinde oluşturulan fikir üretimiyle ülkeler düzlemindeki uzmanlar arasındaki ikilik. G-20 Grubu IMF'ye, sadece bizim gibi ekonomilere değil, dünya ekonomisinin genel bekliliğini yapma görevini de verdiği göre mecburen perspektiflere açıldı. Ama ikili ilişkiler hastalıklı, problemlili ekonomilerle olduğu için orada geleneksel modellerin, reçetelerin aynen devam ettiğini görüyoruz. Yani bir finansal çalkantı veya finansal kriz hangi sebepten gelirse gelsin ortaya maliye politikasına dönük bir kemer sıkma reçetesi geliyor, özel sektörün aşırı tüketiminden ve aşırı açıklarından, kaynaklansa bile...

Şimdi Mark Viceport ve arkadaşları 41 ülkeyi gözden geçirmişler ve ikili anlaşma, yani stand-by anlaşmalarında IMF'nin geleneksel tavrını, yani önceki dönemlerden bildiğimiz tavrını izlediğini de ortaya koymuşlar.

Türkiye'yle ilgili üç tane örnek ve soruya dikkatinizi çekeceğim. Birinci örnek şu: Şimdi herkesin bildiği gibi bu geleneksel yahut ege-men iktisat kuramının geliştirdiği sakıncalardan biri, vurguladığı sakıncalardan biri. Biz

korkut boratav

Asıl problem IMF'nin genel merkezinde, araştırma birimlerinde oluşturulan fikir üretimiyle ülkeler düzlemindeki uzmanlar arasındaki ikilik

korkut boratav

Krizin kesinlikle patlak vereceğini öngördüler, batı bankalarını garanti altına aldılar, IMF yeni bir kredi pompalaması yaptı, meseleyi kapattı

24

ona ahlâki sakınca mı diyelim, ne diyoruz Asaf?

asaf savaş akat - Ahlâki sakınca.

korkut boratav - Ahlâki sakınca/moral hazard nedir bu? Ben şu soruyu sorarım IMF'nin genel merkezine, çünkü Türkiye'yle ilgili bir sorun: Bunu onaylıyor musunuz, onaylamıyor musunuz? İki, onaylamıyorsanız Kasım 2000'de Türkiye bir finansal krizin ilk belirtileriyle sarsılıverdi. O sırada IMF'nin Avrupa direktörü Türkiye'ye geldi. Bizim Merkez Bankası Başkanı ve Hazine yetkilileriyle ve hükümetle temaslarda bulundular ve onun sonunda Başbakan Ecevit'i Türkiye bankalarının dış borçlarını da hazine garantisi altına alınması konusunda ikna ettiler. Başbakan da bunu ilan etti, hukuki yetkisi olmadığı, yasal imkânı da olmadığı halde ilan etti... Bu, 'moral hazard' mıdır, değil midir?

Eğer ahlâki sakıncaysa, nasıl oluyor da bu karar alındıktan 2 gün sonra büyük bir hızla IMF Genel Direktörü Köhler şu ifadeyi kullanıyor: "Türk Hükümetinin aldığı bu kararı özellikle mevduat ve diğer alacaklılar üzerine hükümet garantisi vermesini alkışlıyorum." Bu ne demektir?

Türkiye bankalarına kredi açmış olan dış bankaların alacaklarını devlet garantisi altına alıyor hükümet, aldığı anda kriz yok, 4 ay sonra kriz hakikaten patlak verecek. Demek ki, krizin kesinlikle patlak vereceğini öngördüler, batı bankalarını garanti altına aldılar, IMF yeni bir kredi pompalaması yaptı, meseleyi kapattı, bizimkini de, hükümeti de yetkisi olmayan bir tahhüt altına soktu.

İkinci eleştirim şu ama buna bir örnekle başlayayım: 25 yıl önce ben Afrika'da hocalık yapıyordum. Hocalık yaptığım ülke Zambiya'dan bir konuşmacı geldi, Ekonomik Derneği'nde bir bildiri sundu. Zambiya'daki Dünya Bankası temsilcisiymiş kendisi, ama ayrılmış ve dedi ki: "Biz Zambiya'da bir deney yaptık. Açık artırmayla döviz ihaleleri başlattık fakat başarısız oldu. Şimdi ben o konuda bir kitap yazdım." Şimdi bunu deyince salondaki çoğunlu-

ğu siyah, Afrikalı olan iktisatçılar ve diğer dinleyicilerden tepki doğdu.

Ya deney yapıp da nasıl böyle konuşuyorsun burada, hiç olmazsa şunu biraz gizle, böyle açıkça da söyleme. 'Ülkeyi batırdık, sonra da kitap yazdım, kitabımdan para kazanıyorum', neredeyse bunu diyecek. Şimdi ben bunu niye hatırlatıyorum? Bizim biraz önce sözünü ettiğim 2000-2001 krizinin yönetiminin sadece IMF'nin Türkiye temsilcisi, hatta Avrupa temsilcisi değil, o zaman IMF'nin baş iktisatçısı olan Stanley Fisher'i de yakından izledim. Programın inşasına ve adım adım olgunlaşmasını izledim, genellikle hep olumlu, genellikle istisnasız hep olumlu demeçler verdi. Fakat kriz 2000 Kasımında patlak verdi. Uygulama ise döviz kuru hedeflemesine dayalı bir şeydi. Kasımdaki çalkantıdan sonra hedefleri sürdürdü, devam etti, şubatta ekonomi tam finansal krize girdi ve battı.

Şimdi buradaki sözüm şu: Dünya Bankasının Zambiya'daki temsilcisi gibi Stanley Fisher da bu kriz patlak verdikten sonra bir makale yazdı. Burada aşağı yukarı Türkiye'deki deneyimi de açıkça referans vermeden, ama o deneyimin de öğrettiği bilgeliği kullanarak diyor ki: "Bu ara rejimler tehlikelidir, krize yatkındır. Özellikle uluslararası sermaye hareketlerine serbest olan ekonomiler için uygun değildir." Bu Bay Stanley Fisher IMF'den ayrıldı, yanılmıyorsam hâlâ İsrail'de Merkez Bankası Başkanı...

Değerli meslektaşım, burada bir ahlâki sorun yok mu? Siz de 1985'te Zambiya'yı bir deney laboratuvarı gibi kullanan iktisatçının bir benzerini Türkiye için mi yaptınız, bir deney yaptınız ve başarısız olunca da makale yazıp, iktisat yazınına katkı yaptınız mı? İkinci sorum bu. Üçüncü sorum şu: Üçüncü soruya 2008 krizini 4 yıl önce öngören değerli bir iktisatçıdan aktarma yaparak başlayacağım. Bu iktisatçı şunu söylüyor: "Borç krizleri insanlık tarihi kadar eskidir. Yakın geçmişte de Meksika, Doğu Asya, Türkiye, Brezilya, Arjantin krizlerini hatırlayın, yeniden kriz patlak vermez diyorsanız

yanılıyorsunuz. En azından 12 yükselen piyasa ekonomisi altından kalkamayacakları kadar borca batmış durumdadırlar. Zengin ülkelerdeki düşük faiz hadlerinin üzerinde getiri arayan küresel portföy fonları yükselen piyasa ekonomilerine kayıyorlar. Bu devam edemez. Yatırımcılar, sizlere hitap ediyorum, yatırımcılar, yükselen piyasa borçları üzerinde elde ettiğiniz yüzde 55'lik ortalama getirinin bir sapıklık olduğunu algılayınız. Gelişmiş ülkelerin liderleri, borçlanmanın bir uyarıcı olduğunu, kısa sürede yüksek başarımları sağlayacağını, ama uzun sürede vahim sorunlara yol açacağını fark etmelisiniz.”

İşte burada krizin bizim ülkeler için taşıdığı ağır risklere işaret eden bir iktisatçı çok doğru teşhis koyuyor. Biraz önce değerli meslektaşımızın gösterdiği Avrupa kriz dalgasına bakarsanız bütün bu şiddetli iniş ve çıkış coğrafyasının yaşandığı ülkeler grubuna işaret ediyor, Doğu ve Orta Avrupa ve Türkiye'ye işaret ediyor, bu abartılı borç artışına, risklere işaret ediyor. Ama kimdir bu iktisatçı? Bu iktisatçı Kenneth Rogoff'tur. Bu uyarıyı yazmadan önce de IMF'de bu sefer o başekonomistti.

Rogoff'a şunu hatırlatmak lazım: Baş iktisatçı olduğunuz yıllarda Türkiye gibi ekonomilere, yani kronik cari açık veren ve sermaye hareketlerini sınırsızca serbest bırakan ekonomilere enflasyon hedeflemesi, yüksek reel faiz, bütçelerde faiz dışı fazla ve esnek kur önerdiniz mi, önermediniz mi? Önerdiyseniz bu öğelerin bu tür ekonomilerde doğal olarak mantıklı bir zorunluluk olarak eleştirdiğiniz abartılı borçlanmaya gidip gitmeyeceğini niçin o tarihlere algılamadınız ve niçin uyardınız? Baş iktisatçılıktan ayrıldıktan sonra bunu rahatça yazıyorsunuz sorusunu sormak lazım.

Adeta Fisher'in 2001 yılında yazdığı makalenin taşıdığı akademik tutarlılık sorununun Rogoff'un da olay bittikten sonra, yani sorumluluktan ayrıldıktan sonra gösterdiği bilgelikte de var olduğunu düşünüyorum. Benzer bir sorumluluk sorununun mesela, Stiglitz'ten de söz edilebileceğini sanıyorum. Dünya Banka-

sı başkanlığından ayrıldıktan sonra, hatta bir süre başkanlık yaparken de kendisinin de içinde bulunduğu bir genel perspektifin ayrıldıktan sonra eleştirisini nasıl geçtiğini biliyoruz. Benim söyleyeceklerim bunlardır, yalnız şunu ekleyeyim: Bu dönem içinde Türkiye'nin de dış borcu 130 milyardan 292 milyara çıkmıştır 6 yılda ve arkadaşlarımızda, dinleyenlerde, meslektaşlarımızda şüphe ve tereddüt olabilir, krizden en ağır etkilenen yükselen piyasa ekonomilerinden biri Türkiye'dir. Bunu da gerekirse nicel kanıtlarını getireceğim. Saygılarımı sunarım.

hülya talu - Korkut Hocamıza teşekkür ediyoruz. Şimdi söz Sayın Lewis'in.

mark lewis - Teşekkür ederim. Birkaç noktada cevabımız şöyle.. Finansal sektörde rol oynayan birçok ekonomist dönüp derslere baktılar ve “biz neyi yanlış yaptık?” ve “nasıl daha iyisini yapabiliriz?/işleri nasıl daha iyiye götürebiliriz?” diye sordular... Aslında IMF raporlarını yakın bir süre önce kendi sitesinde yayınladı...

Bir takım dersler var. Bunların bazıları teknik ve analitik, bazıları da daha kurumsal... Bu nedenle bence yapmamız gereken ya IMF'le konuşmak ya da bu dersleri öğrenmektir. Yani, bence bir, kesinlikle bilinçli olduğumuz teknik ya da analitik konularda bir tema... Fakat bence finansal piyasalar ya da karar verenler mali istikrar endişelerini bizim ekonomik analizimize ve karar verme aşamamıza daha iyi entegre etmenin öneminden daha çok haberdarlar. Dolayısıyla bu doğrudur, tekrar ediyorum, bu araştırmacılar için doğrudur, merkez

korkut boratav

Krizden en ağır etkilenen yükselen piyasa ekonomilerinden biri Türkiye'dir

korkut boratav

Krediye yönelmiyor likidite, kâğıt servetlere yöneliyor. Bu servetlerden biri de Türkiye gibi ekonomilerdeki mevduattır, borsadır, devlet kâğıtlarıdır

bankaları için doğrudur, karar mercileri için doğrudur, uluslararası kurumlar için doğrudur. Ama yine de finansal istikrar konusu onları politikaya nasıl dahil edeceğiyle ilgilendir. Sistem risklerin bağlantılarını gördüğümüzden dolayı ki sistematik dediğimizde finansal kurumlar arasındaki bağlantılardan bahsediyorum... Ve finansal kurumlar ve bizim gerçek ya da geniş ekonomi arasındaki bağlantılar çok derin etkilere sahip olabiliyor. Siyasi, aynı zamanda araştırmalar açısından bakıldığında, bu tür şeyleri olabildiğince dikkate almak önemlidir. Teşekkürler.

hülya talu - Teşekkür ediyoruz. Şimdi sorulara geçiyoruz.

mehmet şişman - Bu krizde benim öğretim üyesi, bir akademisyen olarak dikkatimi çeken husus, emek piyasaları ve döviz piyasaları konusunda problemler devam ediyor. Bu konuda ne söylenebilir?

natik buda - Şimdi şöyle bir saptamam oldu benim: Türk parası ne zaman aşırı değerlenmişse sonunda bir krizle karşı karşıya kalmışsındır. 1958, 1971, 1980, 1995 ve 2001 krizi. Bunların bir kısmında sabit kur sistemi var, bir kısmında da sıcak parayla karşı karşıya kalmışız ve sonunda Türk ekonomisi bir krizle karşı karşıya geliyor. Şimdi biraz evvel de sayın hocamız 292 milyar dış borçtan bahsetti. Dış ticaret açığımız yaklaşık 80 milyar, dış açığımız da 48 milyar dolar civarında. Acaba Türkiye yakın bir gelecekte şu anda da döviz artışlarında, Türk parası çok değerli, yakın bir gelecekte Türkiye bir potansiyel krizle karşı karşıya kalabilir mi?

hülya talu - Sorulara devam edeceğiz ama Sayın Lewis'in ayrılması gerekiyor, Ona cevap için söz vereceğim. Buyurun.

mark lewis - Döviz kurları pazara bağlı sisteme göre değişir... Döviz kurları pazarın durumuna göre değişir ki siz yine de minimum vadenin üzerinde bir beklentide olursunuz, döviz kurları ekonomik gereklilikler dediğimiz şeylerle paralel olarak değişecektir. Bu tür durumları Türkiye'de ya da kamu borcunda görmüyo-

rum... Hatta özel borçların bile son yıllarda çok azalmasında GSYİH'nin payı var... Ben çok çok yüksek riskler görmüyorum.

hülya talu - Teşekkürler. Başka sorumuz var mıydı? Buyurun.

levant cevill - Korkut Boratav hocama bir sorum olacaktı. Hâkim ekonomik anlayışın krizleri öngöremediğini söylemişsiniz konuşmanızın başında, ancak IMF temsilcisine de IMF'nin 2000 ve 2001'deki krizlerden önce yaklaşık 3 ya da 4 ay önce önlemler aldığını söylemişsiniz. Acaba krizleri öngörüyor da, sadece kendi için mi önlemler alıyor, halka bunu yansıtmıyor mu? Teşekkür ederim.

korkut boratav - Önce döviz kuruyla ilgili herkese yönelik bir soru soruldu. Herhalde Asaf'ın da söyleyecekleri vardır. Döviz kurları şimdi bir genel problem halini aldı. Biliyorsunuz Brezilya Maliye Bakanı galiba G-20'ler toplantısından önce bu 'para savaşları', 'kur savaşları' lafını attı.

Buradaki problem şu: ABD aşırı likiditeye yöneldiği için Amerikan Merkez Bankası 600 milyar dolarlık bir likidite genişlemesine geçmeye de karar verdiği için bu para birden bire düşük faizli Amerikan hazine bonolarına değil, bizim gibi ekonomilere de taşmaya başladı. Meslektaşımız biraz önce büyük Batı ülkelerinin uyum mekanizmalarını işaret ederken 'kredi vermiyorlar' dedi. Krediye yönelmiyor likidite, kâğıt servetlere yöneliyor. Bu servetlerden biri de Türkiye gibi ekonomilerdeki mevduattır, borsadır, devlet kâğıtlarıdır. Bu ne oluyor? Döviz ucuzlatıyor, döviz ucuzlattıkça da bir yığın problem oluyor. Problemlerden biri rekabet gücünün aşınması, diğeri ise balonlaşma, yani her yerde bir balonlaşma patlayabilir. İşte bir sorun bu, döviz kuru kontrol edilsin mi, edilmesin mi, nasıl edilsin?

Para politikasını bir yana bırakıp, döviz kuru mu hedeflesin? Türkiye bunu yaptı, Merkez Bankası serbest sermaye hareketleri sürdürülürken 1990'lı yılların sonlarında kabaca enflasyona endeksledi kur sepetini, sonra IMF programı da aynı şeyi yapmaya çalıştı, kuru

hedeflemeye çalıştı ama eğer sermaye hareketleri serbestse hem döviz, hem para birden. Türkiye'nin ana meselesi başka bir meseledir, kronik dış açık veriyor ve bu açık giderek artıyor. Kronik dış açık verdikçe de döviz kurunu kontrol etme problemi de daha zorlaşıyor. Sıcak parayı kısıtlamaya kalksan gelen paranın büyük bölümü şu arada hiç olmazsa sıcak para, demek ki, problemi çözmen için sıfır büyümeye geçmen lazım. Değerli arkadaşlar, 2008'de Türkiye 0,6 büyüdü, 42 milyar dolar cari açık verdi. Sonra 4,7 küçüldük, yine açık verdik; 15 milyar civarında. Önceki krizlerde açık vermiyorduk,

Türkiye ekonomisi cari açık problemini çözmeden hiçbir yere gidemez. O tartışmayı ya-

pamayız şimdi, çünkü çok tartışmalı, karışık bir konu. Bu deformasyon zaman içinde ağırlaşmıştır. Biz Brezilya'nın sorunuyla değil, benzemiyor bizim, Kore'nin sorununa benzemiyor Türkiye, Çin'in sorununa hiç benzemiyor, Arjantin sorununa benzemiyor. Çünkü o ülkeler kronik ve büyük cari açık vermiyorlardı. Vermedikleri için sıcak parayı kontrol etme lüksüne sahipler eğer edebilirlerse, onun için problem eğer kontrol ederlerse, hatta yasaklarsa bile başları açılmaz. Çünkü ekonomileri dış fazla dengede yani, ya başa baş ya dengede... Teşekkür ederim.

hülya talu - 35. İktisatçılar Haftasının ilk oturumunu kapatıyorum. Katılımcılara ve konuşmacılarımıza teşekkür ediyorum.

korkut boratav

**Türkiye ekonomisi
cari açık
problemini
çözmeden hiçbir
yere gidemez**

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

türkiye’de sermayenin değişen yapısı

Prof. Dr. Erol Manisalı'ya armağan

6 Nisan 2011 Çarşamba

1. Gün

İkinci Oturum

- Oturum Başkanı** : Prof. Dr. Gülten Kazgan
Konuşmacılar : Prof. Dr. Ahmet Haşim Köse
 Prof. Dr. İzzettin Önder
 Prof. Dr. Nihal Tuncer
 Dr. Özgür Öztürk

28

aylin altınay - Sayın konuklar, “Geçmişin Mirası, Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye” üst başlıklı 35. İktisatçılar Haftasının ilk gününün öğleden sonraki oturumu “Türkiye’de Sermayenin Değişen Yapısı”. Bu oturumu başlatmak Prof. Dr. Gülten Kazgan’ı kürsüye davet ediyorum, buyurunuz.

gülten kazgan - Herkese hoş geldiniz diyorum. Yemek sonrası saatlerde insanın biraz uykusu gelir, tartışmacılar sizi uyanık tutacaktır. İsimleri söylüyorum: Sinan Aygün gelmedi. Çok üzüldüm, çünkü Sinan bey işleri içeriden bilen, Ankara Ticaret Odası Başkanlığı’na uzun süreler yapmış bir kişiydi; olmaması yazık ol-

du. Prof. Dr. Ahmet Haşim Köse, Prof. Dr. İzzettin Önder, Prof. Dr. Nihal Tuncer ve Dr. Özgür Öztürk.

Bugün öğleden sonra tartışma konumuz Türkiye'deki sermayenin yapısal dönüşümü. Bence bu başlık çok kompleks bir anlam taşıyor, çünkü çok boyutlu. Umarım buradaki arkadaşlarımız konuyu bütün boyutlarıyla tartışsalar. Hatırlarsanız Başbakan bunu belirli bir anlamda kullanmıştı. Sermaye el değiştiriyor deyimi ondan kaynaklandı, onu çok belirli özgün anlamda kullanmıştı. Olayın siyasal boyutu var, teknolojik boyutu var, herhalde arkadaşlar çeşitli yönleriyle ele alacak. Konuşmacı sayısı 4 kişi olduğuna göre zannediyorum kişi başına 25 dakika konuşma süresi verebiliriz. Sinan Aygün ile başlayacaktık, ama Sinan Aygün olmadığına göre ondan sonra gelen Ahmet Haşim Köse ile başlayalım.

ahmet haşim köse - Çok teşekkür ediyorum sevgili hocam. Ben öncelikle İFMC'ye, bu yıl yine iktisatçılar haftasına verilen onca emeğe, bizi tabii buraya davet etmenize ve elbette dostlarla birlikte olduğumuz bu ortamı hazırlamada emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum. Hocam çok haklı bir şey söyledi. Türkiye'de sermayede dönüşümü anlatabilmek ve üstelik bu kadar sınırlı bir süre içinde mutlaka eksik olacak bir konuşmaya başlamak demektir. Elbette bu konuşma da öyle olacak. Konuşmam büyük ölçüde devletin kamu maliyesi kanalıyla sermaye birikimine aktarım kanalları ve bu kanallardaki dönüşüm üzerine olacaktır.

Şöyle başlamak istiyorum. Mülkiyede kimi zaman derslerimde arkadaşlarıma şöyle bir soru yöneltirim: İktisat geleneğinin iki önemli yapıtını, biri Adam Smith'in Ulusların Zenginliği -biliyorsunuz genellikle iktisat yazınının başlangıcı olarak kabul görür- ve diğeri Marks'ın Kapital'i, dikkate alınız. Neden bu iki büyük düşünürden birisi kitabın adına Ulusların Zenginliği diyor, yani zenginlik kavramını kullanıyor ve diğeri de sermaye kavramını kullanıyor? Çünkü bence bu soru bizi iki bağımsız yazarın

kendi iradeleriyle kitaplarına verdikleri adın çok ötesine, bu iki düşünürün tanıklık ettikleri toplumun dokusuna taşır. Sermaye gerçekten kapitalizmin kendisidir ve Marx, Smith'e kıyasla net bir kapitalist toplumun yaşayan tanığıdır. Bu anlamda sermaye kavramını anlatmak ancak onun toplumsal ortamı olan kapitalizmi anlatmakla mümkündür. Bu hatırlatmayı gündemimize taşırsak şunu söylemek kaçınılmazdır: Türkiye'de sermaye'nin dönüşümünü anlatmak biz istesek de istemesek de Türkiye'de kapitalizmin dönüşümünü anlatmak demektir. Bu ise hiç kuşkusuz çok boyutlu bir olgudur ve salt bu nedenle de sadece iktisatçıların kendi mesleki sınırlarında bir tartışmayı elbette aşar. Çünkü sermaye aynı zamanda bir toplumsal ilişkiler sistemidir ve bütün modern kapitalist dünyada toplumlar aynı zamanda bir devlet örgütlenmesine ve devletlerarası ilişkiler sistemine tabidirler. Yani sermaye sorunu bizi özel olarak bir iktidar ve toplum sorunuyla da karşı karşıya bırakır.

Ben tabii kendi yetkinliklerimi de aşmayarak ve başlangıçta da söylediğim gibi mümkün olduğunca sorunu daraltarak konuşmamı sürdüreceğim. Sorunu Türkiye'de sermayenin

ahmet haşim köse

Sermaye aynı zamanda bir toplumsal ilişkiler sistemidir ve sermaye sorunu bizi özel olarak bir iktidar ve toplum sorunuyla da karşı karşıya bırakır

ahmet haşim köse

Günümüz kapitalizmde istikrar arayışı sermaye ilişkisinin yaygınlaşması ve derinleşmedir

30

yakın tarihimizde devletle kurduğu iktisadi ilişkiler ağına ilişkin birtakım gözlemlere taşıyıp, bu gözlemlerden yorumlar yapmaya çalışacağım. Gözlemler Türkiye ekonomisi yakın tarihine, yakın tarihin isterseniz adını koyalım, Türkiye'nin AKP'li yıllara, ya da 2000 sonrasında bitmeyen istikrar dönemine ilişkin.

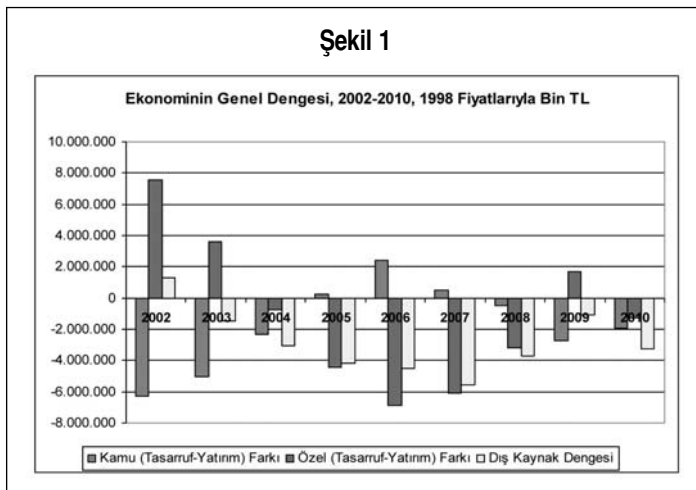
Sanırım şu tespit yanlış olmaz. Günümüzde çevre ekonomilerin bir çoğunda içselleşmiş bir IMF sistemi var. IMF ile ya da IMF'siz "istikrar" ve istikrar için tasarlanılan tüm politikaları kapsayan ortodoksi bugün için iktisat yapmanın ana eksenini oluşturuyor. Konuşmamın vurgularından biri "istikrar" olarak adlandırılan bu dönemin özünde toplumsal süreçlerin gerçek anlamda bir sermayeleşme sürecine tabi kılması olduğu üzerine olacak. Başka bir değişle ana argümanlarımdan biri günümüz kapitalizmde istikrar arayışının sermaye ilişkisinin yaygınlaşıp, derinleşmesi olduğudur.

Bu vurguyu aklımızda tutarak gözlemlerimize dönelim: Standart makro ekonomi için denge kavramı biliyorsunuz gelir ve harcama ilişkileri ya da bunlara karşılık gelen yatırım ve tasarruf ilişkileri bağlamında ekonominin genel dengesinin ve bu dengenin nasıl oluştuğunu tanımlayan bir kavramdır. Bu ilişkiden devlet ve özel ekonominin ekonomideki ana dönüşümlerini izlemek mümkündür. Şekil 1 bize bu anlamda bir izlenim sunmaktadır. 2000'lerden bu yana –benim uzun istikrar dönemi diye adlandırdığım süreç- Türkiye'de devlet/kamu ke-

simi ile özel ekonominin bu ilişki içindeki yerinde önemli dönüşümler gerçekleşmektedir. İstikrar politikaları kamu açıklarında daralmayı ve bu daralmaya koşut kamu kesiminin ekonomideki ağırlığında da küçülmeyi beraberinde getiriyor. İstikrar ve sermayeleşme arasındaki ilk bağ aslında burda kuruluyor. Elbette devletin işlevsizleşmesinden ya da etkinsizleşmesinden hiç bahsetmiyorum. Devletin yeniden işlevleştirilmesi ve kaynak dağıtım politikalarının neo-liberal bir mantıkla yeniden işlevleştirilmesinin ilk sonucu bu. Makro dengede küçülen kamu açıkları ekonominin yeni dengesinin temel mantığını da sergiliyor. Şekil 1 yakından izlendiğinde görülecek ki kamu açıklarındaki daralmayı asimetrik olarak bir başka dengesizliğin, özel kesim açıklarındaki bir genişlemenin aldığı görülmektedir. Yani daralan kamu kesiminin yerini genişleyen özel ekonomi almaktadır. Özel kesimin bu genişlemesi hiç kuşkusuz aynı zamanda ekonomide özel alanın, yani sermaye alanının büyümesidir. Bu gözlem 2000'li yılların Türkiye'de genel anlamda bir sermayeleşme süreci olarak yaşadığını doğrular niteliktedir. Makro ekonominin dış dengesini temsil eden dış açık ya da dış kaynak girişleri geçmişte sıkça vurgulandığı gibi kamu açıklarını finanse etme işlevinden, giderek artan özel açıkları finanse etme işlevine yönelmiş durumdadır. Bu anlamda mevcut durumda Türkiye ekonomisine sermaye girişleri kamu kesimi aracılığıyla bir dağıtım ilişkisinden, yakın dönemde giderek özel sermaye ile doğrudan bir ilişkiye dönüşmüştür. Bu yeni ilişki biraz sonra değinmeye çalışacağım özelleştirme, finansal serbestleşme, kamu iç borçlanması gibi iç içe geçmiş bir çok süreci de içinde taşımaktadır.

Türkiye'de kamunun dönüşmesi, yani devletin dönüşmesi Türkiye'de acaba nasıl bir mülkiyet ilişkisinin de dönüşmeye aracılık ediyor? Bir bunu anlamak istiyorum, İzzettin Hocam gibi, benim çok sevdiğim hocamın yanında vergilerin üzerinden bir dağıtım mekanizmasını birazcık konuşmak istiyorum, transferleri anlatmak istiyorum. İç borçlanmanın aynı zamanda

Şekil 1

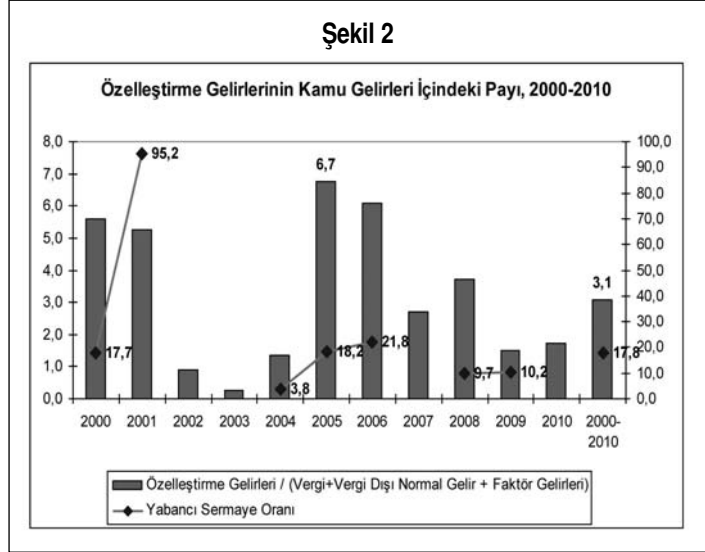

Türkiye’de dünyada birçok çevre ekonomisinin olduğu gibi mali sermayenin genişlemesinde aynı zamanda devletin nasıl bir rol üstlendiğini anlatmaya çalışacağım ve buradan da aslında reel ekonominin nasıl finansallaştığı üzerine size yeniden gözlemler sunacağım, bundan sonra da tartışacağım.

Şimdi müsadenizle bu ana gözlemi bir ölçüde deşifre etmeye çalışalım. Sermayeleşme açısından neo-liberal dönemin mülkiyet yapılarında gerçekleşen en önemli dönüşümlerinden birini özelleştirme programları oluşturdu. Bizde ve dünyanın birçok yerinde özelleştirmeler toplumun mülkiyet yapısındaki önemli değişimlere kaynaklık etti ve çağımızın ilkel birikim aracı olma işlevini yükledi. Biliyoruz ki AKP hükümeti Türkiye tarihinin en hızlı özelleştirmelerini yapmaktan dolayı duyduğu mutluluğu her fırsatta vurguluyor. Benim görüşüme göre bu elbette bir tasfiyedir. Bugün artık açıkça anlıyoruz ki özelleştirme 1980’li yılların başında liberallerin iddia ettikleri gibi işletme etkinliği ile hiç bir ilişkisi yoktur. Bu gerçek anlamda ekonomideki mülkiyet dönüşümüdür. 1990’lı yıllarda “etkinlik” argümanından uzaklaşan yine liberal iktisatçılar bu kez özelleştirmelerin kamu kesimindeki açıklarını finanse etmekte bir anlamda zorunlu bir araç olabileceğini konuşuyorlardı. Yani aslında bu ve benzeri görüşteki iktisatçılar teknik anlamda ekonomideki kamusal stok varlıklarını satışlar yoluyla “özelleştirme gelirleri” haline dönüşmelerini kamu açıklarının daraltılması ya da makro dengenin sağlanmasına kaynak yaratacağı gerekçesiyle bir tür zorunluluk olarak sunuyorlardı.

Şekil 2’de 2000-2010 arasında özelleştirme gelirlerinin benim bu sunuşta kamunun normal geliri olarak adlandıracağım (vergiler, vergi dışı normal gelirler ve kamu faktör gelirleri toplamı) büyüklüklere oranı ve özelleştirme gelirlerindeki yabancı sermaye payları sunulmuştur.

Tek tek yılları bir yana bırakacak olursak 2000’ni izleyen 10 yılın ortalamasında bu sa-

tışlardan elde edilen gelirlerin kamunun normal gelirine oranı yüzde 3.1 düzeyindedir. Yani özelleştirmeler iddia edildiği gibi salt anlamda kamuya gelir sağlama işlevi yüklenmemişlerdir. Kamu normal gelirlerine bu oranda düşük bir “katkı” bu sürecin özel sermaye bloklarına devrinden başka bir anlamı olmadığına açık kanıttır. Yine bu sürece ilişkin ikinci önemli iddia özelleştirmelerin yabancı sermaye girişlerini teşvik edeceği bağlamında sürdürülmüştür. 2000’li yılların yabancı sermayeye blok satışları bir yana bırakılacak olunursa yine on yılın ortalamasında bu argümanında çok gerçekçi olmadığı görülecektir. Özelleştirme gelirlerinde yabancı sermaye payı bu on yılda yüzde 17.8’ler düzeyinde kalmıştır. Bu iki gözlem kamunun mülkiyet devirlerinin aslında büyük ölçüde “ulusal” olarak adlandırabileceğimiz sermaye bloklarıyla ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Diğer gözlemimiz vergi yapısındaki dönüşümlere ilişkin. Devletin toplumsal sınıflara, bu sınıfların gelirlerine ve elbette sermaye birikimine en önemli müdahale araçlarından birini vergi politikaları oluşturmaktadır. Şekil 3’te Türkiye’de vergi yapısındaki dönüşümler sunulmuştur.

Bu süreçte Türkiye’de çok ciddi bir şekilde “verginin piyasalaşması” diye yorumlayabileceğimiz dolaylı vergilerin giderek toplam vergi

ahmet haşim köse

Kamunun mülkiyet devirleri aslında büyük ölçüde “ulusal” olarak adlandırabileceğimiz sermaye bloklarıyla ilişkilidir

anlayışının izlerini bulmak çok mümkündür. Geride bıraktığımız on yılın ardından AKP'nin halkla, sıradan insanlarla kurduğu bu yeniden dağıtım mekanizmalarının nasıl iktidarlaştırdığını, bunun aynı zamanda nasıl bir toplumsal kontrol mekanizmasına dönüştüğünü artık biliyoruz. Geçmişin iş ve toplumsal hak üzerinden kurulan kamusal güvenlik ağlarının yerini bir enformel, iktidar ağlarının şefkatine terk edilmiş yoksulluk temelli bir biat sistemi almaktadır. Bu elbette kamuya önemli bir transfer yükümlülüğü sunmaktadır. Bu mekanizmanın içinde merkezi bütçe olduğu kadar yerel idarelerin de payı yüksektir. Üstelik yerleşme salt bu nedenle değil; biliyoruz ki neo-liberal iktidar oluşumları önemli bir desentralizasyon aracı olarak da işlev görmektedir. Yerel yönetimlere toplam transfer harcamalarından yapılan pay 1990'lı yılların yüzde 14 oranından 2010'da yüzde 23'e yükselmiştir. Vaktimin azaldığını biliyorum ama bunun da yeni iktidar yapılanmasına çok uygun bir sıçrama olduğunu vurgulamak isterim. Bu yansıta için son söyleyeceğim şudur. Bu dönemde sermaye kesimine yapılan doğrudan transferlerde bir azalış görünmektedir. 1990'lı yıllardaki toplam transferler içindeki yüzde 70'li pay 2002'de yüzde 37'ye gerilemiş görünüyor. Bu benim tüm konuşmamda vurgulamaya çalıştığım şeyin bir sonucudur. Kapitalist toplumda her iktidar sonuçta bir transfer iktidarındır; değişen yeni dönemin koşulları yani yeni sermaye birikiminin mantığıdır. Bu yeni mantığa göre aktarım mekanizmaları da elbette değişmekte, dönüşmektedir. Ben de görebildiğim kadarıyla bu yeni mantığı sizinle paylaşmaya çalışıyorum.

Hiç kuşkusuz bu yeni dönemin sermaye birikim döngülerinin finans ile kurduğu bağ düne göre bugün çok daha önemli ve hayatidir. Bu anlamda devlet ve sermaye birikimi arasındaki ilişkiyi sorgulayabilmemiz "kamu borçları – uluslararası finans ve mali ve reel kesim karları" arasındaki ilişkiyi analiz etmemizi zorunlu kılmaktadır. Bu etkileşim kuramsal açıdan son derece çetrefillidir. Ben yine elbet benim göre-

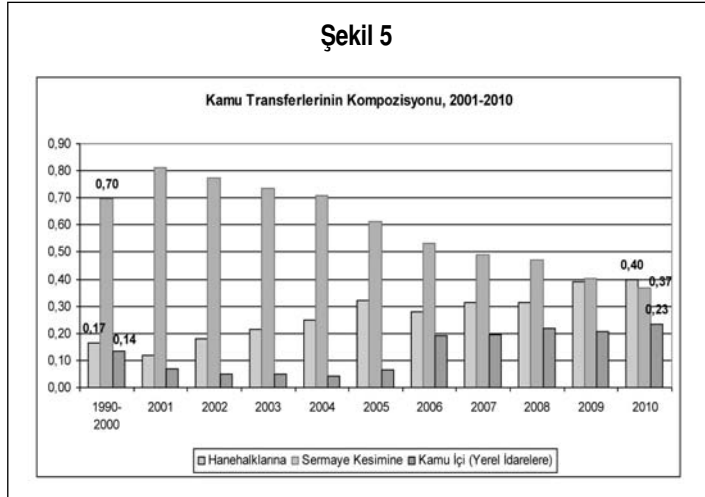
bildiğim ölçüde size temel ilişkiler hakkında izlenimlerimi sunacağım. Sevgili Gülten hocamın sabrına sığınarak ve biraz zamanımı aşmak pahasına.

Bugün finansallaşma diye anlatılan sürecin en önemli tamamlayıcısı biliyoruz ki devletlerin iç borçlanma süreçleri oldu. İç borçlanma biraz sonra reel sektör bilançolarını izlerken tekrar göreceğiz, yeni bir sermaye birikim rejiminin kamu aktarım mekanizmalarının vazgeçilmez bir kanalını oluşturdu. Şekil 6'yı izlersek toplam kamu iç borçlanmasının kamu normal gelirine oranı azalıyor. Bunun yerini makro dengeyi tanımlarken vurguladığım özel borçlanmadaki artışlar alıyor. Ancak azalmış halde dahi bütçenin normal gelirlerinin yüzde 80'lere varan oranında (Şeklin sol dikey çizgisinden

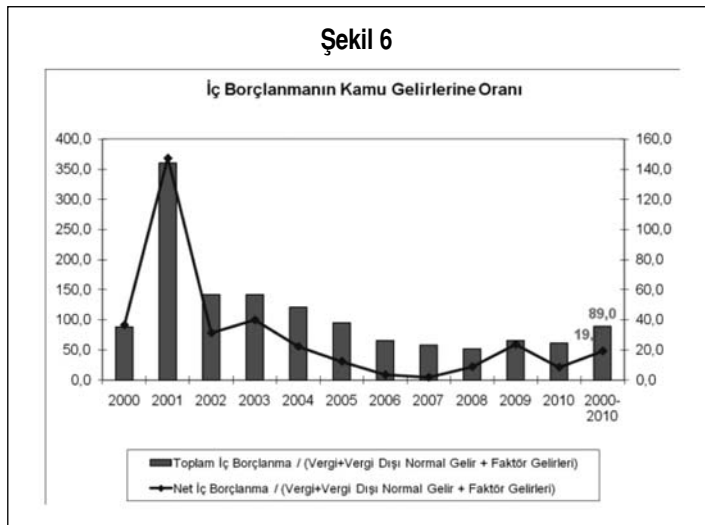
ahmet haşim köse

Geçmişin iş ve toplumsal hak üzerinden kurulan kamusal güvenlik ağlarının yerini bir enformel, iktidar ağlarının şefkatine terk edilmiş yoksulluk temelli bir biat sistemi almaktadır

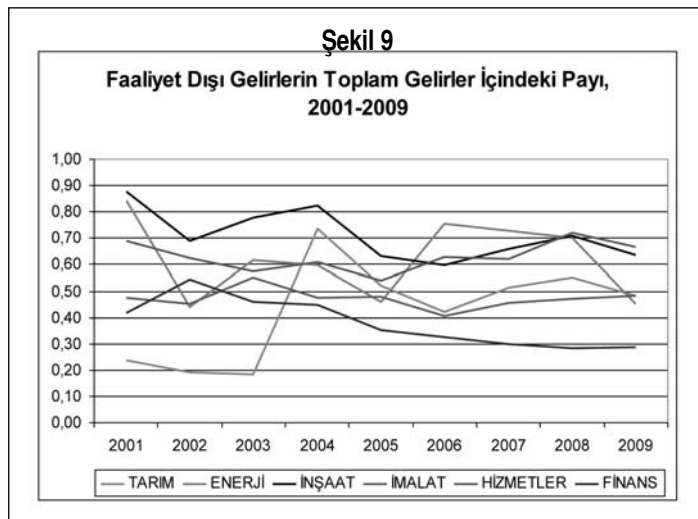
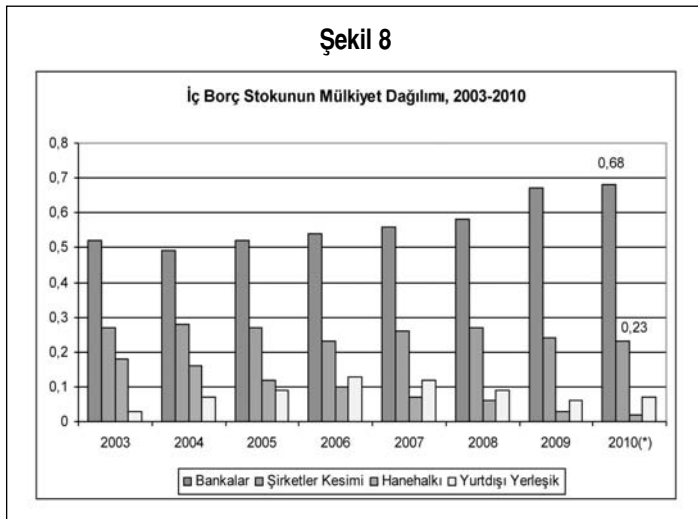
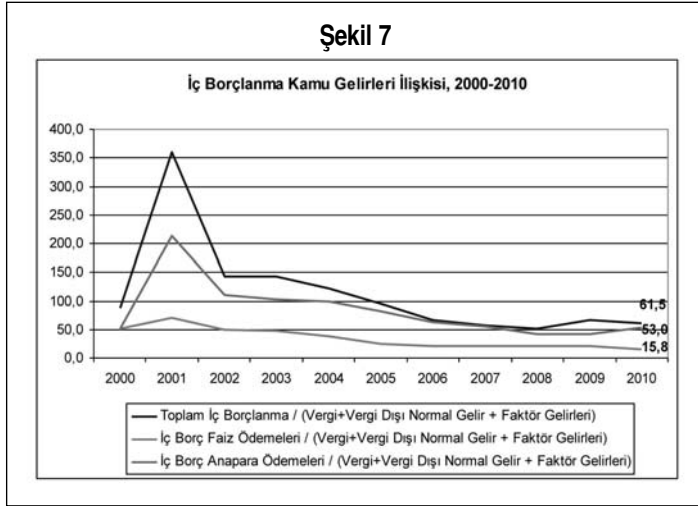
Şekil 5

Şekil 6

izleyebilirsiniz) borçlanma sürüyor. 2000-2010 arasında bu oran ortalama yüzde 89. Daha- sı Şeklin sağ dik çizgisinden de izleyebileceği-

niz gibi net borçlanmadan borç geri ödemeleri düşüldüğünde yani net borç birikimi olarak değerlendirildiğinde kamu normal gelirinin yüzde 19.3'ü kadar bir net borçlanmanın da son on yılın ortalaması olarak sürdüğü görülmektedir. Bu oranlar asla azımsanamaz. Borçlanmanın finans kapital ile kamu maliyesi arasındaki ilişkiyi tanımlayan, dün olduğu gibi bugün de kamu maliyesinin içselleşmiş bir parçasıdır. Şekil 7'den bu ilişkiyi daha net izlemek mümkündür. İç borç ana para ve faiz ödemeleri kamu gelirlerinin yüzde 70'i civarındadır. Dediğim gibi azalsa da ana niteliğini değiştirmemiştir.

Elbette iç borçlanmanın kanalları da sermaye birikimi açısından son derece önemlidir. Şekil 8'de bunu açıkça görmek mümkün. Borçlanmanın asıl kaynağı mali sermayenin en önemli kurumu olan bankalar (2010 yılında yüzde 68) ve mali sermaye dışında yer alan şirketlerdir (yüzde 23). Bu iki blokun toplam iç borçlanmadaki payları yüzde 90'ın üzerindedir. İç borçlanma ile sermaye kesimleri arasındaki en net ilişki de kanımca budur. Devletin süren net borçlanma gereği mali sermaye birikiminin en önemli kanallarından biridir.

Finansallaşma ile burjuva iktisadının reel kesim olarak tanımladığı şirketler kesiminin faaliyet karları arasındaki ilişkiyi bu açıdan değerlendirmek de oldukça öğreticidir. Şekil 9'da bizim yine Merkez Bankası sektörel verilerinden derlediğimiz veriler sunulmuştur.

Burada sektör bilançolarında faaliyet dışı gelirlerin (ki bunlar çok büyük ölçüde hisse senetleri, döviz ve benzeri mali spekülasyon gelirlerini temsil etmektedir) toplam gelirlere oranı sunulmuştur. Reel sektör gelirleri içinde bu gelirlerin oranı yüzde 50 ile yüzde 70 arasında değişmektedir. Bu da hiç kuşkusuz çok yüksek bir orandır ve reel olarak tanımlanan kesimlerin aslında bir finans kurumu gibi davranışının bir kanıtını oluşturmaktadır. Finansın sermaye birikimi üzerindeki tahakkümünün bir yansımasıdır bu.

Merkez bankası verilerinden ilginç TÜİK ve-

rilerine ve ISO'nun özel imalat sanayi verilerine yönlendirdiğimizde de aynı olguyu rahatlıkla görebiliriz. Türkiye üretken sermayesini kontrol ettiği düşünülen en büyük özel imalat sanayinin gelirlerinin yüzde 36.8'i faaliyet dışı olup, biraz önce anlatmaya çalıştığım mali sermaye kanallarından gerçekleşmektedir. TÜİK verileri yine toplam imalat sanayi için bu oranı yüzde 49'lar yani toplam gelirlerin yarısı olarak belgelemektedir. Finans imparatorluğu sanırım böyle bir şey olmalı.

Son yansıta bankacılık kesimi bilançolarından derlenmiştir. Hatırlarsınız neo-liberalizmin yine en önemli argümanlarından birini finansal derinleşme yaklaşımları oluşturmuştur. Finansal derinleşmenin tasarrufları artıracacağı ve reel kesime kaynak sağlayacağı yönünde bir görüştür bu özünde. Bu yaklaşımda finansal kesimin ve onun en önemli temsilcisi bankacılık kesiminin normal getirisi kredi mekanizması üzerinden kurgulanır. Son yansıtda bunu hiç değilse Türkiye için son derece kuşku dolu bir argüman olduğunu görebilirsiniz. Sadece devlet iç borçlanma senetlerinin kredi faiz gelirlerine oranı 2009'da yüzde 55 düzeyindedir. Bu oran 2000 krizinin hemen ardından kredi faiz gelirlerinin 2.5 katı olduğu dikkatlerimizden kaçmamalıdır. Menkul kıymetler portföyünün bankacılık kesiminde çok yoğunlaştığını kamu borçlanmasına ve yeni dönemin kaynak aktarım mekanizmasına büyük ölçüde aracılık yaptığı çok açıktır.

Yeni sermaye birikim rejimi altında evet devletin aktarım mekanizmaları değişiyor. Özelleştirmelerle mülkiyet yapısı, daralan kamu kesimiyle özel sektörün genişlemesi, vergilerin piyasalaşması, sübvansiyonların özellikle yoksul kesimler için yeni bir kontrol mekanizmasına dönüşümü, 2000 krizini izleyen eşige göre azalsa da iç borçlanmanın finans ile bağları, şirketlerin faaliyet dışı gelirle kurduğu ilişki bu sürecin bileşik parçaları.

Ben şöyle bir tesbitle konuşmamı tamamlayayım. İçinde devletin dönüşümünü, bir bütün olarak kapitalizmi tartışmayan bir analizle Tür-

kiye'de sermayenin değişen yüzünü analiz edebilmek mümkün değildir. Ama tabii sermaye biliyorsunuz genel olarak emek biriktirir aslında. Yani bir bütün olarak sermayeye baktığınızda öykünün iç yüzü aynı zamanda bir emek rejimidir. Çünkü sonuçta sermaye bir değer sistemidir. Asıl olarak sermaye birikimi aynı zamanda bir değer birikimidir. Ben Özgür'den umuyordum, yakın dönemin emek ve sermaye ilişkilerindeki dönüşümleri konuşur diye. Vaktimiz olursa belki ikinci turda bu konuda da bir konuşma sürdürebilirim. Sabrınız ve ilginiz için çok teşekkür ediyorum.

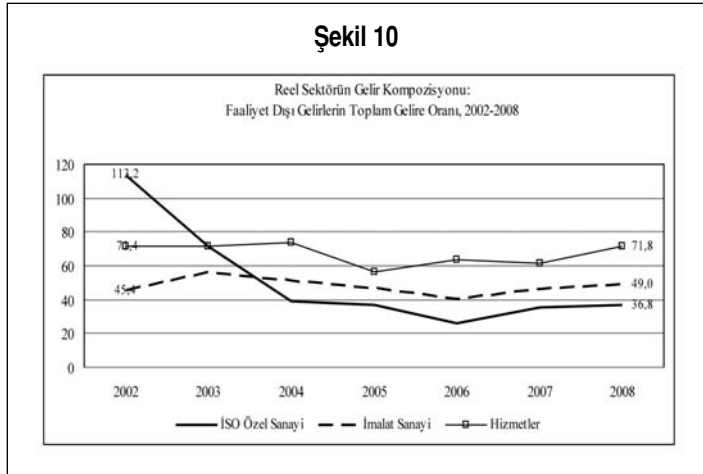
gülden kazgan - Biz de Prof. Köse'ye çok teşekkür ediyoruz bu güzel, ilginç sunum için ve ayrıca vaktinde bitirdiği için. Şimdi İzzettin Önder.

izzettin önder - Değerli panelist arkadaşlarımız, çok değerli izleyiciler; hepinize saygılar sunu-

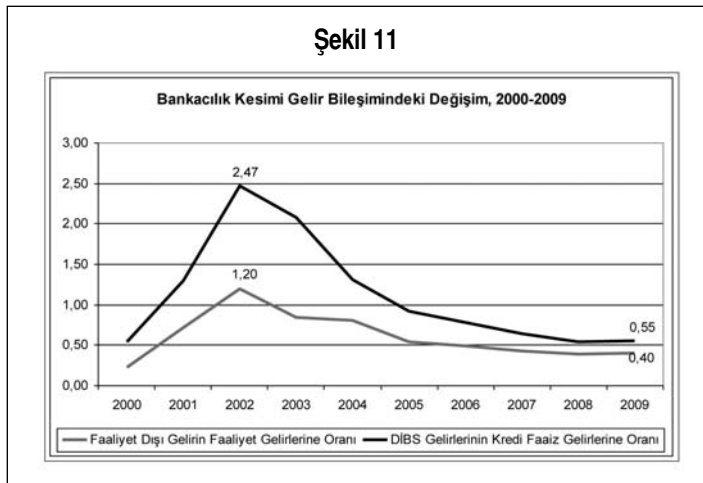
ahmet haşim köse

Devletin dönüşümünü, bir bütün olarak kapitalizmi tartışmayan bir analizle Türkiye'de sermayenin değişen yüzünü analiz edebilmek mümkün değildir

Şekil 10

Şekil 11

izzettin önder

**İktisadın kendi iş-
leyiş kuralları var.
Bu kuralları çok iyi
bilebilmemiz
için de, bizim
Marksizmi
işlememiz
gerekıyor**

yorum. Şimdi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin İktisat Fakültesi mezunlarıyla övünme gerekçesine baktığımızda, biz bürokrasiye çok adam yetiştirdik. Şimdi artık onlar da bitiyor, ama gerçekten de bürokrasiye çok adam yetiştirdik, öğretim üyesi de yetiştirdik tabii. Fakat iktisadımızın durumuna baktığımızda kötü gitti işler. Peki, bizim yetiştirdiğimiz iyi elemanlar nedeniyle mi kötü gitti? Bir gerekçe ileri süremeyiz, bu sadece duygusallıkla ilgili değil. Ben de bir iktisat fakültesi mezunuyum, onunla ilgili değil, ama böyle bakmamız yanlışır diye düşünüyorum. Bir iktisadın o iktisadi ünitenin elemanları veya hatta devlet politikalarıyla fazla bir yere gittiği kanaatini taşımıyorum. Mahsus bazen uçlara giderek bu konuşmayı yapıyorum. Peki, ne oldu? İktisadın kendi işleyiş dinamikleri var, kuralları var. Bu kuralları çok iyi bilebilmemiz için de, ben hiç çekinmeden bunu söylüyorum, bütün arkadaşlarım biliyorlar bu huyumu, bizim Marksizmi işlememiz gerekiyor. Şöyle bir zehap oluşuyor zaman zaman: Marksist teori sosyalist ekonomi olduğu zaman okutulur, işletilir, öğretilir, ama biz şu anda kapitalist ekonomideyiz. Hayır, Marks kapitalist ekonomiyi analiz etmiştir,

yani o teoriler kapitalizm için geçerlidir, dolayısıyla sistemi anlayabilmemiz için iki teori yok elimizde, alternatif yaklaşımlar yok elimizde.

Şimdi böyle baktığımda bizim iktisat fakültesi mezunlarının yapabileceği fazla bir şey olmadığını da görüyorum. Çünkü Türkiye'ye, buradan sanayiye geleceğim, bir dünya sistemi içinde devinen bir mekanizma ve maalesef ortada değil, merkezde değil, çevre ekonomileri arasında sayılan bir süreçtedir. Peki, çevre ekonomilerine baktığımızda onların da kuralları Marksizme göre işlemiyor mu? Evet işliyor. Mesela bakın, 1890'lar kriziyle 1970'ler krizinin bir kârlılık krizi olarak koyabiliriz tabloya, çünkü Marksist teori açısından meseleyi ele alırsak, gerçekten ciddi kâr sıkışmaları meydana geldi. Ondan sonra bakın, 1890'larda da bir finansal hegemonya ortaya çıkmaya başladı ki, buna birinci hegemonya denilmekte. 1970'lerden sonra da neoliberal finansal hegemonya ortaya çıkmaya başladı. Peki, 1929-1930'u nereye koyacağız diye bakarsak o büyük bunalım olarak alınan bu müthiş çöküş gerçekten ciddi bir çöküştür. Ondan sonra biliyorsunuz sosyal demokrasi ortaya çıktı bir anlamda, işte Keynesyen sistemler ortaya çıktı ve işin ilginç 2008 neoliberal, yani şu andaki çöküşe de bakarsak, bunları da aynı kategoriye koyarsak 1929'dan sonra bir harp yaşadık, bundan sonra ne yaşayacağız hakikaten bilmiyorum. Çünkü sermayenin gerçekten sanal ve gerçek boyutuyla ölçümüyle dünya sermayesine baktığımızda gerçekten bir 1929'larda müthiş bir sıçrama yapıyor, şu anda da müthiş bir sıçrama esnasında, bunların bir kısmının sanal olduğunu biliyoruz, muhasebe kayıtlarıyla olduğunu da biliyoruz.

İkinci bir şey daha söyleyeyim, ondan sonra biraz da Türkiye'ye geleyim ve neoliberal politikalarda biz ne olduk, nasıl savrulduk onu ileri sürmeye çalışayım. İkinci söylemek istediğim şey de şu; bakın değerli meslektaşlarım, yani dünyaya baktığımızda çok genel kaba hatlarıyla baktığımızda işletmelerde marketing okutuluyor, yani pazarlama okutuluyor, reklamcılık okutuluyor, yani hayatımda çok

mutlu olmuşumdur işletme hocası olmadığım-
dan dolayı, çok önemli bir ayrım gibi geliyor
bana. Sonra sosyal demokrasi denilen bir şey
ortaya çıktı, finansallaşma ortaya çıktı, sevgili
hocamın çok güzel bir şekilde anlattığı şey or-
taya çıktı, küreselleşme ortaya çıktı. Bütün
bunlara baktığımızda değerli arkadaşlar, bun-
lar birer semptomdu aslında, bunların hiçbirisi
aslında kendi başına, yani dünya insani olarak
ve insanları daha iyiye yönleltmek için geliştiril-
miş mekanizmalar değildi. Bunların hepsi kro-
nik krizini yaşayan kapitalizmin krizi aşabilme-
si ve/veya erteleyebilmesi için kullandığı, yeni
kâr birikimlerine yöneltirken kendisinin kullandığı,
sermaye birikimine yöneltirken kullandığı
mekanizmalardır, ama onların da yetmediği
yerlerde kriz ciddi olarak, yani akut olarak or-
taya çıkmaya başlıyor. Ben bunu aynı deprem
gibi niteliyorum, yani krizler çıktığı zaman biz
kriz olacağını bilebiliyoruz, böyle zaman za-
man kriz oluyor. Sadece depremler böyle de-
ğilmiş, yani ben öyle yorumluyorum, biz dur-
madan sallanıyoruz, çok hafif bazen algılıyo-
ruz, bazen algılamıyoruz. Ne zaman ki büyük
sallanma oluyor, 6-7 oluyor, biz buna deprem
oldu diyoruz. Halbuki devamlı oluyor bu dep-
rem, işte sistemin böyle mekanizmaları var.

Şimdi sevgili hocamın bahsettikleri sanıyorum
bu tartışmalarda daha da fazla gündeme ge-
lecek, bana çok doğal geliyor. İnsani değil,
ama çok doğal geliyor. Çünkü sermaye sıkış-
tığı yerde çok açıktır ki, birikmiş ulusal kay-
naklara el koyar ki, bu kaynakların oluşumun-
da sermayenin hiçbir rolü de olmamıştır doğ-
rusu. Çünkü hocam çok güzel bir pas attı
emekçilere, emekçileri tartışacağız herhalde
burada, emek birikimidir bütün bunlar, bunlara
el koymakta bir beis görmez. Bunu bir politika-
ya uydurur, bir hafta asar başına, önemli değil,
bir şey de koyar, hatta şunu söyleyeyim: Me-
sela, özelleştirme yapılırken Türkiye’de en bü-
yük gerekçe neydi? Basında çıktı bütün bun-
lar, “efendim bunlar zarar ediyor, aynı zaman-
da yüküdür, dolayısıyla bunları kaldıralım” den-
di. Anlayışla da karşılandı bazıları tarafından,
peki ben size şunu sorsam; bu kadar tonlarca

işletmeyi Amerika’daki bilmem hangi büyük
bankalar, AIG’yi tutun, bütün diğer yatırım
bankalarını tutun, bütün bunları devlet kurdu,
şimdi devlet mi batırdı bütün bunları? Peki, bu
bir sermaye israfı değil miydi, daha doğrusu
bu bir kaynak israfı değil miydi? Kimse dikkat
edin bunlardan bahsetmiyor şu anda, serma-
ye kurdu, sermaye batırdı, bu sürecin bir so-
nucu olarak ortaya çıktı aslında.

Şimdi böyle baktığımızda bunlar çok doğal gi-
bi geliyor bana, çünkü hiç insani değil, insani
bir şey de aramayalım burada zaten, çünkü
sistem insani değil. Onun için insani mi, değil
mi diye tartışma da yapmayalım. Dolayısıyla
arz yanlı iktisadın ortaya çıkışıyla sermaye
üzerindeki vergi yüklerinin hafifletilmesi, ser-
mayeye kaynak aktarılması, sermayenin önü-
nün açılması, hatta anti tröst yasalarının uygu-
lamadan fiilen kaldırılması ki, çok büyük yasa-
lar vardı malumunuz, bütün çevreye yayılma-
sı ve yanlış sloganlarla yayılması gerçekleşti.
Küreselleşme derken sermaye dünyaya yayı-
lıyor diyoruz, oysa sermayenin dünyaya yayıl-
dığı filan yok. Sermayenin, merkez sermaye-
lerin üretici ve pazarlamacı, dolayısıyla katma
değeri yaratarak oradan artık verimi merkeze
transfer eden sömürgeci unsurlara yayılıyor,
dünyanın merkezlerine yayılmıyor. Çünkü gü-
venlik açısından merkezde tutuyorlar onlar
kendilerini ki, haklılar, bunda sermaye açısın-
dan söylenecek fazla bir şey, dolayısıyla bü-
tün bunlar çok doğal.

Şimdi böyle baktığımızda sermayenin devinim
süreçlerine bakmamız gerektiği kanaatini taşı-
yorum. Şimdi buradan Türkiye’ye gelelim mü-
saade buyursanız. Türkiye’ye baktığımızda
sevgili Gülten Hocam ne dedi? Bunun politika-
sı var, teknolojisi var, siyaseti var, vesaire.
Ben hocamın müsaadeleriyle buna çok da ka-
tılmıyorum. Bunun teknolojisi siyasetin olduğu
yerler merkezler gibi geliyor bana daha fazla,
çevreye doğru kaydıkça bağımlılık artmaya
başlıyor, bağımlılık arttıkça empoze edilen bi-
zatihi sizin ortaya koyduğunuz politikalar falan
değil, empoze edilen politikalar ve sermaye
yapısı itibarıyla sermaye de bütünleştiğçe

izzettin önder

**Sermaye sıkıştığı
yerde birikmiş
ulusal kaynaklara
el koyar**

izzettin önder

**Enflasyonu
40 yılın en
düşüğüne
çekmişiz,
yüzde 4'lerin altına
inmiş. Bununla
övünelim, ama
niye çektiğimizi de
biraz düşünelim**

merkezle teknoloji olarak da bir anlamda empoze edilen politikalarla veya yürüyüşlerle karşı karşıya kalıyoruz. Böyle olduğu zaman da bizim pek fazla irademiz var mı bunu da bilemiyorum doğrusu.

Şimdi böyle baktığımızda biz politika olarak peki neye uyumluyuz? AB uyum programı içinde yürüyoruz şu anda, IMF politikalarını uyguluyoruz, bunları biz isteyerek kabul ettik. Sabah Korkut hocamı dinleyemedim, ama biraz arkadaşlar yansıttılar söylediklerini. IMF çok suçlu mu, suçsuz mu bunu da bilmiyorum doğrusu, ama IMF politikalarına baktığımızda veya Avrupa Birliği politikalarına baktığımızda merkez ekonomi politikalarıdır ve Türkiye'yi eklemeye yönelen bir politikadır. Öbür yandan haydi diyelim ki, sevgili Gülten hocama katılalım biraz. Hocam çok özür dilerim müsaadenizle, katılalım ve diyelim ki, Türkiye de bir şey planlıyor, çok da öyle bırakmıyor meseleleri, yani planlamalarla planlıyor dediğimizde, ama planlamanın ne halde olduğunu bugün hepimiz gayet açık bir biçimde biliyoruz. Sanıyorum üçüncü plandan sonra zaten `plan mı, pilav mı bize lazım` lafları söylendikten sonra belki bir-iki oldukça iyi uygulandı, üç biraz daha uygulandı, ama bugünkü planlara baktığımızda planın belki birinci cümlesi tam şu anda hatırlamıyorum, ama yani Avrupa uyum ya da Dünya Ticaret Örgütü kuralları çerçevesinde rekabetçi sanayiye oluşturacağımız falan, bu laflar söyleniyor. Dolayısıyla planlamaya baktığımızda planlamadan da bize çok fazla bir umut yok.

Şimdi eğer Avrupa'yla uyumluysak, Avrupa'ya baktığımızda Avrupa ne yapmaya başlıyor veya Dünya Ticaret Örgütüne baktığımızda o ne yapmaya çalışıyor? Bizim üzerimizde nasıl etkisi oluyor bunların diye baktığımızda işte o zaman Ahmet Haşim hocamın sözleri çok iyi oturuyor buraya gerçekten. Ne istiyor? Bizim sanayimizin ikinci sınıf bir sanayi olmasını istiyor. Eğer biz şu anda neoliberal finansal dönemden geçiyorsak çok kesin ki, bunun iki önemli finansal aracı vardır. Bunlardan bir tanesi enflasyonun olabildiğince önlenmesi,

ikincisi de faiz hadlerinin bizim gibi ülkelerde yüksek olmasıdır. Çünkü aktifleri o tür kurumların aktiflerindeki değerler finansal değerler olduğundan dolayı bunlar enflasyonda erirler, bunların getirilerinin de yüksek olması gerekiyor, dolayısıyla bu tür tedbirler alınır tabii, bizde nitekim bu tür tedbirler alınmıştır da, bunda da bir yanlışlık yok. Övünelim hakikaten, enflasyonu galiba 40 yılın en düşüğüne çekmişiz, yüzde 4'lerin altına inmiş. Bununla övünelim, ama niye çektiğimizi de biraz düşünelim. Aynen bu şey gibi, müthiş kriz döneminde cari açığımızın küçülmesi ve çok küçük bir ara kapanması gibi, bu güzel bir şeydi, ama aslında tersinden bakarsak demek ki, bizim büyümemişiz veya sanayinin biraz işletilmesi cari açığın büyümesine bağlı bir mekanizmaymış. Sanayi durunca, ihracat durunca cari açık da küçülmeye başlıyor, dolayısıyla oradan tersinden okursak çok önemli bir kazanç falan da değil aslında. Dolayısıyla böyle baktığımızda Avrupa ne yapıyor, Dünya Ticaret Örgütü ne yapmaya başlıyor, bizim üzerimizde nasıl etkisi olur diye baktığımızda çok açık, bu 1980 yılında ortaya çıktı zaten. Biz malumunuz Katma Değer Vergisine 1985 yılında bir gece içinde âdeta, hatta 17. protokolünü sanırım biz tercüme ederek geçirdik.

Neyse onu bir tarafa bırakalım, şunu gördük: İthal ikameci dönem, montaj emperyalizmi dönemi oldu, bu bir emperyalist dönemdir aslında. Çünkü ben 1950-1958 arasını ticari emperyalizm dönemi diye addediyorum. 1960, 1970, 1979 diyelim isterseniz, montaj emperyalizmi dönemidir Türkiye'de. Şunu gördük ki, biz bu malları dünya standardında ve fiyatında satamıyoruz. O zaman ne yapmamız gerektiği ortaya çıktı. Yani Özal'ın mantığı çerçevesinde o zamanda -hâlâ da var- ihracatta vergi iadesi, Özal kafasıyla bunu, tabii bürokratlarıyla bunu ihracatta bir vergi teşvik tedbiri olarak kullanmaya çalıştı. Fakat o zamanki vergi sistemimiz 4 cetvel halinde ve piramitleşme tipinde olduğundan dolayı şelale tipli bir vergi hesaplanamıyordu. Hangi kademedeki ne kadar vergi olması gerektiği konusunda biraz

bundan yararlanıldı, tabii biz böyle yapınca güya ürünlerimizi benzer fiyatlardan satacağız. Doğal olarak dünya bunu kabullenmedi, kabullenmeyince baskılar gelmeye başladı. Onun üzerine biz Katma Değer Vergisine geçtik. Katma Değer Vergisine geçtiğimizde de malum hikayeyi biliyorsunuz, ihracatın birinci türevi, yani eğilimi düşmeye başladı. Peki, biz 1980'e nasıl girmiştik? Döviz kefenini yırtmış diye girmiştik, oysa yırtmamıştık döviz kefenini. O zaman da sıcak para operasyonu başlatmak gerekiyordu ve hakikaten başlattık sıcak para operasyonunu, hatta bunun kararlarını da galiba 1988'in sonu, 1989 da çıkarttık. Bugün de hâlâ aynı havuz içinde yüzüyoruz. Onun için borcun içinde yüzme, sevgili hocamın biraz evvel bahsettiği gibi, biraz da kaderimiz. Bu kader böylesine sürüyor, gidiyor.

Firmalarımız ne yaptı sonra? Yani 2000 yılına hemen atlayalım, oralar öyle geçti, sıcak para ile idare ettik durumu. 2000 yılına geldiğimizde firmalar hâlâ verimsizdi, verimsizliklerini hâlâ arz yanlı iktisat mantığı veya sermaye destekli iktisat mantığıyla devlet müthiş destekler sağladı. Firmalar bir anlamda, verimsizliklerini devletin çökertilmesinin, devletin üzerine atarak veya devletin üzerinden diğer gruplara atarak finanse etmeye çalıştı. Bunu böyle yaparken devlet çökmeye başladı tabii. Aslında bu 1980'lerin ortalarında başladı. Ben size 1980'in aşağı yukarı kamu gelirleri oranlarını söyleyeyim. 1980'lerin başında kamu gelirinin milli gelire oranı aşağı-yukarı yüzde 17'lerdeyken, bu 1984'lerin ortalarında 13,5'lara kadar gerilemiştir. Yani orada bir U şeklinde şekil oluşmuştur, bu tamamıyla özel sektöre bir aktarımdır. Sonra ne yapmıştır özel sektör? Bu sefer de borç almaya başlamıştır. Yani hocamın söylediği borçlanmaya başlanmış, hocamın söylediği faaliyet dışı kârları işletmeye başlamıştır. Çünkü üretimle reel bir kazanç ya da sermaye birikimi oluşturamıyor. Tabii emeğin baskılanmasını falan hocam da söyledi, belki sonra tartışırız, ben şimdilik hiç gündeme getirmiyorum. Dolayısıyla böyle baktığımızda bizim sanayi yapımızı, özetlemek gerekirse

ben böyle birinci sınıf sanayi yapısı olarak göremiyorum. Birinci sınıf sanayi yapısı demek teknoloji üreten, katma değeri yüksek olan sanayi yapısı demektir.

Peki, son krizle bunu biraz daha birleştireceğim sonunda, ama bir şeye bakalım isterseviz. 2007 krizi sonucunda acaba yabancı sermaye bizde biraz daha güçlendi mi? Eğer krizlerin bir sonucu da sermayenin marjinal ve marjinal altı işletmeleri veya sermayeleri çökertmesi ve içine alarak kendisinin daha güçlü ortaya çıkması ise, yabancı sermayeyi daha güçlü kılar diye zımni bir varsayım yaparsak acaba böyle bir şey oldu mu diye rakamlara bakalım. Tabii bir sene çok bir şey göstermez ama gene de rakamlara bakalım, ileride daha uzun dönemli analiz yapmak gerekiyor. Bakın, 500 büyük sanayi, Sanayi Odasının rakamlarına göre gerçekten 2008 yılında 148 yabancı işletme varken bu 153'e çıkmış, satış payları yüzde 30,3'ten yüzde 33,5'a çıkmış, ihracat payları yüzde 45'ten yüzde 49'a çıkmış, istihdam payları, oranlarıysa yüzde 31'den yüzde 29,8'e gerilemiş. Şimdi bu ne demektir? Çok kaba, bunlar çok fazla bir şey vermez, daha detaya bakmak lazım tabii, ama çok kaba baktığımızda bu ne demektir arkadaşlar? Bunlar teknoloji yoğun üretim yapıyorlar, ihracatta yapıyorlar demek ki, fakat ihracat sonrası oluşan gelir, yani katma değer ne kadar içerde kalıyor, ihracattan içte kalan katma değer ne kadar bilemiyorum, onları da almadım, belki ona bakmak lazım, ama önemli bir kısmını muhtemelen merkezlerine transfer ediyorlar, zaten amaç da budur, bu çok açıktır. Burada bankaları mesela kasıtlı olarak dışarıda bırakıyorum, çünkü onlar biraz daha kompleks gibi geliyor bana. Geçen sene sonunda ben hatırlıyorum, Bankalar Düzenleme Denetleme Kurumu bir tebliğ veya bir bildiri gibi bir şey yayınladı kâr dağıtımını yapmayın, daha doğrusu bu transferi yapmayın anlamında. Hele de bankaları koyarsak işin içine işin vahameti daha da artmaya başlar. Çünkü kriz dönemlerinde finans sektörünün kârları, yani finansal kârları yükselir. Zaten onun için özel

izzettin önder

**Firmalar,
verimsizliklerini
devletin üzerine
atarak veya
devletin üzerinden
diğer gruplara
atarak finanse
etmeye çalıştı**

izzettin önder

Sermaye yatırımının yapıldığı, üretimin yapıldığı yerin kalkınacağı diye bir kural yoktur iktisatta

40

sektör, reel sektörde finans sektörüne kayıyor. Bana bir yanlış yok gibi geliyor.

Şimdi son cümle olarak; kurtuluş yolu var mı diye bakalım. Biz burada eleştirebiliriz, biz burada konuşabiliriz, her şeyi yapabiliriz, ama bundan kurtuluş yolu olabilmesi için ekonomimizi değiştirelim deme gücüm şu anda yok. Böyle konuşmakla olmaz, talebe hareketleriyle de olmaz böyle bir şey, şu anda işçi hareketleri de çok fazla revaçta değil doğrusu, ama halkın bir şekilde uyanmasıyla çok uzun vadede olabilir diyelim. Eğer iktidarlar gerçekten sermayedar ve dış çevrelerden uzaklaşabilirlerse, gerçekten bugün Türkiye'nin çok ciddi devlet yatırımına ihtiyacı var. Devlet yatırımının çok önemli bir gerekçesi sanayi yapısıdır. Sanayi yapısı dediğimizde biz sadece oluşan sanayiye anlamayalım, ama ülkedeki sanayinin dağılımına ve konunun tümüne bakalım zira Türkiye'nin doğu ve güneydoğu sorunu var. Doğru ve güneydoğu sorunu kesinlikle teşvikle çözülemeyeceği gibi, teşvikle oraya özel sektör gitse de çok temel bir kuraldır, teşvikle doğruya ve güneydoğuya giden sermaye diyelim ki çok da güzel yatırımlar yaptı, aynen yabancı sermayenin Türkiye'ye yaptığı uygulama gibi yapmış oldukları yatırımların kârlarını merkezlere transfer edecektir. Bunun anlamı sermaye alan o bölgeler mutlak olarak evet, ilerleyecekler, bu mutlak ilerlemedir, doğrudur kendi içlerinde, ama nispi olarak batıya karşı gerileyeceklerdir. Çünkü batı daha hızlı ilerleyecektir, dolayısıyla oraya devletin gitmesi lazım. Sermaye yatırımının yapıldığı, üretimin yapıldığı yerin kalkınacağı diye bir kural yoktur iktisatta, bakın arkamızdaki şu Haliç'e, İstanbul içinde ilk sanayi merkezidir orası, ilk kurulan fabrika Koç'un fabrikalarıydı galiba. Kalkındı mı Haliç ve çevresi? Kalkınmadı, muhtemelen ondan sonra Etiler kalkındı, belki İsviçre kalkındı, belki başka bir yer kalkındı, dolayısıyla katma değer kullanıldığı yer, kalkınmanın gerçekleşeceği yerdir. Onun için sanayi yapısı derken ben sadece mevcut sanayiye almıyorum, belki bunu da tartışmamız lazım. Türkiye'nin geleceği açısından, si-

yasi rolleri açısından, hatta diğer sermaye üzerinde oynayacağı roller açısından bunu tartışmamız gerektiği kanaatini taşıyorum ben, hatta o kadar ki, ben özelleştirmeleri sevgili hocam son derece doğru söylediler, tabii kaynak aktarımına el koymaktır, işgaldir, bunun hepsi doğrudur, ama daha önemli bir sonucu kamusal otoriteyi zedelemektir. Çünkü güç iktisatta konuşurken, güç ne kalabalıklıkla olur, ne de kanun yapma gücüyle olur, güç ekonomik üretim araçlarına hâkimiyetle olur. Ekonomik üretim araçlarına hâkim olmayan, yani bir anlamda mülk devlet statüsüne geçmeyen devletin hiçbir gücü falan yoktur, sermayeye teslim olmuştur. Nitekim mesela, son planlara bakarsanız tamamıyla işadamlarının teşvikiyle geliştirilmiş adı plan olan koca koca ciltler yayınlanıyor, ama ülkenin yararına, güneydoğunun veya doğunun düşünülmesi diye bir konu yok oralarda. Gelir dağılımı diye ciddi bir konu yok, afaki birtakım şeyler var, ama bütün konu orada, sevgili hocamın dediği gibi, hakikaten istikrarın sermaye açısından belirlenmesi, tanımlanması, ama bunun tabii ülkemize yarar sağlayacak bir süreç olduğu kanaatini taşıyorum. Hepinize saygılar sunarım.

gülten kazgan - Efendim, Prof. İzzettin Önder'e de çok teşekkür ediyoruz ayrıca zamanında bitirdiği için. Şimdi konuşmacımız Özgür Öztürk, buyurun.

Özgür Öztürk - Merhabalar. Ben de teşekkür etmek istiyorum öncelikle İFMC'ye, gerek İktisatçıların Haftası, gerekse diğer etkinlikleriyle Türkiye'de, bilim ve kültür dünyamızda önemli bir boşluğu dolduruyor. Ayrıca böyle seçkin bir grup içerisinde bana da konuşma hakkı verildiği için onur duyduğumu da baştan belirteyim. Şimdi ben konuşmamda öncelikle bir-iki kavramsal soruna değinmek istiyorum sermaye konusuyla ilişkili, sonra Türkiye'de sermayenin gelişimine dair bazı tespitlerimi ortaya koyacağım, daha sonra da bugüne dair bazı gözlemlerle bitireceğim. Şimdi önce bir probleme işaret ederek başlamak istiyorum. Bildi-

ğiniz gibi sermayenin en temel organizasyon biçimi firma ya da şirket, iktisattaysa firmalar konusu ve firma teorisi mikro düzeye ait bir konu olarak alınır. Biz iktisatta sermayenin genel eğilimlerini makro veriler çerçevesinde anlamaya ve anlamlandırmaya çalışıyoruz. Diyelim ki, ödemeler bilançosu üzerinden ya da diğer toplulaştırılmış veriler üzerinden görmeye çalışıyoruz. Yani bir bakıma sosyal bilimlerin genelindeki yapı-özne gerilimi burada da karşımıza çıkıyor ve biz yapılan, hareket eden ya da yapısal açıklamayı benimsemiş oluyoruz. Bu elbette kendi başına yanlış bir tercih değil, hatta sağlıklı, doğru bir tercih bence. Gel gelelim bizi sürecin aktörlerine karşı, öznelerine karşı körleştirebilme riskini de beraberinde taşıyor. Yalnızca sermaye öznesine karşı değil, aynı zamanda emek öznesine karşı da zaman zaman körleştirebiliyor.

Şimdi sermaye açısından baktığımızda öncelikle bunun homojen bir bütünlük olmadığını göz önüne almak durumundayız. Yani sermaye çoğul olarak var olur, sermayeler olarak var olur diyebiliriz ilk başta, bu çoğul sermayeler kendi aralarında farklılaşırlar, değişik eksenlerde farklılaşırlar. Diyelim ki, sektörel olarak, bölgesel olarak ya da ölçeğe göre farklılaşabilirler kendi aralarında. Bunların içinde ölçeğe göre farklılaşma özellikle önemli bence, zira ölçeğe göre farklılaşmayla birlikte ekonominin bütünü yöneten, yönlendiren bir grup sermayenin bir aktör olarak, gözlenebilir bir aktör olarak ortaya çıkmasına yol açar. Bizzat bu durum bence mikro ve makro ayrımını problemli hale getirir ya da getirme potansiyelini taşır. Basit bir örnek vermek istiyorum; bugün Türkiye'nin, yani günümüzde Türkiye'nin dış ihracatının, toplam ihracatının yüzde 10'unu tek bir holding gerçekleştiriyor, tek bir sermaye grubu gerçekleştiriyor, Koç grubu gerçekleştiriyor. Bu grubun kombine cirosu da, yani şirketlerin toplam cirosu da yine Türkiye'nin gayrisafi milli hasılasının yine yüzde 10'u civarında. Bu sadece kâğıt üzerinde, yani faaliyet raporunda ilan edilen oran.

Gel gelelim Koç grubunu mesela, imalat sana-

yinde yüzlerce yan sanayi şirketini de aynı zamanda yönlendiren bir güç olarak, bir aktör olarak düşünürsek, keza ticari alanda aynı zamanda bayi teşkilatları, bayi zincirleri aracılığıyla yüzlerce küçük ve orta boy sermayeyi yönlendiren bir aktör, bir güç olarak düşünürsek aslında bu rakamlardan daha geniş bir alanı denetlediğini görürüz. Diyelim ki, yüzde vurabilirsek aslında yüzde 10 değil de, aslında daha fazla bir oranı denetlediğini, yönlendirme, beraberinde sürüklenme gücü kazandığını görecektir. Böyle bir şeye hükmetme Türkiye ekonomisinin yüzde 10'dan daha büyük bir kısmına hükmetme yeteneği olan bir aktörden söz ediyoruz. Demek ki, Türkiye ekonomisini incelerken büyük sermayeleri bir şekilde görüş alanımızın içerisinde tutmamız gerekiyor. Oysa bizim kavramlarımız bu konuda bize pek yardımcı olmuyor. Az önce söylediğim gibi mikro düzeye ait bir konu olarak alıyoruz, algılıyoruz firma teorisini, pratikte de zaten bunu aslında işletmecilere bırakıyoruz, işletme disiplinine, firmalar işletme disiplininin ilgi alanına girer gibi bir şeyden hareket ediyoruz. Yani kısacası firma teorisini işletmecilere bırakıyoruz. İşletmeciler de doğal olarak kendi

özgür öztürk

**Sermayenin
homojen bir
bütünlük
olmadığını
gözönüne almak
durumundayız**

özgür öztürk

Bir kişi iki ayrı firmanın yönetim kurulunda aynı anda yer alıyorsa bu firmalar arasında objektif bir çıkar ilişkisinin işareti

disiplinlerinin mantığı gereği firmaları firma odaklı bir bakışla inceliyorlar. Yani firmayı firma olarak inceliyorlar. Oysa az önce değindiğim gibi özellikle büyük sermayeleri sadece birer firma olarak görmememiz gerekiyor, göremeyiz. Bunları toplumsal ekonomik yapının önemli parçaları olarak ve aktörleri olarak görmemiz ve anlamamız gerekiyor.

Kısacası özetle söylemek gerekirse, eğer firma teorisine mikro bir konu diyeceksek, büyük sermayeleri de ele almamız gerekiyorsa bunları ele alırken, bunları incelerken, bunları düşünürken mikroyla makro arasında mezo düzeyde, yani orta düzeyde, ara düzeyde birtakım yeni kavramlara ihtiyacımız var diye düşünüyorum. Şimdi bir örnek vereyim: Ne gibi ara kavramlar olabilir? Mesela, yönetim kurulu bağlantıları diye bir kavram var, batıda, Amerika'da, Kanada'da mesela, birçok ülkede bunun verileri üretiliyor, bunun üzerine sosyologlar, iktisatçılar çalışmalar yapıyorlar. Türkiye'de bu konuda hemen hemen hiç çalışma yok diyebilirim, bir tane benim bildiğim çalışma var, bir makale, o da çok sınırlı bir örnekleme üzerinden ve çok yeni. Bu yönetim kurulu bağlantıları şu demek: Yani bir kişi iki ayrı firmanın ya da üç ayrı firmanın, beş ayrı firmanın yönetim kurulunda aynı anda yer alıyorsa bu firmalar arasında objektif bir çıkar ilişkisinin işareti, bir izidir. Böyle kişiler üzerinden giderek bir ülkedeki firmaların aslında bir haritasını, sermaye gruplaşmalarının yapısını ortaya koyan bir haritayı çıkarmak mümkündür. Örneğin, Paul Sweezy 1930'lu yıllarda Amerikan ekonomisi için böyle bir şey ortaya çıkarmıştır. Bizde de mesela, borsaya açık borsada işlem gören şirketlerin yönetim kurulu listeleri yayınlanıyor. Şirket yıllıkları, IMKB'nin yayınladığı şirket yıllıkları mesela, bu çalışılmayı bekleyen bir alan, tabii çok yine sınırlı bir örnekleme olacaktır ama önemli bir veri olacaktır bu. Elimizde böyle bir veri olmadığından, yani sermaye gruplaşmalarını, yani sermayelerin kendi aralarında nasıl gruplaştıklarına dair böyle bir veri, böyle bir harita olmadığından biz ne yapmak zorunda kalıyoruz? Tahlille-

rimizde, politik düzeyde görünürlüğü olan birtakım temsilcilerin diyelim ki, TÜSİAD'ın ya da MÜSİAD'ın basına yansıdığı kadar demeçlerinden ve aksiyonların hareket etmek zorunda kalıyoruz. Yani biz görebildiğimiz, gözümüzle algılayabildiğimiz bir şeyden hareket etmek zorunda kalıyoruz. Halbuki bilim görünenin ötesine geçebilmekse bunun ötesine geçmek için kavramsal araçlarımızı ve teorik çalışmalarımızı geliştirmek durumundayız. Yani böyle veriler olsa elimizde daha sağlam, daha objektif tahliller yapabiliriz diye düşünüyorum.

Bir başka örnek, sanayi kesiminde yoğunlaşma verileri, bunlar maalesef son birkaç yıldır üretilmiyor artık, nedense kesildi bu, ama önceden de, daha önceki yıllarda üretilirken de firmaların isimleri açıklanmadan yayınlanıyordu. Mesela, sektör bazında ilk 4 firmanın pazar payını gösteriyor, yüzde 50'nin üzerindedir, yüzde 60'tır vesaire gibi oranları veriyor, ama o firmalar hangisi? Konsantrasyon oranı dediğimiz CR4 verileri, en büyük 4 firmanın pazar payını gösteren gösterge bu firmalar hangisi bunu açıklamıyordu. Bu açıklanmış olsa mesela ve bu düzenli olarak güncellense yine tahlil için çok önemli bir veri olacaktır. Bir başka örnek daha çeşitlenme denilen bir konu var bununla ilgili. Şimdi biz biliyoruz ki, bu büyük sermayeler aynı anda birçok sektörde faaliyet gösteriyorlar, ama kaç sektörde, ne zaman? Son yıllarda mesela, bu çok faaliyetli yapıları bırakıp, odaklanmaya yöneldiklerini düşünüyoruz, ama bu da aslında somut bir bilgiye dayanmıyor. İş dünyası dergilerindeki ifadelerinden, demeçlerinden çıkardığımız bir şey. Halbuki somut olarak şirketlerin ne iş yaptığını incelediğimizde buna aykırı düşen örnekler de var. Mesela, az önce bahsettiğim Koç grubu aslında hiç de son yıllarda faaliyet sayısını azaltmış değil. Demek ki, böyle bir veri seti olsa elimizde, düzenli olarak güncellense elbette çok değerli bir şey olacak. Yani mikroyla makro arasında bir ara düzey bir şey geliştirmemiz tahlillerimizde bize epey yararlı olacak.

Şimdi neden lazım? Büyük sermayeyi incele-

mek, böyle ara kavramlar geliştirmek neden lazım? Çünkü Türkiye ekonomisinin belli başlı dönüşümlerini bence bu aktörlerin durumundan ve etkinliklerinden bağımsız olarak kavramak mümkün değil. Örneğin, 1980 dönüşümünü ve bununla bağlantılı 12 Eylül darbesini bence o dönemin büyük sermayelerinden ve onların yapısal durumlarından bağımsız olarak kavrayamayız. Hatta daha yakın dönemdeki mesela, 28 Şubat süreci gibi daha politik bir şeyi bile bence aslında büyük sermayenin yapısını ve yönelimlerini tespit etmek suretiyle anlamlandırabiliriz. Bu noktada Türkiye’de büyük sermayenin özelliklerine dair bazı tespitler ortaya koymak istiyorum. Zamanım yeterse bunu güncel tartışmalara ve yeşil sermaye tartışmalarına da bağlamaya çalışacağım.

Türkiye’de 1950’lerin ortalarına kadar dönemdeki başat sermaye esasen ticari sermayedir. Az önce hocamızın değindiği bir uluslararası sistem içerisinde, çerçeve içerisinde 1950’lerin ortalarından sonra, 1960’lardan itibaren tabii sanayileşmeyle birlikte, kapitalist sanayileşmeyle birlikte artık hâkim olan sermaye kesimi içerisinde başat aktör aslında sanayi sermayesine dönüşmüştür. Bunlar bildiğimiz şeyler, gel gelelim bu sanayi sermayesinin daha başlangıçtan itibaren bir özelliği var; aslında neredeyse başlangıçtan itibaren tekel özelliği taşıyor. Bu tipik bir özellik aslında, Türkiye gibi geç sanayileşen ya da geç kapitalistleşen ülkelerde tipik bir özellik, çünkü ithal ikameci sanayileşme süreci ya da içe dönük sanayileşme süreci iç pazara öncelik verdiği için ve iç pazar da sınırlı olduğu için genellikle bir sektöre ilk giren sermaye çok kısa sürede satış pazarlama teşkilatını oluşturup ulusal ölçekte tekel haline geliyor. Zaten buna ilk giren olma avantajı da deniliyor. 1960’ların ortalarına, sonlarına geldiğimizde Türkiye’de birçok sektörde tekelci denetimin artık net biçimde var olduğunu görüyoruz. Buna ilişkin ampirik çalışmalar da var, yani o dönem 1970’lerde yapılmış ampirik çalışmalar da var.

Şimdi bu tekelci yapının belirginleşmesinin şüphesiz bazı ekonomik, siyasal, toplumsal

sonuçları oldu. Ne gibi sonuçlar, bunlara kısaca değineceğim. Örneğin, tekel konumunun sağladığı aşırı kârlar yeni sektörlere henüz girilmemiş sektörlere yöneltildi. Böylece kısa sürede birçok farklı sektörde faaliyet gösteren büyük sermaye grupları ortaya çıktı. Az önce bahsettiğim çeşitlenme dediğimiz olay başladı ve sanayi sermayesi 10 yıl gibi kısa bir süre içerisinde aslında bir büyük sermaye grubu karakteri kazandı. Yani 1960 yılına baksak sanayici diyebileceğimiz insanlar 1970 yılına geldiğimizde büyük sermaye grubu patronu, yani finans kapitalin patronu haline geldiler. Bu büyük sermaye grupları, sadece sanayi kesimini değil elbette, ticaret ve bankacılık finans sektörlerini de denetim altına aldılar ve 1970 yılı civarında bu grupların holding tarzı organizasyona yöneldiklerini görüyoruz. Bu bir tesadüf değil, bu çeşitlenme dediğimiz süreçle ilişkili. Çünkü holding formu, formatı birçok farklı alana yayılmış yatırımları tek bir merkezden yönetmeye olanak veren bir formdu. Tesadüf değil yani, 1970 yılı civarında hepsinin, bu büyük sermayelerin hepsinin holdingleşmeye yönelmeleri.

Yine o dönemde, yani 1970 yılı itibarıyla Türkiye’de artık holdinglerin egemenliğinden söz edebiliriz. Sanayi sermayesinin egemenliğinden de öte finans kapitalin egemenliği ya da holdinglerin egemenliğinden söz edebiliriz. Yine o dönemde ortaya çıkan bir diğer toplumsal sonuç sermaye kesimi içerisinde büyük sermayelerle küçük ve orta boy sermayeler arasındaki çelişkilerin ve çatışmaların görünür hale gelmesi, yani büyük holdinglerle diğerleri arasında bir ayrışmanın, sermaye kesimi arasında bir ayrışmanın söz konusu olması. Nitekim 1971 yılında TÜSİAD’ın kurulması bunun bir ifadesi, yani Odalar Birliğinin sağlayamadığı birtakım şeyleri elde etmek için diyelim, bir baskı gücünü elde edebilmek için büyük sanayiciler, daha doğrusu büyük sermaye grupları TÜSİAD’ı kurarak kendilerini diğerlerinden ayırdılar. Bu çatışmanın bir diğer ifadesi, yani büyük sermayelerle küçük sermayeler arasındaki çatışmanın bir diğer ifadesi 1969 yılında

özgür öztürk

1980 dönüşümünü ve bununla bağlantılı 12 Eylül darbesini dönemin büyük sermayelerinden ve onların yapısal durumlarından bağımsız olarak kavrayamayız

özgür öztürk

1980 sonrası devletin sermaye kesimine, dışa açılma sürecinde sağladığı desteğin en önemli boyutu kuşkusuz emek üzerine uygulanan baskıdır

Odalar Birliği içerisinde yaşanan Erbakan olayı diye bilinen meşhur olay, bu olay nedir? Anadolu'nun küçük sermayelerini veya küçük odalarının aslında Necmettin Erbakan öncülüğünde İstanbul ve İzmir'in büyük sermayelerine karşı bir tepki göstermeleridir. Bu tepkinin siyasal İslam biçiminde ortaya çıkmış olmasıdır aynı zamanda. Demek ki, siyasal İslam'dan bahsediyorsak Türkiye'de bunun önemli bir boyutu da büyük sermayenin yükselişi sonucunda yaşam alanı daralan küçük sermayelerin gösterdiği bir tepki ve bu tepki daha sonra 1970 yılı civarında, partileşecek, Milli Nizam Partisini kuracak. Buna sonra tekrar dönmek üzere bir mim koyalım.

Şimdi büyük sermayeler ya da holdingler açısından baktığımızda 1970'lerin sonlarında iç pazarın olanaklarının aşağı-yukarı tüketildiğini görüyoruz. Zaten derin bir kriz dönemi, dışa açılmanın da nesnel bir ihtiyaca dönüştüğünü görüyoruz. Başka alternatifler elbette vardı, Türkiye ekonomisi 1980'de dışa açılmak zorunda mıydı, değil miydi bu çok tartışılabilir. İthal ikameci sanayileşmenin daha ileri fazlarına geçiş olur muydu, olmaz mıydı tartışılabilir, gelgelelim büyük sermaye 1970'lerin sonlarına doğru, özellikle 1978 yılı itibarıyla çok net biçimde dışa açılmadan yana tercihini koymuştur. Bu aynı zamanda sadece Türkiye'nin büyük sermayesinin değil, aynı zamanda o dönemde uluslararası sermayenin de, yani IMF ve Dünya Bankası tarafından temsil edilen uluslararası sermayenin de aslında Türkiye'den bir talebidir. Yani 1980 dönüşümünün arkasında iç faktörlerle dış faktörlerin çakışmasını görüyoruz. İki faktörün çakıştığı noktada köklü bir dönüşümün gündeme geldiğini görüyoruz.

Gelgelelim dışa açılma Türkiye kökenli sermaye için, büyük sermaye için elbette öncelikle kendi denetimi dışında kalan bir alana açılmak demek. Yani içe yönelik birikim döneminde ithal ikameci dönemde birtakım parametreleri kontrol altında tutabilirken dışa açılmayla birlikte bu tamamen kontrolü dışında olan bir ortama girmiş durumda. Bu nedenle, 1980 son-

rasında dışa açılma sürecinde devletin çok sistemli olarak büyük sermayenin arkasında çeşitli destekleme biçimleriyle durduğunu görüyoruz. Bundan az sonra biraz daha bahsedeceğim. Bir bakıma uluslararası piyasalarda rekabet gücü olmayan İzzettin Hocamızın söylediği uluslararası piyasalarda hiçbir şekilde rekabet gücü olmayan sermayeleri ayakta tutmak üzere devlet dolaylı-dolaysız desteklerle işin içine dahil oldu demek yanlış olmayacak. Rekabet güçleri neden yok? Çünkü işletme ölçeği iç pazarın boyutlarına göre ayarlanmış, yani küçük ölçekli uluslararası alanda rekabet edebilecek minimum etkin ölçeğin çok altında ve hem kalitesiz, hem pahalı ürünler üretiyor.

Şimdi bu desteğin en temel boyutu nedir diye sorsak 1980 sonrası devletin sermaye kesimine, dışa açılma sürecinde sağladığı desteğin en önemli boyutu tek bir şeyden bahsetmek gerekirse nedir diye sorsak, bu kuşkusuz emek üzerine uygulanan baskıdır. Yani hocalarımız da söylediler, emek meselesini konuşuruz, tartışırız. Aslında çok tartışılacak bir şeyi yok, çok açık 1980 sonrasında emek ve ücretler üzerinde çok sistemli bir baskının uygulandığı kısa fasıllar dışında, 1989-1991 gibi ya da 1995 gibi böyle çok kısa aralıklar dışında ücretlerin ve diğer sosyal hakların geriletildiği hepimizin malumu. Genel olarak 1980 sonrası dışa açılmayı üçlü bir dönemlemeyle inceleyebiliriz diye düşünüyorum. 1980-1989 arası, yani sermayenin uluslararasılaşma süreci genellikle belli bir mantığa göre ilerleyen bir süreç, birden bire bütün sermaye devirlerinin uluslararası ya da küresel hale gelmesinden bahsedemiyoruz. Bu bir şekilde başlamak ve bir şekilde devam etmek sonucu ve bunun başlangıç noktası hemen her zaman kural olarak meta sermaye, yani dış ticaret aslında. Türkiye sermayesi de dışa açılırken 1980-1989 arası birinci dönemde dış ticaret aracılığıyla, ithalat ve ihracat aracılığıyla bu süreç başladı. Bu dönemde, emek üzerindeki baskıyı bir yana bırakırsak, devletin esas görünür desteği ihracat teşvikleri biçimindeydi. Kimi

zaman ihracata yönelik sanayileşme deniyor buna. Bunun sanayileşme olmadığı çok açık, yani sanayileşme politikası ya da projesi olmadığı, programı olmadığı çok açık. İhracata yönelme sadece bu, yani sanayileşmeyi içermiyor aslında. İkinci dönem 1989-1990 sermaye hareketlerinin, sermaye hesabının serbest bırakılması, Türk lirasının konvertibl olmasıyla başlıyor. 1990-2001 arasında dış ticaretten ziyade finansal akımların önem kazandığını görüyoruz. Yani Türkiye sermayesinin küresel entegrasyona esas olarak finansal sektör üzerinden, bankacılık sektörü üzerinden ilerlemiştir diyebiliriz. Devletin desteğiyle, devletin büyük sermaye desteği de temel olarak bankacılık kesimi üzerinden yüksek faizle iç borçlanma aracılığıyla sermaye kesimlerine aktarılan finansal rantlar biçimini aldı. Bir araştırmacı arkadaşımız, Derya Gültekin Karakaş, bu dönem için finansal korumacılık diyor.

Şimdi 2000 sonrası son 10 yılı içeren 3. evre, bu tabii biraz daha tartışmalı. Şimdi bu dönemde peki nedir? Dış ticaretle başladı, finansal akımlarla, para sermaye hareketleriyle devam etti. 3. dönem de nedir diye sorsak, aslında 3. dönemde her 3 dönemi finans, ticaret ve üretim diye ayırırsak sermayenin işlevsel formlarını her 3 devrede de uluslararasılaşmanın, yani Türkiye'nin küresel entegrasyonu çok ileri bir boyuta ulaştığını görüyoruz. Gelgelelim bence bu dönemde her ne kadar finansal akımlar, sıcak para hareketleri, vesaire çok baskın olsa da üretken sermaye hareketleri her iki yönde hem Türkiye'nin içine doğru, yani yabancı doğrudan yatırımlar biçiminde Türkiye'ye giren, hem de Türkiye'den çıkan yurtdışına giden üretken sermaye hareketleri, yabancı doğrudan yatırımlar bunu kısmen gösteriyor. Bence başat duruma geçmiştir. Bu dönemde devletin desteği ne olmuştur? Büyük sermayelere desteği ne biçimi almıştır diye sorsak bence büyük ölçüde özelleştirmeler biçimini almıştır ve bu biraz daha farklı bir destekleme biçimi, yani birçok başka destekleme biçimi var elbette, en son açıklanan teşvik pa-

ketinde de zaten birçok büyük proje teşviği var, bir sürü teşvikler var. Gelgelelim son 10 yıla damga vuran en önemli destek nedir diye sorsak, bence büyük ölçekli özelleştirmelerdir. Birçok büyük sermaye grubu bir seferde büyük ölçekli özelleştirmeler sayesinde çok büyük şeylere kavuşmuşlardır.

Şimdi dışı açılma sürecinde hem ülke içine giren, hem de yurtdışına çıkan sermaye hacminin muazzam bir artış gösterdiğini biliyoruz. Türkiye'nin dünya ekonomisiyle olan entegrasyonu son yıllarda olağanüstü bir ölçüğe ulaştı. Bu konuda herhalde tartışma yoktur. Bu entegrasyonun biçimi ne peki, buna ilişkin bir şeyler söylemek istiyorum. Örneğin, büyük sermaye gruplarının yurtdışı yatırımlarını incelediğimizde şunu görüyoruz: Ağırlıklı olarak Rusya ve Türkiye Cumhuriyetlerinde daha ziyade üretken yatırımlar ağırlıklı, yani fabrikalar ve tesisler daha ziyade Rusya ve Türkiye Cumhuriyetlerinde. Her tarafta var, ama orada daha ağırlıklı. Avrupa'daysa daha ziyade ticari şirketler, ticari yatırımlar ve finansal girişimler ağırlıklı. Bir anlamda Türkiye sermayesi gerek Türkiye içerisinde, gerekse diğer ucuz işçilik sağlayan ülkelerde ürettiği ürünleri öncelikli olarak Avrupa pazarına satıyor diyebiliriz. Bu genel bir durum, yani bir anlamda Türkiye sermayesi Avrupa'nın Çin'i olma isteğinde. Bunu özellikle otomotiv, beyaz eşya, elektronik gibi sektörlerde görüyoruz, ama bu sektörlerdeki üretim bildiğimiz gibi önemli ölçüde aslında ithalata dayanıyor, ithal girdilere dayanıyor. Asya ülkelerinden ithal edilen ara girdiler, Türkiye'de montajlanarak ihraç ediliyor, öncelikle Avrupa pazarına ihraç ediliyor. Bir anlamda Türkiye coğrafi konumu nedeniyle doğu ile batı arasında bir ara üretim istasyonu gibi işlev görmeye başladı diyebiliriz. Bu elbette arzu edilen bir sanayileşme midir, sağlıklı bir sanayileşme midir bunlar tabii çok tartışılabilir şeyler, ama diğer yandan Türkiye'nin bu şekilde ulaştığı kapitalist gelişme düzeyi de küçümsememez ve bu düzey, yani Türkiye'nin ulaştığı kapitalist gelişme düzeyi içerisinde yer aldığı Avrasya coğrafyasında diğer komşularına ki-

özgür öztürk

Son 10 yıla damga vuran en önemli destek büyük ölçekli özelleştirmelerdir

özgür öztürk

AKP bir anlamda siyasal İslam'ın kendi içinde dönüşümünü, yani siyasal İslam'ın neoliberalizmle evliliğini gerçekleştirdi

yaslandığında çok daha ileri ve bu durum, yani Türkiye'nin daha ileri bir kapitalist gelişme seviyesinde olması aslında Türkiye'nin küresel sistemin, küresel emperyalist sistemin bir alt merkezi gibi işlev görmesini sağlıyor diye düşünüyorum. Nasıl Türkiye doğuyla batı arasında, sanayi açısından baktığımızda bir ara üretim istasyonu gibi işlev görüyorsa, başka açılardan da doğuyla batı arasında, yani bunlar tabii çok genel coğrafi terimler, başka açılardan da doğuyla batı arasında entegrasyon sağlama işlevini üstlenmiş durumda. Örneğin, enerji boru hatları, petrol ve doğalgaz boru hatları Türkiye'den geçen ya da Türkiye'den yapılan transit ticaret ya da Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle artan ekonomik ilişkileri, yani komşularıyla sıfır sorun politikası, vesaire tabii bu çok uzun ayrı bir tartışmanın konusu bu rolü gösteriyor. Türkiye aracılığıyla, Orta Asya'nın yeni kapitalistleşen ülkeleriyle, Ortadoğu'nun daha az gelişmiş ülkeleri küresel sisteme bağlanıyor. Dolayısıyla Türkiye'nin jeopolitik konumunun beraberinde getirdiği bir entegrasyon tarzından söz etmek mümkün. Bunu yeşil sermaye tartışmalarına bağlamaya çalışarak sözlerimi bitireceğim.

Tabii, siyasal İslam üzerine konuşmamızı en son 1969 yılında bırakmıştık Milli Nizam Partisinin kuruluş döneminde, 1970 yılında. Bildiğimiz gibi bu parti, yani siyasal İslam 1990'ların ortalarına kadar küçük, orta boy bir parti olarak devam ettikten sonra Refah Partisiyle 1994-1995 yıllarında önce yerel seçimleri, daha sonra genel seçimleri yüzde 21,5 oy oranıyla alarak iktidara kadar yükseldi. Ancak bu iktidar kısa sürdü. Hatırlarsak, 28 Şubat 1997 sürecinde Türkiye'nin büyük sermayeleri ve diğer sermaye örgütleri Refah Partisine karşı açıkça cephe aldılar, açık bir tavır aldılar ve yine hatırlarsak 28 Şubat sürecine ne TUSİAD'ın, ne Avrupa Birliğinin, ne Amerika Birleşik Devletlerinin çok ciddi bir itirazı, bir baskısı, bir karşı çıkışı olmadı, bir tepkisi olmadı. Neden? Zira Refah Partisinin temsil ettiği milli görüş modeli, yani iktisadi model aslında bençe küresel entegrasyona çok uyumlu olmayan

biraz eski tarz ulusal kalkınmacı modele çok daha yakın bir modeldi. Nitekim daha sonra AKP kurulduğunda milli görüşün arkasındaki sermaye gücünün -ki, bunlar da yavaş yavaş küresel sisteme entegre olmaya başlamışlardı bu arada ithalatta, ihracatta, vesaire diğer yollarla- blok olarak AKP'yi desteklemeye yöneldiğini gördük. Peki, AKP ne yaptı? AKP bir anlamda siyasal İslam'ın kendi içinde dönüşümünü, yani siyasal İslam'ın neoliberalizmle evliliğini gerçekleştirdi. Öncelikle neoliberal programı çok talihsiz biçimde uyguladı, hâlâ da uyguluyor. Bu programı ama muhafazakâr bir toplumsal proje dahilinde uyguladı, uygulanıyor. Tabii muhafazakârlıktan bahsettiğimizde Türkiye coğrafyasında bu ister istemez İslami bir boyut taşıyor. Ayrıca İslam'ın, daha doğrusu dini etkilerin ve baskıların artmasının aslında işçi sınıfını pasifize etmekte önemli bir işlevi olduğu söylenebilir ve bu nedenle de belli sınırlar içinde kaldığı sürece aslında büyük sermayenin çok fazla tepkisini çekmedi.

Nitekim bugün küresel sistemin, emperyalist sistemin Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika ülkelerinde yerleştirmeye çalıştığı serbest piyasa-demokrasi ikilisi Türkiye'de uzun zamandır aslında yerleşmiş durumda. Burada demokrasi derken tırnak içerisinde söylemek gerekiyor tabii, çünkü bu içeriği tamamen boşaltılmış salt biçimsel bir kabuğa dönüşmüş bir parlamentar demokrasi anlamında ve sermayenin yeşiliyle, mavisıyla, kırmızısıyla her rengiyle aslında bunu talep ettiğini görüyoruz, serbest piyasa-demokrasi ikilisini talep ettiğini görüyoruz. Politik düzeydeki birçok ayrılıklarına, görünür ayrılıklarına rağmen bu talepte ve emeğe karşı politikalarında ortaklaşıyorlar. Benim söyleyeceklerim bu kadar, çok teşekkür ediyorum.

gülten kazgan - Özgür Öztürk'e de teşekkür ediyoruz sunumu için, sıra son konuşmacı olan Prof. Nihal Tuncer'de, buyurun.

nihal tuncer - Şimdi benden önce konuşmalarını yapan konuşmacılar aslında benim sunuşumda eksik bulabileceğimiz şeyleri kapatmış

oluyorlar. Onun için ben müteşekkirim kendilerine, ama benden önceki konuşmacı Özgür arkadaşım veri seti eksikliğinden bahsetti. Bu sadece onun değindiği mezo değişken dediği ilginç olan veriler için değil, daha standart olan analizler için de söz konusu. Şimdi benim yapacağım şey elimizdeki verileri, ağırlıklı olarak da milli gelir verilerinden sermayenin davranışlarını incelemeye çalışacağım veya görüşlerinize sunacağım tespitleri yapacağım.

Yine benden önceki konuşmacı yeşil sermayeden bahsetti. Bence bu aşamada Türkiye'nin içinde bulunduğu durumda politik tercihler ya da iktidarın yaşam biçimimize ilişkin yaptığı tercihler tabii ki hayatımızı etkileyebilir, ama bence aktörlerin kim olduğu değişse de buna göre, yaptıkları iş çok fazla farklı olmayacaktı. Yani kim, hangi aktör olsa bu bakış açısıyla, bu iktisadi bakış açısıyla aşağı-yukarı bu şeyleri yapacak diye düşünüyorum.

Şimdi incelemeyi seçtiğim dönem 2000'li yıllar. 2000'li yılların küreselleşme açısından anlamı, bazı ülkelerde kendilerinin kullanmadığı tasarruf fazlalıkları ortaya çıktı, yani bu global saving glut ya da liquidity glut dediğimiz şey ve dünya ekonomisinde likidite bolluğu yaşandı. Hatta bu döneme bazıları lale devri bile dedi. Her ne kadar kriz yaşasak da aslında bu likidite ve ödünç verilebilir fonlar küresel planda hâlâ devam ediyor. İkincisi, gene yeni sanayileşen ülkelerin faaliyetleri sonucunda dünya ekonomisinde bir arz bolluğu ortaya çıktı. Bu iki para ve mal bolluğu dünya piyasalarıyla bizim ilişkimiz nedir? Türkiye ekonomisi, hem mal piyasalarıyla hem de finans piyasalarıyla hiçbir zaman olmadığı kadar entegredir. İki açıdan entegrasyon gerçekleşmiştir; hem 2000'li yılları belirleyen likidite bolluğundan yararlanarak Türkiye kolay şekilde dış kaynak sağlamıştır; hem de, küresel mal piyasalarındaki gelişmelere Türkiye gittikçe daha açık hale gelmiştir. Mesela, küresel üretim zincirlerinden, otomotiv sektöründen, ihracattan, sanayinin ithalat bağımlılığından bahsediyoruz. Aslında bunlar küresel üretim zincirlerinin parçası olmakla da çok yakından ilişkili. İkincisi, mal

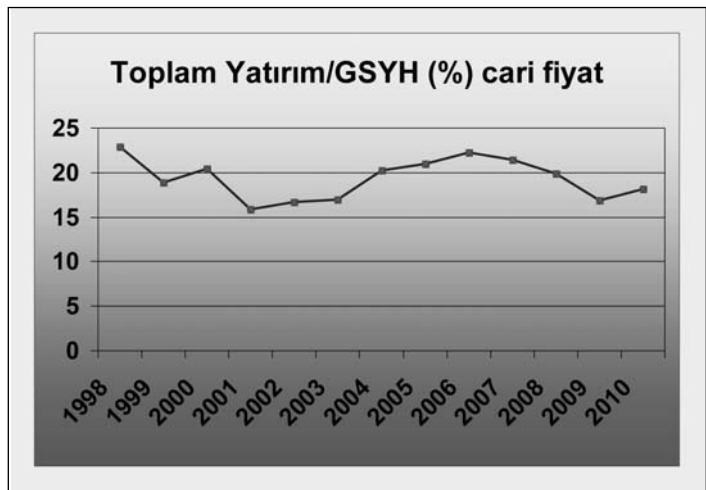

fiyatlarındaki değişimler bizim fiyatlarımızı, iç fiyatlarımızı, nispi fiyatlarımızı, ve de dünyaya mal satarken ya da ithalat yaparken ortaya çıkan fiyatlarımızı çok etkiliyor.

Şimdi sermayenin ne yaptığına bakalım, sermaye birikimine ayrılan kaynakları, yani ne kadar yatırım yaptığımıza bakalım. Milli gelir serileri biliyorsunuz 1998'de başladı, onun için uzun bir seride dönemsel bir karşılaştırma yapmak mümkün olmuyor. Ben de, amacıma da uygun olduğu onun için 1998'den başlattım. Şimdi burada ne görüyoruz? Toplam yatırımların gayrisafi yurtiçi hasılası içindeki pa-

nihal tuncer

Türkiye ekonomisi, hem mal piyasalarıyla hem de finans piyasalarıyla hiçbir zaman olmadığı kadar entegredir

nihal tuncer

2007'ye kadar dünyada mal piyasalarında görülen arz artışına paralel bizde bir üretim artışı ya da arz artışını ortaya çıkartabilecek bir yatırım hamlesi yok

yında büyük bir değişme yok, 2002'den itibaren toplam yatırımda, özel yatırıma da bakaçağız, böyle bir yükselme trendi var. Fakat yine görüyorsunuz, yüzde 20 civarında bir şey oluyor. İmalat sanayindeki o değişim 2003'le 2007 arasındaki yatırım artışında, bunu görüyoruz. Tabii ki yatırım artışı özel kesimden geliyor, açık maviler olan toplam yatırımlar ile yeşiller olan özel yatırım yakın gidiyor, alttaki koyu maviler zaten kamu yatırımı, zaten İzzettin Bey bu kamu yatırımlarındaki azalmadan yeterince bahsetti. Bu yatırımlar içinde, özel yatırımlar içinde hem makine teçhizat, hem de inşaat arttı. Yani inşaat arttı da makine teçhizat artmadı diye bir şey söylemiyorum. Bunlar kaba gözlemler tabii, ama 2010 yılı verileri de var. Gri olanlar makine teçhizat yatırımı.

Peki, 2007'ye kadar belirli bir yatırım hamlesi bir miktar o oldu diyebiliriz, ama böyle büyük bir sanayileşme hamlesi, büyük bir büyüme performansı ortaya koyabilecek ya da bir dönüşüm ortaya çıkartabilecek bir şey yok. Yani dünyada mal piyasalarında görülen arz artışına paralel bizde bir üretim artışı ya da arz artışını ortaya çıkartabilecek bir yatırım hamlesi yok.

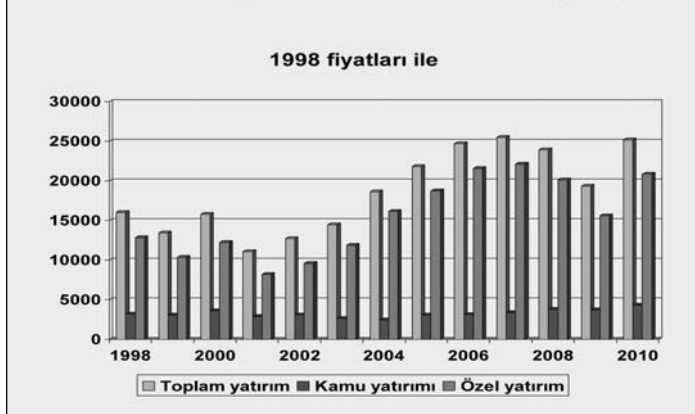
Şimdi üretim trendleri neler? Yine veri eksiklikleri karşımıza çıkıyor. Sanayicilerin özellikle belirledikleri şeyler ya da bizim makro dataya bakarak gözlemediğimiz bazı şeyler var, onları güzel bir şekilde verilerimiz olmadığı için çok iyi bir şekilde hesaplayamıyoruz. Nedir

onlar? Girdi-çıkıtları tablolarımız daha fazla olsa o zaman üretimin ithalatla olan ilişkisi daha güzel ortaya çıkacak. Çünkü son girdi-çıkıtları tablomuz bizim 2002 yılına ait, demek ki, eğer bir değişim varsa özel imalat sanayinde veya bütün üretim sürecinde başka kesimlerde de, bunun girdi-çıkıtları tablolarıyla 2002'den ötesini göremiyoruz. Peki, bu 2 yılı karşılaştırsak o zaman bir miktar bu trendi görebiliyoruz. Yani ithal ara girdi kullanımının toplam üretime oranı, katma değer değil, toplam çıktıya oranı yüzde 7,78'den 8,3'e yükseliyor toplam olarak, sektörel bir ayrıştırma yapmadık.

İkincisi, hep bu emeğin baskılanmasından bahsettik. Ben bahsetmedim, benden önceki konuşmacılar bahsetti. Emeğin baskılanması şunu görebiliyoruz; katma değer içinde ücretin payı çeşitli göstergelerle bunu görebiliyoruz. Fakat milli gelir serilerinde bunun dışındaki kısmı, katma değer içinde ücretin payı net ya da brüt katma değer diye ele alıyor, ama onu göremiyoruz. Bir tek görebildiğimiz yer var, o da ISO500 içinde her yıl yer almış 231 şirket var, 10 yıl süresince 1999'dan 2008'e kadar bu özel firma, kamu firmaları değil, özel firmalar bunların içinde bunların milli gelir anlamındaki net katma değeri içinde ücretin payı düşüyor, faizin payı düşüyor, kârın payı yükseliyor. Bu öğleden sonra faiz çok ele alındı, faizin sermaye birikimindeki ya da faiz gelirlerinin sermaye birikimindeki önemi ele alındı. Şimdi burada katma değer içinde faizin payının düşmesinin nedeni kendi faaliyet gelirlerinden elde edilen katma değerdir, dolayısıyla bunu bir yerde faiz ödemesi olarak düşünebiliriz. Demek ki, faizlerin düştüğü bir ortamda ücret de düşüyor, o zaman bu 10 yıllık dönemde kârların zaten payı genel olarak artıyor.

İkincisi, artan özel sabit sermaye yatırımlarını da göz önüne aldığımızda tabii o zaman ücretin payı da katma değer içinde düştüğüne göre, bir yerde işgücü tasarruf eden teknolojilerin tercih edildiği sonucuna varabiliriz. Bu genel trendler gösteriyor ki, 2000'li yıllardaki sanayileşme modelimiz, yasal düzenlemeler açısından kendi haline bırakılmış bir model, plan-

Yatırım artışı özel kesimden geliyor

lama teşkilatının yaptığı planlama gibi bir şey yok, ama başka bir türlü bir hazırlık da yok. O zaman ne oluyor? Özel sektör kâr maksimizasyonu güdüsüyle kendi uygun gördüğü alanlarda kısa ya da uzun dönemde bu yatırım alanlarını seçiyor.

Yapılan yasal düzenlemelerden bir tanesi 2006 yılında Kurumlar Vergisi Kanunu değişikliği. Bu konuda çok fazla şey söylemek istemiyorum, ama herhalde maliyeciler benden daha fazla şey söyleyeceklerdir. Gerçi yatırım indirimi de kalkıyor, ama bu bence araştırılması gereken bir konu. Tabii hep genel sorumuz şu: Türkiye ekonomisi hakkındaki bilgimiz çok sınırlı ve aslında yapacak çok iş var. Peki, ikincisi 2008 yılında ar-ge faaliyetini destekleyen bir yasa kabul edildi. Bu da bir arayışı gösteriyor, yani bir dinamizmi ve bir arayışı gösteriyor. Acaba biz nasıl daha fazla mal üretiriz ya da nasıl daha fazla katma değer üretiriz sorusunun bir yansıması diyebiliriz. Tabii burada bir sorumuz var ya da kısıdımız var, o da şu: Gelişmekte olan ülkenin özelliği, gelişmiş ülkeden farkı teknoloji üretmemesi. Onun için ar-ge faaliyeti bu sorunun köşesinden, kenarından biraz yapılan tırtıklamalar diyebiliriz, öyle bir çaba diye bakabiliriz. Birinci sorumuz, birinci kısıdımız bu, ama başka bir kısıdımız daha var, o da bundan önceki ithal ikameci sanayileşme döneminden çok başka bir dünyada yaşıyor olmamız. O zaman ne üretelim diye bir derdimiz yoktu, yani kendi iç pazarımız için ürettiyorduk ya da nispi fiyatlar değişirse biraz dünya pazarlarına da satış yapabiliyorduk, ama şimdi dünyada zaten arz fazlası var. Böyle bir dünyada o zaman ne satacağız ya da ne üreteceğiz? Bizim ürettiğimiz şeyleri kime satacağız? Otomobil üretelim diye en son yeni Türk markasını yaratalım, bunu üretelim deniliyor, ama zaten bizim gibi bütün ülkeler otomobil üretiyor, bizden daha önce başladılar, bir tane de biz üretsek ne olacak? Üstelik sabahleyin Asaf Savaş Akat çok güzel söyledi, yaşam biçimlerimizi değiştirmemiz de gerekecek. Eğer doğal kaynaklarla kısıtlı, sınırlı bir dünyada gittikçe ya-

şamaya başlıyorsak o zaman zaten belki otomobil yerine başka şeyler üretmeyi düşünmemiz lazım, ama bu bize dış koşulların ne kadar kısıtlı, sorunlu olduğunu ya da sınırlarımızın olduğunu hatırlatıyor.

Üçüncü noktaya bakarsak yasal düzenlemelerle ilgili, 2011 yılının başında yeni Türk Ticaret Yasası kabul edildi ve bu 1 Temmuz 2012'de yürürlüğe girecek. Bu da yine küresel düzenin gerekleriyle uyumlu bir Ticaret Yasası, sermaye olarak konulabilecek şeylerin niteliği değişiyor, şirketlerin niteliği değişiyor, dolayısıyla bu da ilginç bir gelişme diyebiliriz. Yani birtakım altyapı düzenlemeleri yapıyor, ondan sonra da özel kesimden yatırımları yapması ve büyüme hamlesi yapması bekleniyor. İkinci konumuza geçelim. Bu da yatırımların finansmanı, yani biz yatırımları neyle karşılıyoruz makro dengelere bakınca, hiç kamu kesiminin rolüne girmiyoruz. Ne güzel ki benden önceki konuşmacılar bunu çok güzel yaptılar. Şimdi burada iki tane nokta var. Bir tanesi özel kesimin tasarruf oranındaki düşüş, diğeri de dış kaynak kullanımındaki artış. Özel tasarrufların payı gayrisafi yurtiçi hasıla içinde düştü. Nasıl düştü? 2003'e kadar yüzde 23 civarında seyreden özel gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki pay, 2004 yılından başlayarak yüzde 13-15 civarına iniyor. 2006 yılı bu konuda iyice dikkat çekiyor. Özel kesim tasarrufları 2006 yılında

nihal tuncer

Özel sektör kâr maksimizasyonu güdüsüyle kendi uygun gördüğü alanlarda yatırım alanlarını seçiyor

nihal tuncer

Gelişmekte olan ülkenin gelişmiş ülkeden farkı teknoloji üretmemesi

yüzde 9,8 ancak büyümeyi belirleyen faktör tasarruf değil özel tüketim oluyor. Burada da görüyorsunuz beyazlar gayrisafi yurtiçi hasıla, diğeri de özel tüketim. Özel tüketim gelirdeki büyümeyi belirleyen faktör oluyor.

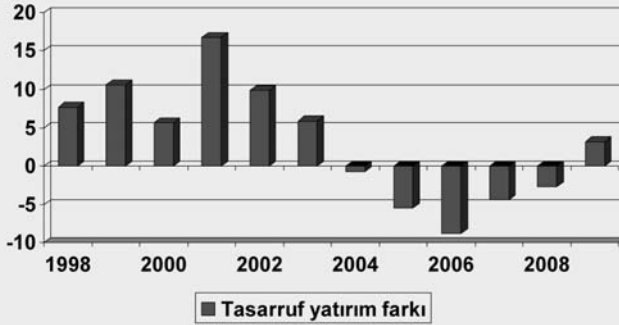
Peki, ikinci olarak yine bu özel kesim tasarruflarının azalmasıyla ilgili olarak özel kesimin tasarruflarıyla yatırımları arasındaki farka bakıyoruz. Bu fark negatife dönüyor. Neden negatife dönüyor? Diyebiliriz ki, kamu borçlarının sonucunda özel kesim tasarrufları kamu finansmana gidiyordu, yani yatırıma gitmek dolayısıyla oraya gidiyordu. 2004 yılından itibaren bu özel kesim tasarruf yatırım farkı negatif. Tabii bu dış kaynak kullanımıyla da ilişkili, dış kaynakla gayet güzel görüyoruz, yeşil

olanlar cari açık, milli gelir içindeki pay, diğeri de özel kesimin payı, dolayısıyla dış kaynak kullandıkça iç kaynak ya da özel kesim tasarrufları negatif oluyor.

Peki, şimdi neden cari açık var diye düşünelim, kur ve sermaye girişi cari açıkla ya da dış kaynak kullanımıyla özel kesimin tasarruflarındaki düşme arasında tabii ki bir ilişki var. Fakat özel kesimin tasarruf düşüşü üzerinde fazla bir bilgimiz yok. Yani değişik açıklamalar var. Birinci açıklama nedir? Ekonomi yönetimini bankacılık kesimi üzerinde şu sırada yaptığı baskı bence bu teşhis üzerine dayanıyor. Yani özel kesimin tasarruflarındaki azalış ve tüketimdeki artış bunun kaynağının kredi genişlemesinden olduğu teşhisiyle, bundan hareketle o zaman bankacılık kesimi üzerinde bir baskı yapıyor ya da kredileri genişletmeyin deniliyor. Onun için bu tasarruf düşüşüne getirilen açıklamalardan birine göre; tüketimi artıran şey kredilerdir, özellikle tüketici kredileridir, dolayısıyla eğer bu kredileri kısımlırsak o zaman tüketim de kısılacak. Birinci açıklama bu, ikincisi ne olabilir? Bence bu transferlerin payı, bunu Ahmet Haşim Köse sunumunda gösterdi. Hane halklarına yapılan kamu transferleri artıyorsa bunun bir kısmının tabii ki tüketime dönmesi bence makul bir açıklama olabilir. Onun dışında IMF kaynaklı bazı çalışmalar var, onlar da bu stabilizasyon süreçlerinde kamu kesiminin açığı daralırken bu sefer simetrik olarak özel kesimin açığının ortaya çıkacağını ileri sürüyorlar. Bunun dışında portfolyolar üzerinde, yani insanların servetleri üzerinde bu makro ekonomik değişkenlerin ne etkiler yapabileceği, dolayısıyla tasarrufları azaltıcı etkinin söz konusu olabileceği gibi çeşitli açıklamalar var, ama dediğim gibi çok az biliyoruz Türkiye ekonomisini, onun için bu da açıklanmaya muhtaç bir konu, ama bence bu dönemin 2000'li yılların çok önemli bir konusu. Cari açığa gelirsek, neden cari açık bu kadar büyük bir sorun diye konuşuyoruz. Cari açık bu kadar büyük bir sorun, çünkü demek ki, içeride tasarruf eksikliği var. Birinci açıklama bu, ikincisi biliyoruz ki, kur, sermaye girişi,

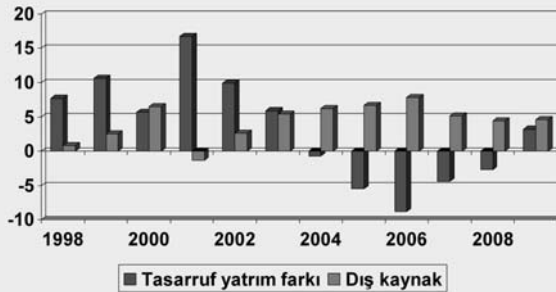
Özel kesim S-I farkı negatife dönüyor.

GSYH Payı %

Dış kaynakla tasarruf ters yönde

GSYH Payı %

makro ekonomik yapı, sabah Korkut Boratav bu konuları çok güzel ele aldı, ikinci açıklama bu olabilir. Üçüncüsü de üretimin yapısındaki değişme, yani küresel üretim zincirleriyle olan tamlama, bu da cari açığı etkiliyor. Şimdi eğer hesaplama olarak bakarsak cari açığa şöyle bir şey yaptım ben: 1998'den 2010 yılına kadar 13 yılda cari açık miktarını topladım. 13 yılda kümülatif cari işlemler açığı 223 milyar dolar, demek ki, bizim kullandığımız dış kaynak bu oluyor. Bu kalemin 123 milyar doları faiz ve kâr ödemesi oluyor, yani bu kullandığımız faktörlerin bedeli olarak 123 milyar faktör geliri olarak dışarıya geriye ödüyoruz, demek 225 milyarın 123'ü oraya gitti. Ondan sonra giren sermayeye bakıyoruz finans hesabından, analitik sunum bence daha güzel, rezervleri almıyor, 202 milyar dolarlık kaynak girişi var finans hesabında aynı süreçte ve 57 milyar dolar da rezerv artışı gerçekleşiyor.

Şimdi rezerv artışı ne demek? Bir yerde hangi ülkenin parasını tutuyorsanız ona bir senyeraaj hakkını ödüyorsunuz demek, onun için bu içeriye bir kaynak girişi değil. Şurada görelim: 262 milyar dolarlık kaynak girişinden 57 milyarını çıkartınca demek ki, 205 milyarlık bizim kullanabildiğimiz kaynak girişi var. Çünkü 57 milyarını kenarda duruyor. Sonra bu 205 milyardan kaynağı kullanmanın bedeli olarak 122 milyar dolar faiz ve kâr ödemesini de çıkartınca geriye 13 yılda bize kalan miktar 83 milyar dolar bir net kaynak kalıyor. Bu bence 13 yılda çok büyük bir para değil, yani bu küreselleşme, sermaye birikiminin dış kaynakla finanse edilmesi bu ortaya çıkan şey 83 milyar dolar çok büyük veya hiç büyük bir şey değil 13 yıl için, ama giren miktar 262 milyar olduğuna göre demek ki, bu piyasalarla entegre olmanın, küresel finans piyasalarıyla entegre olmanın bir yerde bedeli olarak görebiliyoruz. Kur politikamızı tartışıyoruz, sabit mi, yoksa esnek mi olmalı? Ya da para politikamızı tartışıyoruz, enflasyon hedeflemesi mi olacak ya da sermaye girişlerini kısıtlayalım mı, kısıtlamayalım mı, bunlara bakıyoruz. Bu düzenin sürmesi demek ki, bu sonucu veriyor. Bunun dışında da

zaten bu düzende küresel piyasalarla entegre olmamış bir ülke olarak yaşamamanın imkanı yok, onun için kaynak kullanmanın bedeli bu oluyor.

Dış borç stokumuz benim Merkez Bankası kaynaklarından bulduğum hazine kaynaklı en son veri 2010'un üçüncü çeyreğine ilişkin 281 milyar dolar toplam borç, yani 2002'yle 2010 arasında demek ki toplam borç artışı, 167 milyar dolarlık borç artışı olmuş. Şu anda 2010'un üçüncü çeyreğinde, dışarıya karşı tuttuğumuz borç 281 milyon. Bunun 68 milyarı kısa vadeli, 214 milyarı da uzun vadeli borç. Peki, özel kesim dış borç stoku tabii daha önemli, yine aynı dönemde kısa vadeli 59 milyar dolar, uzun vadeli de 119, bu hem finans kesiminin borcu, hem de reel kesimin borcu, kırılmanın temeli bu zaten.

Şimdi dış kaynaklardan sonra, bir de üretimdeki büyüme ve fiyat değişmelerine bakmak istiyorum. Bunun için de bir genel değerlendirme yapmak istiyorum, bunun için de şöyle bir gösterge kullandım. Sektörlerin reel büyümesiyle fiyat değişmelerini birlikte göstermek için, milli gelir rakamlarından, 1999 bazlı milli gelir bazlarından deflatörler türettim, bir de sabit fiyatlarla büyüme rakamları türettim, her sektör için bunların 1999'dan 2010'a kadar 11 yılın ortalama değişmelerini bulduk. Fiyat ve büyüme değişmelerini, sonra bu rakamlar her sektör için ortalama ne kadar sapıyor ona baktık. Yani diyelim ki, imalat sanayi o sene yüzde 5 büyümüş, halbuki gayrisafi yurtiçi hasıla yüzde 8 büyümüş, demek ki bu sektördeki büyüme eksi 3, yani ortalama aşağıda. Her sektör için bunu birlikte değerlendirip, ondan sonra 11 yılın ortalaması alınca şöyle bir sonuç ortaya çıktı, şöyle bir dörtlü diyagram, dikey ekseninde fiyat değişmeleri var. Üst taraf ortalamasının üstünde fiyat artışı, alt taraf da ortalamasının altında kalan yatay ekseninde büyüme, dolayısıyla 4 tane kadran oluyor. Kuzeydoğudaki kadran ortalamasının üzerinde büyüyen ve ortalamasının üzerinde fiyatları artan sektörler, bunlar hangileri? Bunlar gayrimenkul kiralama, ki şimdi inşaat sektörüyle gayri-

nihal tuncer

Küresel piyasalarla entegre olmamış bir ülke olarak yaşamamanın imkanı yok, onun için kaynak kullanmanın bedeli bu oluyor

nihal tuncer

Yani bu nisbi fiyat değişmelerinde kazanan taraf ticarete açık olmayan sektörler oluyor

menkul kiralama'yı ayırmak gerekiyor. İnşaat yapılan kısım, gayrimenkul kiralama, yani şehir rantları ya da iş merkezleri aslında oraya kısaltılmış halini yazdım, o gayrimenkul kiralama ve iş hizmetleri gibi bir şey, o sektör ortalamasının hem üstünde büyüyor, hem de fiyat artışları ortalamasının üstünde. İkincisi elektrik, gaz, su buharı bunların üretimi ve dağıtımı, buna enerji sektörü diyebiliriz, bu da ortalamasının üstünde büyüyor. Üçüncüsü de sağlık ve sosyal hizmetler, üretimin değişen yapısını bu şekilde görebiliyoruz. Bu birinci kadran.

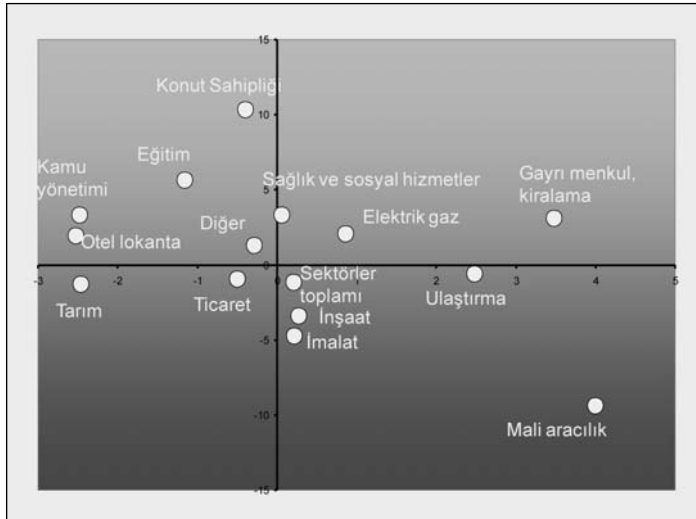
İkinci kadran, yani grafiğin güneydoğu tarafı, reel olarak üretimi artıyor, fakat fiyatları ortalamasının altında, yani nisbi fiyat değişimleri bu sektörlerin aleyhine ortaya çıkıyor. Burada hangi sektörler var? Üretici sektörler diyebiliriz, inşaat, imalat, ulaştırma sektörleri toplamı vergisiz, yani üretici fiyatlarıyla gayrisafi yurtiçi hasıla olarak orada duruyor. Tabii burada imalat sanayinin durumu önemli, imalat sanayi üretimini arttırıyor, fakat nispi fiyatları ortalamasının altında. Diğerleri daha yavaş büyüyen sektörler oluyor. Bir tanesi tarım, güneybatı kadranında hem üretimi yavaş, hem fiyatları düşüyor, ortalamasının altında. Bu nispi fiyat yoluyla bir yerde kaynak aktarımı mekanizmasından yararlanıyor mu, yararlanmıyor mu? Mali aracılık da öyle bir şey. Gerçi mali aracılık daha üstünde düşünmem lazım, çok emin değilim ne anlama geldiğinden, çünkü gayrisafi yurtiçi hasıla içinde bir de belirli bir

yıldan sonra dolaylı olarak mali aracılık da var, ama mali aracılık da miktar olarak çok büyüyor, fakat fiyatı da öyle, onun için onu bir kenara bırakalım, o ayrı bir şey. Diğerleri de sol taraftaki kadranlar, bu işten nisbi fiyatlar yoluyla kazanan sektörler diyebiliriz, onlar da yine hizmet sektörleri, eğitim, yani dönemin ortaya çıkan yıldız sektörleri bir yerde bunlar, otel, turizm, ondan sonra bir de kamu hizmetleri bunun içine giriyor, dolayısıyla ortaya böyle bir durum çıkıyor.

Şimdi burada imalat sanayinin durumu olarak baktığımız zaman imalat sanayi nisbi, yani bundan önceki sermaye birikimi modelinde tarım kesiminden, çünkü değer yaratıldığı yer oydu, tarım dışına kaynak aktarımı nisbi fiyatlarla oluyordu ve ithal ikameci model içinde dışarıyla fiyatların bağlantısını koparabiliyorduk. İmalat sanayinin sermaye birikiminin kaynağını bu şekilde görebiliriz, burada ise artık bu iş bitti. Özellikle imalat sanayinin bu küresel mal piyasalarıyla olan entegrasyonu dolayısıyla imalat sanayinin fiyatları aleyhine dönüyor. Onun için dolayısıyla bu sıkışmanın nedenlerinden biri olarak da bu imalat sanayinin bu durumunu ortaya koyabiliriz. Yani bu nisbi fiyat değişmelerinde kazanan taraf ticarete açık olmayan sektörler oluyor. Bunu da enflasyon süreçlerinde de zaten görüyoruz, enflasyondaki katılık denildiği zaman gene o alanlarda ortaya çıkıyor. Benim söyleyeceklerim bu kadar.

gülten kazgan - Efendim, Prof. Nihal Tuncer'e de bu güzel açıklaması için teşekkür ediyoruz. Şimdi soru-cevap bölümüne geçiyoruz. Lütfen sorunuzu sorarken bir, çok uzun bir soru olmasın, yani bazen soru aynı zamanda içeride bir tartışmayla birlikte gidiyor. Mümkün olduğu kadar kısa soru sorun ve soruyu kime sorduğunuzu belirtin.

fuat ercan - Merhaba, çok teşekkürler. Özellikle Nihal Hocanın sunuşu son Türkiye ekonomisine yine makro veri seti üzerinden bakmamızı sağladı. Fakat İzzettin hocanın konuşmasıyla birlikte düşündüğümüzde sorular açıyor.

O da şu, biz şunu öğrendik: Yani 1700'lerden itibaren ulusların zenginliği o ulusun yarattığı nitelikli emek miktarının yarattığı şeye bağlıydı. Şimdi gerek İzzettin hoca, gerek Nihal hocanın açıklamalarında sanki bu işten biz kârlı çıkıyoruz. Yani üretim sürecinde imalat alanında, üretim alanında herhangi bir değer yaratmadan sürekli dışarıdan gelen kaynaklarla bir büyüme trendi var, yani likit bolluğundan kaynaklı. Burada sanki bu öyküde, bu anlatımda önemli bir problem var. Yani emek üzerinde denetimler kuruluyor, birtakım mekanizmalar var, ama sonra dönüp baktığımızda diyoruz ki, kapitalist bir endüstrileşmiş yapının temel var oluş nedeni, katma değer, artı değer yaratmakken imalat sektörü bu alanda yeteri kadar gelişmedi, ama bu kadar da dışarıdan içeriye girdi kullanılıyor. Burada bizim bildiğimiz iktisat açısından bir sorun var gibi geliyor bana; acaba bunu yine Özgür'ün söylediği bu mikro ve makro veriler üzerinden anlayabilir miyiz? Birinci ifade bu, çünkü ben olayın daha farklı ele alınması gerektiğini, yani üretim yaratılma, zenginlik yaratılma tarzlarına bakılması gerektiğini düşünüyorum.

İkincisi de, Nihal hocamızın söylediği şeyin tam tersi sanki bu süreç içinde özellikle 2001'den sonra, sanki Kemal Derviş'in geldiği ve büyük Türkiye ekonomik programını açıklamasının ardından Türkiye'deki sanayileşme sürecine yapılan müdahalelerin çok daha yoğunlaştığını, yani Sayın Kemal Derviş'in dediği "biz sahayı hazırlayacağız, siz gol atacaksınız" ifadelerine baktığımızda 9. kalkınma planı, orta vadeli program, yatırım ortamında iyileşme, Koordinasyon Kurulu, Ticaret Yasasının çıkarılması Türkiye'de İlhan Tekeli hocanın yaptığı bir hesaplama göre 1960'tan itibaren planlamanın gerçekleşme oranı yüzde 40, sadece bir zaman aralığıyla orta vadeli program ya da 9. kalkınma planına baktığımızda Türkiye'de sanki planlanan, yani özel sektör için sahanın hazırlanması inanılmaz özel önem kazanıyor. Sadece enerji sektörü açısından baktığımızda ki, iki tane önemli kavram geliyor. Bu müdahalenin ne kadar önem-

li olduğunu gösteriyor. Biri üstün kamu yararı çok çok önemli, ikincisi kamu özel işbirliği yasaları. Türkiye'de kamunun sürece çok yoğun müdahale ettiği, özellikle enerji, makine ve eğitim, sağlık alanında müdahaleyle birikim arasında dinamik bir sürecin yaşandığını düşünüyorum. Siz ne düşünüyorsunuz sevgili hocam? Teşekkürler.

nihal tuncer - Peki, daha çok konuşacağım demek ki toplamda. Şimdi zenginlik yaratılması ile teknik olarak katma değerden bahsediyorsak, katma değer nedir? Toplam üretimi yaratıyorsunuz, ondan sonra girdileri çıkartıyorsunuz, arasındaki farkı faktörlere bölüyorsunuz. Zenginlik, yani katma değer yaratmak dediğimiz zaman bir kere Türk ekonomisinin katma değer yaratma kapasitesi düştü, ama zenginlik bence bir akım değeri değil, stok değeri, dolayısıyla zenginlik ondan sonra ortaya çıkan bir şey. Yani zenginliğin kaynağı dediğimiz zaman belki katma değere bu şekilde bakabiliriz, ama ikisi aynı şey değil. Türkiye ekonomisi sıkışmış bir durumda, yani biz havadan hiçbir şey yapmadan veya düşük verimlilikle zengin oluyoruz diye bir sonuç çıkardıysanız demek ki, benim sunumumda bir sorun var. Çünkü benim bakışım bu değil, ama şu anda daha fazla bunu nasıl açıklayabilirim onu da bilmiyorum.

denizcan kutlu - Teşekkür ediyorum. Ben Nihal hocama bir soru soracağım. Şimdi kendisi 1999-2008 aralığı için katma değer içerisinde ücretlerin ve faizin payı düşerken kârın payının arttığını söyledi. Bu zemin içerisinde özel sabit sermaye yatırımları artış gösteriyorsa eğer, buradan işgücü tasarruf eden teknolojilerin tercih edildiği sonucunu çıkartabileceğimizi söyledi. Ben de yoksa acaba şöyle mi diye bir soru aklıma geldi: Sermaye bu dönemde yoksa mevcut teknolojiyle çalıştırırken işçisini, mevcut teknolojiyle daha az sayıda işçiyi daha yoğun çalıştırarak mı acaba böyle bir zemin içerisinde faaliyet, yani mutlak artı değeri arttırarak mı bir üretimde bulundu yönünde bir soru sormak istiyorum.

fuat ercan

Türkiye'de kamunun sürece çok yoğun müdahale ettiği, özellikle enerji, makine ve eğitim, sağlık alanında müdahaleyle birikim arasında dinamik bir sürecin yaşandığını düşünüyorum

izzettin önder

Emeğin verimliliği artarken ücret artışı bu verimliliğin altında cereyan ediyorsa tabii sömürünün payı artmış demektir

nihal tuncer - Şimdi ücretin payının artmasıyla işgücünün verimliliğinin düşmesi ya da artması ayrı şeyler. Tabii ki işgücünden tasarruf ediyor, dolayısıyla işgücüne olan talep düşüyor. Bu da işgücünün payını düşürüyor. Tabii burada demek ki, istihdam yaratmayan büyümeyle birlikte düşünmemiz lazım bunu, bu ayrı, ama bunun dışında tabii ki işgücünün verimliliğini yükseltiyor. Zaten amaç o, bir birim işgücünü kullanarak ondan daha fazla verim almak, onun için burada ben bir çelişki göremiyorum, ama verimliliği yükseltirsiniz, işgücünün verimliliğini yükseltirsiniz, daha fazla ürün alırsınız, ama bölüşüm başka bir şey, bölüşüm ücreti bunun dışında belirleyebilirsiniz, dolayısıyla ücretin payını düşürsünüz. Yani katma değeri yarattıktan sonra, çünkü ücret ayrı bir şey.

levant cevil - İzzettin Hocama sorum olacak. Başbakan Erdoğan "Türkiye'de sermayenin yapısı değişiyor" derken sizce Batılı laik sermayeden muhafazakâr, yani TÜSİAD'dan MÜSİAD ve TUSKON'a bir yapının değiştiğini mi kastetti acaba? Önümüzdeki dönemde bunların MÜSİAD'ın, TUSKON'un beklentisi, ekonomik ve siyasi beklentisi sizce nedir? Teşekkür ederim.

izzettin önder - Şimdi Fuat'ın sorusu biraz bana da yönelikti. İkisini de birden cevaplayayım. Hatta o arada sevgili Nihal'in müsaadeleleriyle emekle ilgili değerli arkadaşşıma mutlak sömürüyle ilgili bir şey de söylemek isterim. Şimdi makineleşme demek benim anladığım kadarıyla emeğin verimini artıran bir mekanizmadır. Emeğin verimliliği artarken ücret artışı bu verimliliğin altında cereyan ediyorsa tabii sömürünün payı artmış demektir, sömürü derinleşmiş demektir. Onun için onu bilmek lazım, muhtemelen de öyle bir şey olmuştur. Hatta bunun için müsaade buyurursanız bu konuda Erinç hocamız çok değerli çalışmalar yapıyor. Burada dönemler itibarıyla emek verimliliği ve ücret artış hadlerini vererek arada bir farkın olduğunu ortaya koyuyor, şu anda o oranları ve yılları hatırlamıyorum, ama buna oradan bakabilirsiniz.

Şimdi bana gelen soruya gelmeden sevgili Fuat arkadaşın sorusuyla ilgili bir şeyler söyleyeyim, Nihal hocama benzer bir çalışmayı bir ara Korkut hocamız yapmış, bir yerde anlatıyordu. Rakamlar şu anda aklımda değil, Korkut hoca dedi ki: "Kaç sene boyunca Türkiye'nin dış ticaret açıklarını topladım, dış ticaret hatta gerçek açık, yani ücret çıkışı olabilir, faiz çıkışı olabilir, diğer ödemeler olabilir veya girişler olabilir, açıkları topladım, ne düşünüyör insan dedim. Bizim dış borcumuzun aynı seneler için az-çok buna eşit olması gerekiyor" Hani biraz bir faiz koyun, falan, fakat bakıyorsunuz bizim dış borcumuz fevkalade onun üzerinde, rakamları şu anda bilmiyorum. Keşke hoca da burada olsaydı. Tabii Nihal hocanın içinde gözüktüyor biraz, yani ciddi bir faiz ödememiz var o giren paranın içinde, onun bedelini ödemişiz tabii, vesaire. Şimdi soyut bir model düşünürsek; Türkiye'ye kaynak girmese dahi Türkiye bir şey yaparak belirli bir yere gelmiş bir ekonomi olabilirse, ama dışarıdan para girerek Türkiye daha yüksek düzeye gelebilirse, öte yandan dışarı kaynak çıkışı nedeniyle aslında dışarıya kapalı olduğundan bile daha alt düzeye düşebilir diye düşünebiliriz. Mutlak olarak büyüme yaşıyor tabii, ama nisbi olarak baktığımızda ileri ülkelerle bizim aradaki farkın açılması bundan kaynaklanıyor. O zaman ciddi bir kaynak kaybı oluyor demektir. Yani fakirleşiyoruz demektir, ama bu nispi fakirleşme mutlak olarak fakirleşme demek değil, hatta bir yerde de kendi içimizde baktığımızda, zaman serisi olarak baktığımızda zenginleşiyoruz da aslında. Fakat ciddi bir aktarım var dışarıda, hatta sevgili hocam yanımda oturuyor, Tanzimat'tan Küreselleşmeye o meşhur kalın kitabına baktığımızda bir yerinde Türkiye'nin reel olarak yüzde 46 faiz ödediği de yazılı. Şimdi bunlar ciddi bir kaynak kaybıdır. Bunlara mecbur muyduk ayrı bir olay, o doğru, zaten ben diyorum mecburduk bunlara, çünkü ben Türkiye ekonomisini tek olarak ele alma taraftarı değilim, böyle bir şey de olamaz. Çünkü ekonomiler bir bütünsellik içinde çalışır, bizim künyemizde kapitalist ya-

ziyorsa, orada künyemizde kapitalist havuz içindeyiz demektir. O zaman o sistem içinde çalışıyor bu sistem de, öyle bakıyorum.

Şimdi değerli arkadaşımız, Sayın Başbakanın ne dediğini bilmiyorum, üstelik siyasiler her şeyi de söyleyebilirler. Bunu Sayın Başbakan için söylemiyorum, Atatürk de herhalde Türk milleti çalışkandır dediğinde gece uyuyamamıştır. Siyasidir çünkü, olabilir yani, doğrudur. Yalnız TÜSİAD, MÜSİAD meselesinin aslında sanayiye anlatan arkadaşımız çok güzel söyleyecek, söylemedi de galiba, o sırada atladım ben, çok fazla bunların ticari ilişkisini ayıramayız da birbirinden, çünkü bunlar iç içe geçmiş zaten ekonomik ilişkiler, ulusları da kavgalıları da bir araya getirebilir aslında. Nitekim böyle bir ilişki de var, ondan sonra bazı alanlara baktığımızda, ama belki de şu olmuş olabilir: Önce Başbakanı biraz yorumlayalım, bir cümlede reel bir şey söyleyeyim. Belki MÜSİAD'a bir mesaj vermiş olabilir, TÜSİAD'ı biraz korkutmuş olabilir, yani seçime giderken bunları söylemiş, ama niyeti neydi bilmiyorum. TÜSİAD dediğimiz hâlâ büyük kısmı elinde tutuyor. Yani o TUSKON, yani MÜSİAD'a falan baktığınızda onlar hâlâ ufak kısımları elinde tutuyor. Hatta değerli arkadaşım biliyor bunları, ondan tabii bahsetmedi de, bunların belki tümünü toplasanız TÜSİAD'ın çok ufak bir kısmı ancak ediyor olabilir, dolayısıyla TÜSİAD'ın korkmasına gerek yok. Aslında bunlar tamamlıyor da birbirlerini.

Şöyle, eğer TÜSİAD bir anlamda otomobil üretirken dünyanın bir bütünselliği içindeyse MÜSİAD da TÜSİAD bağlamında, bu eklemleme Nihal hocanın söylediği çok doğru bir şey tabiatıyla, yani doğru derken kapitalist mantığa göre doğru, o anlamda söylüyorum ve tabii eklemliyoruz birbirimize. Dolayısıyla her bir parçayı kendi fabrikasında üretmiyor. Yani balatayı, aküyü, jantı kendisi üretmiyor artık, onları altlara üreticilere aktarıyor, alt üreticiler de rekabet içinde oradan müthiş bir kaynak aktarımını merkeze aktarıyor. Yani bir otomobil fabrikası diyelim ki, balatayı 50 üniteye imal edebilecekse kendi içinde hesaplar

öyle diyelim, ama bunu Güney Kore'ye, belki Türkiye'ye vererek buradaki firmaları rekabete sokarak bunu 35'e üretebiliyorsa müthiş bir 15 ünitelik rant aktarıyor kendisine demektir. Onun için yapıyor zaten bunları. Şimdi bundan biz kazançlı olduğumuz mantığını çıkartmıyoruz. Bunu biz de yapıyoruz ve bundan sınırlamayız, ama bunu yaptık diye biz sanayileşiyoruz demek çok doğru gelmiyor bana. Biz yukarı çıkıyoruz demek çok doğru gelmiyor. Umarım çıkarız. Şu da doğru gelmiyor bana: Diyelim ki, bundan sonra otomotivi biz tümüyle Türkiye'de yapsak, yani Renault üretimi bize bıraksa, dolayısıyla bir tane jantını, kapadığını o meşhur pırlanta işareti var ya, onu koymadığımızda ihracatımıza da müsaade etmeyen Renault bir gün bunu bize bıraksa, biz sanayileştik demek değildir bu. Çünkü terk ettiği teknolojiyi bırakır tabii, hatta bir gün bir Amerikalı profesör enteresan bir şey söyledi, onu da söyleyeyim size, eskiden cola kapakları açılınca o ufak şeyi atardık, dışarı da atılırdı. Şimdi açınca çıkmıyor biliyorsunuz, içine bükülüyor, orada kalıyor. Bu bir teknoloji işte, dolayısıyla yani teknolojiler alan değiştirdikçe bize gelir, biz de mesela deriyi Bangladeş'e gönderdik. Şimdi bu teknoloji mi, yani Bangladeş kalkındı mı biz oraya gönderdik diye? Yapacak o da onu, oradan birikim yapabilirse, akılcı davranabilirse bilmiyorum kapitalizmden nasıl sınırlanabilecek onu da bilemiyorum doğrusu, bunu yapabilir, ama Başbakan ne dedi onu çok fazla bilemiyorum doğrusu. Teşekkür ederim.

sami kumkumoğlu - Şimdi biz Türkiye'de bu demiş, şu demiş meselesinden ziyade biz şu durumdan şu perişanlıktan, şu gelişmemiş durumdan nasıl kurtuluruz, ne yaparız? İnsanları düşündürmeyen, insanların ufuklarını geliştirmeyen, uyutan, zihnini alan bir sistem içinde yetişen bir nesil var. Düşünemiyor, algılayamıyor, yorum yapamıyor, ezberleyerek sınıflarını geçen bir eğitim sistemi var Türkiye'nin genelinde, bu insanlar bu Türkiye'yi oluşturuyor. Bu insanlardan da bu beklentileri sağlayacağız, yoksa yeni bir gelişim, yeni bir oluşum mu gerekiyor ? Ki, gerekir, bunu kim yapacak, nasıl

izzettin önder

TÜSİAD
hâlâ büyük kısmı
elinde tutuyor

izzettin önder

Aldatıcı bilime aldanmamamız lazım

56

olacak bu iş? Bu çok büyük bir sorun, bunlarla öylesine meşgul olmalıyız ki, gece yattığımız zaman uykudan böyle hıçkırarak ayağa kalkıp, etkilenmemiz gerekiyor. Onun için sayının konuşmacılar ne yapacağız, nasıl yapacağız bu işleri? Yalnız konuşmalarla bu işler düzeliyor mu? Sürekli bu konuşmalar her yerde yapılıyor, yapılmakta, ama hiçbir gelişme olmuyor. Şimdi ben sizden kim cevap verecekse sayın hocalarımızdan bu şekilde ne olacak, ne yapacağız onları bir dile getirirseniz yahut gerçi zaman kalmadı, ama onun için çok yeni bir program gerekiyor, ben bununla yetinmiş oluyorum, teşekkür ediyorum.

izzettin önder - Bu bir uzun yürüyüş, Kuzey Afrika ayaklandı bakın, tarihin nasıl evrileceği hiç belli olmaz. Benim hep çok rahatsız olduğum bütün bu gidişatta sistemin adını vermeden inceleme yaparak belirli bir yere geldik, işte biraz sanayileşiyoruz, ama şurada hatalar var, ama şu da şöyle oluyor, bu da böyle oluyor demek yanlışlığına girmememiz gerekiyor. Bu sistemi açıkça deşifre etmemiz gerekiyor. Yarın tarihin nasıl evrileceği hiç belli değil, ama öğretim üyelerinin görevi beyin yetiştirmek falan değil, herkes kendi beynini yetiştirecek, ama bizim analizlerimizi iyi yaparak, yani insanların gerçeğin ne olduğunu, onlara bugün biraz böyle şeyler var, bakın ne güzel, iç ticaret arzlarıyla birileri kaynak veriyor, birileri kaynak arıyor, bu iç ticaret halleri, bir de dış ticarete de şunlar oluyor falan, böyle akademik analiz yaptığımız zaman, Nihal hocamı tenzih ediyorum, onu suçlamak için söylemiyorum, burada bize bir şey gösteriyor, ama mesela, bunları bir Marksist analize oturtmamız lazım. Yani mutlak olarak analizlerimizin sonucunda bir yere varmamız lazım beyefendinin buyurdıkları gibi. O varmamız gereken şey de biz bugün hafif kalkınıyor olabiliriz, hafif sürünüyor olabiliriz, biraz Fuat hocanın dediği gibi kaynaklarımızı biz biraz fakirleşirken zenginleşmiş olabiliriz. Tam onu söylemedi, ama yani burada biraz o söylenmiş oldu belki de, tamam bunlar olur, tabiatıyla bir şeyler oluyor, ama biz kapitalist sistemin net olarak resmini

çekip, onu ortaya koymak mecburiyetindeyiz. Eğer dünya dönüyor denmemiş olsaydı, dünya dönüyor demenin hayatsal riskini bir insan üzerine almamış olsaydı o takdirde biz belki hâlâ bir 300 sene dünyanın düz olduğunu düşünüyorduk olabiliriz. Bugün biraz daha da geri olabiliriz. Bu riski almak mecburiyetindeyiz, biz bugünle yetinmemek mecburiyetindeyiz, onun için bu tür analizlerimizi çok farklı bir kalandan yürütmek mecburiyetinde olduğumuzu düşünüyorum ben, ama sonucu biz görmeyeceğiz muhtemelen. Zaten bütün mesele de o, sonucu biz görmeyeceğimiz için biz bunları söylediğimizde dinleyici bulamayacağımız düşünülüyor, ama ciddi sistem içinde tahlil yaptığımızda dinleyici de bulunuyor. Rakamlar çok hoş geliyor insanlara, yüzde 3 büyümüşüz, büyürken küçülmüşüz, küçülürken şöyle olmuşuz, böyle olmuşuz falan çok hoş, çok da bilimsel geliyor, ama aldatıcı bilim o, aldatıcı bilime aldanmamamız lazım olduğu kanaatini taşıyorum ben, kusura bakmayın, teşekkür ederim.

gülten kazgan - Evet, ama bu kere kısa.

erdinç tokgöz - Sayın Ahmet Haşim Köse'ye küçük bir soru sormak istiyorum, resmi verilere dayanarak güzel bir analiz yaptınız. Acaba bu analizinizin içinde gayri resmi ekonomide, yani kayıt dışı ekonomide ve hayali ihracattaki birikim gerçek Türkiye'deki sermaye birikiminin dağılımını nasıl etkiliyor? Birkaç ipucu verirseniz memnun olacağım.

ahmet haşim köse - Hocam, bu ayrıntıda bir bilgi veremem, adı üstünde kaçak, ama tabii tahminler yapıyor. Üstelik de ben ısrarla şunu söyleyeceğim; Türkiye ekonomisi için ciddi çalışıyor birtakım insanlar ve en çok bildiğimiz şeylerden bir tanesi Türkiye ekonomisi, ama Türkiye toplumunu az biliyoruz. Burada zaten Özgür'ün, başka arkadaşlarımızın bize hatırlattığı şey o, bizim anlattığımız şey salt tek başına ekonominin öyküsü olamaz. Zaten böyle bir gerçeklik olamaz.

Şimdi sizin söylediğimiz mesela, şeyi çok iyi biliyoruz. Türkiye'de sermayenin emek olarak

tarifine gidersek, yani gerçek kendisine gidersek biliyoruz ki, Türkiye’de çok uzun süredir artık yapısal bir çizgide giden neredeyse yüzde 50’ler seviyesinde salınım gösteren bir kayıtsızlık var. Sizin ilginizi ben biliyorum, ama bunun aynı zamanda bir de Özgür’ün anlattığı sermayenin organizasyon biçimi olarak şirketler topluluğunda karşılığı var ki, bu onun tabii maliyeye kurduğu ilişkileri, onun piyasayla kurduğu ilişkileri, onun aynı zamanda kâr süreçlerine eklenmesini tümüyle belirliyor. Bunun üzerine sermayenin değişik fraksiyonları uzun süredir baskı yapıyor. Bakın, Dünya Bankasının sitesine girdiğinizde efektif devlet, düzenlenme arayışları, vergi üzerine yeni mevzuatlar üzerine bir literatür, içindeki IMF’in sitelerine girin, ısrarla şirketler dünyasının, yani sermayenin örgütlü görünen halinin aynı zamanda tabii kayıt içerisine alınması için bir çaba var. Bu hem bir çağrı, hem bir politika, uygulanıyor, uygulanmaya çalışılıyor, ama ben şuna da çok inanıyorum: Sermaye kendine salt görünen bir alan yaratmaz, onun doğasında her zaman bir gizlilik denilen, yani bizim muhasebe mantığıyla baksak gizli diyebileceğimiz bir alan vardır. Çünkü bu ona aynı zamanda bir hareket alanı sağlar. Yani bu anlamda hiçbir şekilde Özgür çok iyi anlattı, hem yapı ve fraksiyon olarak sermaye homojen değildir, onun zaten sistemle kurduğu ilişki de tek bir bildiğimiz muhasebenin mantığı içerisinde çalışmaz. Yani bu anlamda enformel dediğimiz sermaye aslında formel sermayenin içerisinde formelleşmiştir. Onun arada yarattığı bir şeydir, burada yaratmazsa Çin’de yaratır.

Ben uzatmayacağım bu konuşmayı, şunu söylemek durumundayım: arkadaşlarımız da bize yine hatırlattılar, konuştuğumuz şey uygularlık sorunu, biz Türkiye iktisadını konuşuyoruz filan, hani burada bir şeyi savunuyorsunuz, başka yerde karşılaşıyorsunuz. Afrika’yı merak etmeyecek miyiz, Asya’yı merak etmeyecek miyiz, Latin Amerika’yı merak etmeyecek miyiz? Topyekun insanlığı merak etmeyecek miyiz? Neden ulusal ölçekte kalacağız? Kalacağız, bu topraklarda yaşıyoruz, ama o

topraklar bizi ilgilendirmiyor mu? O anda sınırı çizdiğimizde bizim başka bir şekilde enter-nasyonal bir sorunumuz karşımızda başka hallerle çıkıyor. Bizim bütün olarak, yani haki-katen sermaye kavramı üzerinde düşünmemiz lazım. İktisat okutuyoruz işte bu okullarda, benim Mülkiyeli arkadaşlarım buralarda, hiç dönüp arkadaşlara bir sermaye teorisi diye bir şey gidip anlattık mı? Bakın Sencer Divitçioğlu karşımızda duruyor, sizin kuşağınız, biz artık ezber bozar gibi anlatıyoruz. Yani dünyayı T cetveli olarak anlatıyoruz, kâr-zarar, e bunun teorisi yok mu? Sermaye nedir? Hiç anlatmadan, hiç vicdanımız sızlamadan burada gencecik arkadaşlar var, bu işi mutlak bir duruma getiriyoruz. Mutlaklık üzerinden gözlem yapıyoruz, gözlemlerden öneride bulunuyoruz. IMF temsilcisi karşımıza geliyor, bize başka dünyalardan kurallar getiriyor, biz o kuralları zaten kural olarak inşa edilmiş birtakım veri setlerinde almışız, bu yanıltır, çünkü onlar sonuçtur arkadaşlar, şimdi uzun zamanımız olsa o veri setlerini daha başka şekilde anlatabilirim. Sonucu bir gerçeklik olarak yorumluyoruz. İşte size ampirizm, bilim bir yerde yok olur zaten, kardeşim bu niye çıkmış, nasıl olmuş, bunun arkasında senin teorin ne? Görünen şeyi bilim insanları, ben kendime de söylüyorum, genel olarak iktisatçılara söylüyorum, mesleğimizin ciddi bir şekilde erozyona uğradığını biliyoruz. Erozyon aslında öyle bir boyuta gelmiş ki, artık cehalet boyutunda gidiyor. Korkut hoca söyledi hani çocuklara iktisat okumayı ne yazık ki artık tavsiye edemiyorum diye, böyle bir yerdeyiz. Yani hem gördüğümüz, hem göremediklerimiz, hem anlattığımız öyküyle asıl sorun etrafında bir yerde dolaniyoruz, hatta bir işlev yerine getiriyoruz; insanlığın da görmemesini sağlıyoruz. O nedenle benim için söyleyebileceğim son şeylerdi bunlar. Sağ olun.

Çiğdem Şahin - Başta da konuşmacılar da değindiler. Sonuçta kapitalizm bir sermaye birikim rejimidir. Burada değişmeyen tek şey sermaye biriktirmek, kârdır, ama bu sermayeyi elde etme yöntemleri, biçimleri, koşulları deği-

ahmet haşim köse

Sermaye kendine salt görünen bir alan yaratmaz, onun doğasında her zaman gizli diyebileceğimiz bir alan vardır

çığdem şahin

Türkiye'de öyle düzenlemeler yapıldı ki, birtakım insanlar mülksüzleştirilirken sermaye devlet eliyle birtakım insanları daha zenginleştirildi

şebilir. Bunu zaten burada ekonomi bilen herkes biliyor ve bunun daha ticari kapitalizmin den günümüze kadar geldiğinde değişik dönemlerde bu birikim rejimlerinin ve birikim biçiminin değiştiğini görüyoruz ve bu dönem için konuşursak, yani küresel kapitalizm için konuşursak daha çok bu sermaye birikiminin biçiminin finans sermayesi olduğunu görüyoruz. Bir de burada değinilmeyen bir şey benim dikkatimi çekti. Aslında inşaat sektörü ve finans sektörü o kadar paralel ve iç içe işliyor ve aslında birbirini besliyor ki, dünyadaki kriz burada yaşanmadı diye sevinmemiz için bence çok erken, çünkü biz Amerika'da ve dünyada olan birçok şeyi geriden takip ediyoruz. Biliyorsunuz Amerika'daki kriz bir yandan bol miktarda konut üretilirken, diğer yandan da tüketicileri bankalar finanse etti, fakat sonuçta insanlar borçlarını ödeyemediler ve konutlar boş kaldı, yani insanlar artık konut alamaz ve bankalar da sonuçta bu bankalara kredi ödemelerinin geri dönememesini yaşadı, bu bildiğimiz mortgage krizini doğurdu. Niye inşaat sektörüyle finans sektörü iç içe diyoruz? Çünkü Nihal hanım sanırım tespit yapmıştı, hani tasarruflar sürekli düşerken hâlâ tüketim artıyor ve bunu da krediler sağlıyor denilmişti. İşte aynı şeyi burada da görüyoruz. Bol miktarda konut üretiliyor, çünkü inşaat sektörünün ben çok önemli olduğuna inanıyorum Türkiye'deki motor ekonomi olarak da, sonuçta bu konut sektörüne olan talebi de krediler yaratıyor ve krediler sonuçta geri dönmediğinde bankalar iflas ediyor.

Gelelim Türkiye'ye, Türkiye'de aynı şekilde inşaat sektörü çok aktif ve ekonomiyi ileri götüren bir sistem. Devletin burada yaptığı çok önemli düzenleme var. Bunlara mesela, mülkiyet aktarmanın yöntemleri konuşuldu. Neoliberal politikalarla birlikte kamusal alanların özel sektöre aktarımı aslında mülkiyetin biçimini de değiştirmeye başladı. Türkiye'de öyle düzenlemeler yapıldı ki, son dönemlerde, birtakım insanlar mülksüzleştirilirken sermaye devlet eliyle birtakım insanları daha zenginleştirildi ve devletin kaynaklarının, kamunun kay-

naklarının sermayeye aktarılma süreci yaşanıyor ve bunun için mesela, kentsel dönüşüm projelerine baktığımızda âdeta gasp yoluyla bu süreç yaşanıyor. Kent ekonomisi konusu çok ciddi şekilde ekonomik analize girmiştir. Bir bakıyorsunuz mesela, daha önce inşaata açık olmayan sektörler, tarihi SİT alanları, ve saire bu tür inşaat sektörünün öncü sektör olması nedeniyle tamamen açılıyor. Arz cephesi iktisadından bahsedildi ve bu arz cephesi iktisadından bakarsak inşaat sektörüne maliyeti düşürmek gerekiyor. Maliyeti düşürmenin yolu da aslında tam da bu devlet eliyle hazırlanmış projelerle halkın veya o mülkiyet değişimi yapacağınız kesimin elinden bedava ve çok düşük maliyette gasp etmek ve bunun üzerinden inşaat üreterek, ucuz mal ettiğiniz inşaatı üreterek yüksek kârlar elde etmek. Peki, tamam inşaatı ürettiniz, kime satacaksınız? Bu insanlar tekrar bankadan kredi alacaklarsa bu konutları yarın öbür gün Amerika'daki krizin geç olarak bize yansımayacağını nereden biliyoruz? Belki ben yanılıyorumdur, değerli hocalarımdan ben ne düşündüklerini öğrenmek istiyorum.

ahmet haşim köse - Çok zor bir şey sordunuz, kimse üstüne almıyor, ama yanıtını da zaten siz biliyorsunuz ve verdiniz. Tabii, bu bir taraftan hani ölü sermaye biriktiriyor, ama aynı zamanda borç sermaye biriktiriyor. Tabii işin sırrı şey gibi duruyor, hakikaten bu borçlanarak sonsuzluğa doğru gidebilecek bir birikim rejiminin bir parçası mı, yoksa sürekli borçlanma sadece dış kaynak da değil. Üstelik ben dış kaynak tanımına çok yakın durmuyorum, çünkü dış kaynak diye anlatılan şey Keynesçi iktisadın tarifidir. Harcanabilir gelirin tüketim ve tasarruf arasındaki bölümüne sadık kalarak yapılan bir tanımlamadır, ama parayla kaynağı biz ayırırız. Sorsanız bunlardan bir tanesi paradır, orada hakikaten başka bir organizasyon var. O yüzden uluslararası sermaye hareketi diye filan böyle bir dış kaynak hareketliliği gibi tek başına durmaz. Öyle yorumlarsak da bence biraz hata yaparız, ama sonuçta talep sistemini canlandırır, borçlanma siste-

mini canlandırır. Sizin zaten beklediğiniz bir küçük Amerika ortaya çıkabilir. Türkiye'nin makro görünümü zaten şöyle, hem içeriden açık veren kamu sistemi, aynı zamanda dış açığı olan bir tür yabancı sermayeye borçlanma ihtiyacı olan bir topluluk bu, toplum. Konut nedir? Bir üretim malı mı, tüketim malı mı, kapitalizmde de ayrıca bir sorundur biliyorsunuz değil mi? Taleple büyüme ve onu bir tür harcamalar sisteminin içerisinde sürekli bir borçlanma gereğinin parçası haline getirebilmek için Marksist olmaya gerek yok, bir Keynesyen iktisatçı için de zillerin çalması demektir. Hani nerede durur? Dünya nerede duruyorsa, yani finans nerede çöküyorsa girer, ama bakın, borçlanma denilen şey madem açtınız bir şey daha söyleyeceğim, sistem kendisini sürekli denetler biliyorsunuz. Bu iktisadi her sistem aynı zamanda toplumun denetlenme sistemidir. Mesela, Marks'ta fabrika denilen şey bir denetim sistemidir aynı zamanda, içinde toplumsal sınıflar oluşur, sermaye-emek ilişkisi oluşur, hiyerarşiler belirir, toplum şekillenir. Şimdi genel olarak yaşadığımız tarihe baktığımızda aslında Marks'ın ben şey diyorum, fabrika metaforu çöküyor. Çünkü sermaye emekle kurduğu ilişkiyi işte bu aşırı finansla, yani aşırı üretimin sonucu aşırı finansla toplumlardan çekiyor. Hiç olmazsa bazı coğrafyalarda çekiyor. Amerika'da üretmiyor, Çin'de üretiyor, Amerika'da sermaye finans ve harcama sisteminin kontrolü üzerine kendisine kurumlar, yapılar oluşturmaya başlıyor. Zaten bir dünya imparatoru gibi duruyor. Çin'de zavallı insanlar değer sisteminin bir parçası oluyorlar, onlar Amerika'nın aşırı tüketiminin karşılığında bir toplum oluşmaya başlıyor, ama finans ve borçluluk aynı zamanda yeni kapitalizmin insanlar üzerinde kurduğu yeni bir tahakküm. Sokağa çıktığınızda her yerde bir sermaye taşıyorsunuz, bir sorumluluk taşıyorsunuz, yarın borcunuzu ödemezseniz bir daha borç alamıyorsunuz. Çok önemli ciddi bir tahakküm bu, bunu şöyle düşünürseniz, yani Amerika bu aşırı finansın, yani dolarizasyonun siyasi mekânı olarak sadece cari işlemler sistemi üze-

rinden bu dış kaynak denilen şeyle bir ilişki kurmuyor, dünya parası üzerinden, insanlık üzerinde hegemonyasını yaratıyor. Şunu da biliyoruz; kapitalizmde birden fazla dünya parasına benzer paralar dolanabilir, yani hard money denilen şey sadece dolar değildir, ama dünya parası bir tanedir, ikinci bir dünya parası çıkmaz. Çünkü o yeni bir devlet ister, yani hegemonya devleti ister. Demek ki, borçluluk son kertede bir hegemonya ilişkisinin, üstelik de o hegemonyanın o tarihteki düzenlenme biçiminin karşılığıdır. Bu tür ülkelerde ne yaparsınız? Bu tür ülkelerde Korkut hocamız bunu çok yanıtladı, sanal bir Amerika gibi sürdürsünüz bu işleri, ödeyemezseniz satarsınız. İşte buna da biz şey diyoruz. Neden özelleştirmeler yapılıyor? Tamam, bir tarafı ideolojik, bir tarafı zorunlu, çünkü stoklayacağız dedi, hocamız da doğru söylüyor. Çünkü dengelerinizi cari düzeyde kuramazsanız bu kapitalist iktisadın mantığında, yani gelirinizle harcamalarınız arasındaki ilişki sürekli açılırsa bakkalların yaptığını yaparsınız, rafları satarsınız sonuçta, bu iş böyle gider. Sizin söylediğiniz gibi Harvey de buna "sermayeyi ele geçiriyor işte" der. Sokaklara çıktığınızda her yerde konut yapılır, size istemediğiniz ihtiyaçlar tarif edilir. Ben istemiyorum deseniz de ileride size getirir, bakın sizin buna ihtiyacınız var der, biz de o ihtiyaçlar sistemi içerisinde kendimizi harcamalar sisteminin bir parçası olarak görebiliriz ileride, böyle düşünüyorum ben.

gülten kazgan - Efendim, oturuma son veriyorum, hepinize bu saate kadar burada kaldığınız için teşekkür ediyorum. Tabii en büyük teşekkürler de konuşmacılara güzel sunumları için, bizi aydınlattıkları için.

ahmet haşim köse

Finans ve borçluluk aynı zamanda yeni kapitalizmin insanlar üzerinde kurduğu yeni bir tahakküm

İktisatçılar Haftasının ikinci günü değerli hocamız Işıl Akbaygil'e armağan edilmiştir

Prof. Dr. Işıl Akbaygil

Işıl Akbaygil

Erdoğan Aklın

1962 yılında İ.Ü. İktisat Fakültesi'nde lisans, 1966'da aynı bölümde doktora öğrenimini tamamlayan Işıl Akbaygil, 1966-1968 yılları arasında London School of Economics'te çalıştı.

1974 yılında doçent, 1980 yılında profesör olan Akbaygil, aynı yıl İktisat Politikası Ana Bilim Dalı Başkanı oldu.

1986-1993 yılları arasında İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürlüğü görevini yürüttü.

"Sermaye ve Borsa" Bilim Dalı ve "Avrupa Topluluğu Sosyo-Ekonomik Yapısı" Bilim Dalı'nı kurdu.

1993 yılında İznik ve bölgesinin kültürel değerlerini ortaya

çıkarmak amacıyla İznik Eğitim ve Öğretim Vakfı'nı kuran Akbaygil, 1995'de İznik Çini ve Seramik Araştırma Merkezi'ni kurarak İznik çinilerinin yeniden üretilmesi çalışmalarını başlattı.

O tarihten bugüne İznik çini kültür mirasını tanıtmaya ve yaşatmaya çalışmalarına devam etmektedir.

İktisadi planlama, doğrusal programlama, milli gelirin dağılımı ve teknoloji transferi konularında çalışan Akbaygil, 1989'da İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü müdürü iken Uluslararası İznik Sergisi ve İznik Çini Sempozyumunu düzenlemiş, İznik çini eserleri hakkında en kapsamlı eser olan İznik Kitabı'nın çıkmasını sağlamıştır.

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

muhafazakarlık ve iktidar

Prof. Dr. Işıl Akbaygil'e armağan

7 Nisan 2011 Perşembe

2. Gün

Birinci Oturum

- Oturum Başkanı** : Prof. Dr. Erdoğan Alkin
Konuşmacılar : Prof. Dr. Fulya Atacan
Dr. Alaattin Büyükkaya
Prof. Dr. Fuat Ercan
Handan Koç

aylin altınay - Sayın konuklar, değerli öğretim üyeleri, sevgili öğrenciler, hepimiz "Geçmişin Mirası, Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye" başlıklı 35. İktisatçılar Haftasının 2. gününe hoş geldiniz.

Panelimize geçmeden evvel bildiğiniz gibi İkti-

satçılar Haftasının önemli bir özelliği de etkinliğin her bir gününün fakültemize emeği geçmiş bir hocamıza armağan edilmesi. İktisatçılar Haftasının 2. günü bu sene Sayın Prof. Dr. Işıl Akbaygil'e armağan edilmiştir. Şimdi Sayın Akbaygil'i ve kendilerine plaketlerini takdim et-

erdoğan alkin

**Muhafazakârlık
demokrasiyle
yönetilen her
ülkede, birbirinden
farklı anlamda
devamlı olarak
gündeme
getiriliyor**

mek üzere Sayın Prof. Dr. Erdoğan Alkin'i kürsüye davet ediyorum.

ışıl akbaygil - Böyle bir ödülü almak hakikaten benim için çok büyük bir onur. Pek çok ödül aldım, ama bunun kadar gurur duyduğum bir ödül ilk defa oluyor hayatımda. İnsanı belirleyen lise yıllardır, üniversite yıllardır. Özellikle üniversite yılları o kadar büyük iz bırakır ki, insanda daima en daraldığınız, en sıkıldığınız zamanlarda çocukluğunuza döner gibi üniversite yıllarına dönersiniz. Onun için üniversite arkadaşlığı çok önemlidir. İktisat Fakültesi Türk ekonomi tarihinde her zaman önemli bir yer işgal etmiştir ve işgal etmeye de devam edeceğine inanıyorum. Nereye bakarsanız bakın, hangi görüşten olursanız olun mutlaka karşınızda ya devlet kademelerinde, ya özel kesimde mutlaka başarılı bir iktisatçı çıkar, başarılı bir iktisatçıyla karşılaşsınız. Onun için İktisat Fakülteli olmaktan her zaman gurur duydum ve öğrencilerime de şunu tavsiye ettim: Çok şanslısınız, bu şansı değerlendirin, bu şansın farkında olun, iktisatlı olmak hakikaten çok önemli, hepimiz için önemli. Biliyorum burada olanlar herkes bunun farkında, ama böyle bir ödülü almak benim için hakikaten

çok iyi geldi. Onun için Mezunlar Cemiyetine tekrar çok teşekkür ediyorum.

aylin altınay - Bu sabahki "Muhafazakârlık ve İktidar" başlıklı oturumu yönetecek olan Sayın Prof. Dr. Erdoğan Alkin İstanbul Ticaret Odasında danışman olup, Birmingham Üniversitesi Avrupa Türkiye Merkezi İcra Komitesi üyesidir. Aynı zamanda Hürriyet Daily News Gazetesi köşe yazarıdır. Oturumu başlatabilirsiniz, buyurunuz efendim.

erdoğan alkin - Günaydın hepinize. Dört değerli panelistimiz var, 15'er dakika konuşmalarını rica edeceğim, 3 dakika kala kendilerine 3 dakikalıkları olduğunu hatırlatacağım.

Konumuz ilginç, ondan da az bir şey söz edelim. Çünkü yönetici de ikinci, beşinci panelist gibi olmasın. Muhafazakârlık aslında demokrasiyle yönetilen her ülkede biraz farklı, birbirinden farklı anlamda devamlı olarak gündeme getiriliyor. Mesela, Kıta Avrupa'sında illa ki bir de Hıristiyan lakabı takıyorlar, Hıristiyan demokrat diyorlar kendilerine, bir dini vurgu da yapıyorlar. İngiltere'ye geçerse onlar açık kendilerini konservatif, yani muhafazakâr diyorlar. Amerika'ya geçerseniz, Amerika'da da kendilerine cumhuriyetçi parti demişler, bir de neo-con diye yeni konservatifler diye bir grup çıktı, çok hızlı gidiyorlar. Her şeyin arkasında komplo teorisi kuranlar onlar diye devamlı bir izlenim var dünyada. Türkiye'ye gelince bizde tabii çok ilginç anlamları oldu. Muhafazakârlık bir ara hatta tutuculuk, gericilik filan gibi de tanımlandı, vesaire. Az çok şimdi Türkiye'de de muhafazakârlığın politik olarak anlamı daha açık olarak ortaya konulmaya başlandı. Bu değerli panelistler bunları tartışacaklar. Soru-cevap kısmında da saat yarımında keseceğiz toplantıyı. Önce Prof. Dr. Fuat Ercan'a 15 dakika söz veriyorum, 3 dakika kala size haber vereceğim.

fuat ercan - Muhafazakârlık ve iktidar konusunda konuşmanın tam zamanı. Ama aynı zamanda kendi adıma bu konuları bir sosyal bilimci olarak ele alıp konuşmak beni korkutuyor. Acaba şu an söylediklerim kayıt altına al-

nıyor mu? Acaba izleniyor muyum? İktidarın artan gücünün belki de en önemli göstergesi yaydığı korku. Ama bu dönemde iktidarı tanımlayan en önemli özellik E.A.Poe'nin Kuyu ve Sarkaç öyküsünde olduğu gibi korku/iktidar hem bizi çepeçevre saran gerçeklikte var hem de siyasal iktidarın ve devletin kurumlarının bir sarkaç gibi sürekli olarak daha bir üzerimize üzerimize inmesi. Hemen güncelleştirecek olursak sarkaç yani açık gözle gördüğümüz AKP iktidarı ile kapitalist piyasa mantığının içiçe işleyişi günümüzde iktidar ve muhafazakarlığı anlamamızı sağlayan iki önemli değişken. AKP'nin sarkacı üzerimize üzerimize gelirken, muhafazakarlığın işaret ettiği gündelik hayata yönelik talepler piyasa ilişkilerine dokunmadan ve daha da önemlisi piyasa mantığına eklenilerek karşımız çıkıyor. Kapitalizme içkin olan çalışkan olma, disiplin, düzen, uyum, verimlilik, başarılı olma, rekabet, verilen görevi yerine getirme ve kutsal verimlilik vurguları muhafazakarlığın temel bileşenleri din, millet, ulus, aile gibi değerlerle inanılmaz şekilde ekleniyor. İktidarın bu tarz hem yukarıdan aşağıya hem de gündelik yaşamı içinde alacak şekilde bizleri içine alacak bir şekil alması kapitalizmin Türkiye'deki etkinliği mi, yoksa AKP'nin temsil ettiği değerlerin mi kapitalizmi etki altına aldığı yönündeki tartışmalar bu nedenle anlamsız. Anlamsız çünkü bu soru ve tartışmalar "kapitalist sermaye birikimi" ve AKP'nin temsil ettiği değerleri idealize etmesi ile ilişkili. Kapitalist sermaye birikimi içinde geliştiği toplumsal ortamın rengini ve dokusunu alır, içinde gelişip serpildiği dünyaya ait değerler sistemi kapitalizmin gelişimi ile etkilenecek, dönüşerek yeniden biçimlenir. Bugün ki korkunun nedeni tam da bu. Kapitalizmin bu topraklarda gelişimi ile muhafazakarlığı temsil eden iktidar ilişkilerinin inanılmaz bir şekilde içiçe geçmiş olması.

Bu aşamada bu topraklara özgü olan ve bugünlerde sermaye birikim mantığı içinde yeniden biçimlenen, sermaye birikiminin toplumsal içeriğini dolduran muhafazakarlık kavramını sorgulamamız gerekiyor. Ama bu yönde yapı-

lacak bir sorgulama için öncelikle kendisi de çok muhafazakar olan ve aslında içinde yaşadığımız gerçekliği anlamamızı önleyen ve dahası siyasi iktidarın sürekli meşruluk kaynağı olan egemen bir analizden bahsetmemiz gerekiyor. Bu analiz Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüz Türkiye'sine sirayet eden ve belirli bir sürekliliği olan "siyasi iktidar" tanımıdır. Bu tanım siyasi iktidar ile toplum arasında gerilimli bir ilişki üzerinden yaşanan değişimi analiz eder. Weberyen bir analizden hareket eden Şerif Mardin'in merkez-çevre analizi ya da Marx'ın Asya Tipi Üretim Tarzı'ndan hareketle geliştirilen sivil toplumcu analiz bir iktidar analizi yapar. Bu analizle aslında aynı zamanda toplumda var olan değerler sistemi ile de ilişkilendirilerek toplumun sahip olduğu değerlere yabancı kendine özgü değerleri olan ve bu değerleri dayatan bir iktidar tanımı yapılır. İçinde doğruları barındıran inanılmaz ilkel olan, 1940 sonrası modernleşme mantığı üzerinden biçimlenen bu analiz sosyal bilimlerde pişirildikten sonra medya ve gündelik hayata aktarılmıştır. Analizin sorunu toplumsal varoluşa ilişkin çoğul dünyayı sadece iktidar ilişkileri üzerinden analiz etmesidir. Yoksa Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi siyasal yapısı ve iktidarın işleyişi tamamen mihver unsur olan toprak etrafında örgütlenmiştir. Geç Osmanlı imparatorluk döneminde başlayan dönüşüm süreci zaman içinde önce dünya kapitalist sistemi ile ticaret ve para ilişkileri ile bütünleşmeye ve bir zamandan sonra özellikle

fuat ercan

AKP iktidarı ile kapitalist piyasa mantığının içiçe işleyişi günümüzde iktidar ve muhafazakarlığı anlamamızı sağlayan iki önemli değişken

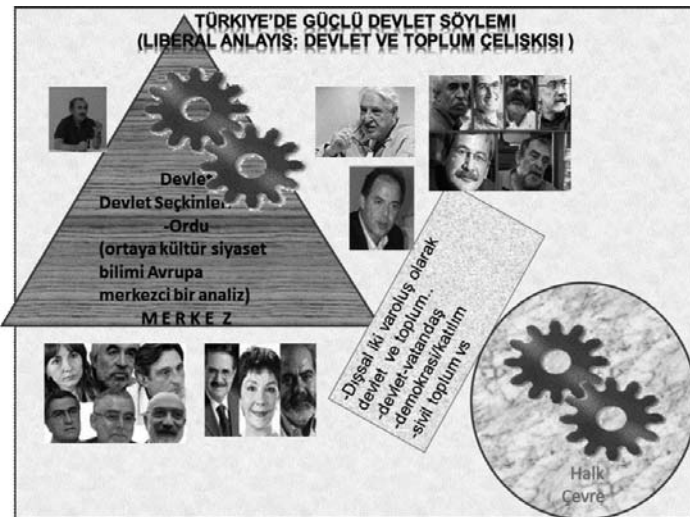
fuat ercan

Toplumsal alanı sadece iktidar ilişkileri ile analiz etmek eksik ve hatta yanlış sonuçlara neden olacaktır

de 1940'lardan başlayarak sanayileşme ve kapitalist üretimin kentlerde yeşerdiği ve bu değişimlere bağlı olarak tepeden tırnağa değişen bir toplumsal alanı hep sadece iktidar ilişkileri ile analiz etmek eksik ve hatta yanlış sonuçlara neden olacaktır. AKP iktidarının seçim sonrası iktidara gelişi ve devamında bu açıklama çevrenin merkeze geldiği, toplumun siyasallaştığı, katılımın, demokrasinin gerçekleştiği ve zamanla gerçekleşeceği bir meşruluk zemini yaratmıştır. Sadece bir örnek AKP'nin seçim başarısının arkasından Ahmet İnsel The South Atlantic Quarterly'e (102/3-Bahar-Yaz sayısı) yazdığı makalede seçimlerden AKP'nin kazanmasını ve onun öncülüğünde oluşturulan parlamentonun 12 Eylül askeri darbesinin otoriterizminden çıkmanın, demokratikleşmenin önünü açtığını yazar. Bu ve buna benzeri ifadeler/analizlerle geçti günlerimiz. Peki toplumu temsil eden AKP iktidarı gerçekten de iktidarı topluma yaklaştırdı mı?

Bu soruya cevap vermek için iki düzlemde hareket edebiliriz. İlki iktidar tanımına yani teorik düzlem ve tabiki daha da önemli olan yaşadığımız ve korku çemberinin her geçen gün birçok insanı içine aldığı günümüz gerçekliği. İlk önce İktidar kavramına bakalım. Aslında E.A.Poe'nin öyküsüne referans verirken aynı zamanda iktidar kavramından ne algıladığımı da zımnen açıklamıştım. İktidar Poe'nin öyküsündeki hapisane duvarları gibi bir yandan gittikçe bizi daha fazla içine alan gündelik ha-

yata içkin bir işleyiş ile yukarıdan aşağıya inen sarkaç gibi kendisini açığa çıkaran bir şeydir. İktidar farklı eşitsiz güçler arasındaki ilişki-lerdir, güçler arası her çeşit ilişki iktidarla ilişkilidir (Deleuze). Ama iktidarın sarkaç mı yoksa bizi daha çok gündelik hayatta kısıvrak yakalayan yaşamışlıklara içkin mi olacağını toplumsal alanın içinden geçtiği süreç belirleyecektir. Toplumsal işleyiş içindeki eşitsiz güç ilişkileri zaman içinde farklılaşan ve bizi daha çok korkutan iktidar tekniklerinin, iktidar mekanizmalarına neden olur (M.Foucault) İktidar tekniklerinin temel belirleyenleri ise toplumdaki güç eşitsizliklerini maskeler, baskı yapar, dışlar, sansürler,soyutlar. Tüm bu teknikler aslında normalleştirmeye yöneliktir. Normal olan ve olmayan tanımları sürekli olarak yeniden tanımlanır. İsrarla normal olana çağrı yapılır, bu çağrının belki de en sevimsiz dile gelişi 'gerçekçi ol' diye başlayan konuşmalardır. Tüm bu teknikler sarkaç üzerinden verili olanın devamlılığını sağlama yerine "baskı altına aldığı kesimleri kendiliğinden gönüllü olarak sürece katılmalarını" sağlayacak bir dizi mekanizma yaratır. Deleuze'in ifadesi ile iktidar ezilenlere yatırım yapar, onların içinden onların yardımıyla geçer; iktidar onlara dayanır. İktidar üzerine gerek Foucault gerekse Deleuze'nin yaptığı katkılar çok önemli. Ama bu katkıların eksik olan yanı iktidarın gökten zembille inmediğidir. İktidarın bizzat kendisi toplumsal işleyişin en temel değişkenlerince belirlenir. Grafikte kısaca işaret edildiği üzere iktidarın yeniden üretimi devlet, fabrika, ev, cami kamusal alanları içerir. Ama iktidarlar her zaman için iki temel değişken üzerinden biçimlenir. Bu değişkenlerden ilkinde biz maddi yeniden üretim ilişkileri diyoruz. Bu ilişkiler aslında toplumsal yeniden üretim için gerekli olan özellikle ihtiyaçlarımızı karşılamaya yönelik üretim aktivitelerini içerir. Üretim etkinlikleri bahsedildiğinde ve mülkiyet ilişkileri de var ise artık bölüşüm ve bölüşüme bağlı olarak farklılaşan tüketim etkinliğinden bahsediyoruz demektir. Tüm bu işleyiş mekansal bir dizi sonuçlar (kırkent/ev-tarla ya da ev-atelye-fabrika-büro) bi-

çimlenir. Maddi yeniden üretimdeki her gelişme toplumsal alanda farklı güç-eşitsizlik ilişkilerine neden olduğu ölçüde iktidar ilişkilerinin de gelişmesine neden olur. Doğrudan maddi yeniden üretim ilişkileri iktidar ilişkilerini belirler demiyorum ama gerçekliğe içkin ve eşzamanlı işleyen bu alanlar birbirlerini etkiler dönüştürür. İktidar ilişkileri diğer yandan yine toplumsal yapıya içkin olan sembolik dünya, değerler dünyası ile birlikte çalışır. Sembolik yeniden üretim maddi yeniden üretimle ilişki halindedir ve fakat bu ilişkinin nasıl olacağı zaman içinde ve ilişkinin gerçekleştiği toplumsal işleyişe bağlı olarak değişecektir. İktidarın yeniden üretimi gerek büyük organize güç olarak devlet ve gerekse maddi ve sembolik yeniden üretim alanına içkin olan ev, aile ve okulda işleyen çeşitli iktidar biçimlerini (patriarkal, etnik yapılar, dinsel örgütlenmeler vs.) içerir. Toplumsal işleyiş tanımlayan bu üç düzey aynı zamanda kendine özgü bilme biçimlerine yani bilginin yeniden üretimine yol açar. Bilginin yeniden üretimi verili olan işleyiş güçlendirip geliştiren yani eleştirel olmayan egemen bilme biçimi ile verili toplumsal işleyiş ve bu işleyişe içkin olan mekanizmalara mesafe koyarak eleştirel bakan bilgi. Bilginin yeniden üretimi bu eleştirel olmayan bilgi ile eleştirel bilgi arasındaki çelişkili süreç içinde biçimlenir.

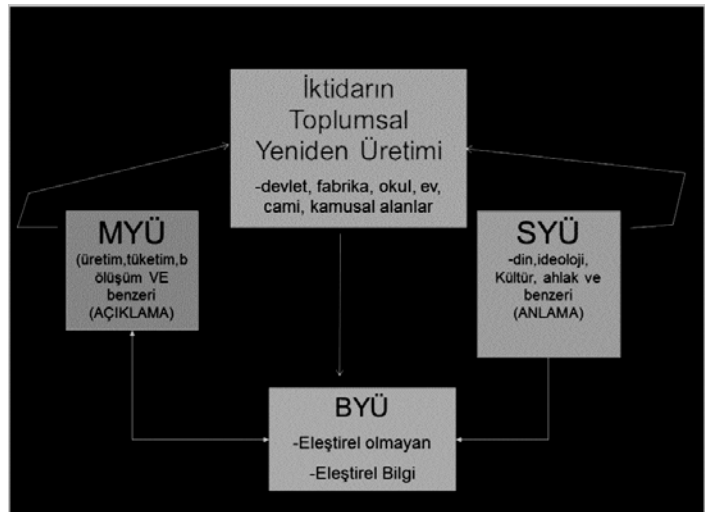
Konuşmaya başladığımda korkuyorum dedim tam da bundan bahsediyordum. İktidar bugünlerde maskeleye ve saklama zorunda olduğu toplumsal işleyişe ait muazzam dönüşümün neler olduğunun bilinmesini istemiyor. Bugünlerde ve yakın gelecekte sarkaç en çok bu alanda işliyor ve işleyecek. Eleştirel bilgi üretenler ve verili işleyişe ait bilgileri sakınmadan dolaşıma sokanlar (medya) sarkacın en fazla üzerinde çalışacağı insanlar olacak. O zaman iktidarı konuşurken ilk elden eleştirel bilginin iktidarın toplumsal yeniden üretim koşullarını belirleyen maddi ve sembolik ilişkilerde ne gibi dönüşümler yaşandığını bütünsel olarak analiz etmemiz gerekiyor. Eleştirel olmayan bilgi üretimi lehimci mühendislik anlayışı ile pragmatik bir şekilde işleyişin açmazla-

rı ve olası problemler üzerinde dururken, eleştirel bilgilenme ise işleyişe içkin olan güç-baskı-sömürüyü de içeren işleyişini göstermek zorunda.

Bu tarz bir bütünsel bakışın bize gösterdiği en önemli şey toplumsal işleyişe içkin olan sembolik dünya ile kapitalist sanayileşmenin gereklerinin muazzam bir etkileşim içinde birlikte evriliş gelişmesidir. Gelişmenin tarihsel arkaplanını F.R.Atay'ın şu şaşkınlığında bulabiliriz; "Burjuvalar? Acaba bu Türk sınıfı nerede?.. Cuma günleri, Türk bayrağını yalnız daire direklerinde görüyoruz. Yontma taştan, yahut betondan bankalar, ticarethaneler, atölyeler binbir çeşit bayraklarını Pazar günleri (o günlerde Müslümanların tatil günü Cuma, hıristiyanların Pazar'dır) çekiyor ve içlerinde hiç Türk bayrağı yoktur." (Falih Rıfki Atay'dan aktaran Şevket Altun) Evet şimdi Türk ve müslümanlardan oluşan muazzam bir burjuva sınıfı yaratılmıştır. İşte sembolik dünya ile maddi yeniden üretim ilişkilerinin tarihsel keşiştiği koşullar AKP'yi üretmiştir, AKP bu koşulların gereğini yapacak şekilde hayata müdahale ediyor. Hayata müdahale ederken AKP tek iktidar olarak görünse bile, AKP'de somutlaşan iktidar aslında bir çok kaynaktan besleniyor. Bu kaynaklar iktidarın hem yeniden üretimini, hem de farklılaşmasına yol açıyor. Farklılaşma iktidar sürecinde bazı kesimlerin, odakların güçlenmesine bazılarının da güç kaybetmesine neden oluyor. Bu çoğul-çelişkili süreç sermaye

fuat ercan

Sembolik dünya ile maddi yeniden üretim ilişkilerinin tarihsel keşiştiği koşullar AKP'yi üretmiştir

fuat ercan

Farklılaştırma ve yeniden üretimin muhafazakârlığa düşen kısmı toplumdaki patriarkal kapitalist modernleşmenin o topluma özgü olan yanlarını içererek iktidarın güçlenmesidir

birikimi ve anlam dünyalarının da etkisi ile iktidarın farklı biçim ve teknikler geliştirmesine neden oluyor. Maddi yeniden üretimde etkin olan farklı donanımına sahip olan sermaye ve sermaye örgütleri arasında çelişkili bir birliklilik devam ederken, aynı şekilde anlam dünyasında islami değerler üzerinden kendini tanımlayan AKP zaman içinde kapitalist piyasanın gerekleri ile dönüşüyor. Dönüşüm islami değerlerin eski egemen dile gelişi yerini daha muhafazakar bir dile bırakıyor. Kapitalist piyasanın gerekleri ile pragmatik bir şekilde pratik duruma göre biçim değiştiren muhafazakarlık dönemin en belirgin özelliği oluyor. İktidar bir yandan toplumsal alanda dışlanan, gözardı edilen farklılıkları normalleştirerek kendi belirleyicilik altına alacak açılımları hızlandırırken(kürt açılımı, alevi açılımı, roman açılımı), aynı zaman diliminde muhafazakarlığın temel referans noktaları olan aile, din, millet vurguları üzerinden politik müdahalelerine devam ediyor. Aslında az önce anlattığım iktidar mekanizmaları sembolik yeniden üretim, maddi yeniden üretim ve bilginin yeniden üretimi, iktidarın yani AKP'nin donanımını artıracak alanları gösteriyor. AKP etkisini arttırmak için maddi yeniden üretim alanındaki değişimleri de arkasına alarak yasama, yürütme ve yargı alanında inanılmaz hızla değişikliklere yönelmiş durumda. Kanun hükmünde kararname, üstün kamu yararı ve kamu-özel işbirliği gibi iktidarın manevra alanını genişletecek uygulamalar tam da bu günlerde hızlanmıştı.

Bu kadar çok değişime imza atan siyasi iktidarın muhafazakarlıkla nasıl bir ilişkisi olur sorusu sorulabilir. AKP tıpkı yine toplumsal alana müdahale ederek değişim sürecini hızlandıran Anavatan Partisi kadar muhafazakar. Belki de Anavatan Partisi'ne en yakın parti. Muhafazakarlığı burada toplumsal yapının bileşenlerinde muazzam bir eklektik dil oluşturmak anlamına geliyor, maddi yeniden üretim ilişkileri olarak kapitalizmin ve sermaye birikiminin işleyişinin yaşamın tüm alanlarında inanılmaz bir hızla belirleyici olurken, bu maddi üretim ilişkilerinin taşıyıcısı olan yeni kapitalistler, gi-

rişimciler ve iktidar ortak bir anlam dünyası inşa ediyorlar, toplumda varolan sembolik anlam dünyasını yeni koşullara uygun bir şekilde yeniden üretmek ama iktidar kanalıyla üretmek. Bu anlamda muhafazakarlık demek bir şeyleri bir yerde sabit kılmak, tutmak değil. Muhafaza etmek özellikle günümüzde patriarkanın, kapitalizmin ulaşabileceği potansiyellere ulaşma anlamında değişim içererek muhafaza etmektir. Muhafaza bir şeyin bir şey içinde toplanması değil, bir şeyin kendi içinde potansiyelini sonuna kadar kullanmaktır. O yüzden muhafazakârlık düşünülüyor gibi bir şeyi taşaştırmaz. Gerçek iktidar muhafaza ettiği şeyi farklılaştırır ve yeniden üretir. Farklılaştırma ve yeniden üretimin muhafazakârlığa düşen kısmı toplumdaki patriarkal kapitalist modernleşmenin o topluma özgü olan yanlarını içererek iktidarın güçlenmesidir. Bu maddi yeniden üretim sürecinde sermaye birikim sürecinde elde edilen donanıma göre farklılıklar sergilese bile aile, din, cinsellik, milliyetçilik, ırkçılık, ve bunlara eklenmiş olarak da çalışma, üretkenlik, rekabet gibi değerler arasında inanılmaz pragmatist dikişler atılmıştır. Zaten muhafazakar demokrasi, liberal sol, liberal milliyetçilik, liberal islam gibi tanımlamalar bu şizofrenik halin en iyi göstergeleri olmuştur. Bu nedenden dolayı muhafazakârlık genellikle verili toplumsal ilişkileri sadece tutmaz, o toplumsal ilişkilerin rengi, dokusu içinde kendini biçimlendirir, orada hayat bulur. Bu yüzden Türkiye'deki egemen sınıflar egemen toplumsal ilişkiler hep muhafazakâr olmuştur. Çünkü muhafazakârlık var olan koşullarını güçlendirip, yenileyip değişimi içerir. Bizim kafamızdaki en çelişkili alan muhafaza edildi dediğimizde muhafazakârlığı hep koruyan, hayır, hele hele günümüzde muhafazakârlık tam tersine inanılmaz farklılaşan bir yapıyı içeriyor. Çünkü kapitalist piyasa sadece maddi yeniden üretim alanında değerler sisteminde de işliyor ve bu iki düzey çok çelişkili insan varoluşlarına neden olduğu gibi iktidarın uyguladığı tekniklerin de çeşitlenmesine yol açıyor. Ama ister laik, ister şeriatçı, ister batıcı, ister

doğucu, ister milliyetçi, ister islamcı olsun ister merkezi iktidar, isterse muhalefet (CHP, MHP) tüm bu bildik muhafazakar farklılıklarına rağmen ortaklaştıkları bir dil var. Ne o dil, piyasanın sembolik dili yani verimlilik, yani rekabet, yani etkinlik, yani rasyonelleşme, yani vizyon, yani misyon. Bu piyasa değerleri bugünlerde diğer geleneksel değerlerle (din, milliyetçilik, batıcılık vs.) sorunsuz bir şekilde bir arada yaşayabiliyor. Bu piyasa değerlerinin dışında muhafazakarlığın gündelik hayat üzerinde hareket edeceği bir kaç alan kaldı. Bu alanlar ise başörtüsü (ki bunun da artık kullanımı kalmadı) aile, kadın, cinsellik, alkol kullanımı. İktidar bu alandaki baskıcı uygulamaları ile kitlelerin isteklerini yerine getirdiği görüntüsü yaratıyor. Ama bu gündelik yaşamı belirleyen muhafazakarlık iktidarı besledikçe, iktidarın toplumsal hayatta baskıcı olduğuna dair düşünceleri besliyor. İslami yaşam tarzı artık sembolik kültürel -iktidar açısından konuşuyorum- alanı değil, o daha çok iktidar gündelik hayatın muhafazakarlığı üzerinden gidiyor. Bugünkü herhangi bir gazeteyi açtığınızda göreceksiniz, artık başörtüsü belki tek alan, onun dışında faiz kavramı, onun dışında kapitalist ilişkilere içkin olan ve İslam kültürüne, İslam ruhuna aykırı olan kapitalist değerlerin hiçbiri gündeme alınmıyor.

Tüm bu vurgulardan sonra tüm somutluğu ile Türkiye'deki iktidarı belirleyen değişkenlerin/unsurların basit bir dökümünü çıkarabilir miyiz? Deneyelim. Aşağıda grafikte iktidara güç veren değişkenler ve bunun taraflarını vermeye çalıştım. Tam bir döküm mü? Tabiki hayır. Geliştirilmesi gerekiyor.

Burada maddi yeniden üretim, sembolik yeniden üretim ve iktidar arasında yeni öge varsa o da kısaca cemaat diye tanımlanan Fethulah Gülen hareketi olarak bilinen gerçeklik. Kapitalist piyasanın gelişim hızına benzer bir hızla gelişen ve bu gelişimini üretim ve tüketim alanıyla birlikte diğer alanlar yani eğitimi yani polis teşkilatı ile birlikte gerçekleştiren inanılmaz bir organizasyon. Uzmanlık alanım değil ama yukarıda işaret ettiğimiz muhafazakar değer-

lerle piyasa değerlerini inanılmaz bir organizasyon ile ivmelendiren bir yapı. Sosyal bilimci olarak gözlerimizi yumamayacağımız, ama korkarak anlatmaya çalıştığımız ahtapot gibi herşeyi içine alan paternalist-patronaj yönelimli cemaat-tarikat ilişkileri. Bu ilişkilerin yayılıp gelişmesi maddi yeniden üretim yani kapitalist sermaye birikiminin mantığı mı oldu, yoksa kullandıkları değer yargıları mı oldu? Anlamsız soru. Her ikisinin de farklı uğraklarda farklı etkileri olmuştur. Ama artık geç birikimci kapitalist girişimcilerin TUSKON'u var. Yine TUSKON ve AKP etkileşimi ile inanılmaz hızla gerçekleşen sermayenin uluslararası sisteme açılması var. Yeni Osmanlıcılığın maddi kaynakları burada olsa gerek. Cumhurbaşkanı 'Kürt açılımı aynı zamanda bizim bölgede güçlenmemiz' derken de bu uluslararasılaşmanın mantığını dile getiriyordu. Önemli bir diğer değişim de merkezi siyasi iktidarın müdahaleleri ile hızlanan sermayenin sektörel kayışı da bu geç birikimci ve iktidarla ilişkili kesimlerle ilişkili. Güç, büyük güç hala TUSİAD'da ama yeni gelişenler de Jet Fadıl hızı ile birikim yapıyorlar. Kiler Grubunu, SANKO Holdingi düşünmek yeter.

Türkiye gündeminde her geçen gün daha çok tartışılan, tartışmamız için medya yardımcı olduğu zaman el yakan bir konu, o da polis teşkilatının iktidar mekanizması içinde artan yeri ve önemi. Bu yer ve önemin de Cemaatçiler

fuat ercan

**İster laik,
ister şeriatçı,
ister batıcı,
ister doğucu,
ister milliyetçi,
ister islamcı olsun
muhafazakar
farklılıklarına
rağmen
ortaklaştıkları
bir dil var**

fuat ercan

Bütün dünyada geç kapitalistleşen ülkelerin devleti artık şirket gibi davranıyor

üzerinden gerçekleşmesi. Bunun ilginç yanı eskiden ordu merkezli giden yapı yavaş yavaş yerini Polis teşkilatına bırakıyor, ama değişen, daha çok değiştirilecek olan ordunun yanında güçlü bir polis teşkilatı. Yakınlarda şirketlerin yönetim kurullarında eski asker, generaller falan, emniyetten emekli olan insanları göreceksiniz. Çünkü artık gerçekten polis teşkilatı inanılmaz bir güce ulaşmış durumda, girişte kullandığım resimdeki her yanımızı kaplayan gözler, sürekli Büyük Takip'in korkusu içinde olmamızı sağlayan teşkilat. Polis teşkilatı iktidarın en önemli güç kaynaklarından biri, hep vardı, ama orduyla karşılaştığımızda polis teşkilatı daha farklı bir güç haline geliyor. Anadolu'nun dört bir yanını dolaştığımızda yeni bir şey var; özel güvenlik birimleri. İktidar iktidarını güçlendirmek üzere polis teşkilatının yanı sıra bu günlerde yandaş medya dediğimiz alanı da etki altına almış durumda. Zamanım kısıtlı ama bunu birçoğumuz biliyoruz. Yargıdaki dönüşüm, kamu iç teşkilatının yapı-sındaki dönüşüm. Eğitim alanında özel, kamu ve bu son zamanlarda gölge eğitim dediğimiz alanlarda iktidar ve cemaat arasında farklı alanlarda iktidarı güçlendiren yapılar var. Tabii ki iktidarı haritalandırırken burada açamaya-çağım, açmayacağım TÜSİAD'la iktidar arasındaki, cemaat arasındaki ilişkiler, geri çekilmeler -en son Anayasa açıklamasında gördünüz- artık Anadolu sermayesi gözünü açtı, TÜSİAD kendine gel demeler orada iktidar mekanizmaları, çatışmaları devam ediyor.

Tabii bir de çokuluslu şirketler ve Avrupa Birliği'nin uluslararası dinamiklerini buraya katmak gerekiyor.

Siyasi iktidar yukarıda sayılan güç donanımını kazandığı oranda bir başka dönüşüm geçiyor. Zamanım kısıtlı detaylandıramayacağım ama özelleştirme süreci, vergilerde yaşanan kayıplar, uluslararası devletlere borç vermenin azalması ile birlikte düşünüldüğünde devletler sadece Türkiye değil bütün dünyada geç kapitalistleşen ülkelerin devleti artık şirket gibi davranıyor. Hobb'es'un Leviathan'ı şirket gibi davranan oligarşik dadı devlet biçimini aldı. Hem yatırım yaparım, hem kar ederim, hem gazetler kollarım hem de baskı uygulamam. Yani bizim her anımızı kontrol eden mobessa kameralarıyla her anımızı kayıt altına alan ve tüm bunları bizlerin güvenliği için yapan bir devlet/iktidar. Geçenlerde Ankara valisi dedi, "artık güvenliktesiniz, her an sizi gözetliyoruz". Her an gözetleniyoruz. Kayda geçiriliyoruz. Tüm kamu hizmetleri piyasa mantığı içinde davranıp bizi müşterileştiriyor ama vatandaşız çünkü yükümlülüklerimiz var. Devlet iktidarı ile devreye girerek şirket gibi davrandığında açığa çıkan sorunlar işaret edildiğinde, bu sorunlarla karşılaşan halk tepkisini dile getirdiğinde doğrudan güvenlik ve asayişe yönelik bir sorun olarak tanımlanıyor. Bunu kanıtlayan bir haber: "Sanayi ve Ticaret Bakanı Zafer Çağlayan, İstanbul Tuzla'daki tersanelerde meydana gelen ölümlü iş kazalarına ilişkin bir soru üzerine, Türk tersanecilik sektörünün dünyada sekizinci, mega yatçılıkta üçüncü olduğunu belirterek, "Türkiye dışındaki birtakım mihrakların, acaba sanayimizin bu hale gelmesinden dolayı duymuş oldukları bir sıkıntı ve mutsuzluk var mı? Bir provokasyon var mı? Bunun da özellikle altının iyi bir şekilde araştırılması gerekir" dedi. En son Babacan, Merkez Bankasına ait konuşmada "polisye tedbir almak istemiyoruz" diyerek durumun hangi aşamaya geldiğini gösterdi."

İktidar yeniden yapılıyor, korkularımız da yeniden yapılıyor. Ama korku hayatımızın her alanını kapladığında, iktidar hayatımızın

"İktidar hayatı hedef aldığında, hayat iktidara direnis olur." Deleuze

her alanını kapladığında Deleuze ne demişti: "İktidar hayatı hedef aldığında, hayat iktidara direniş olur."

fulya atacan - Fuat'ın söylediği önemli bir şey var, muhafaza etmek. Ama muhafaza etmek, hiç değişmeden muhafaza etmek değil, muhafaza etmek kavramının içinde aslında değişme var. Neyi muhafaza edeceksiniz? Pek çok kere muhafaza ettiğiniz şeyin mutlak değişmez genel geçer hiçbir modifikasyona uğramamış değerler ya da tutumlar olduğunu iddia edersiniz, ama sizin iddianız onun öyle olduğu anlamına gelmez.

Şimdi ben biraz AKP üzerinden İslami hareketler meselesine neyi muhafaza ediyoruz diye değineceğim. Baktığınız zaman AKP iktidara gelirken önce milli görüş gömleğini çıkardı, ama hem milli görüşün takipçileri, hem AKP'nin takipçileri çok büyük ölçüde İslam üzerinden kendilerini tanımlıyorlardı. Oysa süreç içinde baktığınızda mutlak değişmez bir İslam yok. İslam dediğimiz, İslami değerler dediğimiz her şey farklı dönemlerde farklı bağlamlarda farklı biçimlerde tanımlandı ve ben neyi muhafaza ediyorum dediğinizde İslami değerleri muhafaza ediyorum diyenlerin İslami değerlerden neyi kastettikleri süreç içinde değişti.

Belki bunu en iyi AKP'nin şimdi de çok moda olan Ortadoğu'da, hatta hemen hemen nüfusu Müslüman olan bütün ülkelere model oluşturabilecek bir deneyim olduğunun iddiası üzerinden anlayabiliriz. İlginçtir, AKP'li genç bir üye partide çalışıyor, seçim için hazırlıklara başladı. Dedi ki: "Farkında değil misiniz, tüm dünyaya model oluyoruz?" "Peki, modellik nereden geliyor?" dedim. "Bakın, nereye gitse Ortadoğu'da insanlar sokaklara dökülüyor. İşte Tayyip Erdoğan'a sen, sen diyorlar, onu tanıyorlar. Kaç tane böyle lider var? Bunu yaparken de Tayyip Erdoğan'ın Müslüman olduğunu, Müslüman bir ülkeden geldiğini, İslami temelde olmasa bile İslami hassasiyetleri olan bir yönetimi temsil ettiğini biliyorlar" Ben de tabii biraz şaşırarak dedim ki: "Peki, farkında

mısınız Ortadoğu'daki bu ülkelerin hepsi otoriter devletler, dolayısıyla orada herhangi bir siyasi lidere desteğinizi göstermeniz için önce oradaki yöneticilerden olur almanız lazım. Yani bizde sokağa çıktı Tayyip Erdoğan, insanlar sokağa dökülüp onu alkışladı değil, aynen bizde de resmi biri geldiği zaman nasıl ilkökul öğrencilerini dizip, büyük gösteri yapıyorlar, hoş geldiniz, işte kim ise, hangi ülkenin başkanıysa, hele Ortadoğu gibi otoriter bir yönetime sahip olan pek çok ülkede, diyelim ki, Suriye'de BAAS rejiminin oluru olmadan, onlar izin vermeden insanların sokağa çıkıp bir başka lidere siyasi olarak destek göstermesi mümkün değil, polis gelir sizi toplar. Eğer bunu gösteriyorlarsa o aslında o yönetimlerin desteğini büyük ölçüde temsil ediyor, halkın desteğini değil" Çok sinirlendi, dedi ki: "Siz hoşlanmıyorsunuz galiba AKP'den, Recep Tayyip Erdoğan'dan, Erdoğan'ın bu büyük popülaritesini görmek istemiyorsunuz". Aslında görmek istemiyor değilim, ama zannedirim ki, gerçeklik bu, çok kolay bir şey değil. Suriye'de gidin başka lider için destek hareketi örgütlemeye çalışın, sonucu ne olacak hep birlikte görürüz. Bu modelden aslında ne kastediliyor diye bak-

fulya atacan

İslami değerler dediğimiz her şey farklı dönemlerde farklı bağlamlarda farklı biçimlerde tanımlandı

fulya atacan

AKP değişimi muhafaza etmeye çalışıyor. Değişimden anladığı mevcut neoliberal politikaları devam ettirebilecek, buna meşruiyet kazandırabilecek bir yapıda olması

tiğinizde herkes farklı şeyi anlıyor, ama temelde söylenen seçimlerle iktidara gelip, geldikten sonra da farklı İslami grupları sistem içine başarıyla entegre edebilen bir model olarak AKP, bunu yaparken de İslami hassasiyetler, değerler dediği şeyleri koruyor. Bir yanıyla herkes kendileri istese de, istemese de hem doğuda, hem batıda AKP'nin İslami bir yönetimi temsil ettiğini söylüyorlar, öbür taraftan o temsil ettiği İslami değerler ya da temsil ettiği Müslüman kitle dediğimiz şey aslında çok geniş, çok da fazla bir şey söylemiyor. Farklı İslami grupları sisteme entegre ederken aklımızda tutmamız gereken temel şey AKP'nin bir parti olarak farklı siyasal grupların koalisyonu olduğu, bu koalisyon içinde her grup sisteme entegre olma biçimini farklı şekillerde buluyor ve AKP iktidar olmaktan gelen, kaynak dağıtıcı konumda olmaktan gelen avantajını bu kitleleri, bu grupları sisteme entegre etmek üzere kullanıyor. Bu kendisi için de önemli, çünkü çok ciddi olarak hâlâ 2002'den beri iktidarda olmasına rağmen ciddi bir güvensizlik meselesi var.

Bu toplumda daha önce Fuat da biraz bahsetti cemaat meselelerinde, mesela, içeriden sistemi ele geçirmeye çalışıyorlar, sistem değişecek kaygısı var. AKP cephesinden bakarsanız bunu özellikle bu Ergenekon davasında görüyorsunuz, Ergenekon geldi, askeri darbeye sınırlandı, aslında çok anlamlı. Çünkü AKP farkında ki o dönemde askerin ciddi bir muhalefeti vardı ve hakikaten anlaşılacak ciddi darbe girişimleri olmuş. Bunun yarattığı güvensizlik bizi iktidarda yaşatmayacaklar, bizim devam edebilirliğimizi engelleyecekler, bizim yaptığımız iyi şeyleri engellemek üzere çeşitli kompolar kuracaklar zihniyeti, yorumlama biçimi son derece yaygın. Bunu bu son üniversite sınavlarında da görüyorsunuz. Niye bu problem çıktı? Güvensizlik yaratmak için, seçimlere giderken bizim iktidarımızı kötülemek için. Aslında hiçbir sorun yok, biz son derece iyi niyetli yeni bir sistem getiriyoruz, ama bizim iktidar olmamıza tahammül edemeyen çevreler bir tür komplo yapıyor. Aslında bu komplo mantı-

ğı iktidardan başlayarak hemen hemen tüm toplumsal gruplarda ciddi bir hâkimiyet kazanmaya başladı. Kim bir şeyde hata yapıyorsa ya da kim başarılı oluyorsa neredeyse bireysel düzeydeki bu dönüşümleri bile komployla açıklamaya başladık, ama bu kadar hâkim olmasındaki temel neden müthiş bir güvensizlik, her siyasal gruptan diğerine karşı olan güvensizlik.

Şimdi baktığım zaman AKP neyi muhafaza etmeye çalışıyor diye, aslında çok açıkça söylediği değişimi muhafaza etmeye çalışıyor. Değişimden de pek çok kere anladığı mevcut neoliberal politikaları devam ettirebilecek, buna meşruiyet kazandırabilecek bir yapıda olması. Bu tutumu ya da konumlanışı AKP'yi de özellikle Ortadoğu'da model ülke haline ya da model parti haline getiren temel unsur. Ama daha önce söylediğim gibi AKP bir koalisyon, bu koalisyonun içinde sadece İslamcı gruplar yok, daha farklı toplumsal temellerden gelen farklı siyasal gruplar da var. AKP iktidarda olduğu sürece değişimi muhafaza etme iddiası üzerinden böyle bir söylem kurarak kendisini devam ettirme gücüne sahip. Zannedirim asıl mesele kendisinin de tedirgin olduğu, belki pek çok farklı siyasal grubun da AKP'yle çatışma düzeyinde kullandığı şey farklı çıkarlar, farklı koalisyonlara yol açabilir ise AKP'nin bu büyük İslami hareketler içindeki büyük koalisyonu devam ettirebilme kapasitesinin var olup olmayacağı, bunu da ancak herhalde iktidardan düştüğü zaman göreceğiz ne kadar değişim içindeki muhafazakârlığı koruyabileceğini, ama şimdilik soru işareti.

AKP iktidara geldiğinden bugüne önümüzde seçim var, hangi meseleler üzerinde toplumda siyaset yapmaya çalışıyor ya da hangi meseleler üzerinden kitleleri mobilize etmeye çalışıyor diye baktığımızda şaşırtıcı bir biçimde aynı meseleler. Bunun anlamı, aslında çok fazla bir şeyin, değiştiği, ama temel sorunların çözülmediği, bu temel sorunların çözülmeye başlanacağı aşamada da çok ciddi dönüşümlerin yaşanabileceği. Bunlardan ilki bu uygulanan ekonomik politikaların toplumda yarattığı

eşitsizlikler. Bu eşitsizlikler üzerinden siyaset yapabilen farklı siyasal partiler ya da farklı siyasal gruplar siyasetin yapılmasında etkin olmaya başladıkları andan itibaren AKP için sorun söylem düzeyinde meşruiyeti koruyabilme sorunu. Çünkü günlük ilişkilerinde çok yoğun bir biçimde klientalistik ilişki ağlarını kullanarak kendisine meşruiyet zemini yaratabiliyor, ama söylem düzeyinde bu ciddi bir problem. İkincisi, Kürt meselesi bugün de konuşuyoruz, 2002'den itibaren de AKP'nin söylediği din kardeşliği üzerinden dinimizi muhafaza ederek dini değerlerimize sahip çıkarak bu sorunu çözmekti, ama bu sorunun böyle çözülemediğini, tam tersine özellikle son dönemdeki uygulamalar, yani bu diyanetin yolladığı irşat grupları, Fethullah Gülen'in çevresinin o bölgede aktif olarak sisteme entegre edici birtakım politikalar izlemeleri bu çatışmaları İslami gruplar arasında da keskinleştirdi, bazı ufak tefek olaylar ya da durumlar dışında bu şeyde hiçbir değişiklik olmadı.

Üçüncü unsur laik-İslamcı çatışmasıydı. Şaşırtıcı bir biçimde bunun hâlâ çok keskin olduğunu görüyoruz. Her ne kadar AKP kendisini tüm Türkiye'nin temsilcisi olarak sunmaya çalışsa bile hâlâ çok ciddi olarak laik İslamcı tanımlaması içinde AKP'nin sistemi ele geçirip, kendi İslami iktidarını kurmaya adım adım yaklaştığını, bunu seçimlerden sonra mutlak hale getireceğini savunan ciddi bir laik kesim var ve bu laik kesime karşı İslamcı gruplar içinde de daha önce bahsettiğim bu komplo, güvensizlik meselelerinin yeniden su yüzüne çıktığını görüyoruz. Onların söyledikleri de bakın, bu iktidarın altını oymaya çalışıyorlar, bu iktidar son derece Türkiye'ye yenilikler getiren, Türkiye'yi dönüştüren bir iktidar, ama bu iktidarın altını oymak için işte Fethullah Gülen'in polis teşkilatında ne kadar güçlü olduğunu ve bu baskı aygıtını kullanarak toplumu şekillendirme amacında olduğunu söylüyorlar. AKP'deki pek çok insana göre bunun bir gerçeği yok. Ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın çok temelde bu toplumda yaşanan farklı çatışma alanları ki, bunlar teorik olarak ya da

söylem düzeyinde kurulmuş çatışma alanları değil, toplumda var olan, maddi temelleri güçlü olan bu çatışma alanlarının çözümünde muhafazakârlık ancak değişen bir muhafazakârlık olarak çözüm üretebiliyor. Bu değişen muhafazakârlığın neyi muhafaza ettiği bugüne kadar AKP örneklerinden bakıp, ileride neyi muhafaza edeceğini öngörmemizi mutlak anlamda olanaklı kılmıyor. Çünkü değişen şartlar İslam'ı, Müslüman olmayı muhafaza edilmesi gereken değerlerimizin yeniden tanımlanmasını getirecek, bu da çok sakın bir süreç içinde olmayacak, görüldüğü kadarıyla son derece gergin, hatta çatışmalı bir süreç olacak gibi. Teşekkürler.

erdoğın alkin - Sayın Handan Koç, buyrun efendim.

handan koç - Merhabalar, ben bir feminist olduğum için ve 25 yıldır bu konularda uğraştığım, yazdığım ve faal olduğum için burada aranızdayım. Bir Mülkiyeliyim aslında ve hocalarla birlikte burada hele ki, bir bilim kadınına adanmış bir günde konuşuyor olmak benim için bir gurur, bir zevk. Muhafazakârlık meselesinde bir feminist olarak muhafazakârlarla feministlerin arasının iyi olması herhangi bir ülkede, herhangi bir zamanda herhangi bir politik veya iktisadi dönemeçte mümkün olmadığını söyleyerek ve bunun bir klasik bütün yüzyıllar için hatta bir klasik olacağını söyleyerek söze başlamak isterim.

Biraz geriye gidip, bu muhafazakârlık kavramına isim babalığı yapan Edmund Burke'den bahsedilir. Benim kuşağımdaki birisi için kutuplaşmaların sağcıya sağcı, solcuya solcu denmesinin her düzeyde meşru olduğu bir zamanda okulda eğitim aldım ve sonrasını da biliyorum. Muhafazakârlık meselesinde Türkiye açısından şunu söylemek gerektiğini düşünüyorum: Türkiye'de şu ana kadar hiç solcu iktidar olmadı, yani Türkiye Cumhuriyeti kuruldu kurulu kuruluş dönemini geride bırakacak olursak, çok partili döneme geçtiğinden sonra biz, kendisine muhafazakâr desin demesin, muhafazakârlıkla arasının iyi olduğunu söyle-

fulya atacan

Değişen şartlar İslam'ı, Müslüman olmayı muhafaza edilmesi gereken değerlerimizin yeniden tanımlanmasını getirecek, bu da çok sakın bir süreç içinde olmayacak

handan koç

**Muhafazakârlarla
feministlerin
arasının iyi olması
herhangi bir
ülkede, herhangi
bir zamanda
herhangi bir politik
veya iktisadi
dönemeçte
mümkün**

yen çeşitli partilerce yönetildik. AP, ANAP, Milliyetçi Cephe hükümetleri.

Şimdi Burke'e dönüyoruz, Burke, "Fransız ihtilali kötüdür, çünkü ihtilal kötüdür, değişim kötüdür, ani değişimlerden kaçınmak lazım, tedrici olmalı, organik olmalı, uyumlu olmalı, uyumlar bozulmamalı, düzen bozulmamalı" demiştir. Gerçi ikinci dalga, yani benim kuşağımın Thatcher'le yaşadığı muhafazakârlık dönemi ki, biz muhafazakârlığı Margaret Thatcher'den öğrendik. Thatcher bir kadındı ve muhafazakârdı ve İngiliz kadınlarının canına okudu. Bugün hâlâ İşçi Partisiyle devam eden hak kayıplarına da imzasını bir kadın olarak attı.

Burke'ün karşısında Burke'le birlikte anılmayan bir kadından bahsedebilir miyiz? Biz feministlerin ve kadın haklarına meraklı olan tüm kadınların çok sevdiği bir kadından bahsedebiliriz ve bugün de bahsetmenin yüzyıldan fazla zaman geçtiyse de zamanıdır. Bu kadın Mary Wollstonecraft. Wollstonecraft Burke'ün yazdığı makaleye karşı yazdığı bir makaleyle ünlenmiş bir kadın, olaylar çok önce 1790'da cereyan ediyor, ama biz Türkiye'de yaşayanlar çok iyi biliriz ki, Türkiye'de ideolojik, politik,

entelektüel tartışmalar çok kolay Fransız ihtilaline gider. Türkiye'de bir kötüler vardır, şu ara kötü durumundalar, bir ara kötü değildiler, şu ara çok kötü durumdadır. Herkes onlar hakkında rahat rahat kötü diyor. Onlar kimler? Onlar jakobenlerdir, onlar yukarıdan aşağıya bir şeyin değişmesini isteyenlerdir, onlar toplumun istemediği bir şeyi topluma dayatanlardır. Peki, tüm toplumun istediği bir şeyi topluma dayatmak kolay bir şey mi? Diyelim, toplumun tamamı bir şey istemiyor, ama siz toplum için iyi bir şey istiyorsunuz, demeyecek misiniz? İşte Mary Wollstonecraft'ı bu aşamada saygıyla bugün anmamız gerekiyor. O 1790'da şunları söylemiş ve çok şamata kopmuş. Bugün onu anmamıza sebep olan çok fazla eseri yok, ama bir paragraf okuyacağım, çok popülerdir: "Kadının ufkunu genişleterek güçlendirin, aklını güçlendirin onu, körü körüne itaat sona erecektir, ancak iktidar her zaman körü körüne itaat ihtiyacı duyduğundandır ki, zorbalara ve zevk, şehvet düşkünleri tutar kadınları. Birincisinin tek isteği bir köledir, ikincisinin ise elinden tutacağı bir oyuncak." Bu sözleri söylediği için Wollstonecraft hem şöhrete, hem de lanete kavuşmuş bir kadın ve çok erken yaşında iki kız çocuğu doğurduktan sonra ikinci çocuğunu doğururken ölmüş bir kadın. Okuma-yazma 1790'da kadınlar için hak olmadığı için kâhyasından okuma-yazmayı öğrenmiş bir kadın, ailesi onun için ekonomik özgürlük için tek yol evlenmelidir dediği için evinden kaçmış bir kadın ve bu kadın okumayı-yazmayı ki, bir kâhyasından öğrendikten sonra öğrendiği diller ve kendini ifade etme biçimini yazarlıkta bulduğu için bugün bizlere hâlâ bayrak tutabilen bir kadın.

Feministler aslında Wollstonecraft'ı aştıklarını düşünüyorlardı. Çünkü 1970'leri yaşayan dünya ve Türkiye bu iş artık buradan ileriye gitti, kadınlar çok daha ilerilere gidecek, toplumu ve kendilerini çok daha ötelere sürükleyecek şeylerden bahsediyorlar, artık eşitlikten değil, kurtuluştan bahsediyorlar denildiği dönemleri yaşadık. İşte muhafazakârlıkla kadınların haklarını savunanların bitmeyen ölümsüz çelişkisi

1970'lerde de maalesef bitmemişti. Şimdi 2000'lere geldiğimiz zaman Türkiye'deki muhafazakârlık açısından çok büyük bir perde açıldığını düşünmek zorundayız. Şöyle; epeydir sağcı-solcu kutuplaşması ya da sağ partiler, sol partiler denilebiliyorken çok fazla kullanılmayan muhafazakârlık kavramı bu yüzyılın ilk 10 yılında yeni bazı teorisyenlerle yeniden parlatıldı. O ki, muhafazakârlık Fransız ihtilaline karşı doğmuştu, ikinci canlanışını batan Bolşevik devriminden kan alarak yaşadı. Çünkü artık komünizm belası gitmişti, artık barış, kardeşlik, duvarlar indiği, diyalog ve çok önemli yeni konservatif teorisyenlerin söylediği gibi harmanlanma dönemiymiş. Artık her şey herkes birbiriyle mümkünse harmanlanacaktı ve kadınlar için de önerilen, siz muhafazakârlar bizim can düşmanımızsınız ve bizim size verecek tek bir oyumuz, tek bir hoşgörümüz yok demenin modası geçmişti. Herkesi anlamalıyız, herkes birbirini anlamalı, bakın, anlamayanların sonu ne oldu denme zamanıydı.

2000'li yılların muhafazakârlığı dünyada bu kadar prim toplarken yeni muhafazakâr ideoloji, Türkiye'de yaşanan politik gelişmeler 2003'te yeni bir partiyi doğurdu, AKP. Kadınlar açısından Türkiye gericiliğini, Türkiye dinci gericiliğinin mirası olan ne varsa onu yiyen bir partiydi. Bunu bir Mecliste de çatışmacı diller kullanılırkenki üsluba özenerek söylemiyorum, tamamen ideolojik söylemde bir şey bu ve ama gerçekten muhafazakâr demokrasi kalıbının içinde yeniden yaşatılan şeyin Türkiye'nin egemenleri için, Türkiye burjuvazisi için, eskiden feodal dediğimiz dönüşen toprak ağaları için, Susurluk meselesinde tekrar andığımız Sedat Bucak bölgesinde yaşananlar için, Kürt meselesinde taraf olanlar için, Amerika için, birçok kuvvetler için bir bileşen, bir yenilenme, yeni bir muhafazakâr koalisyon anlamı olabilir, ama günlük hayatın içinde esas ezilme ve sövmeyi yaşayan kadın cinsi için muhafazakâr demokrasi başlığının altında Taha Akyol gibi son derece liberal ve okumuş bir eski MHP'linin entelektüel desteğini aldığı da belirten bir bildiridir. Buna rağ-

men bizim açımızdan tek anlamı 21. yüzyılda kadınlar için yeniden erkek egemenliğinin, patriarkanın bu topraklarda en köklü olan değerlerle örülmesinden başka bir anlamı olmamıştır ve Edmund Burke, Mary Wollstonecraft'ın aksine meşhur makalesinde toplum için en önemli şey dindir der. Fransız ihtilali dinle oynamayacaktı. Bir toplum dinle oynarsa, toplumun çimentosu, macunu onun çarklarını döndüren yağı, her ne varsa o yerinden oynar. Bunun karşısı belki dinsizlik değildir, ama din geride duran bir figür olmaktan bir toplumu iyice çimentolamaya yönelik bir figür olarak başrollere Cüneyt Arkın'dan da daha moda yeni bir imgesel yükü geldiği zaman bunu analiz etmek için herkesin çeşitli sebepleri olabilir, ama kadınlar için bu yeni gelen dinsellik neydi? Bu yeni gelen muhafazakâr demokrasi kimden nasıl kuvvet alıyor ve devraldığı Erbakan'ın gözyaşları içinde terk ettiği koltuğa gelen bu gençler öğrendiklerini unutabilirler mi? İşil hocam bahsetti, insanın en önemli dönemi gerçekten 18 yaşına kadar olandır, lise, üniversite. Eğitiminizi ister iyi bir dergâhta alın, ister iyi bir üniversitede, sizin aklınıza girenler dilinizden uzaklaşabilir, ama gönlünüzden çok zor uzaklaşır ve kadınların ezilmesi akıl yoluyla değil, çıkar ve gönül yoluyla olan bir şeydir. Erkekler kadınlardan istediklerini refleks olarak istiyorlar, sağcı da olsalar istiyorlar, solcu da olsalar istiyorlar, komünist olsalar da istiyorlar. Ama muhafazakâr demokrat dediğimiz dönemde yeniden meşrulaşan Türkiye'nin geleneksel milli görüş çerçevesinde diyebileceğimiz, Nakşibendî tarikatı içinde, Fethullah Gülen cemaati içinde diyebileceğimiz, Saidi Nursi'ye kadar giderek daha haklı ve meşru kökenine ulaşabileceğimiz söylemlerinde kadının durumu bellidir.

Çok kısa iki şey okumak istiyorum. Bir tanesi rahmetli Esat Coşan'dan, Kadın ve Aile Dergisi 1985'in en popüler dergisiydi ve burada Esat Coşan: "Asil Kadın Yetiştirilim" başlıklı yazısında şöyle der: "Ülkemizde kadın konusunda iki zıt görüş kıyasıya çarpışmaktadır. Birinde ar ve namus başta gelir. Kadın koca-

handan koç

**Kadınların ezilmesi
akıl yoluyla değil,
çıkar ve gönül
yoluyla olan bir
şeydir**

handan koç

Muhafaza edilen şey kadınları erkeklerin ezmesi ve egemenliğini sürdürmesinden başka bir şey değildir

sına ve evine tam bağlıdır, namahreme çıkmaz, bakmaz ve görünmez. Kocasının izni olmadan dışarı çıkmaz, gezmez. Eve kocasının istemediği kadın veya erkek misafiri kabul etmez. Bu bir taraf, diğerinde ise namus, kızlık, bekâret iptidai zihnin ifadesidir. Kadın istediğiyle konuşup, düşüp kalkabilmelidir. Hatta kadının seks tecrübeleri geçirmiş olması, toy olmasından daha makbuldür. Birinde erkekler kadınlara, kadınlar erkeklere bakmaz ve de ev kapısı çalınırsa kadın arkadan yavaşça kim o der, diğerinde ise kadın kırıtır, erkek satışı. Görüyorsunuz bizim örfümüze, dinimize, imanımıza uygun kadın tipi budur. Diğer Batı tipi kadın, şahıs için, yuva için, millet için tam bir felakettir. O halde inadı bırakmalı, sakat tip üretim ve sürümüne son vermeli, kendi halis tipimizi geliştirmek için seferber olmalıyız.”

Bu 10 yıl içinde Meclis kürsüsünden ya da kalabalık bir toplantıdan bu görüşler eskidi, biz değişimin partisiyiz ve muhafazakârız, ama bunları muhafaza etmiyoruz, bunların karşısında diyen bir dil çıktı mı? Çıkmadı, çıkmaz, çünkü bunun niye çıkmayacağını, çıkmayacağını Recep Tayyip Erdoğan kadınlara yaptığı bir konuşmada çok iyi bir şekilde belirtti bence. Bu konuşma çok paradoksal şeyler içeren bir toplantıda oldu. Kürt açılımıyla ilgili kadınlar Dolmabahçe'ye çağrıldılar. 1980 sonrası eskiden dernek denilirdi, sivil toplum örgütü denilen bütün kadınların kendi hakları için şu veya bu düzeyde uğraştığı grup ve örgütlerden birçok kadın temsilci, birçok feminist bu toplantıya katıldı. Feminist olmasa bile kadın haklarından, kadınların özgürlüğünden ve değişiminden yana kadınlarda Recep Tayyip Erdoğan Kürt açılımı konusunda fikirlerini söyleyecekti. Birinci paradoks şuydu: Kürt kadınlarına en fazla sembolik olarak değer verdiği beyaz başörtülü kadınlar kapının önünde KCK davasıyla ilgili protesto gösterisi yapıyordu. Bu olabilir, Türkiye'de bu meselenin çözümü çok zor, çünkü bu bir savaş konusu, ama kadınlarla erkekler arasında biliyoruz silahlı savaş yok. Çok kadın öldürülüyor, bu son yıllarda da çok öldürüldü, ama erkekleri kadınlar öl-

dürmüyorlar henüz, böyle ikili bir savaş yok, adamlar kadınları öldürüyor, kadınlar adamları öldürmüyorlar.

Bunu geçelim, bu toplantıda neden icap ettiyse Recep Tayyip Erdoğan gelen bir soru üzerine: “Ben kadın-erkek eşitliğine inanmıyorum. Kadın-erkek eşitliği fikri doğru değildir” dedi altına basarak. Olabilir, belki başka bir şeye inanıyordu, altını açıkladı: “Kadın ve erkek eşit değildir, birbirlerini tamamlarlar, görev dağılımı vardır.” Daha sonra daha önemli bir şey dedi: “Ben muhafazakârların oyuyla işbaşına geldim, bana bu oyu muhafazakârlar verdi, ben bu düşünceleri savunuyorum.” Muhafaza edilmek istenen şey burada tamamlayıcılıktır ve bu tamamlayıcılık şu demektir: Kadın Sünni referanslarda da Saidi Nursi'nin dediği gibi “fıtraten, hilkaten zayıftır” fikrinin yenilenmesidir. Bu zayıflık şu değildir: Güzeldir, saçları güzeldir, ister örter, ister örtmez, berbere gider, ama örtülüyse de güzel saçları olmalıdır, açık-sa da. Çirkinse, bekârsa, çocuğu yoksa bu kadın kadından sayılmayabilir. Siz ister astronot olup fezaya çıkın, isterseniz Madam Curie'den on misli büyük buluşlar yapın, buna benzeyen yüzlerce ve binlerce kadın olarak şu anki toplumda, şu anki erkekler tarafından beğenilmenez çok zordur. Ya çok zengin bir ailenin varisi olacaksınız, çünkü miras hakkına yeni kavuşmuş durumdayız. Bunun uğruna da hâlâ ölüyor ve paralar kadınlara bir türlü geçemiyor, o bir yana, ama bu tamamlayıcılık fikri kadınlara müşfik anneler olmak, iyi eşler olmak, itaatkâr Müslümanlar olmak ve kocasının rızasını almadıysa eğer Peygamberimiz Muhammed'in de katıştırıldığı bir söylemle en iyi kadın kocasının itaatini alan ve bu sayede cennete gidecek olan söylemiyle muhafaza edilen şey kadınları erkeklerin ezmesi ve egemenliğini sürdürmesinden başka bir şey değildir.

Şu salona bakın, şu kadınlara bakın, sen burada çıkmışsın car car konuşuyorsun, sağında bir milletvekili, ortada yıllarını iktisada vermiş bir hoca, bu durumda kadınların durumunun böyle olduğundan bahsedilebilir mi? Bu salon marjinaldir, ben de marjinalim, hoca,

akademisyen olmak da marjinal bir konumdur. Ben marjinaliteyi olumlu anlamda kullanıyorum, çünkü marjinaller olacak ki, toplumda milletin gidişine uymayan, onların aksine şeyler söyleyen, böyle giderseniz sonunuz iyi olmaz, fakirler fakir, kadınlar kadın, dullar dul, şehitler şehit kalır ve bir şey de değişmez. Buysa eğer ana fikir, marjinal olmak buysa marjinal olmak lazım. 21. yüzyıla yeni girdiğimizi düşündüğümüz şu zamanda marjinalliğin dışındaki kadınlar için kapıyı bir erkeğe açtığın anda günahkâr olma söyleminin altından kalkmak çok zor bir şeydir. Bu taşrada da böyledir, Bahçelievler'de de böyledir, Ataşehir'de sitede yaşıyorsanız da böyledir. Velev ki cep telefonu kullanıyorsunuz özgürlük alanınız için, velev ki internette kaçamaklarınız var, velev ki kocanızdan sıkıldınız, velev ki kayınvalidenize söylemiyorsunuz ben çocuk büyümek istemiyorum ve kocama sen benden daha akıllı değilsin açık açık söylemek istiyorum dayak yeme pahasına veya şusun veya busun. Bunlar için özgürlük alanının bu kadar kısıtlı olduğu bir dönemi hiç yaşamadık. Kadınlar Mary Wollstonecraft'ın açtığı tek başına değil, kadın cinsinin mücadelesiyle açılan 150 yıllık bir şeyde çok fazla şey biriktirdiler. Bu şeyin başlığı neydi: Geçmişten geleceğe biriktirdiğimiz şeyler var. Muhafazakârların da, iyi muhafazakârların burada Semiha Ayverdi gibi, Yahya Kemal gibi muhafazakârları başka bir kategoride anma ihtiyacı içindeyiz. Yani bir estetiği, bir güzelliği muhafaza etmek fikrinden bahsetmiyoruz, ama neo-convari bizim ülkemizin neo-conlarının kadınlara vereceği bir şey yok. O halde Mary Wollstonecraft'tan bu yana biriktirdiklerimizi biz kadınlar olarak tüm kadınlara yaymak için gizlice eşitiz fikri değil, açıkça eşitiz, belki üstünüz, fitraten korunmaya muhtaç değiliz ve bunu diyen Saidi Nursi olsa ve kim olursa olsun Allah'ı gelse kabul etmeyiz diyen kadınlar olmadıkça, bu marjinaliteyi göğüslemeyi yeniden, kadınlar bunu dönem dönem yaptılar, bir tur daha yapmamız lazım. Bu yüz yıl başka türlü dönecek gibi değil ve erkek egemenliğine karşı kadınların ve muhafaza-

kârlığa karşı kadınların eşitlik, özgürlük, cebinde parası, çocuklarını bir erkekle evli veya evli olmadığı bir erkekle eşit paylaşarak büyütmenin zevkini yaşayan kadınlar hem Madam Curie gibi olmanın, hem Rabia gibi olmanın zevkini isteyen kadınlar için bir marjinal ses çıkarmadan, bu sesi kuvvetli bir şekilde düşmana vurmadan bu işin olacağı yok diye düşünüyorum ve bana burada konuşma fırsatı verildiği için çok teşekkür ediyorum.

alaattin büyükkaya - Çok değerli hocam, değerli Başkanım, değerli dinleyiciler, önce hepimize sevgilerimi, saygılarımı sunuyorum. Ben açıkçası bu başlık altında kendi düşüncelerimi size aktarmak istiyorum ve bunları söyleyeceğim, daha sonra da konuşmamın sonunda da muhafazakârlık ve iktidar ilişkisini 10 madde halinde özetlemek istiyorum.

Şimdi tabii ki muhafazakârlığın çok farklı tanımları var, ama en çok kabul görmüş tanımı kısaca hemen okumak istiyorum: Mevcut düzeni ve sistemi muhafaza etmeye çalışan, doğal sürecinde yaşanan tedrici değişimi savunan düşünce tarzı ve siyasal bir tavır alış olarak basit bir şekilde söyleyebiliriz. Ancak ben de burada muhafazakârlık kavramını bunun

handan koç

Erkek egemenliğine ve muhafazakârlığa karşı kadınların marjinal ses çıkarmaları gerekir

alaattin büyükkaya

Değişimi ne kadar çok topluma sunuyorsak, orada toplumun çok daha rahatladığını görüyoruz

bir iktidarla ilişkisini bahsediyorsak, bunu bir totaliter rejimde değil, demokratik bir rejimde düşünmek zorundayız. Çünkü totaliter rejim ister sosyalist olsun, ister başka adlarla nasyonalist olsun, burada zaten iktidar baskısıyla bir muhafaza kendi fikrini, kendi ideolojisini muhafaza etme ve bunu bastırma olayı vardır. İktidarı belirleme, ancak o ülkedeki düşünen insanların muhafazakâr olan veya başka şekilde olanların tercihiyle gelişecek bir iktidar için burada bir muhafazakâr ve iktidar ilişkisinden bahsedilebilir. Dolayısıyla anlatacağımız her şeyin bir demokratik sistem içinde düşünülmesi ve yorumlanması gerektiğini söylemeyi bir vazife biliyorum. Aksi takdirde burada bir muhafazakârlık veya iktidar ilişkisinden çok birinin herkesi istediği gibi yönetme arzusu diye özetleyebiliriz.

Muhafazakârlık tabii tarihi süreç içerisinde çok farklı şekillerde geçirmiş. Neo-conlar denilen Thatcher'la, işte son dönemde anlam bulan yeni muhafazakârlık anlayışının değişime karşı olmadığını ve farklı bir şekilde olaylara baktığını da hepimiz biliyoruz. Peki, biz nasıl anlıyoruz muhafazakârlığı? Dünyada, her ülkede bunun yorumlanış ve değerlendiriliş tarzı da farklı. Türk toplumu bunu nasıl anlıyor? Bir kere Türk toplumunu ve bizi tarif ederken geçmişten geleceğe bir tarihi sürece hepimizin ihtiyacı var. Mesela, biz acaba hanedanlıkları bir devlet olarak mı yorumlamalıyız, yoksa bunu bir tarihi sürecin bir devamı mı? Mesela, Selçuklu hanedanı, sonra Osmanlı hanedanı, şimdi hanedanlıklarla yönetilmek istemeyen, kendi seçtikleriyle yönetilmek isteyen bir idare tarzı mı? Anadolu'daki hikâyemize baktığımız zaman böyle mi değerlendirmeliyiz ki, ben böyle değerlendiriyorum, dolayısıyla burada Türk toplumu kendi tarihi süreci içinde burada bulunan, yaşayanların hepsiyle birlikte önce hanedanlar yönetmiş. Kimsenin tercih hakkı, seçim hakkı yokmuş, yetkisini zaman zaman Allah'tan aldığı söylemiş, zaman zaman farklı şeylerden aldığı söylemiş, ama şimdi yetkisini halktan alan, halkın tercihine göre gelen bir tabloya gelmişiz. İşte bunu cumhuri-

yet diye tanımlıyoruz, dolayısıyla bir kere önce meseleye biraz daha eğer muhafazakârlığı, bugünkü anladığımız muhafazakârlığı değerlendirmek istiyorsak buradan başlamamız gerektiğini düşünüyorum.

Sonra insan tipimize bakmamız lazım. Çünkü insanların her toplumun kendine has birtakım genleri var, davranış şekilleri var, sosyal yapısı var, din algısı var. Mesela, İslamiyet her yerde aynı, Kur'an bir tane, Peygamber bir tane, ama bakıyorsunuz Suudi Arabistan'daki din algısı farklı, Türkiye'deki din algısı farklı, İran'daki farklı, insanların ona yaklaşımı çok farklı. Peki, bizim insan tipimiz acaba nasıl? Şimdi buraya baktığım zaman benim bizim insan tipimizde en çok gördüğüm tabloyu iyi bilmemiz lazım. Bir kere ferdi hürriyetine düşkün olduğumu görüyoruz. İnsan tipimizin en büyük özelliklerinden biri bu, dayatmaya pek gelemiyoruz. Evet, birtakım şeyleri korkuydu, şuydu buydu hepsi doğrudur, yaşıyoruz bunları, sadece bugün değil, geçmişte de yaşadık, hatta bazı kavramları baskı sistemi olarak kullanıp, sanki bunlar hiç değişilmez, bunlar Allah'ın emriymiş gibi bile topluma sunulduğunu bilmiyor muyuz? Bunlar üzerinden birbirimizle kavga etmedik mi? Ama insanın buradaki tepkisine baktığımız zaman ferdi hürriyetine düşkün, kendisi daha bağımsız hareket etmek istiyor, ama farklı da düşünen bir yapıdayız, değişime açığız. Türk toplumu kadar değişime açık başka bir toplumu ben açıkçası epeyce dünyada gezdim, gördüm, ama bu kadar açık bir millet pek görmedim açıkçası, çok hızlı değişiyoruz. İnanılmaz bir hızla ve o kadar değişime açığız ki, hatta belki sıkıntımızın en büyük sebebi bizi bir kalıpta tutmak istedikleri zaman ortaya çıkıyor, orada patlatıyoruz. Değişimi ne kadar çok topluma sunuyorsak, orada toplumun çok daha rahatladığını görüyoruz.

Kendimize göre tabii değer yargılarımız da var, farklı değer yargılarımız var. Bunlar isterseniz dinden geliyor, isterseniz sosyal davranışlarımızdan geliyor, isterseniz bazen cemaat anlayışından deyin, şu deyin, bu deyin,

ama her toplumda olduğu gibi bizim de değer yargılarımız var, bir devlet anlayışımız var. Devlete ebet müddet demişiz, bugün diyoruz ki, hayır, halkına hizmet eden devlet, ama ikisi arasında bakıyorsunuz birbiriyle yakınlık da var. Kendi değer yargısı içinde hem daima sonsuza kadar devam edecek bir devlet, ama vatandaşına hizmet eden, onun hizmetkârı olan bir devlet, hep böyle de konuştuğunuz zaman devlete, hayır buna bir şey diyemezsin diyor, ama bana hizmet eden bir devlet olsun da, hemen arkasından ekleyen bir insan tipimiz var. Bunu sadece entelektüellerimizde görmüyoruz, gidiyorsunuz hiç okumamış köyde, hatta belki büyük şehre bile gelmemiş insanla tartışırken bile buna rastlıyorsunuz, görüyorsunuz.

Toplum mühendisliğinde de bunlar hep olmuş. Hatta bu yüzden toplum mühendisliği yapıldığı dönemlerde insanları cezalandırmışız, ama en fazla direnen toplumun Türk toplumu olduğunu görüyoruz. Yani bu manada bizim muhafazakârlığımızda daima değişime açık bir kendi değerlerini kontrol etme, bunu beraberce tutma anlayışının hâkim olduğunu görüyoruz. Bizim muhafazakârlığımızda bu manada tutuculuk çok yok. Marjinal çok küçük bazı gruplar her toplumda olduğu gibi olmuş. Bunları her zaman anlayabiliriz, hatta bazen kalıplara hapsedmeye karşı da hem iktidarda problem yaşamışız halkla iktidar ilişkisinde, hem de halkta da problemler olmuş. Onu belli bir kalıba sokmaya çalıştığımız zaman çok büyük problemler yaşanmış. Bunu cumhuriyet döneminde de görüyoruz, ondan önceki hane-danlık dönemlerinde de açıkçası görüyoruz.

Şöyle düşünün, mesela, sadece batıya endekslenmiş bir düşünce tarzı, sadece batıya endekslenmiş bir ekonomik anlayış, sadece batıyla ticaret yapan bir Türkiye, komşularıyla bile ticaret yapmayan bir ülke hangisi doğru? Bakıyorsunuz, öyle bir tabloya, öyle bir kalıba sokulmuş ki, bunun dışına çıktığın an eksen kayıyor. Peki, acaba eksen mi kayıyor, yoksa asli eksenine mi oturuyor? Siz büyük toplulukları idare etmişsiniz, koca büyük bir coğrafya-

ya hükmetmişsiniz, sonra diyorsunuz ki, ben bundan yararlanmayayım. Peki, niye? Çünkü o zaman yararlanırsan eksenin kayabilir. Niye? Ekseni kim koydu? Asıl tutuculuğun burada olduğunu hemen görüyorsunuz. Bunu kültürde de görüyoruz, sosyal yapımızda, dış politikamızda da, devlette olan ilişkilerimizde de bu tabloları açıkça görebiliyoruz.

Şimdi iktidara gelelim, iktidar nasıl oluşuyor bir demokratik sistemde? İster muhafazakâr olsun, ister başka şekilde olsun halkın tercihine göre oluşuyor. Halk neyi nasıl algılıyorsa ona göre tavır alıyor. Ben AK Partinin kurucularından birisiyim. İlk defa da onunla siyasete başladım, sadece rahmetli Özal döneminde farklı bir şekilde işin içindeydim. Bakıyorsunuz bu iktidar ilişkisinde siz toplumdaki düşünce kalıbı, düşünce aynı farklı düşünenlerin bir desteğiyle bir iktidar oluşuyor. İktidar bir anlamda halkın tercihlerinin yönetime yansması da demek değil mi? İsterseniz buna asker deyin, iktidarı paylaşan kurumlarla yorumlayabilirsiniz. Ama nasıl yorumlarsanız yorumlayın, sonunda bu iş halkın tercihlerinin yönetime yansması ve yönetime yansıyan bu tarz ondan sonra bütün kurumları da yavaş yavaş o kendi düşünce kalıbına göre istese de, istemese de yoğuruyor. Bu durumda sistem rayından çıkmıyor, halkın tercihleri yönetime yansdığı yansıyan bu tarz kurumları da yeniden farklı bir havayı teşekkül ettiriyor. Bunu farklı bir şekilde söyleyebilirsiniz, ama genel olarak bana göre şekil bu. Ben muhafazakârlık ve iktidar ilişkisini 10 temel başlık altında topladım, müsaade ederseniz hemen sizlere de söylemek istiyorum.

Muhafazakârlık devrimci dönüşüme karşı evrimci veya tedrici değişimi savunan ve geleneksel toplumsal kurumların tahrip edilmesinin yanlışlığına vurgu yapan bir anlayıştır. Bizze göre de toplumsal dönüşüm her türlü değişimin temelini oluşturur. Muhafazakârlık değişime yönelik olarak bir ihtiyatlılık sahibidir, ancak bu değişimin yönetimi ve kapsamıyla da ilgilidir. Bu açıdan muhafazakârlığı tutuculuk olarak tanımlayamayız. Değişime kapalı sta-

alaattin büyükkaya

Muhafazakârlık devrimci dönüşüme karşı evrimci veya tedrici değişimi savunan ve geleneksel toplumsal kurumların tahrip edilmesinin yanlışlığına vurgu yapan bir anlayıştır

alaattin büyükkaya

Muhafazakârlık insan hak ve özgürlükleri çerçevesinde bireysel tercih ve kabullerin korunması gerektiğini saklı tutarak aile kurumunu sarsacak uygulamalar konusunda hassasiyet gösterilmesidir

tükocu bir anlayış gibi de yorumlamak yanlış-
tır. Muhafazakârlığa göre siyaset bir uzlaş-
ma alanıdır. Toplumsal alandaki çeşitlilik ve farklı-
lık siyasal alanda da tanınmakta, uzlaşmaya
davet edilmektedir. Bize göre katılımcı de-
mokraside kendisini bu farklılara temsil olana-
ğı sağlayarak siyasi sürece katarak gelişebilir.
Muhafazakârlık siyasal otoriteyi hukuki ve si-
yasi meşruluk temeline oturtmakta ve siyasal
iktidarın var olan toplumu tanıyarak, işlevlerini
onun irade ve değerlerine uygun olarak yürüt-
mesi gerektiğini açıklamaktadır. Milletin bir
anlamda genel kabulünün alınması olayıdır.
Muhafazakârlık siyasal iktidarının bir kişi veya
zümrenin elinde yoğunlaşmasını reddeder,
dayatmacı, baskıcı bir hal olan otoriter ve to-
taliter anlayışı da kabul etmez. Bu sebeple bi-
ze göre de sınırlandırılmayan, keyfiliğe ve
hukuksuzluğa olanak sağlayan, katılımı ve
temsili önemsemeyen, bireysel ve kolektif hak
ve özgürlükleri hiçe sayan totaliter ve otoriter
anlayış ve sistemler bizim karşımızdadır.

Bir diğer başlık muhafazakârlığın genel tutu-
mu devleti hukukla sınırlamak, dogmatik yak-
laşımın kısılcısından kurtarmaya özen gös-
termektir. Bu çerçevede hükümetin rolü toplu-
ma tercihler empoze etme gücünü kapsamak
olmayıp, karşı korumakla sınırlıdır. Yani hal-
kın tercihlerinin iktidara yansıtacak ortamın
yaratılmasıdır. Muhafazakârlığın temel kaygı-
larından biri de bireyi ve toplumu sağlıklı bir
şekilde bir arada tutabilmektir. Bu sebeple bi-
reysel özgürlüğün tam olarak tesis edilmesi ve
bireyi soyut, silik ve devlet karşısında koruma-
sız kılmak değil, onu toplumsal alanın içine
katmaktır. Muhafazakârlık genel olarak de-
mokrasiyi benimseyen, katılım olgusunu tem-
mel alan bir halk egemenliğidir. Muhafazakârlığın
toplumsal değer ve normlarının her ülke-
de, her kültürde çeşitliliği vardır, ama bizim si-
yasetimizde de muhafazakârlık bütün kat-
manları toplumun talepleri toplumun içine ko-
yabilmektedir.

Muhafazakârlık insan hak ve özgürlükleri çer-
çevesinde bireysel tercih ve kabullerin korun-
ması gerektiğini saklı tutarak aile kurumunu

sarsacak uygulamalar konusunda hassasiyet
gösterilmesi ve bebeklerin anne karnında bile
haklarının korunması gerektiğine inanmaktır.
Tercihlere saygı duymak kadar hakları koru-
manın da önemine bir anlamda inanmaktır.
Muhafazakâr söylem radikalizmin yerine ılımlı-
lığın aldığı istikrarlı bir hayatı da ifade edebil-
mektedir, dolayısıyla radikal söylemler daima
toplumda kamplaşmaları ve kutuplaşmaları
beraberinde getirmiştir. Son olarak şunu söy-
lemeliyim: Muhafazakârlık ideal dünyayı
önemser, ama onu götüreceğini umulan top-
lum mühendisliğini de reddeder.

erdoğan alkin - Sorularınızı hangi paneliste
yöneltilerseniz lütfen belirtin, sorularınız ve yo-
rumlarınız çok uzun olmasın ki, vakti iyi kulla-
nalım. Bütün panelistlere şahsen çok teşekkür
ediyorum. Buyurun, sorularınızı sorabilirsiniz.

beyza üstün - Fuat Ercan'a sormak istiyorum.
Sayın hocam bütün Anadolu'da tüm doğal
varlıklar sermayenin kullanımına açıldı. Bu
kullanım çerçevesinde üniversite de yerini alı-
yor pek çok boyutlarıyla, ama bir tane somut
örnek 19 Mayıs Üniversitesi şirketle ortak ola-
rak üniversite alanında termik santral yapma
girişiminde. Bu çerçevede lütfen üstün kamu
yararını birazcık daha açar mısınız? Bütün bu
dönüşümler, bütün bu geldiğimiz nokta üstün
kamu yararının neresine düşüyor? Acaba üni-
versitede olduğunda bu üstünlük daha bir
onanmış mı oluyor?

Bir ufacak soru da sevgili hocam Fulya'ya. Biz
üniversite olarak evet, YÖK'le bayağı dönüş-
tük, ama hiç mi bir şey biriktiremedik bilim in-
sanı olarak? Teşekkür ederim.

fuat ercan - Evet Beyza Hocam Türkiye'de ik-
tidarı konuşurken kamusal gücü kullanarak
yeni manevra alanları yaratacak uygulamaları
gündemine aldı. Üstün kamu yararı, acele ka-
mulaştırma, kamu-özel işbirliği ve dahası ye-
niden gündeme gelen kanun hükmünde ka-
rarname. Tüm bu değişimler iktidara maddi
yeniden üretim alanında hem kendisi için kay-
nak yaratacak etkinliklerde bulunmasına ola-
nak sağlıyor, hem de Kemal Derviş'in bir za-

manlar işaret ettiği gibi biz sahayı hazırlayacağız siz gol atacaksınız ifadesine uygun bir ortam hazırlanıyor. Kime? Gol atacak olanlara yani sermayeye. İşte bu gol atmak için hazırlanan sahalardan öne çıkan biri de doğa. Tüm akarsular, su kaynakları, ormanlar, kentsel alanlar sermayenin karlılığı için yukarıda işaret ettiğim yeni olanaklar kullanılarak açılıyor. Bu süreç içinde yukarıda bahsettiğim devletin şirket gibi davranmasının uzantılarını daha önce merkezi iktidara, kamu yönetimine bağlı yapılarda da görüyoruz. DSİ, TOKİ ve Üniversiteler. Üniversiteler YÖK gibi davranmıyor sadece ayrıca şirket gibi davranıyor, zaten artık rektörlük seçimlerinde akademik anlamda bir sıfat değil piyasa için anlamlı olan girişimci rektör ifadesi kullanılıyor. Dinci olsun, milliyetçi olsun, laik olsun hepsi bir girişimci olarak kendilerini tanımlıyorlar. Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde santral konusunda girişimcilik yapmış, Özyeğin, Bahçeşehir, Bilgi üniversitelerine bakın üniversiteler temiz enerji konusunda yatırımları ile kendilerinin reklamlarını yapıyorlar. Diğer yandan bu üniversitelerdeki dönüşüm sermayenin yeni sektörel beklentileri ile de uyumlu gerçekleşiyor. Kahramanmaraş'ta bir HES açılışında Başbakanın yaptığı konuşmayla da dile geldi. O da şu: Enerji, makine, eğitim ve sağlık alanı bugünlerde özellikle 9. Kalkınma Planı Orta Vadeli Programda yeni dönemin öncelikle sektörlere teşvik edilen sektörleri veriliyor. Üniversiteler tüm bu yeni sektörlerde yeni piyasa işlevleri ile yeni rollerle tanımlanıyor. Diğer yandan bu doğanın sermayenin etkinlik alanı açılmışken, yeni iktidarı demokrasi katılımcı olarak tanımlayanlar için enerji alanı tam bir çelişki. İktidar ve demokrasi kavramının bu kadar tahrip edildiği bir dönem olmamıştır, çünkü birkaç tane şeyle bağlantılı olarak bir, üstün kamu yararı adı altında yeni bir uygulama gündeme geldi, çok hızlı ve seri bir uygulama. Size bir örnek vereyim: Geçenlerde Samsun'da Sivaslıköy diye bir köyde insanlar bizi davet etti. Gittik, burada üstün kamu yararı adına ne yapılmış? O köyün denizle olan kıyısında 5 tane tersane

yapma hakkı ve bir termik santral yapma hakkı üstün kamu yararı adına önce kamulaştırılıyor, sonra da buradaki Tuzla Tersanesi'ndeki bir şirkete devrediliyor.

Üstün kamu yararı bugünlerde özellikle yeni yasa taslağı, Biyolojik Çeşitlilik Yasa Taslağında da kullanılıyor, önemli bir şey arz ediyor. Artık siyasi iktidar kaynak bulma çabası içinde birazcık da şirketleşerek, daha fazla şirketleşerek eldeki doğal kaynakları hızla verimlilik adına, etkinlik adına, bağımsızlık adına uygulamaya sokuyor ve Biyolojik Çeşitlilik Yasasına baktığınızda inanılmaz koruma, kollama dengesi diye bir şey var. Önümüzdeki dönem Türkiye'nin bütün pratiğini belirleyecek, o da biyolojik çeşitliliği koruma deniliyor, ama "üstün kamu yararı gerektiği yerlerde" diye başlıyor. Üstün kamu yararı sermaye ve özellikle geç sermaye birikimlerine kaynak aktarma mekanizması.

türkiye cumhuriyeti devleti kamusal alanda bir şirketleşme eğilimi içinde

Kamunun bugünkü dönüşümünü anlamak için o anlamda üstün kamu yararı uluslararası literatürde bunun adı kamulaştırarak özelleştirilmedi. Yani verimlilik, etkinlik, kalkınma adı altında sizin bir yeri gösterip, gösterdiğiniz andan itibaren de orası üstün kamu yararı içeriyorsa, orayı dönüştürüp, enerji mi üreteceksiniz, uluslararası sisteme entegre mi olacaksınız o alanı hızla gündeme getirme yönünde bir etkinlik ve bunun bileşeni de Kamu Özel İş-

fuat ercan

Üniversitelerdeki dönüşüm sermayenin yeni sektörel beklentileri ile de uyumlu gerçekleşiyor

fuat ercan

Girişimci mantığının belirleyici olduğu bir süreçten geçiyoruz

birliği Yasa Taslağı. Kamu-özel işbirliği zaten sağlıkta çıktı, biliyorsunuz sağlık alanında olup bitenleri, daha 2 gün önce Dokuz Eylül Üniversitesinde yaşananları biliyoruz. Kamu-Özel Sağlık İşbirliği Yasası çıktı, şimdi Eğitim Yasası hazırlanıyor, o da şu: Artık kamu özel-leştirilmelerden sonra uluslararası kaynak aktarma, ülkeden ülkeye borçları almaktan sonra kaynakları azaldığı için bir işletme gibi, bir şirket gibi davranmaya başladı. Tek tek kurumlara TOKİ'ye bakın, Devlet Su İşleri'ne bakın, gittikçe bu anlamda önemli, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kamusal alanda bir şirketleşme eğilimi içinde. Hatta Başbakanımız bir ara Tekel işçileriyle söyleşi yaparken uyardı: "Biz artık bu ülkeyi bir şirket gibi yönetiyoruz". Zaten egemen olan az önce anlattığım maddi yeniden üretimle sembolik yeniden üretim alanında problemlenilen o, muhafaza edilen şeyden daha çok ben milletvekilimizin söylediğinin tam tersini düşünüyorum. İnanılmaz radikal bir süreçten geçiyor AKP iktidarı Türkiye'yi, tuttuğu her şeyi verimlilik, etkinlik adına kullanıyor. Mesela, bir önceki Maliye Bakanının söylediği "ormanlar mı, çekin kuyruğunu gitsin" diye eğer kaynak gelecekse bütün sahip olduğumuz doğal varlıkları, çevre, yaşam ortamlarını tahrip ediyoruz. Bu kadar radikal bir şey yaşanmamıştır ve bunun da kurumsal yapılarından birisi üstün kamu yararı.

Bir başka şey belki çok çok önemli, sadece şunu söyleyeyim: Tunceli'de üniversitenin yaptığı bir toplantıya gittiğimde şaşırılmışım. Daha sonra Pamukkale, Denizli'de şaşırılmışım, o da şu: Artık valiler girişimci vali, rektörler girişimci rektör olma noktasında, her şey, Müslümanlık, İslami değerler falan değil, inanılmaz girişimci mantığının belirleyici olduğu bir süreçten geçiyoruz. Bu ister cemaat ekibi olsun, ister polis teşkilatı olsun olay gelmiş kapitalist modelleşmenin Türkiye'de, bu topraklara uygun bir dil ve içerik kazanmış. Ama bu hızlı toplumsal değişim yaşam ortamını tahrip ediyor. Bu üstün kamu yararı, Kamu-Özel İşbirliği Yasası ve girişimci vali, girişimci rektör diye öne çıkartan kalkınma ajansları önümüz-

deki dönemin zaten temel belirleyenleri olacak. Bir de bahsetmediğimiz sivil toplum örgütleri var, işleyişin aksayan yanlarını kullanarak piyasalaştırma. Çelişkili gerçekliği uzlaşma alanı olarak gösterecek bir alan. Ama bu alanın kendisi de piyasa mantığı içinde işliyor. Kısaca iktidar hayatı cendere altına almış ve ama hayat da direniyor. Şu an Türkiye'de HES'ler üzerinden, nükleer santral üzerinden, kadın hareketi üzerinden, kamu çalışanları üzerinden, fabrikalarda, sokaklarda az da olsa, yetersiz de olsa hayat iktidara ve onun bileşenlerine hayır diyor.

salim sayar - Dikkatimi çeken bir yazı vardı. Yazı: "İngiliz İşçi Partisi Blair iki defa iktidarı elde etti Muhafazakâr Partiye karşı ve koyu bir sosyalist partisidir, İşçi Partisi. Bu İşçi Partisi doğrudan doğruya din faktörünü işledi" diyor. Din faktörünü işleyerek, yani işçi partisi Blair din faktörünü işleyerek iki defa iktidara oluyor. Bu iki defa din faktörünü işleyerek iki defa nasıl bir iktidara oluyor dikkatimi çekti bir işçi partisi sosyalist partinin, ikincisi tabiatıyla mesela, birçok duvarlar yıkılıyor. Duvarların yıkılması da gene aynı şekilde din faktörlerinin büyük bir rolü oluyor. Acaba bu din faktörünün fonksiyonları veya iktidarlara karşı, topluma karşı vazifelerini sayın hocalarım anlatırlarsa ben çok memnun olacağım.

erdoğan alkin - Teşekkürler efendim. Kim cevap vermek ister?

alaattin büyükkaya - Din toplumda tabii çok önemli bir unsur; kültürü, insanın hayatını, yaşamayı, her şeyi etkileyen bir unsur, dolayısıyla tabii insanlar illa dinde olma, dine karşı da olabilir, ateist de olabilir, ama hangi topluma bakarsak bakalım inanma ihtiyacı bütün toplumlarda var ve toplumu da yöneten faktörlerden biri. Biz mesela, Türkiye'de askerler çok güçlü, siyaset her şey diyoruz, Yunanistan'a gidiyorsun, kilise her şeyi tayin ediyor. Başka ülkelerde kilisenin çok daha önde olduğunu görüyoruz. Dolayısıyla din önemli, hatta samimiyetle söyleyeyim ufak bir hatıra da: Ben siyasete girince TÜSİAD'daki arka-

daşlarla sohbet ediyoruz. Dediler: “Nereden çıktı falan?” Dedim ki: “Vallahi, içinde herhalde cami cemaatini en çok tanıyanlardan birisi olduğum için bana teklif edildi.” Şimdi bu sözümün doğru olduğunu siyasete girince daha iyi gördüm. Belki çok dindar bir adam değilim ben, ama şunu gördüm; cami cemaatini bilmeden Türkiye’de siyaset yapılamayacağını gördüm. Bunu rahatlıkla söylüyorum. Çünkü biz Türkler belki çok dindar insanlar değiliz, ama en farklı yaşayanımızın bile din konusunda farklı tavırları olduğunu kesin olarak görüyorsunuz. Mesela açık yüreklilikle birzacık da siyaset yaparak söyleyeyim, Cumhuriyet Halk Partisinin yıllardır iktidara gelememesinin temel noktasında dine karşı bir tutumu, o algının toplumda olduğunu, belki var/yok o ayrı bir konu, ama o algının esas olduğunu kabul etmeliyiz. Bu sebeple bu faktörü hangi toplum olursa olsun göz ardı edemeyiz.

fulya atacan - Bir cümle de ben söylemek isterim, çünkü siz dediniz ki, din her şeyi etkileyen bir unsur, ama şunu da unutmamak lazım ki, her şey de dini etkiliyor. Dolayısıyla sadece dinin kendisinin bunları yarattığını söylemek aslında dinin toplumsal bir olgu olduğunu reddetmek demek. Toplumda ne değişiyorsa dinde de pek çok kere aynı yönde değişme oluyor, ona göre yeniden yorumlanıyor, yeniden farklı pratiklerle uygulanıyor. O nedenle din her şeyi etkiliyor değil, belki biraz da yoğunluğumuzu her şey dini etkiliyor yönüne kaydırmak hepimiz açısından daha açıklayıcı olabilir.

alaattin büyükaya - Din tabii bir dogma olarak, bir bütün olarak, değiştirilemez bir algı olarak belli prensiplerle kabul ediyoruz. Diğer yaşantımızdan onu etkileyen faktörler yok mu? Var, etkiliyor, onun için ben hatta konuşmamda dedim ki, İslam aynı, Kur’an aynı, Peygamber aynı, söyledikleri her şey aynı, ama Suudi Arabistan’da farklı bir şey var, İran’da başka bir şey var, Türkiye’de başka bir şey var. Bakıyorsunuz Endonezya’da farklı, Malezya’da farklı, bunları açık ve net görüyorsunuz. Bu tabii ki, kültürle din ilişkisini de ortaya koyuyor. Hatta bazen kültür gibi olaylar din

gibi de algılanıyor. Ben mesela, samimiyetle bunu herhangi bir topluma bir şey yapmak için söylemiyorum, İslam dinindenim, ama Arap kültüründen değilim. Arap kültürünü bir İslam gibi anlamak gibi bir anlayışım asla söz konusu değil, kendi kültürümün yoğunlaştığı bir anlayışla dinimi yaşamak istiyorum, dolayısıyla ikisi birbirini etkiliyor.

handan koç - Aydınlar Ocağı kaynaklı olunca böyle düşünmeniz çok normal. Arap ve bölge dini açısından değil, yani Türk-İslam sentezi açısından düşünmek, çünkü o gelenekten geliyorsunuz. Fakat cami cemaatini ilk araçsallaştıran siyasal partinin AKP olduğunu söylemek Adalet Partisine ve Süleyman Demirel’e haksızlık olur bence. Çünkü kendisinin de bu konuda gayet başarılı bir geçmişi vardı. Onun devri geçti, yeni devir yeni mekanizmalarla camidekiler de ne yapsınlar? Zaten kadınlar gitmiyor, Aleviler de gitmiyor, bir grubun gittiğine öbürü gitmiyor, çoğunluk ve Diyanetle uyumlu olan topluluğun gelişen yeni cemaat ve desteklenen cemaat kültürüyle bir bileşimin olduğunu herhalde siz de görüyorsunuz. Her sene gidiyoruz Tokat’a ve yerinde görüyorum oradaki uçurumları, ama unutmamak lazım, Fulya Hocanın dediğini destekleyecek bir şey, oranın camii cemaati mesela, Tokat’ta üretilen, Tokat civarında üretilen sebze meyvenin gelirinin kendi ceplerine girmediğini ve büyük marketlerin oradaki küçük esnafı öldürdüğüyle ilgili büyük bir sıkıntı içindeler, ama velev ki cami dışındakiler mi, cami mi diye bir ikilem konulduğu zaman Tokat hep cami demiştir. Ne yapsınlar? Allah’ın rızası için öyle şeyler oluyor.

akp’nin dinle kurduğu ilişki pragmatik bir ilişkidir

fuat ercan - Dinle ilgili bir not, müslümanların dün Milli Gazete’deki şu ifadeyi çok tutardım: “İslam’ın ruhuna uymayan yanlış metotlardan biri de dini dünyaya uydurmaya çalışmaktır. Din dünyaya ve insanlara uydurulmaz, tam aksine dünya ve insanlar dine uyacaklardır. Paralı askerlerle bu kadar ve buraya kadar”

fulya atacan

Toplumda ne değişiyorsa dinde de pek çok kere aynı yönde değişme oluyor, ona göre yeniden yorumlanıyor, yeniden farklı pratiklerle uygulanıyor

fuat ercan

Gündelik hayatın muhafazakârlığı ki, ailenin kurucu ögesi de o, çok daha tehlikeli bir şey arz ediyor

Bunu Mehmet Şevket Eygi yazmış. Bu dönemde dinle iktidar arasındaki ilişki pragmatist bir ilişki, yani eğer Saadet Partisi ve çevresi dine gerçekten sahip çıkıyorsa, o zaman AKP'nin temsil ettiği din nasıl bir din? Pragmatik bir yapı, yani iktidarla üretim ilişkileri içinde nerede nasıl olacağı tamamen toplumsal koşullarca belirlenen bir ilişki üzerinden biçimleniyor. Türkiye'de laiklerle İslam arasındaki çatışmada bu AKP iktidarı Müslümanlığı getirecek dinsel bir şeydir deniyordu, takiye deniyordu, bu tepkiler azaldı, azaldı çünkü çok daha tehlikeli bir şey oluyor. AKP İslami değerleri de içeren bir gündelik hayat muhafazakârlığına yöneliyor. O yüzden aile çok önem kazanıyor, o yüzden cinsiyet, o yüzden alkol, o yüzden giyim önemli. İslami değerler daha soyut tanımlanmalara aittir. Oysa gündelik hayatın muhafazakârlığı çok tehlikelidir. Polis gelip sizin çocuğunuzu restorandayken kontrol edebiliyor, sokakta masalara sandalyelere karışabiliyor, evinize girebiliyor. Çünkü o gündelik hayatın muhafazakârlığı ki, ailenin kurucu ögesi de o, çok daha tehlikeli bir şey arz ediyor. Birden Saadet Partisinin diline yöneldim, ama görebildiğim kadarıyla AKP'nin dinle kurduğu ilişki pragmatik bir ilişkidir, bu zaten uluslararası camiada söyleniyor. Bu pragmatizm de kendileri için tehlikeli olduğundan dolayı İslami değerleri ifade etmekten daha çok daha tehlikeli gündelik hayatımızı karabasana çeviriyor. Gündelik hayata yönelik örtük talepler üzerine kurulu. Kadın nasıl giyinmeli, dekolte kıyafetler cinsel tacize davetiyedir diye yorumlar hem de yetkili ağızlardan çıkıyor. Olay dinin ifadesi içinde gündelik yaşamın nasıl olması gerektiği üzerine kurulu, o yüzden çok daha somut ve çok daha tehlikeli.

erdoğan alkin - Ben İşçi Partisinin Tony Blair dini kullanarak başarı kazandığı yorumunun abartılı olduğuna inanıyorum. İşçi Partisi İngiltere'nin "ezeli üç derdini halledeceğim" diye iktidar aldı. Yani eğitim hâlâ rezalet, sağlık İngiltere'de hâlâ toparlanamadı, üçüncüsü ulaşım, hâlâ Londra'nın bir çevre yolu yok. Yani Türkiye'yle dalga geçiyorlar, sizin ne güzel var di-

yorlar. Eğer Londra'nın doğusundan batısına gitmek istiyorsanız şehrin göbeğinden geçmek zorundasınız hâlâ, ama Tony Blair'le ilgili bu fikri neden abartılı bulduğumu söyleyeyim. Tony Blair son dönemlerinde yağçılık olsun diye karısına Katolikliği seçti, yine de İşçi Partisine yaranamadı.

handan koç - Karısıyla ilgili bir şey değil, paralı konferanslarla ilgili, papa konusu ciddi bir konudur. Hocam laf atmayın.

erdoğan alkin - Ben İngiltere'deki kamuoyu, medyanın söylediğini söylüyorum.

handan koç - Medya hep yalan söyler, medyaya inanır.

umar karatepe - Hemen iki sorum vardı, fakat İşçi Partisi konusunda çok da haksız olmadığını düşündüğümü belirtmek istiyorum. Özellikle muhafazakâr parti iktidarından sonra sosyal politikaların ciddi ölçüde tahrip olmasının ardından işçi partisi inanç temelli yardım organizasyonlarını sosyal politikanın merkezinde oturan partidir ve doğrudan doğruya bu inanç temelli hayırseverliği özellikle yönetim mekanizmalarıyla İngiltere'de belli bir kurumsal temele oturtan bir partidir. O açıdan da cemaatler üzerinden sağlanan yardım mekanizmalarının belki de dünyadaki en gelişken örneğini kuran partidir. O açıdan işçi partisi belki doğrudan din vurgusuyla değil, ama daha sosyal politika dolayısıyla bunu sağlamıştır diyebiliriz.

İki sorum var, birisi Sayın Handan Koç'a. Özellikle Alaattin Bey konuşmasında da dik-kati çekti; doğal değişim, muhafazakârların sıkça başvurduğu bir söylem ve son dönemde bir yasa tasarısı var. Tacize karşı hadım yasa-sı ve aslında temel öngörüsü erkeğin doğasında ve kadının doğasında olan bazı olgular nedeniyle bunların gerçekleştiği ve bu doğanın özünde değiştirilmesi gerektiği. Muhafazakârlığın doğal, insanın doğal varoluşuna ya da bedenine bakışı ve iktidar ilişkisi konusunda bir şeyler söyleyebilirsiniz güncel bir konu olması itibarıyla de, özellikle bu yasa bağlamında sevinirim.

Bir de Alaattin Bey'e bir sorum olacak: Totali-

ter rejimlerden bahsetti ve muhafazakârlığı totaliter rejimlerden ayrı bir yere koydu. Sosyalizm ve rasyonalizmden bahsetti, fakat konuşmasında kendine has genler diye bizden bahsetti. Biz tırnak içinde bizim insan tipimizden bahsedildi ve milletin genel kabullerinden bahsedildi. Şimdi bütün bunlar söylendiğinde örneğin, bir ateist, bir Alevi veya buna uymayan toplumun kendine has genlerine insan tipimizde uymayanlar nereye konacak? Hoşgörü kavramıyla mı açıklanacak, ama hoşgörü kavramı biliyoruz ki, faşizmin yeniden üretilmesinden başka bir kavram değildir ya da ben öyle düşünüyorum. Hoşgörü kavramı egemenlik ilişkisini kabul eden, veri kabul eden ve egemen olanın egemen olmayan üzerindeki hoşgörüsünü vaaz eden bir söylemdir. Bunu merak ediyorum. Bir de ikinci soru: Halkın tercihlerini uzun uzun demokrasi tartışması yapamayız, ama çok basit bir şey rica ediyorum bir AKP milletvekili olarak, örneğin, HES yapılacak bölgelerde halkın tercihlerini sormaya ne dersiniz? Teşekkür ederim.

handan koç - Bu insanların doğuştan gelen özellikleri konusu bilebildiğimiz yazılı kültürün olduğu bütün dönemlerde önemli bir felsefi tartışma, ben konunun kadınlar açısından olan kısmına değineceğim. Kadınların başına çok bela olmuş bir şeydir bu, çünkü kadınların doğuştan akılsız olduğu, yani bizim beynimiz gram olarak daha az olduğunun söylendi-

ği birkaç yüzyılı geride bıraktık. Az olması bir şey değil, bu azlığın akılsızlığa yol açtığı konusu, sonra çıktı ki, meğer bizdeki bazı hücreler erkeklerdekine göre biliyorsunuz daha çok yönlü düşünebilme filan, hani doğuştan üstün olma şansı olan biziz, ama biz bunu mesele yapmıyoruz erkekler üzülmesinler. Fakat fitraten, yani doğuştan şu ya da bu olduğu konusu bu zekâ yarışması konusundan daha ciddi sonuçları olan bir konu, bunu saygıdeğer bir ilahiyatçı olarak Hidayet Şevkatli Turksal da kitabında oldukça uzun bir şekilde açıklamıştır. Sünni bir aileden geliyorum, Tokatlı Alevi değilim, ama bir din kültürümüz var. Kuran'da şu mudur, bu mudur, oraya girmek istemiyorum, Kuran'da da kadın-erkek eşitsizliğine pirim verildiğini düşünüyorum. Bunu bütün uluslararası teologlar söylüyor, fakat doğuştan kadının zayıf olduğu fikri dinde var. Sünnilikte var, diğer mezheplerde de var, Hıristiyanlığa girmiyorum çünkü doğu muhafazakârları kendilerini batıya karşı bir üstünlük olarak hep şunu söylerler: Hıristiyanlığa göre Müslümanlık kadın açısından bir adım önde. Doğru, Müslümanlık miras ve boşanma hakkı konusunda bir adım önde ve kadın bedenini bir günah ve suç asla zevk almaması gereken bir beden, kafes olarak görmüyor, ama bir adım eşitsizlik fikri var, eşitliğe dayalı bir şey değil. Bunu bir tarafa bırakıyoruz, ülkemizde sayın milletvekiline son derece katıldığım bir

umar karatepe

Hoşgörü kavramı egemenlik ilişkisini kabul eden, veri kabul eden ve egemen olanın egemen olmayan üzerindeki hoşgörüsünü vaaz eden bir söylemdir

alaattin büyükkaya

Erkeklere çok kadınların eğitime ihtiyacı olduğunu düşünüyorum

konu, kendine özgü bir din yorumunun egemenliği var. Bunu beğenelim, beğenmeyelim çok uzun süredir de var, yeniden üretilir, uyum sağlar falan filan, ama burada doğuştan kadının özelliklerine çok önem verilir.

Saidi Nursi ki, bugün çok kimsenin karşı çıkmayacağı bir prestij içinde hayatını yaşasaydı, yani görseydi ne kadar seviniirdi. Gerçi hep taraftarı çoktu, fakat bu kadar meşru olduğu bir dönem olmamıştı hiç. Risalelerde doğuştan korunmaya muhtaç olduğumuz yetmezmiş gibi bunun yüzünden örtünmemiz gerektiğini, başka türlü bize dışarıdan gelen bakışlara karşı kendimizi koruyamayacağımızı, burada da ne çıkıyor? Erkekler ister istemez bir kadın vücudu işte göğüs arası, bacak, saç, çünkü sınırı yok, bunun sınırının göz, bakış, kaş, gülümseme ve ses olabileceği kadar erkekleri tahrik ettiği için ortalıktan toz olması gerektiğini ki, erkekler sadece karılarını istesinler ve sadece karılarıyla beraber olsunlar. Bu insanlığa ait eski bir konu olabilir, ama bugün günümüzde bir yandan vahşi kapitalizmin kadın bedenini bütün panolarda ve AKP'nin hiç engel olmadığı kadar çok sayıda reklam malzemesi olarak kullanması bir yana, erkekler, eski erkekler değil, yani kadınları görüyoruz artık, kadınlar erkekler beraber denize giriyorlar ve ben bunu hep söylerim, adamlar da atlamıyor bikinili kızların peşinden, yani erkekler doğal olarak bu kadar güçsüz, fıtraten bu kadar seks bağımlısı bir gene sahip olamazlar diye düşünüyorum. Çünkü sosyal olarak, kültürel olarak değişebilen bir türüz biz, karıncalara ve ineklere benzemiyoruz, öğreniyoruz, etkileşiyoruz ve birbirimizi değiştiriyoruz. Bilime tapın tapmanın bilim de en nihayet gözle görünene inanır. İkincisi kadın ve erkeklerin yeteneklerini küçümsediği için çok kötü olduğunu düşünüyorum. Hele ki merkezi, demokratik, eşit ve parasız eğitimin kalmadığı bir ülkede kişileri bu konuda eğitmenin son derece denetlenemez olduğu bir ülkede hayra ya da şerre kadınların kendi vücudundan sıkılıp, utanmasını veya kendi vücudunu sadece bir zayıflık ve tahrik nesnesi olarak görmesini sağlayan bu görüşü

bu muhafazakâr demokrasi kitapçığının girişinde -demin Alaattin Bey o maddeleri okudu zaten- Yalçın Akdoğan'ın zikrettiği maddeler, bir bilimsel yaklaşım olmakla beraber ideolojik olarak şu anda bu gericiliğin yüzülünde son derece egemen bir görüştür. Milletin çoğunluğu şu anda denetim erkeklerde olduğu için karılarının başka erkeklerin hoşuna gitmesinden korkarlar. Bu gençlerimizde var bence, bu erkeklerin geninde var. Ya karımdan biri hoşlanırsa? Çünkü geçmiş anaerkilden patriarkaya geçişin sağladığı bir gen haline geldiğini savunan insanlar laik veya laik olmayan kesimden var. Ya bu genle baş etmeliyiz, bu mikrobu yıkmalıyız biz, hiç kimse bir diğerini beni tahrik ederse engel olamaz mıyım diye bir sosyal ya da ideolojik ya da pedagojik görüşü kabul edemeyiz, ama bunu yazan kitapları yakamayız. Şu anda çoğunluk cemaatler, dindarlar değil, belli bir din ideolojisi etrafında bunun yeniden üretildiği bir çağda yaşıyoruz. Buna karşı çıkmak AKP içinde böyle düşünmeyenlere de düşüyordur diye düşünüyorum.

alaattin büyükkaya - Tabii, teşekkür ediyorum. Bizim dönemimizde özellikle Anayasada şimdi ben de oy verdim, hanımlara dönük pozitif ayrımcılık getirdik. Eşitler içerisinde daha fazla eşit, hanımlara dönük hakikaten samimiyetle söyleyeyim, çok şeyler yaptık, ama ufak bir isterseniz hafif espri olsun diye söylüyorum, hanımların kurdu gene hanımlar. Hanımlar birbirlerini aşağı çekiyorlar, yukarı getirmiyorlar, itmiyorlar. Yani erkeklerden çok, belki kadınların eğitime bu manada daha çok ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Diyeceksiniz ki, niye? Doğru, erkeklerin de problemi var tabii, yok demiyorum, ama şimdi hanımlar daha çok birbirlerini çekiyorlar, aşağı çekiyorlar. Bunu parlamentoda da görüyoruz, her yerde bu bilemiyorum sebebinin, bir sosyolog değilim, ama bunu lütfen bir inceleyin.

erdoğan alkin - Kabahat gene erkeklerde.

alaattin büyükkaya - Erkeklerde mi hocam?

handan koç - Hayır, şunu söylemek istiyorum, arada hocam da aynı şeyi söyledi. Şimdi ben

25 yıldır feministlik yapıyorum, çok az konuşmaya katılıyorum. Bir vekille de her zaman konuşma şansım olmadı, gerçi vekil Bozdağ'la konuşmuştuk, o hiçbir şeye cevap vermiyordu.

alaattin büyükkaya - Ben veriyorum, merak etmeyin.

handan koç - Siz veriyorsunuz, bir adım öndesiniz. Vermiyor, ne desem vermiyor, yapılabilecek hiçbir şey yok, başka bir şey anlatıyor. Ne yapabilirsiniz? Şunu söylemek istiyorum: Bu bir demagoji, kadınların aşağı çektiği test edilmemiş.

alaattin büyükkaya - Siz şimdi şöyle bir şey düşünüyorsunuz, diyorsunuz ki, biz hiç gayret göstermeyelim, hiç çaba sarf etmeyelim, birileri gelsin buraya, yok böyle bir şey. Ben şimdi müsaade ederseniz diğer soruyu da cevaplandırayım. Şimdi tabii her toplumun gerçekten insan tipi var ve davranış şekilleri var. Şimdi burada ben onu söyledim, farklılıklar tabii ki hepsi fabrikasyon üretim değil, böyle bir şey yok. Toplumun her kesiminde farklı düşünen, farklı katmanlarda insanlar var, farklı davranış şekilleri var. Bunu insanlar böyle yorumluyor, burada esas olan uzlaşma kültürünün hoşgörü kadar uzlaşma kültürünün esas olması, birbirimize bu manada tahammül edebilmemiz ve uzlaşma. Ben yaklaşık 8,5-9 yıldır parlamentoda olmanın en büyük avantajını şurada

gördüm: Orada daha kolay bu uzlaşma meselesine insanlar alışıyor. Bu kültür daha kolay geliyor, çünkü mecbursun, başka çaren yok, onun için bizim uzlaşma kültürüne toplum olarak buna ihtiyacımız var. Aslında ticari hayatta da böyle, ortaklıkları çok beceremiyoruz da, ferdi çok daha iyi. Hâlbuki ortaklık kültürüne ihtiyacımız var. Bundan 7-8 yıl önceydi, sanıyorum ticari bir kitapta, kitabın başlığı şöyleydi: "Paylaşmayı Paylaşacaklar." Şimdi gerçekten birbirimizle uzlaşmaya ve paylaşmaya ihtiyacımız var. Bu noktadan meseleye bakması lazım, Alevi'si de bizim, Sünni'si de, ben bunları zaten toplumda insanların kendilerinin ortaya çıkarttıkları görüşler bunlar, zaten açıkçası çoğunun da dinle çok da alakalı olduğunu söyleyemezsiniz. Onlar bir yönelişti, Allah'a yönelişte kişilerin kendilerine göre oluşturdukları disiplinler aslında bunlar, dolayısıyla olay burada uzlaşma noktasında ben bakıyorum, hoşgörü ve uzlaşma noktası ikisi beraber.

enerji bugün dünyanın en büyük kavgalarından biri

HES'lere gelince, özellikle Reşadiye Yeşilirmak üzerinde yapıyor. Gittim bizzat buraları inceledim. Şimdi HES konusunda toplumda yanlış bir kanaat var. Zannediyoruz ki, biz suyu tutuyoruz, hiçbir yere vermiyoruz. Hayır,

alaattin büyükkaya

Uzlaşma kültürüne toplum olarak ihtiyacımız var

fuat ercan

Siyaset uzlaşmazlıktır. Uzlaşma ise siyasetin sona ermesi

86

böyle bir şey yok, suyu sadece belli bir akış noktasında akarken tekrar kullanma olayı, başka bir şey yok ve akışı durdurmuyorsunuz, zaten durdurabilme şansınız da yok, bir baraj falan oluşturmuyorsunuz, sadece su akarken belirli bir yüksekliğe alıp, oradan düşürerek elektrik elde ediyorsunuz, su gene akışına devam ediyor. Şimdi burada çoğu zaman şimdi bunu siyasetin içinde daha iyi görüyorsunuz. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışında en önemli faktörlerden birinin enerji olduğunu hepimiz bilmeliyiz ve zaten haritaya baktığımız zaman da bunu net bir şekilde görüyoruz. İmparatorluk yıkılmasaydı, o enerji kaynakları bizim elimizde olsaydı oluşacak gücümüzün ne olduğunu hep beraber görebilirdik. Öyle bir harita ki, sizin 6 km ötenizde her şey var, 6 km bu tarafta hiçbir şey yok. Hangi sınırimıza bakarsanız bakınız, ister batı sınırimıza bakın, ister kuzey sınırimıza bakın, ister güney sınırimız, kara sınırlarımızın hepsinde bunu görebilirsiniz. Enerjiyle ilgili nasıl bizim topraklarımızın dışında tutulduğunu görebilirsiniz. Dolayısıyla enerji bugün de dünyanın en büyük kavgalarından biri, bugün enerji için gidiyor Irak'ı işgal ediyor, Saddam'ın şunu vardı diyor Amerika, hiçbir şeyi olmadığını gördük, aslında enerji kaynaklarının ele geçirildiği bir an. Mesela, Libya dünyada petrolün en ucuz çıkarıldığı noktalardan biri, şimdiye kadar iyiydi de Kaddafi, şimdi bir anda kötü oldu, bakıyorsunuz farklı şeyler var, dolayısıyla enerji çok önemli, enerji bu dile getirilirken de, enerjide farklı kaynaklara ulaşmayı hedeflediğiniz zaman başınıza çok işler de geliyor. Onun için HES meselesi de açıkçası meseleyi farklı yorumlandırma anlayışından da kaynaklandığını asla unutmamalıyım. Her zaman bu değil, efendim sorsak olmaz mı? Bence iyi olur, bölge halkına da sorabilirsiniz, hiçbir mani yok, ama HES yapılan yerleri lütfen buna karşı olmak, - tabii olabilirsiniz, bunda hiçbir şey yok- ama karşı olmak yerine mesela, kurulmuş bir HES'i gidin bir görün. Eğer bunu görürseniz çok daha rahat olursunuz. Hiçbir şekilde suyun kaynağının kesilmediğini, sadece belli bir yüksek-

likten düşürülmek olduğunu ben görmüş birisi olarak söylüyorum. Ben bir sıkıntı görmedim, ama sıkıntı görenler olabilir tabii, ben bir şey demiyorum, onları da saygıyla karşılıyorum. Teşekkür ederim.

uzlaşma; yeni iktidar mekanizmasının en tehlikeli dili

fuat ercan - İki tane şey, çok çok önemli iki tane şey. Güzel oldu, böyle daha iyi, iktidarın kullandığı son dönemde iki dil çok tehlikeli: 1. Gerçekliğe çağrı. Ne yapalım? Durum böyle. Blair'i tanımlayan en önemli özellik oydu, şu anki iktidar da aslında böyle bir yerde gerçeklik böyle, enerji, ne yapalım. Bu çok tehlikeli, gerçeklik bizi içine alıp bizi yok etmemeli. Gerçekliğe karşı bir şey söylememiz gerekiyor en azından sosyal bilimci olarak. 2. Uzlaşma, yeni iktidar mekanizmasının en tehlikeli dili, mekanizması. Gerçeklik muazzam bir dizi çıkar ve çatışmalarla biçimlenirken ve bu çıkar ve gelişmeleri devam ettirecek bir uzlaşma siyasetin yok olması anlamına geliyor. Siyaset uzlaşmazlıktır. Uzlaşma ise siyasetin sona ermesi. Her iktidarın düşü. Uzlaşmazlık gırtlaklama anlamına gelmez, kadında erkek arasında uzlaşmazlık vardır, emekle sermaye arasında uzlaşmazlık, şimdi HES'lerin kurulduğu mekanlarla, yerlerle, lokallerle enerji firmaları arasında uyumsuzluk vardır. İkinci nokta, ben o HES'ler denilen alanların hemen hemen neredeyse büyük bir kısmını gittim gördüm. Hatta Mercanlar Vadisi Tunceli'deki HES'i görünce ağlamaklı oldum. Niye biliyor musunuz? DSİ'nin altın kelepçe takılmış canlı yaşama, derelere ve su tutulmuş. Ve sadece ölüm öncesi verilen can suyu yaşam ortamını kurtarmaya yetmemiş, kuşlar, papatyalar, böcekler gidin bakın o dereye yaşamıyor artık. Çünkü canlı toprağın kanı olan su, beton borulara hapsedilmiş ve 12 kilometre bir yerden başka yere taşınıyor ve sonra bırakılıyor. Ama siz bir dere üzerine 17 tane HES koyarsanız düşünün o dere yaşar mı, o toprak kanını kaybetmez mi? Murgul örneğini vereyim. Bakır işletmeleri olan Murgul Ereğli'de bakır işletmeleri

özelleştirilmiş. Rize'den bir inşaat alıyor, hem de HES inşaatını alıyor. Aynı dere üzerinde 4 tane HES kuruluyor. Bir şirket suyu alıp betonlar içinde taşıyor, bıraktığı yerin biraz ilerisinde başka bir şirket alıyor. Toprağa su kalır mı? Yetkili ağız dile getirdi bir damla suyu harcamayız. Ama bir damla suyu harcamazsanız yaşam nasıl devam eder. Bu sadece HES'ler değil ki. Bursa'da Erikli başlıyor ve sonra dünya su tüccarı Nestle ile ortak halde tüm akiferler kurutuluyor. Ne için, şişelenmiş su için.

Bu koşullar altında HES'lerin doğaya zararı olmadığını nasıl söyleriz? O zaman yöre halkı niye bu kadar tepki gösteriyor. Niye Trabzon Tonya'da köylü kadınlar gelen HES şirketlerine canlarını dişlerine takarak karşı çıkıyorlar. Ne deniyor? Almanya'dan kaynak aktarıyor bunlara. Niye? Köylüye, köylü kardeşimiz diyor ki, benim binlerce yıl yaşadığım, aşık olduğum, gezdiğim, dolaştığım yerlere siz kimsiniz, nereden geldiniz, nasıl geldiniz? Birden üstün kamu yararına geliyorlar, suyu boğazlıyorlar. Ona da altın kelepçe deniliyor, fakat önümüzdeki dönemin iktidarının en büyük sınavı bu olacak. Doğayı bu kadar hızlı tahrip ederseniz iktidara tepki büyür. Ama ilginç olan geçen yıllar Dünya Su Konseyi İstanbul'da toplanma öncesi Meclis tutanaklarına bakmıştım, sularla ilgili ifadeler AKP'nin, CHP'nin ve, MHP'nin de aynı verimlilik, etkinlik, bağımsızlık. Tek fark kim kullanacak. Peki o zaman muhafazakârlık nerede? Doğayı bu kadar hızlı tüketme hakkı nereden alındı?

TEDİAŞ Başkanı şunu diyor: "Ben özel sektör olsaydım HES'lere yatırım yapardım". Türkiye kadar hızlı lisans veren ülke var mı? Son zamanlarda gördüğüm, gözlemediğim şeyler bunlar artık sadece bilim insanı değil gören her gözün kalbini acıtan gelişmeler. Sizin gördüğünüz şeyle bizim gördüğümüz apayrı şeyler sanki, hangi gözlüklerle bakıyoruz bilmiyorum. İktidar gözü başka herhalde!

alaattin büyükkaya - Doğrudur efendim. Şimdi bakmakla görmek var biliyorsunuz. Birimiz bakıyoruz, biz belki göremiyoruz, belki görüyoruz da farklı görüyoruz.

fuat ercan - evet farklı görüyoruz, biz bize emanet olarak bırakılan insanın ve doğanın tahribatını görüyoruz, ama bir de doğaya bakarak onu kısa zamanda tüketilecek kar kaynağı olarak görme var, ne yazık ki bu görmeyi destekleyen yasalar ve uygulamalar ve buna karşı olanlara karşı kullanılacak baskı araçları var.

erdoğan alkin - Bütün panelistlere çok teşekkür ediyorum. Sizin namınıza da ben çok şey öğrendim, çok teşekkür ediyorum. İyi günler efendim.

fuat ercan

**Dere üzerine
17 tane HES
koyarsanız
düşünün o dere
yaşar mı,
o toprak kanını
kaybetmez mi?**

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

muhalafetini arayan türkiye

Prof. Dr. Işıl Akbaygil'e armağan

7 Nisan 2011 Perşembe

2. Gün

İkinci Oturum

- Oturum Başkanı** : Dr. İmren Aykut
Konuşmacılar : Prof. Dr. Hürşit Güneş
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün
Dr. Derya Kömürcü
Umur Talu

aylin altınay - Sayın konuklar, “Geçmişin Mirası Geleceğin Beklentisi Arasında Türkiye” üst başlıklı 35. İktisatçılar Haftamızın öğleden sonraki oturumu “Muhalefetini Arayan Türkiye”. Oturumumuza hoş geldiniz. Şimdi oturumu başlatmak üzere sözü Sayın İmren Aykut’a bırakıyorum.

imren aykut - Değerli konuklar, kıymetli hocamız Prof. Dr. Işıl Akbaygil'e armağan olan bu toplantının ikinci bölümünü mutlulukla ve değerli hocamıza derin saygılar sunarak açıyorum.

Efendim, değerli konuşmacılarımız bu gün gerçekten çok güncel olan “Muhalefetini Arayan Türkiye” konusunda görüşlerini bildirecek

ve daha sonra sorularınıza cevap vererek tartışmaları sürdürecekler. Şimdi birinci konuşmacı olarak Sayın Prof. Öğün'den ilk konuşmayı yapmasını rica ediyorum.

süleyman seyfi öğün - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Buraya beni davet etme nezaketinde bulunan tertip heyetine de saygılarımı sunarım. Başlık son derece tahrik edici ve elimden geldiğince de bunu sömüreceğim ve mümkün mertebe spekülâtif konuşmaya gayret göstereceğim. Efendim, bunu ben biraz basit bazı bilgileri hatırlamaya dayandırmak istiyorum. Biz siyaset bilimi öğrencilerine daha ilk derste siyasetin ne olduğunu anlatmaya çalışırken aşağı yukarı giriş derslerinde söylediğimiz bir şey vardır, o da şudur; siyaset son tahlilde, bir tarihsel tecrübe olarak doğadan ve hemcinslerimizden artık çekerken başvurduğumuz, geliştirdiğimiz birtakım araçlar ve yapılardan ibarettir. Yani 19. yüzyılda Karl Marks'ın tespiti son derece doğrudur. Siyaset son tahlilde artık değer hikayesine eklenir, oturur.

Şimdi bu çok sorunlu bir noktaya bizim dikkatimizi çekiyor, çünkü artık değer tarihi basit olarak insanın yücelişinin tarihi değil, çünkü onun içerisinde insan son derece aşağılık sahnelerle de karşımıza çıkıyor. Çünkü artık değer çekilirken eşitsiz ilişkiler ortaya çıkıyor. Bu artık değer çekme hikayesinin çok kabaca iki tane çıktısı var; bir tanesi devlet veya siyasi iktidar diyebilirsiniz, bir diğeri ise iki başlı, ama birbirlerini çağırıyorlar, birbirlerinden türediler, servet ve sermaye. Son tahlilde bu iki alan artık değer hikayesinin bir anlamda gözüktüğü, tecessüm ettiği noktaları bize işaret ediyor.

muhalefet mutlaka sivil olmak zorundadır

Şimdi bunun bir yeniden dağıtım problemi var, yani bugüne kadar her dağıtım ne şekilde yapıldıysa yapılsın, eşitsizliği yeniden üretti. Devlet dediğimiz şey bir anlamda buna vaziyet etti. Tarihsel olarak insanlık tarihi diye bir şey varsa eğer bunu çok ağırlıklı ve geniş bir kısmıyla devletin kolonize ettiğini, devletin uhdesine aldığını, tekeline aldığını biliyoruz. Ser-

vetin tarihi de bunun içindedir, dolayısıyla tarihin çok önemli bir kısmı politik ekonomik bir tarihtir. Bunun ekonomi politik bir tarih haline dönüşmesini bekledik 19. yüzyılda, Ricardo ve Marks bunu söylediler, bunu da biraz fırsat olarak okudular, özgürleşme fırsatı olarak okudular. Politik ekonominin yerini ekonomi politiğin alacağını ve sınıfsal çelişkilerin de keskinleşmesiyle insanın tarihin öznesi haline gelebileceğini, bunun bir fırsat olduğunu da söylediler. Adam Smith buna itiraz etmiştir. Adam Smith'in bakışı çok farklı, o dünyayı çok daha kötümser okuyordu ve bunun politik ekonomi tarihini derinleştiren sonuçları olacağını, yani kapitalizmin ileri evrelerinin her şekilde devletli olacağını, devletle işbirliği üzerinden gideceğini söylüyordu ve buna ilişkin itiraz kayıtlarını, şikayetlerini dile getiriyordu.

Zaman kimi haklı çıkardı diyorsak, zaman maalesef Adam Smith'i haklı çıkardı. Çünkü ne şekilde bakarsak bakalım aradaki o Keynesyen illüzyon bizi uyutmamalıdır, çünkü orada devletin hami rolüne soyunması, sermayenin yol açtığı birtakım tahribatların hemşiresi gibi, pansumancısı gibi çalışması bize onun sermayeyle ilişkisini son tahlilde unutturmaması

süleyman seyfi öğün

Devletin hami rolüne soyunması, sermayenin yol açtığı birtakım tahribatların hemşiresi gibi çalışması bize onun sermayeyle ilişkisini unutturmamalıdır

süleyman seyfi ögün

Sermaye artık devlete kaptırdığı birtakım alanları yeniden almak, hatta o güne kadar varlık göstermediği birtakım alanları kolonize etmek istiyor

gereken bir ara dönemdir. Onun cilvesine çok kapılmamak gerekiyor, dolayısıyla devlet sonuçta dövüyor da, seviyor da, sövüyor da, arada bir sürü şeyler yapıyor. Şimdi bugünün koşullarına baktığımız zaman şunu görüyoruz: Sermaye galiba artık devlete kaptırdığı birtakım alanları yeniden almak, hatta o güne kadar varlık göstermediği birtakım alanları kolonize etmek istiyor. Buna da yeni kapitalizm, küreselleşen dünyanın kapitalizmi de diyebilirsiniz. Burada bir başka illüzyon daha var, o da şudur: Bunu da özgürleştirme diye yutturuyorlar, yani devlet küçülsün ve sermaye büyüsün, bunun adı da özgürlük oluyor. Ne demekse bunu da anlamış değiliz tabii ki.

muhalefet sadece ekonomik akla değil siyasal akla da teslim olmamalı

Şimdi bütün bu dinamikler içerisinde siyaset ve siyasetle birlikte anladığımız muhalefetin tarihinde de bence çok önemli bir noktaya geldik. Çünkü şunu gördük ki, muhalefeti siyasetten örgütlemek son tahlilde devletin kolonize ettiği alanlarda veya sermayenin kolonize ettiği alanlarda bir dönem itibarıyla bize umut veriyor, ama trendler, gelişmeler, sonuçlar itibarıyla o kolonizasyonun bir parçası oluyor. Yani elbette ki, 19. yüzyıl işçi sınıfı tarihin öznesi olmaya soyunmuştur, 20. yüzyılın işçi sınıfı ise sefil bir manzara gösterir. İşçi sınıfı yeniden kapitalizme eklenmiştir, devlete eklenmiştir ve tarihin öznesi olma rolünü bırakmıştır bir tarafa, yani bu fark etmiyor. Şöyle bir şey var, demek ki, muhalefet duygularımızı veya muhalefet irademizi siyasete tahvil ettiğimiz zaman siyaset onu bir şekilde söndürüyor. Bugün tarihten çıkarmamız gereken ders tam da budur, dolayısıyla muhalefeti sadece Türkiye aramıyor, muhalefeti bütün dünya arıyor. Yeniden nasıl bir muhalif dünya inşa edeceğiz? Bunun çok önemli bulduğum birkaç esasını vermek suretiyle bir-iki örnekle birlikte konuşmamı tamamlamak istiyorum. Esaslardan biri şudur: Muhalefet kesinlikle sivil olmak zorundadır. Mesela, Türkiye'de bu çok tuhaf, sivil toplum nerede keşfe-

diliyorsa derhal siyasete tahvil edilmek isteniyor. Oysa bütün mesele sürdürülebilir bir sivilliği siyasetin dışında sağlama alabilmektir. Dolayısıyla bunlar sürdürülebilir sivillikler değildir, Gramsci'nin söylediği çok doğrudur, bunlar sivilimsi yapılarıdır. Bir süre sonra zaten siyasal yüzleriyle karşımıza çıkacaklardır, ni-tekim öyle oluyor.

Bunun sürdürülebilir bir sivillik değeri taşıması iki tane tarihsel fenalıktan arındırılması gerekir: Bunlardan bir tanesi devlettir, bir tanesi de sermayedir. Eğer bu arada bir alan tutturabiliyorsa, işte bu tarihsel kazanımımız olacaktır. Bu nasıl bir muhalefet? Bu sonuçta ekonomik akla teslim olmayan bir muhalefet, bu aynı zamanda siyasal akla da teslim olmayan bir muhalefet olmak durumundadır. Bu muhalefetin yapılarla bir problemi olmaması gerekir, çünkü içinde bulunduğumuz dönem yapılar ve muhalefet kendini bir network olarak, bir ağ olarak örgütlemek durumundadır. Elimizde yeteri kadar küçük hikaye var ve bunların hepsi çok doğru, ama bu küçük hikayelerden bir büyük hikaye tutturamıyoruz. O büyük hikaye o sivil akıl yürütmenin içinde olacaksa anlamlı bir şey haline gelecektir.

21. yüzyıla ilham veren iki muhalif hareket

Okuyanlar bilir, yapısalıcı düşünüş her zaman böyle sivri dillidir. Beni en çok şaşırtan Wallerstein'in son dönem yazılarından bir tanesinde iki tane muhalif hareketin 21. yüzyıla ilham verebileceğini söylemesiydi. O kadar katı yapısalıcı düşünen bir insanın bu kadar esneklik içerisinde varlığını ikmal eden, tamamlayan harekete ilgi ve sempati duyması beni çok şaşırtmıştı. Bunlardan bir tanesi Zapatista hareketiydi, bir tanesi de Mahatma Gandhi'nin hareketiydi. Wallerstein'e göre ilham alınmaya değer iki tane hareket vardır. Dolayısıyla bu iki hareketin eş tutulduğu hassasiyetleri açısından eş tutulduğu noktaya bakmak gerekir. Bu hareketler doğrudan doğruya artığın içinde pay artırma değil, doğrudan artığı sorgulamaya, yani doğadan biz artık çekmeye hak sahi-

bi miyiz, biz birbirimizden artık çekmeye hak sahibi miyiz gibi esaslı moral, etik ve varoluşsal problemlere kafa yoran hareketlerdir. Gandi bunun apaçık örneğidir, ama bana kalırsa Zapatista hareketi çok daha ilginç bir harekettir. Konuşmamı bitiriyorum, süremi galiba sonuna geldim, onların son seferleri ve bende uyandırdığı izlenimler hakkında konuşup, buradaki rolümü tamamlamak istiyorum.

Son Zapatista yürüyüşünü hatırlayacaksınız, bu adamlar aslında çok rahat silahlanabilecek adamlardır ve zaten silahlı bir hareketin içinden geliyorlar bildiğiniz gibi. Fakat Meksico City'ye yürüyüşlerinde ellerinde çakı bile yoktu. Binlerce insan yürüdü ve bu yürüyüş doğrudan başkente giden bir yürüyüştü, fakat asla ve asla iktidar talep etmediklerini söylediler. Yani bunu biz elde edebiliriz istersek, ama marifet iktidara gelmek değildir, bizim başka işlerimiz var, bunu ispatlıyoruz ve çekiliyoruz dediler. Bakın, Zapatista bugün yeni Meksika'yı kuruyor köy köy, kasaba kasaba ve bir gün Meksika onlarla birlikte anılacak veya onlar refere edilmeden Meksika anlatılmayacak. Dolayısıyla biraz siyasete ilişkin kayıtsızlık eğrileri geliştirmek suretiyle muhalif olabilmemizin imkânları üzerinde düşünmek gerekiyor ve siyasetin son tahlilde bir tarihsel felâket olduğunu asla ve asla unutmamak gerekiyor. Bu konuda Marks'a da 19. yüzyıl anarşistlerine daha fazla borcumuz var, o metinleri hatırlamanın da yararı olduğunu zannediyorum. Efendim, beni dinlediğiniz için saygılar sunuyorum, sabrınız için teşekkür ediyorum.

İmren aykut - Efendim, 5 dakika daha hakkınız vardı hocam, ama onu sonra kullanabilirsiniz. Böyle bir zamanlama yaptığınız için ayrıca teşekkür ediyoruz.

Şimdi Sayın Umur Talu'dan konuşmasını rica edeceğiz.

Umur Talu - İktisat Fakültesinde yarım kalmış bir doktora çalışmam vardı, gazetecilik belasına tamamlamadım, ama fakülteye hep çok yakın oldum. Girişte konuşuyorduk, 16 Mart katliamı olduğu gün ilk koştüğüm yedi,

çok yakında bir yerde sendikada çalışıyordum, dolayısıyla bu vesileyle onları ve kaybedilen bütün hocaları da anmış olayım.

İktidarın hem hükmedenleri hem ezilenleri var

Ben de nasıl başlayayım diye düşünüyordum, şurada bir şey yazıyor: Sisteminiz risklere karşı korunmasız diye, şimdi problemimiz biraz böyle. Süleyman Seyfi hocanın girdiği yerden devam edeyim en azından, sistemimizin risk altında olduğunu düşündüğümüzde bir sistemimiz var demektir ve bir sisteme yapışan kimse de kolay kolay muhalif olamaz. Bunu tabii kendi açımdan da özeleştiri olarak söylüyorum, ben de büyük medyanın içinde yazıyorum, siz de bu toplantıları bu kadar sermaye sponsorunun katkılarıyla yapıyorsunuz, dolayısıyla hepimiz bir sistemin içinde yuvarlanıyoruz, ama daha ötesini kastederseniz şudur: Türkiye'de bugün muhaliflik sistemimizin risk altında olması cihetinden anlaşılıyor. Yani nedir bu? Rejim risk altında, laiklik risk altında, var olan biçimiyle yargı risk altında, ordu risk altında. Bu bence biraz yamuk bir muhaliflik biçimi, çünkü sonuçta var olan yahut var olmuş bir iktidar yapısına yapışıyor ve Türkiye'deki diğer muhaliflik biçimlerini kafadan dışlıyor. Halbuki bu ülkede herhalde Hürşit hoca muhalefeti aramıyordu, ama haydi diyelim ki biz hepimiz arıyoruz, ama iktidardan geliyoruz, iktidarı arıyoruz dememiz lazım. Çünkü tarihsel olarak zaten iktidardan geliyorsunuz.

Şimdi baktığımızda ne kadar muhalif hissederseniz hissedelim kendimizi ne tuhaf değil mi, hoşumuza gitmeyen yığınla muhalefet biçimi var. Diyoruz ki, ben iktidara muhalifim, tamam, ama aynı zamanda ben mesela, insanların inançları, mezhepleri, inançsızlıkları cihetinde bir sürü muhaliflik biçiminden hoşlanmıyorum. Ben iktidara muhalifim, ama insanların etnik, kültürel kökenleri yahut aidiyetleri temelinde onların muhalif duygularından hiç hoşlanmıyorum. Ben iktidara muhalifim, ama sermaye, medya, bütün bunlardaki iktidar yapılarına muhalefeti her zaman göze almıyorum, alımı-

süleyman seyfi öğün

Siyasete ilişkin kayıtsızlık eğrileri geliştirmek suretiyle muhalif olabilmemizin imkânları üzerinde düşünmek gerekiyor

umur talu

Yeryüzünde ezilenler, hırpalananlar, dışlananlar birbirlerini hissedebildikleri ölçüde dünyayı değiştirmeye muktedir olabilecek bir muhalefet potansiyelini oluştururlar

yorum yahut bundan zaten hoşlanmıyorum. Şimdi bu olsa olsa bir kaybedilen iktidara hüzünlenme biçimidir, bu bir muhalif olma biçimi değildir diye düşünüyorum. Kimse de tabii böyle düşünmek mecburiyetinde değil, ama en azından ben konuşurken bunun altını çizmek istedim.

Şimdi dolayısıyla Türkiye'de bugün var olan siyasi iktidar en azından tabanı bakımından sorsanız siz iktidar mısınız diye, yarı iktidar yarı muhalifim diyecektir birçok insan. Çünkü iktidara eklenmiş, oy vermiş, ama çocuklarını okula diyelim, üniversiteye sokamamış bir kesim var. Diyelim iktidara eklenmiş, ama işyerlerinde hırpalanan, ezilen bir kesim var. Diyelim iktidara bir şekilde eklenmiş, ama çeşitli yerlerde dışlanan, hor görülen, oraya ait hissedilmeyen başka bir Türkiye'nin insanları gibi görünen kesimler var. Buna karşılık bu sorunları yaşayan kesimlerin nezdinde de başka mezhep aidiyetlerine sahip olanlar, var olan hâkim mezhepte simgelenen, hâkim din kritiklerinde simgelenen iktidara muhalif oldukları için muhalif olanlar var. Başka açılardan baktığımızda iktidarın hem yoksulları var, hem zenginleri var, hem ezilenleri var, hem hükme-

denleri, tahakküm edenleri var her iktidarın olduğu gibi, daha öncekilerin de olduğu gibi. Dolayısıyla biz bütün bu insanların hepsini iktidar gibi gören bir anlayışla muhalif olmayı, muhalefeti tarif edebilir miyiz yeterince? Bu insanların en azından ciddi bir kısmı toplumda yaşadıkları çeşitli sorunlarla, çeşitli dışlanmalarla, işyerinde, bulunduğu memleketinde, üniversite kapısında, bazen kılığında, bazen şivesinden, bazen yazıyorlar ya, asansörde ter kokuyor deniliyor, bazen o halinden, var oluş biçimlerinden dolayı ciddi biçimde zaten muhalif duygulara, muhalif tepkilere ezilenlerin o geniş yelpazesine ait değiller mi? Dolayısıyla bu tanımlar hani bir iktidar var, bir de geride kalanlar, bunlar da muhaliftir, böyle bir muhalefeti arayan Türkiye'nin hiç aramasına gerek yok. Çünkü o muhalefetler var zaten, CHP var, MHP var, başka muhalefet biçimleri var, Kürt hareketinin kendi siyasi yahut siyaset dışı örgütlenmeleri var, dolayısıyla ortada aranacak bir muhalefet de yok.

sisteme yapışan muhalif olamaz

Ben arayanlar safındayım. Aramaya, anlamaya başka bir şeyin mümkün olup olmayacağını bulmaya çalışıyorum. Tabii ki bir gazetecinin becerisinin sınırlarıyla yapıyorum bunu. O sınırlarla baktığımda da gördüğüm çok kabaca insanlık tarihinin en kaba, ama her dönemde de başka biçimlerde uygulanabilir formüldür. Bir ülkede yahut daha global bir şeyden bahsediyorsak yeryüzünde ezilenler, hırpalananlar, dışlananlar birbirlerini hissedebildikleri ölçüde bir ötekinin varlığının, bir ötekinin sorunlarının da kendisine benzediğini kavrayabildiği ölçüde geniş, dünyayı ve ülkeyi değiştirmeye muktedir olabilecek bir muhalefet potansiyelini oluştururlar. Bunun tarihsel olarak biçimleri değişebilir, ama tarihsel olarak bu ek sen hâlâ değişmemiştir. Çünkü ben çok fazla yazıyorum bu tür şeyleri, etnisitesinden yahut inancından dolayı hırpalanan bir insanla işyerindeki diyelim, bir tersanede, bir madende oradaki konumundan ötürü hor görülen, köle gibi davranılan, haklarından arındırılmaya ça-

lişılan bir insan arasında, o köylü denilen, okumamış cahil denilenlerle plazalarda çoğu sizin de mezunlarınız olan genç bankacıların saatlerce süren mesailerde herhangi bir hakları tanınmadan, insanlıkları tanınmadan köleleştirilmesinde hiçbir fark yok.

Daha ötesini söyleyeyim, çok fazla yazıyorum ben ve yazdıkça öğrendim. Ordunun demokrasisi karşısındaki konumu bir yana, ordunun kendi içinde ezilen çok geniş kesimlerin de ondan bir farkı yok. Benim çalıştığım gazetelerde, medyada ezilen, hırpalanan, hor görülen insanların da hiçbir farkı yok. Çok simgesel bir örnek aslında, burada da O'nun adını anarak sevgilerimi tekrar iletmek istiyorum. Bildiğiniz gibi Ahmet Şık örneği, Ahmet Şık'ı insanlar var olan iktidarın ona çarpış biçimiyle tanıdılar daha çok. Ama Ahmet ilk defa çarpılmadı, Ahmet diğer iktidarlara da çarpıldı, ama o sıra sizin bugün çok muhalif gördüğünüz kimi yazarlar, kimi gazeteciler bir kelime yazmadıkları için, o sırada muhalif olmayı göze alamadıkları için sizin bundan haberiniz muhtemelen olmadı. Çünkü Ahmet, hayata dönüş operasyonunu yazarken de muhalifti, ama o sırada bir iktidar yapısına çarpıyordu. Hangi iktidar yapısına? Sadece önceki siyasi iktidarın değil, genel olarak askeri iktidar, medya iktidarı ve zihinlerimizdeki varsayımlardan, önyargılardan, yargılardan oluşan bir iktidar duvarına çarpıyordu.

Daha beterini söyleyeyim, Ahmet kendi gazetesinde fazla mesailerini talep etti bir gün: "Beni çalıştırıyorsunuz, aşırı çalıştırıyorsunuz, şu kadarlık iş saatinin ötesinde çalıştırıyorsunuz, ama hiçbir hak vermiyorsunuz, artı kreş hakkım var, bebeğimi kreşe verebilmeliyim ve bunu müessese ödeyebilmeli, artı sendikal haklarımız nerede, şu nerede, bu nerede" dediği gün Ahmet'i kovdular. Hem de en radikal gazetelerden birinden, bir satır kimse yazmadı, Ahmet bunları anlatmaya çalıştı o büyük cumhuriyetçi, demokrat, muhafazakâr, liberal yazarlar da, hepsini görüyorsunuz, her gün izliyorsunuz, ne kadar özgürlüklere düşkün olduklarını da biliyorsunuz, ne kadar muhalif ol-

duklarını da yahut bugün iktidara eklenenlerin geçmişte ne kadar muhalif olduğunu biliyorsunuz, ama konu bu olunca bir kelime yazmadılar. Yazmadıkları gibi o müessese, hani özgürlükçü, muhalif medyadan oluşan müessese cemaatten, cümbür cemaatten daha önce gitti Ahmet'in polisteki kaydına sakıncalıdır damgası vurdu.

Şimdi böyle çok bireysel bir örnek veriyorum, ama bu bireysel örneğin etrafında biraz önce girizgahta anlattığım, bence daha teorik olarak da hocanın anlattığı bir iktidara yapışıyorsanız sizin muhalifliğiniz su götürür varsayımı var. Herhangi bir güce yapışıyorsanız, herhangi bir otoritenin yanaşık düzeninde duruyorsanız sizin muhalifliğiniz su götürür, muhalifet partisi olabilirsiniz, ama muhalif bir insan olamazsınız. En azından bunu anlatmaya çalışıyorum. Dolayısıyla Ahmet birçok başkaları gibi lanetlendi, polis kaydında sakıncalıdır damgası nedeniyle diğer büyük medya gruplarında da iş bulamadı. Sonra gün geldi, bildiğiniz "İmamın Ordusu" kitabı olayı, Ahmet'i tutukladılar ve biz hepimiz birden özgürlükçü ve muhalif olduk. Bu biraz kestirme geliyor bana, bu biraz acımasız geliyor, bu biraz illüzyon geliyor, bu biraz kandırmaca geliyor ve önce de kendimizi kandırıyoruz, dolayısıyla tekrar başa dönerek söyleyeyim; muhalifetinizi arıyorsanız iktidarlığınızdan uzaklaşacaksınız. O iktidarlara ister tarihsel olarak birtakım şeyler olsun, ister rejimle ifade edilen yapılar olsun, ister bildiğimiz biçimlerde siyasi partiler olsun, ister muhalif zannettiğimiz silahlı veya silahsız, ama despotik örgütler olsun, benim söyleyeceğim bu. Teşekkür ederim.

imren aykut - Teşekkür ediyorum, şimdi Sayın Derya Kömürçü'ye sözü veriyorum.

derya kömürçü - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben de muhalifet arayışını biraz siyasal partiler zeminine çekmeye çalışayım. Türkiye uzunca bir zamandır aslında muhalifetini arıyor, ama burada bahsettiğimiz muhalifetini ne olduğunu biraz tanımlamamız gerekiyor diye düşünüyorum. Benim aklıma iki tanım geliyor

umur talu

Muhalefetinizi arıyorsanız iktidarlığınızdan uzaklaşacaksınız

derya kömürcü

CHP'nin içinde bir güç mücadelesi devam etmekte, muhtemelen 12 Haziran sonrasında da şiddetlenerek devam edecek

aslında, birisi dar anlamda, diğeri daha geniş anlamda tanımlanabilecek bir muhalefetten bahsedebiliriz gibi geliyor. Dar anlamda muhalefetten kastettiğim var olan bir siyasal partiler sistemi içinde iktidara karşı siyasal mücadele veren, onu eleştiren, denetlemeye çalışan, ona alternatif politikalar üreterek oy desteğini artırmaya çalışan partilerin faaliyetleri. Ama herhalde bugün arayışında bulunduğumuz muhalefet aslında bu kadar dar bir muhalefet değil. Yani 12 Haziranda seçim var, bildiğim kadarıyla 27 tane parti katılacak bu seçime, bir tane iktidar partisi olduğuna göre en az 26 tane muhalefet partimiz var. Öyle bir arayışın içinde değiliz, o yüzden belki daha geniş bir tanım yapmakta fayda var. Daha geniş tanımdan da kastım aslında kaynağını daha tabandan alan, toplumun içinden çıkan bir toplumsal muhalefetin üzerine inşa edilmiş bir siyasal hareketi kastediyorum. Toplumun farklı farklı alanlarındaki mücadelelerin bir siyasal önderlik aracılığıyla birbirine eklenmesi, bir siyasal harekete dönüşmesi ve o siyasal hareketin siyasal partiler alanında da bir karşılığının bulunması durumunda iktidarı sarsacak daha geniş bir muhalefetten bahsedebiliriz.

Aradığımız dar anlamda muhalefet değil, bir siyasi hareket

Şimdi son bir yıldır Türkiye'de CHP'deki değişim üzerinden, CHP'nin böyle bir muhalefeti var edip edemeyeceği üzerine bir tartışma yürütülüyor. Ben de biraz bu yeni CHP'ye bakmaya çalışıyorum, anlamaya çalışıyorum. Bu çerçevede bu muhalefet arayışına CHP yanıt verebilir mi biraz bu soruyu irdelemeye çalışacağım. Bu soruyu irdelerken de üç soruya aslında yanıt vermeye çalışacağım. Bunlardan birincisi, CHP yenilenebilir mi? 1923'ten beri devletin partisi diye tarif edilen CHP Kemal Kılıçdaroğlu liderliğinde yenilenebilir mi? İkinci soru, bu yenilenme CHP'yi sosyal demokrat bir partiye dönüştürebilir mi? Üçüncü yanıt arayacağım soru da, yenilenmenin doğrultusundan bağımsız bir şekilde CHP, AKP karşısında gerçekçi bir iktidar alternatifi oluşturabi-

li mi? Zamanım elverdiği ölçüde bunlara yanıt vermeye çalışacağım.

Şimdi birinci sorudan başlarsak, CHP yenilenebilir mi? Evet yenilenebilir, hatta CHP yenilenmiştir, yenilenmektedir ve yenilenmeye devam edecektir bir biçimde. Yani siyasal partileri değiştirmeyen sabit yapılar gibi ele almak son derece yanıltıcı olacaktır. Hele ki, CHP 1923'ten beri devlet partisi olarak devam etmektedir tarzı bir yorum son derece yanıltıcı bence. Çünkü CHP'nin devlet partisi olduğunu kabul ettiğimiz durumda bile en azından bu süreç içinde devletin değiştiğini kabul edersek, CHP'nin de bir değişim içinde olabildiğini tarihsel süreç içinde söyleyebiliriz ya da CHP'nin tarihine şöyle yüzeysel bir bakış bile bize CHP'nin aslında kendini yenileme geleneği olan bir parti olduğunu gösterir. Birkaç tarih vermek gerekirse 1947'deki 7. Kurultay, 1957 seçim bildirgesi ve kadrolardaki yenilenme, 1959 ilk hedefler beyanname, 1965'teki ortanın solu açılımı, Ecevit'in Genel Sekreterliği, 1972'deki İsmet İnönü-Bülent Ecevit genel başkan değişikliği, CHP'nin önemli değişim, yenilenme anlarına işaret eder gibi geliyor bana.

CHP'de Atatürkçülük ve laiklik söylemi değişti

Kemal Kılıçdaroğlu'nun Genel Başkan olması CHP için tarihsel anlamda önemli bir yenilenme anına işaret eder mi? Bu konuda şüphem var, tarihsel süreç bize bunu gösterecek belki bir şekilde, ama şunu söyleyebiliriz, her yenilenme duraklamaları, geri dönüşleri ve kimi zaman yenilgileri kendi içinde taşır ve şu anda da CHP'nin içinde görebildiğim kadarıyla bir güç mücadelesi devam etmekte, muhtemelen 12 Haziran sonrasında da şiddetlenerek devam edecek. Bunun sonuçlarının nereye varacağını hep birlikte göreceğiz, ama 10 aylık Genel Başkanlık süreci bize CHP'de yeni olanın ya da neyin ne kadar yeni olduğuna dair bir fikir vermeye de yetiyor diye düşünüyorum. Önce yeni olduğunu gördüğüm şeylere işaret etmeye çalışayım: Birincisi, sadece lider değişikliği değil, aynı zamanda bir söylem değişik-

liği de gerçekleşti bu 10 ay içinde CHP'de. 15 yıllık Baykal döneminde daha çok Atatürkçülük, laiklik, rejim savunusu üzerine kurulu bir söylemin yerini şimdi yoksullukla ve işsizlikle mücadele söylemi aldı. CHP'de daha çok demokratikleşme, daha çok sosyal adalet, daha çok yoksullukla mücadele çerçevesinde bir söylem görüyoruz.

İkincisi, Kılıçdaroğlu'yla birlikte bir tür yeni siyasal iletişimin de partiye geldiğini görüyoruz. Yeni bir siyaset yapma tarzı diyebiliriz buna, önceki döneme kıyasla bu dönemde gerek mesajların verilmiş biçimi, gerek mesajın içeriği, gerekse o mesajın alıcılar tarafından algılanma biçimi değişti. Şöyle örneklemek belki mümkün: Deniz Baykal söylediğinde işitilmeyen şeyler şimdi Kılıçdaroğlu söylediğinde daha kolay işitilir hale geldi.

Üçüncü bir yenilik olarak şundan bahsedilebilir: Deniz Baykal'ın liderlikten ayrılmasının yanında bir de Önder Sav ve ekibinin parti yönetiminden tasfiyesi söz konusu ve bu tasfiye partinin örgütsel anlamda da yenilenme imkânını beraberinde getirdi. Ancak bir yıl içinde bir seçimin olacağı bir ortamda özellikle de parti içindeki güç mücadelesinin devam ettiği bir ortamda örgütsel anlamdaki yenilenmenin ne kadar gerçekleşebileceği açıkçası tartışma konusu, yol alınıp alınmadığı açıkçası çok da görülemiyor.

sosyal demokrasi tarihsel olarak işçi sınıfı kökenli bir hareket

Şimdi bu yenilenme sürecinin bir de kısıtları var bence, üç tane temel kısıt dikkatimi çekiyor. Bunlardan biri, gene o güç mücadelesiyle ilgili. CHP geleneksel ilke ve değerlerinden farklılaşan yeni bir politika gündeme getirmeye kalktığı anda parti içindeki güç mücadelesi devreye giriyor. Bu da partinin imajını kamuoyu önünde zor durumda bırakmamak, aynı zamanda 10 yıldır belki kemikleştirdiği seçmen kitlesinde kırılmalara yol açmamak adına partinin radikal politika açıklamaları gündeme getirmesine izin vermiyor. İkinci kısıt bence partinin toplumsal tabanıyla ilgili bir kısıt, CHP'nin

toplumsal tabanı yenilenmediği sürece, bu taban farklılaşmadığı sürece partinin gerek örgütsel olarak, gerek ideolojik olarak yenilenme imkânının çok fazla olmadığını düşünüyorum. Üçüncüsü de partinin siyasal alanda kendisini nasıl konumlandığıyla ilgili bir kısıt bence, bu da şu anda CHP'nin yapmaya çalıştığı AKP karşıtı bir geniş blok, koalisyon inşa etmeye çalışmak ve bu kaçınılmaz olarak partiyi bir merkez konumuna getiriyor. CHP siyasetin merkezinde konumlanmaya çalışıyor ve bu merkezde konumlanma da kazanılması muhtemel tek bir oyu bile dışarıda bırakmamacak bir eklektik söyleme yönlendiriyor. Bu yüzden belki de Kılıçdaroğlu'nun bütün Kurultay konuşmaları da dahil olmak üzere herkes CHP'de duymak istediğini duyuyor, ama orayla sınırlı kalan bir durum var.

Peki, bu çerçevedeki yenilenme partiyi bir sosyal demokrat partiye dönüştürebilir mi? CHP'nin sosyal demokrat bir parti olabileceğini var olan veriler çerçevesinde düşünmüyorum. Sosyal demokrasi bir kere her şeyden önce tarihsel olarak baktığımızda kurulu düzene muhalif bir hareket olarak gelişmiş, devletle bir meselesi olan, devletle mücadele ederek

derya kömürcü

Tabanı farklılaşmadığı sürece partinin gerek örgütsel olarak, gerek ideolojik olarak yenilenme imkanı çok fazla yok

derya kömürcü

AKP iktidara geldiğinde sadece belli bir oy desteğiyle iktidar olan bir parti değil, aynı zamanda üzerinde bir hegemonik proje taşıyan bir partiydi

gelişmiş, işçi sınıfı hareketi olarak ortaya çıkmış, toplumsal tabanında işçi sınıfının ağırlığı olan bir siyasi hareket. En önemlisi belki de toplumu analizinde Marksist analizi en azından kullanan bir siyasal ideoloji olduğunu söyleyebiliriz. Yani toplumdaki temel çelişkileri Marksizmin işaret ettiği temel ilişkileri kullanarak anlamaya çalışıyor. Buna karşın Türkiye'de sosyal demokrasi ya da merkez sol siyaset işçi sınıfı ya da herhangi bir toplumsal hareketten evrilerek değil ama devleti kuran partinin içinde ortaya çıkmış durumda. Bu çerçevede CHP'nin herhangi bir sınıf siyasetini dikkate almaktan uzak bir yaklaşımı var ve yine bu çerçevede CHP'nin sosyal demokrat bir parti olduğunu söylemek güç, ama Türkiye'deki merkez sol siyasetin de tek başına CHP'de ortaya çıktığı için bu kadar sorunlu ve zayıf olduğunu söylemek de bayağı bir indirgemecilik olur diye düşünüyorum. Çünkü hani bu bize belki CHP'nin niye sosyal demokrat bir parti olamadığını söyler, ama niye CHP dışında başka bir güçlü bir sosyal demokrat hareketin ya da partinin olmadığı sorusunu yanıtlamaz. O zaman belki bence üç boyutta bunu incelemek gerekiyor. Birincisi ideolojik boyut, ikincisi sosyolojik boyut, üçüncüsü de siyasi boyut. İdeolojik boyuttan kastım Türkiye'de merkez sol siyasetin ideolojik kaynaklarıyla ilgili, bu da doğrudan devleti kuran partinin içinde ortaya çıkması, Kemalizmden büyük ölçüde etkilenmiş olmasıdır. Bugünkü halıyla de Kılıçdaroğlu liderliğindeki CHP'nin tarihsel mirasından, Kemalist gelenekten kopmak gibi bir çizgisinin olduğunu söylemek zor.

CHP hangi toplumsal güçlerden yana ?

İkinci sosyolojik boyut bence merkez sol siyasetin Türkiye'deki en büyük sorunu, hem bu merkez sol olma iddiasındaki partilerin toplumla kurduğu ilişkinin niteliğiyle ilgili, hem de bu partilerin toplumsal tabanını oluşturacak bir sınıf hareketliliğinin olmamasıyla ilgili. Bu açıdan da partinin yeni bir toplumsal taban tanımlamaya çalıştığını, sosyolojik olarak kendini yeniden tanımlamaya çalıştığını söylemek

bugün güç gibi görünüyor. Üçüncüsü siyasi boyut, partinin liderlik, parti içi demokrasi, yeni politikalar üretmek gibi daha siyasal alandaki meseleleriyle ilgili ve esas yeniliklerin daha çok bu alanda olduğunu görebiliyoruz.

Sürem elverdiğince çok kısa AKP karşısında ki şansına da biraz değinmek istiyorum. Ben anket yapmıyorum, kamuoyu araştırmacısı değilim, o yüzden yüzde kaç oy alırlar, öyle bir şans var mıdır yok mudur bilmiyorum, ama bir siyasal analiz yapıyoruz ve bu analizin işaret ettiği bir potansiyel, muhalefet arayışı anlamında bir potansiyel olduğunu düşünüyorum. O potansiyelle CHP yanıt verebilir mi onu biraz tartışmaya çalışacağım. Baktığımızda 2002 yılında AKP iktidara geldiğinde sadece belli bir oy desteğiyle iktidar olan bir parti değil, aynı zamanda üzerinde bir hegemonik proje taşıyan bir partiydi ve bu hegemonik proje hem sermaye içi fraksiyonların desteğini almayı başardı, hem de çeşitli popülist politikalarla tabii, toplumun dışlanmışlarının, emekçilerin desteğini, rızasını almayı başardı ve bu süreçte çok fazla ciddi bir muhalefetle de karşılaşmadı. Aradan geçen 8,5 yılın sonunda bugün hem sermaye içi fraksiyonlar içinde en azından kırılma olmasa da bir çatışma potansiyelinin olduğu görülüyor, hem de rızasını kazandığı geniş toplum kesimlerinin daha iyi bir yaşam vaat ettiği, sorunlarını çözmeyi vaat ettiği geniş toplum kesimlerinin büyük bir kısmını belki hayal kırıklığına uğrattığı görülüyor. Yani küçük küçük her tarafa birtakım muhalefet hareketleri var. HES'ler var, Kürtlerin sorunları, Alevilerin sorunları, kadınlar, gençler, Tekel meselesi, öğrenci hareketi, vesaire, ama hepsi çok küçük küçük ve birbirinden bağımsız, birbiriyle eklenemeyen bir önderliğin altında hareket edemeyen hareketler, mücadeleler diye düşünüyorum. Böyle bir yapıda eğer AKP'nin hegemonyası bir biçimde zayıflayacaksa yeni bir projenin tarif edilmesi gerekiyor ve bu projenin de yeni bir ulusal popüler konsensüs üzerine inşa edilmesi gerekiyor. CHP'nin böyle bir projesi var mı? Benim görebildiğim kadarıyla yok. Şu tabii ki söylenebilir;

çok kısa süre sonra seçim var, böyle bir projenin inşa edilmesi mümkün değil denilebilir, ama böyle bir siyaset yapma tarzı, toplumu analiz etme tarzı bana yok gibi görünüyor.

Şunları söyleyerek bitireyim: Eğer CHP AKP karşısında AKP'den hayal kırıklığına uğrayacak geniş toplum kesimlerinin taleplerini eklemeyecek, kent yoksullarını kendine çekecek bir siyaset tarzı ve siyasal strateji geliştirecekse bunu onların hayatına dokunarak, onların sorunlarının sebeplerini, bu düzenin gerçeğini, özünü ortaya koyarak gösterebilir ve ne yazık ki, CHP'nin siyaseti bana öyle geliyor ki, AKP'ye karşı bir siyaset, CHP'nin AKP'ye karşı olduğunu biliyoruz, ama toplumsal güçler içinde, kimin yanında ya da kime karşı olduğunu bilmiyoruz. 1960'ların sonunda, 1970'lerde CHP "bu düzen değişecek" diyordu. Şimdi CHP "bu düzen değişecek" demiyor, AKP "değişecek" diyor. Yani düzenden bahsettiğimizde de de AKP "düzen değişecek" diyor, ama bu düzenin AKP'nin ötesindeki hali nedir, CHP kimin yanındadır toplumsal güçler içinde onu ne yazık ki, hâlâ bilmiyoruz. Teşekkür ederim.

imren aykut - Bu analizler için çok teşekkür ediyorum.

Şimdi konuşma sırası Sayın Hurşit Güneş'te.

hurşit güneş - Ben öncelikle şunu söyleyeyim, burada gelmeden önce MYK üyesi bir arkadaşım aradı, "ne zaman döneceksin buraya" dedi. Vallahi şu günün huzurunu bana yaşat, iktisatçılar var, siyaset yok, ekonomi konuşacağız, CHP'nin sorunları yok, bir günlük ara demiştim. Fakat geldim ki, yine CHP masada ve ben kaçınılmaz olarak yine CHP'yi konuşacağım. Özellikle Sayın Kömürcü provoke etti, CHP'yi masaya yatırdı. Ben de CHP'nin Genel Başkan Yardımcısıyım, mecburen konuşmanın bir kısmını CHP'ye ayracağım. Tabii provoke ettiği konu benim de öteden beri ilgilendiğim bir konu, CHP'den toplumun daha alt kesimlerini kucaklayan gerçek batılı anlamda bir sol parti olabilir mi, olamaz mı? Tarihi referansları bununla çelişir mi, çelişmez mi? Bu tabii Türkiye'de hemen hemen herkesin kafa

yorduğu bir sorun ki, ben de buna epeyce kafa yordum.

Şimdi izin verirseniz önce şu muhalefet meselesini konuşalım. Çünkü bu muhalefet meselesi önemli bir sorun. Neden önemli bir sorun yine bir anekdotla başlamak istiyorum. Sanıyorum Aralık ayındaydı, bir İngiliz gazeteci gelmişti ve benimle görüşme yapmak istedi, biz de oturduk. Bana ilk eleştirisi şu oldu tabii CHP'liyim diye: "Siz CHP'liler sadece eleştiriyorsunuz" dedi. Kullandığı sözcük de oppose idi, "her şeyi oppose ediyorsunuz" dedi. Ben de kendisine şunu söyledim, kendisi İngiliz: "Bizim başka bir şey yapmamız gerekiyor mu, bizim adımız opposition, bizim adımız muhalefet, bizim asli işlevimiz bu, biz iktidara karşı muhalefet görevimizi yapmak zorundayız"

belli bir toplumsal kesim güçlü muhalefet istemiyor

İngiliz Parlamentosu biliyorsunuz iki parçalıdır, temel meseleleri birbirlerine karşıt olarak konuşmaktır ve her ikisinin de masası birbirlerine çok yakındır ve sert konuşmalar olur. Şimdi Türkiye'de ilginçtir, -siyasi muhalefetten bahsediyorum, toplumsal muhalefetten değil-

derya kömürcü

CHP'nin AKP'ye karşı olduğunu biliyoruz, ama toplumsal güçler içinde, kimin yanında ya da kime karşı olduğunu bilmiyoruz

hurşit güneş

Gerçek ve gelişmiş bir demokraside sadece parlamentodaki muhalefetin değil, parlamentonun dışındaki toplumsal muhalefetin de mümkün olabildiğince gelişmiş ve örgütlü hale gelmesi gereklidir

muhalefet partilerinin iktidar partisine karşı muhalefet yapmaları eleştirilir. Şimdi iki yönlü eleştiriliyor, bazen Türkiye'de yetersiz muhalefet var deniliyor, bazen de muhalefet bastırılmak isteniyor. Muhalefetle ilgili eleştirilerden bir tanesi aslında belli bir toplumsal kesimin genel rahatsızlığıdır, güçlü bir muhalefeti aslında onlar istemezler. Derler ki, çok sert bir muhalefet var, siyasal istikrar bozuluyor, daha yapıcı bir muhalefet olsa olmaz mı? Yani iktidarı sarsan bir muhalefet değil de, aslında iktidara destek veren bir muhalefet olsa bizim için daha iyi olur derler ki, aslında bu istedikleri muhalefeti de içeren bir siyasal sistem değil, muhalefetin dozunun düşürüldüğü, asli işlevinin ikincil hale getirildiği bir siyasal sistemdir. Doğrusu demokratik olan bu değildir, demokratik olan aslında muhalefetin olabildiğince iktidarı yıpratmasıdır.

Kaldı ki, gerçek ve gelişmiş bir demokraside sadece parlamentodaki muhalefetin değil, parlamentonun dışındaki toplumsal muhalefetin de mümkün olabildiğince gelişmiş ve örgütlü hale gelmesi gereklidir. İktidarların yıpratılabilmesi, yıpratılabilme potansiyelinin bulunması aslında demokrasinin güçlendiğini gösterir. Dolayısıyla mutlaka ve mutlaka güçlü bir muhalefete ihtiyaç vardır, güçlü muhalefet de iktidarı yıpratılabilen bir muhalefettir.

Türkiye'de bir başka sorunumuz daha var, o da şu: Uygulanan politikalar özellikle ekonomi politikaları adeta ayeti kerim gibi düşünülüyor. Özellikle ekonomi politikalarında bu böyle, yani doğru olan bir ekonomi politikası var, bunun dışında bir alternatif zaten olamaz ve siz bunu eleştiriyorsunuz. Hatta bu öylesine ekstrem bir noktaya vardırıldı ki, özellikle mali disiplin konusunda işi kurala bağlayalım, yasaya bağlayalım denildi. Bu aslında tabii hiç de demokratik değildi. İlginçtir, ekonomi dünyasında mali kural tartışması açıldığı zaman mali kuralı eleştirebilen meslektaşımın sayısı bile çok az, çünkü mali kural gibi olağanüstü ve tek doğru olan bir şeye nasıl karşı çıkılabilir ki? Oysaki batıda mali kural anayasal ekonominin bir parçasıdır ve aşırı sağ bir politikadır.

siyasal muhalefet iktidarı ortadan kaldırmak için değil, değiştirmek için olmalı

Bir şeyin daha altını çizmek gerekiyor, o da şu: Siyasal muhalefetin demokrasiyi güçlendirdiğini söyledim. Peki, siyasal muhalefet nasıl olmalı? Bu bence önemli, şimdi bu siyasal muhalefetin de demokratik olanı ve olmayanı var tabii. Biraz önceki eleştirilerde haklılık payı taşıyan bir şey vardı, o da şu: Siyasal muhalefet iktidarı ortadan kaldırmak üzere olmaz, siyasal muhalefet iktidarı değiştirmek üzere olur, dolayısıyla onun siyasal varlığından rahatsız olmayacaksınız, sadece iktidarı değiştirmeye çalışacaksınız. Şimdi burada ne geliyor aklımıza? Tabii demokrasinin olmazsa olmaz bir kuralı geliyor, o da hoşgörüdür. Hoşgörü önemli, hoşgörüsüz demokratik rejim olmaz. Fakat bu farklı siyasal görüşlere hoşgörü olarak düşünülebilir. Farklı siyasi görüşlere karşı hoşgörünüz olacak ve onların varlığının idamesini normal karşılayacaksınız. Aslında bana kalırsa, Türkiye son yıllarda yaşadığı tartışmada bir doğru yaşıyor, o da şu: Acaba biz gerçekten kendi dışımızdakilere karşı hoşgörü gösteriyor muyuz? Hiç kuşku yoktur ki, Türkiye'nin bazı sivil olmayan seçkinlerinin iktidardan rahatsız olup, onları indirmek istemesi demokratik olmadığı gibi, kendisinden rahatsız olanların ve muhalefet yapanların içeri tıkılması aynı derecede antidemokratiktir. Doğru ve objektif olabilmek için veya gerçekten demokratik olabilmek için ikisini bir arada düşünmek gerekir.

Ben ekonomi politikalarıyla ilgili konuşacağım; ekonomik politikalarda alternatif var mıdır, muhalefete gerek var mıdır, yok mudur diye, ama CHP konuşuldu, CHP konuşmadan ben yapamayacağım, çünkü hem CHP'nin yöneticisiyim, hem de CHP tartışması Türkiye'de aydınların en sevdiği konudur. Yani aydınlara AKP'yi tartış dersiniz çok hoşlarına gitmez, 5-10 dakika tartışırlar, ama CHP'yi tartış dersiniz çok uzun tartışırlar. Hatta şunu söyleyeyim; Türkiye'de sağ kesim de bizi daha çok tartışır. Mesela, bir Cumhuriyet Gazetesinde

CHP daha çok tartışılır da, Yeni Şafak Gazetesinde AKP'li politikaclar tartışılmaz ve eleştirilmez. Biz birbirimizi tartışmayı ve eleştirmeyi çok severiz. Bu da büyük ölçüde bizim aydın olmamızdan kaynaklanıyor.

Şimdi birinci banko soru şu: CHP yenilenebilir mi? Bunun yanıtını Derya Bey verdi, "evet, yenilenebilir" dedi. Tabii bu önemli bir soru. 1923 itibarıyla aldığımız zaman Cumhuriyet Halk Partisinin çeşitli yenilenme dönemleri olmuş, geriye gitme dönemleri de olmuş. Geriye gitmeyle ilgili ne kastediyorum? Tekrardan kendi özüne dönmesi, âdeti tek partili sistemin özelliklerini taşıyan bir niteliğe bürünmesi ve işleve dönüşmesi, bu oldu Cumhuriyet Halk Partisinde. Bu hangi dönemde oldu? Bu 1970 öncesinde bir dönemde oldu, 1957 öncesinde oldu ve bana kalırsa yine 2002'yle 2009 arasında oldu. Bu durduk yerde olmadı, rejimin değiştirilebileceği riskini gördüğü anda birden bire büyük bir refleks gösterdi Cumhuriyet Halk Partisi; özüne çekildi ve o zaman tabii sol niteliğini bir ölçüde yitirdi.

Şimdi CHP yenilenebilir, tabii bu çok kolay bir şey değil, çünkü Cumhuriyet Halk Partisinin batılı sosyal demokrat partilerinden farklı bir referansı var, o da Cumhuriyeti kurmuş olmasıdır. Biz Türkiye'nin en eski siyasal kurumu-yuz deyince kendinizi devletle belli bir yere oturtmuş oluyorsunuz. Bu partinin sol ve bir anlamda düzene karşı olma niteliğini yıpratıyor veya geriye atıyor. Bu olamaz değil, bir taraftan devleti kuran parti olabilirsiniz, ama aynı zamanda da küresel siyasal konjonktürün elvermesiyle birlikte düzene karşı bir siyasal hareket haline dönüşebilirsiniz. Unutulmamalıdır ki, 1971'le 1974 arasında CHP'nin sosyal demokrat bir kimliğe kavuşmasında 1965'le 1969 arasında dünyada olan siyasal gelişmelerin çok önemli etkisi vardı. Bu tarihsel dönemde Türkiye'de güçlü sol ve Marksist hareketlerin gelişmesi CHP'yi etkilemişti. Bugün küresel olarak böylesi bir etki yoğun bir biçimde yok, belki de temel sıkıntılardan bir tanesi de bu. Böyle bir rüzgâr dünyada esmediği için CHP bunu kendi içinden yapmak zorunda.

CHP'nin oy aldığı kesimler yüksek sosyo-ekonomik gruba ait

Bir başka şeyin daha altını çizmek gerekir. Batılı sosyal demokrat partilerle Cumhuriyet Halk Partisini karşılaştırmak çok doğru değildir. Hiç doğru değildir demiyorum, ama çok doğru değildir. Çünkü batı sosyal demokrat partilerin sosyolojik tabanları da homojen değildir. Mesela, Fransız Sosyalist Partisinin destekçilerine baktığınız zaman orta sınıf aydınlar, öğretmenler görürsünüz, İngiliz İşçi Partisinde bu daha azdır, İngiliz İşçi Partisi daha işçi partisidir, keza Alman Sosyal Demokrat Partisi de öyledir. O nedenle evet, bizim farklılıklarımız var, ama bu farklılıklarla da bir sol parti oturabilir kanısındayım. Evet, şu doğru: Cumhuriyet Halk Partisinin oyunu almak istediği kesimlerle oyunu alabildiği kesimler arasında bir asimetri, bir paradoks var. Cumhuriyet Halk Partisi'nin oy aldığı kesimler yüksek sosyo-ekonomik gruba ait, fakat oy almak istediği kesimler düşük sosyo-ekonomik grup ve bunu başaramıyor. Bunu başaramamasının nedeni de biraz önce söylediğim konulardan kaynaklanıyor. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi aydınlanmayı, çağdaşlaşmayı, dolayısıyla kültürel olarak Türkiye'nin elitlerini içerdiği için gelir grubu düşük seçmenler Cumhuriyet Halk Partisine daha az oy veriyorlar. Cumhuriyet Halk Partililer ben de dahil şunu düşünmek zorundayız: İşsizliği biz daha çok vurguluyoruz, ama işsizler bize oy vermiyor. Tarımdaki sorunları biz daha çok vurguluyoruz, ama Türkiye'de tarımla geçinen toplumsal kesimler, çiftçiler CHP'ye değil, AKP'ye daha çok oy verdiler. Neden?

genel başkan kendi iradesi ile partiyi dönüştürmeye çalışmaktadır

Bunun altında yatan temel neden; 1972-1973 döneminde o zamanki Cumhuriyet Halk Partisinin lideri olan Ecevit'i kendilerinden görmelerine rağmen son yıllarda CHP'yi ve CHP yönetimini kendilerinden görmemelerinden kaynaklanıyor. Politika doğru, ama o politikaya oy verecek kadar onu inandırıcı bulmuyor, çünkü

hurşit güneş

CHP'nin sosyal demokrat bir kimliğe kavuşmasında 1965'le 1969 arasında dünyada olan siyasal gelişmelerin çok önemli etkisi vardı

hurşit güneş

CHP bir sosyal devlet modelini gerçekten toplum önüne koyabilirse batılı bir sosyal demokrat olma yolunu açmış olacaktır

onu kendinden bulmuyor. O nedenle Cumhuriyet Halk Partisinin mutlaka sosyo-kültürel olarak tabana açılması gerekiyor. Bana kalırsa Cumhuriyet Halk Partisinde bu değişim başladı. Bunun yanı sıra bir şey daha söyleyeyim; 1972'de Cumhuriyet Halk Partisinde siyasal değişim bir siyasal kavga üzerine oldu. Bu çok önemlidir, yani bir siyasi partinin içinde iki ayrı görüş yarışacaksınız, kazanacaksınız, kaybedeni eğer mümkünse tabii ki tasfiye edeceksiniz, o zaman partinin ideolojisi değişmiş olur. Oysaki bugünkü Cumhuriyet Halk Partisinin yönetimi böylesine bir iç kavga üzerine oturmuş değildir. Tabiri caizse bir karambol olmuştur, yeni bir lider bulma zorunluluğu doğmuştur. Oybirliğiyle seçilmiştir, parti içinde herhangi bir ideolojik çatışma, kavga olmamıştır. Yani 22 Mayıs Kurultayında öyle bir şey yoktur, bir genel başkan ayrılmıştır, istifa etmiştir, yerine bir başka genel başkan seçilmiştir, dolayısıyla bu yeni genel başkan kendi iradesiyle partiyi dönüştürmeye çalışmaktadır. Bir çatışma sonucu doğan bir değişim değildir, bir çatışma sonucu doğan değişim olsaydı daha hızlı olabilirdi. Çünkü beraberinde bir tasfiyeyi de doğal olarak getiriyor olurdu, ama Cumhuriyet Halk Partisinde her şeye rağmen temel bir değişim olduğu kanısındayım.

Sayın Kömürcü 2002 yılında AKP'nin çok önemli bir hegemonik projesi olduğunu söyledi, ben buna katılmıyorum. 2002 yılının çok önemli özel bir tarafı var, ulusal düzeyde bir ekonomik kriz olmuş. Bu ekonomik kriz beraberinde iki siyasi partiyi oyların yarısına kavuşturmuş; Genç Parti ve AKP, ikisinin toplam oyları yüzde 40'a ulaşıyor. Bu Türkiye'nin siyaset tarihinde olmamış bir olaydır. Parlametodaki bütün siyasi partiler tasfiye oluyor ve iki tane siyasi parti yeni kurulup, oyların yarısını alıyor. Şimdi bu çok özel bir konum, çünkü 2001 yılının travması çok yüksek bir siyasal travmaydı. Bakın, 2008-2009 küresel krizinin yarattığı ekonomik daralma aslında 2001 krizinden daha fazla oldu, ama siyasal neticeleri o kadar güçlü olmadı. Bu önemli, çok büyük bir siyasal travma yarattı ve beraberinde yüz-

de 30'lar düzeyinde bir AKP iktidarı getirdi. Yüzde 30 civarında oy aldı, parlamentonun büyük çoğunluğunu almış olabilir, ama o düzeyde bir oy aldı, daha sonra bir büyük projesinin olduğu ortaya çıktı. Yani 2002 yılında ekonomi politikası biliyor muyduk? Bilmiyorduk, hiçbir şey bilmiyorduk, bir iktidar partisi pat diye oluşuverdi.

2002 yılındaki AKP'yle 2011 yılındaki Cumhuriyet Halk Partisini karşılaştırsak bence Cumhuriyet Halk Partisinin çok önemli bir farklılığı var. Cumhuriyet Halk Partisi ilk defa somut sosyal devlet projeleriyle ortaya çıkıyor. 1973 yılındaki Cumhuriyet Halk Partisi soyut bir düzene karşı değişim umudu veren partiydi ve unutmayınız ki, o zamanki Cumhuriyet Halk Partisinin aldığı oylar da yüzde 33'dü, yüzde 40'lar Kıbrıs hadisesinden sonradır. Bugün de Cumhuriyet Halk Partisinin oy oranı hemen hemen aynıdır ve bir şey daha söyleyeceğim, Cumhuriyet Halk Partisi Güneydoğuda çok önemli bir oy kaybına uğramıştır, bugünkü BDP'nin de oylarının büyük bir kısmı tarihi olarak Cumhuriyet Halk Partisindir. Eğer onun yüzde 7'sini Cumhuriyet Halk Partisine eklemendirirsek bu günkü Cumhuriyet Halk Partisi 1973'teki Cumhuriyet Halk Partisinin daha üstünde bir oy oranına sahiptir.

CHP gündem olarak iktidara gelmeye başladı

Cumhuriyet Halk Partisinin somut bir sosyal devlet projesiyle çıkması bence çok önemlidir. Eğer bu projeyi devam ettirebilirse, sadece aile sigortasıyla değil, beraberinde önümüzdeki günlerde açıklayacağı diğer somut projelerle bir sosyal devlet modelini gerçekten toplum önüne koyabilirse batılı bir sosyal demokrat olma yolunu açmış olacaktır. Sözcüklerimi dikkatli seçiyorum, olacaktır demiyorum, ama onun yolunu açmış olacaktır. Bu anlamda Cumhuriyet Halk Partisinde önemli bir dönüşümün başladığı kanısındayım. Bir muhalefete ihtiyaç var, fakat bir şey daha söyleyeyim. Özellikle CHP'yle ilgili olarak bunu son 10 gündür söylüyorum, Cumhuriyet Halk Partisi

siyasal gündemde muhalefet olmaktan çıktı diye düşünüyorum, çünkü Cumhuriyet Halk Partisinin söylediği politikalar veya önerdiği politikalar eleştiriliyor. Yani muhalefet ediliyor Cumhuriyet Halk Partisinin politikalarına, eğer Türkiye muhalefetini arıyorsa bir siyasal cümleyle bitireyim: Herhalde AKP Türkiye'nin siyasal muhalefetinde olacak. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisi gündem olarak iktidara geçmeye başladı. Bunu sürdürmesi gerekiyor. Yani sürekli politika üreterek, proaktif davranarak topluma çözümler önererek, iktidara geldiği takdirde uygulayabileceği politikaları topluma sunarak gündemde iktidara geçebilir. Bu yolda önemli bir adım attığı kanısındayım.

Bir de CHP'nin ayrımcı olmasıyla ilgili bir şey söyleyeyim: son reklamlarımıza Kemal Kılıçdaroğlu şöyle diyor, "Ben Kemal Kılıçdaroğlu, sağcı-solcu ayırmam, işçi-işsiz ayırmam, hepsine yurttaş derim, geçerim" diyor. Bu aslında bence önemli, yani Cumhuriyet Halk Partisinin ayırım gözetmeksizin her yurttaşla politikalarıyla yaklaşmak istemesi o eleştirildiği konuları da geride bırakmaya çalıştığı izlenimini veriyor diye düşünüyorum. Çok teşekkür ediyorum.

imren aykut - Değerli konuklar, oturumumuzun ikinci bölümüne geçiyoruz. Bu bölümde değerli konuşmacılarımıza olan suallerinizi sorabileceksiniz ve umarım güzel de bir tartışma olabilir. Çünkü konu son derece güncel. Buyurun efendim.

saadettin özen - Bütün konuşmaları, konuşmacıları dinlediğimizde çok güzel şeyler öğrendik, ben bir noktayı sorun olarak veya araştırılması gereken bir konu olarak düşünmeye başladım: Sınıfsal muhalefet, siyasi muhalefet, kültürel muhalefet, yapısal muhalefet gibi yapıcı muhalefet, iktidara karşı her zaman ters konuşan muhalefet gibi kavramlar ortaya atıldı. Sanıyorum bu kavramların hepsini bir sistematik içinde veya analitik bir düşünce içinde birleştirmek lazım geldiğini düşündüm. Acaba böyle düşünülürse ne olur, nasıl bir noktaya gidilir diye düşündüm. Teşekkür ederim.

handan koç - Türkiye'ye son on yıl açısından bakınca ve konuşmaları da dinleyince şu anda siyasal iktidarda olan AKP hükümetini ve taşıyıcısı olduğu güçleri toplumun statüko diye adlandırılan temel var olan egemen ilişkilerine göre muhalif gören bir bakış açısının Türk aydınlarında çok yerleşmiş olduğunu gözlemleyebiliyoruz. En azından ben böyle düşünüyorum. Başörtüsü sorunuyla öyle bir durum oldu ki, sanki AKP, bir muhalefetin, bir düzen dışılığın ürünüdür, bir düzen var, bir derin devlet var, bir statüko var, bir askeri vesayet var, kuruluşundan beri hatalarla örülü yapı var, ona da muhalefet eden bir güç olarak çok büyük bir koalisyonla işbaşına geldiğini düşünüyorum. Acaba konuşmacılar arasında bu son 10 yılda gerçekten devlet organizasyonunda veya toplumsal yapıda kökten değişim isteyen insanlar açısından muhalefet kavramının deforme olduğunu düşünen var mı? Bu kavram bu paradoks yüzünden biraz saçmaladı mı? Bana öyle geliyor, çünkü CHP kurucu olduğu için ölmeyen iktidar, bir türlü Mecliste geleme- yen iktidar durumunda. Öte yandan milletin öz desteğini askeri vesayet aradan çıkınca nihayet arkasına alan AKP. Yani muhalefet lafı aslında bu son 10 yılda anlamını yitirdi diye düşünüyorum ben. Acaba konuşmacıların bu tema ilgisini çeker mi?

umur talu - Bu çok doğru bir şey, çünkü hakikaten böyle bir paradoks var hayatımızda. Tabii bazen de unutuyoruz, her şeye yeniden başlıyoruz. Nasıl 12 Eylül'e muhalifliği ANAP'ın bir illüzyonsa AKP'nin de düzene muhalifliği büyük ölçüde illüzyon. Ama tarihsel olarak şöyle anlar oluyor, az önce Hurşit Bey özetledi, 2001 krizi aslında büyük depremlerle birlikte başlayan bir sürecin devamı, yani 1999'da büyük depremlerle birlikte Türkiye'de bütün iktidar yapıları çözüldü, o sırada bence bir sol parti açısından Türkiye en ideal hallerden birine gelmişti. Çünkü insanlar bugün karşı karşıya koyduğumuz ordu ve cemaat gibi otoriteleri de reddederek tabiri caizse Diyarbakır'dan Adapazarı'na kadar garip bir sivil dayanışma ağı oluşturmuştu. Sadece yardım

umur talu

Nasıl 12 Eylül'e muhalifliği ANAP'ın bir illüzyonsa AKP'nin de düzene muhalifliği büyük ölçüde illüzyon

umur talu

Muhalefet meselesini bir şeye karşı olmayla değil, sistemin çeşitli otoriteleriyle, çeşitli dayatmalarıyla derdi olanlara dair bir kavram saymamız lazım

değil, merhamet değil sadece, bu yapılara isyan eden, bu yapıların dışında bir arayışa çok müsait bir öfke ve aynı zamanda umut hali oluşmuştu. İnsanlar birbirlerini tanımaya, sevmeye, birbiriyle birlikte üstlerindeki çeşitli yaf-taları, statüleri, üniformaları çıkarıp, birbirleriyle olmaya yatkın bir hale gelmişti. Bu büyük bir acının içinde çok ciddi bir umut ve değişim umuduydu aslında ama 2001 kriziyle birlikte tabii umut denilen şey sadece öfke tortusu bıraktı ve 2001 kriziyle birlikte Türkiye'de büyük medya, büyük iş dünyası ve merkez partilerin tasfiyesi süreci bence batı manasında tırnak içinde bir devrim hızıyla oldu tasfiye, ama ben o zaman yazdığım şeyi bugün de rahatlıkla söyleyebilirim. 3 Aralık mıydı seçimler? Yani seçim günü sandıkta olan devrim hemen ertesi günü devrim olmaktan çıkacaktır. Burası Türkiye, burada devrim yok kolay kolay, buradan çıkış yok, dolayısıyla AKP de sonuçta bir düzen partisi, ama gelişinde düzene bir isyan, düzenin tasfiyesi vardı. Tabii ki büyük ölçüde böyle, çünkü bu arkadaşlar devletin içinden geliyorlar. Bakın, Erbakan niye fasa fiso dedi Susurluk'a, Susurluk'un günahı Erbakan'ın üstünde miydi? Susurluk'la bizim kastettiğimiz hiçbir şey hemen hemen Erbakan'ın günahı değildi ama devlet adına sahip çıktı ve Susurluk'ta ortaya çıkan muhalefete gulu gulu dansı diyebildi. Sonra devlet de zaten Erbakan'ı götürerek aslında Susurluk'u da, Susurluk'un gideceği yeri de önledi, bu ayrı hikaye.

aidiyet ve kimlik meselesi ile yüzleşmek lazım

Şimdi muhaliflik kavramımızın deforme olması tespitinize katılıyorum, ama bir yandan da şunu da bilmemiz lazım, insanların dertleri varsa, insanların sorunları varsa, insanların çeşitli otoritelerle çelişkileri varsa, ama bunun yanı sıra başka otoritelere de yapıyorlarsa buralarda hep kaygan bir muhalefet zemini vardır. Onun için Hürşit Beyin az önce söylediğine katılmıyorum, yani köylüler için, tarım için en çok şeyi biz söylüyoruz, ama oy vermiyorlar. Belki köylü sırf köylü değildir, bizim

problemimiz belki budur. Belki köylü bazı yerde Alevidir aynı zamanda, köylü bazı yerde Kürt'tür, bazı yerde inanç sahibi bir Müslüman'dır. Belki köylüyü sadece köylü olarak algıladığımız zaman kavrayamıyoruz bu durumu, belki başka bir şey anlatmamız lazım, belki bugünkü somut öneriler Ecevit'in 1970'lerde estirdiği umut kadar heyecan yaratmıyorsa belki de eksik olan bir umut yaratmaktır. Belki işçi sol muğlak olabilir, ama sol bir umut yaratmaktır. Şimdi Güneydoğuda Türkiye'nin böyle bir bölgesinde yüzde 3'le sosyal demokrat parti götüremezsiniz, bunun için köylüye sadece köylü diyemezsiniz artık. Alevi'ye Alevi, Kürt'e Kürt demek zorundasınız. Tabii ki ben şuna da katılmıyorum: Kimlik her şey değildir anlatabiliyor muyum?

İnsanların aidiyetleri, doğuştan üstlerine yapılan şeyler sonra ne kadar koyulaştırılırsa koyulaştırınsınlar her şey değildir, ama hiçbir şey diye de bakamayız. Ben öyle bir kimlikle yaşayan biri değilim, ama bir başkasının o kimliğiyle yaşama hakkına saygı duyabilirim. Buna saygı duymayan, bunu kavrayamayan, her şeyden ötesi tarih içinde bunu yerli yerine oturtamayan bir siyasi akım ister CHP olsun, ister başkası ki, AKP de bu çizgiye dahil, AKP de yerli yerine koymuyor, açılım maçılim kaçılım oluyor sonuçta. Yani tarihsel olarak bununla yüzleşemeyen bir Türkiye'de muhalefet kavramının içi de dolmaz, başka bir şekilde doldurulur o, ama bu illüzyon var anlatabiliyor muyum? Aynı şekilde bu şurada da var; AKP hem muhalif hem iktidardır, giderek de o doz, iktidar dozu artıyordur, ama bir yandan da baktığınızda CHP de hem muhalefet, hem yerine göre iktidardır. Türkiye'de böyle bir sorun var, onun için muhalefet meselesini bir şeye karşı olmayla değil, sistemin çeşitli otoriteleriyle, çeşitli dayatmalarıyla derdi olanlara dair bir kavram saymamız lazım. Üniversitede bir dayatma olmuyor mu? Üniversite üstünde iktidar ve YÖK otoritesi var, dün başka türlü bir YÖK'tü, bugün başka türlü bir YÖK, ama her halükarda o otorite var. Aynı zamanda akademik hiyerarşi içinde de bir sürü otorite var. Or-

dunun içinde, bankalarda, medyada her yapının içinde otorite ve tahakküm sorunu var. Siz kardeşim, ben sadece şuradakiyle uğraşacağım, sadece buradaki insanların problemlerini problem sayacağım dediğiniz zaman, saymadığınız insanlar da kendi zeminlerini kaybedip, din, mezhep yahut etnik kimliğine yapıyor, başka sığınacak bir yeri kalmıyor ki, saygı talep edeceği başka bir şeyi kalmıyor ki, birilerinin ona saygı gösterdiği, dayanışma ağı kurabildiği başka hiçbir çıkış noktası kalmıyor ki.

CHP'nin yüzde 30 oyu içinde sağ taban oyları var

Şimdi CHP'deki değişim dönemleri açısından hep bir haksızlık yaptık, Halkçı Partiden sonra SODEP ve SHP dönemi bence çok saygın dönemlerden biriydi bu çizginin. Hem Kürt hareketine belki yalpaşap yahut aceleyle de olsa kucak açtı, orada bir taban veya ittifak bulmaya çalıştı, onları siyaset zeminine çekmeye çalıştı, hem yerel yönetimlerde bir şey estirdi, hem de bir umut yarattı. İşkence meselesinde Manisalı çocuklarla koşturan milletvekilleri oldu. Susurluk meselesinde o askerdir, bu belki komutandır demedi, bir sürü şey yaptı. Belki bütünsel değil, ama yani 1973'teki dönemden sonra belki de kargaşa içinde de olsa değişim manasına gelen dönem oydu. Ben mesela, bu dönemi o dönemin yanında çok daha zayıf buluyorum. Bu dönem başka bir

şey. Kürtlerin oyları gitti, biz yine yüzde 30'uz, ama şimdi başka birileri var. Benim sınıf arkadaşlarım var, inanmıyorum, yoksuldan nefret ediyor, Kürt denilmesinden nefret ediyor, alevi kimliği filan böyle dertleri hayatta olmamış. Bir sürü insandan nefret ediyor, neredeyse ırkçı tezahürleri var, çok samimi söylüyorum ve nitelik o tür yazarlarını falan da buluyorlar medyada ve bu arkadaşlar en koyu sosyal demokrat. Sosyal demokrat da demiyor, CHP'li, kendilerine bir kimlik arıyorlar. Buradaki problem o, ayağına pranga gibi geçmiş CHP'nin.

hurşit güneş - Etnisitenin siyasal önemi, konu buraya geldi dayandı. Birkaç rakam vererek yola devam edeyim. Cumhuriyet Halk Partisinde çok önemli, iyi işler oluyor. Haftada en az iki defa takriben 3-4 saat süren bilimsel sunumlar oluyor ve kamuoyu araştırmaları yaptırılıyor. 1970'li yıllardaki Türkiye'yi bilimsel olarak kurtarma gayretine gene büründü Cumhuriyet Halk Partisi, bol sayıda bu yapılıyor.

Yaptığımız şeylerden bir tanesi şuydu: Türkiye'de Alevi bir Başbakana toplumun yüzde kaç oyu vermek ister? Bence çok önemli bir şey, bu çok tartışılmadı Türkiye'de. Çünkü Cumhuriyet Halk Partisinin, hani o devleti kuran parti vardı ya, devleti kuran partinin birtakım nitelikleri vardı. Etnisiteden kendini sıyrılmış, dinden kendini sıyrılmış, bütün geleneklerden kendini sıyrılmış bir seçkin steril parti

umur talu

Ordunun içinde, bankalarda, medyada her yapının içinde otorite ve tahakküm sorunu var

hurşit güneş

Demirel CHP'ye oy vermeyi uygun bulurken, 1960'lı yıllarda Adalet Partisinin temsil ettiği sosyolojik gruplar bugün AKP'dedir

değil mi, eleştiri bu değil miydi? O partinin başındaki kişiye toplumun yüzde kaç oy verir? Bunu bilmek gerekiyordu, bunu özgürce büyük bir rahatlıkla araştırtık. Yüzde 68'i oy veriyor, oy vermem diyen yüzde 18, tutucu bildiğimiz Türkiye'nin seçmeninin sadece yüzde 18'i vermem diyor. Demek ki, toplumda çok önemli bir değişim, yani muhafazakârlaşmadan arınmış bir yapı var. Birinci bilmemiz gereken şey buydu. Bir araştırmada sorduğumuz konulardan bir tanesiydi bu.

Bir başka araştırmada sorduğumuz konulardan bir tanesi çeşitli partilerin seçmenleri kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Bu bence çok önemliydi, çünkü Cumhuriyet Halk Partisi seçmeninin yüzde 25'i kendini sosyal demokrat olarak niteliyordu, geriye kalan yüzde 75'i kendisini cumhuriyetçi, Atatürkçü, demokrat, vesaire diye tanımlıyordu. Oysa İngiliz İşçi Partisinin seçmen tabanına kendini nasıl tanımlıyorsun diye sorsak belki solcuyum demez, ama işçiyim, emekçiyim gibi o anlama gelecek şeyleri söyler dolaylı olarak. Oysa bize oy verenlerin büyük çoğunluğu kendilerini sol kavramlarla tanımlamıyor. İkinci önemli tespitimiz buydu, fakat beraberinde bir şey söyleyeyim; bu gerçeği Türkiye'deki solcular bilmeli. 1972'de Cumhuriyet Halk Partisi bir anlamda sola büründüğü zaman Cumhuriyet Halk Partisi içinden çok ciddi iki tane kopma oldu; bunlardan bir tanesi Güven Partisi, bir tanesi Cumhuriyetçi Parti, daha sonra birleştiler, Genel Başkanı da ayrıldı ve İsmet Paşa o zaman "CHP'ye oy vermeyin" dedi. Cumhuriyet Halk Partisinde bu kadar eleştirdiğiniz devletçi damar olmasına rağmen, CHP'nin destekçileri ve siyasetçileri çok hızlı bir şekilde sola büründüler, çok hızlı bir dönüşüm gösterdi parti. Şimdi aynı biçimde 22 Mayıs'tan bugüne bakarsanız Cumhuriyet Halk Partisinin söyleminde birden bire değişim oldu. Üç gün önce cumhuriyetçi değerlerden bahsediyordun, 6 ayda birden bire nasıl aile sigortası ve sosyal refah devletine odaklanıp, dönüşüverdin diye sorabilirsiniz. Söylemde hızlı bir dönüşüm oldu ve partinin tabanında da çok önemli dönüşümler oldu.

Bir şey daha söyleyeyim, ben Hakkari'ye gittim bundan 2 ay önce, Hakkari'li de gelip gidiyorlar. Bu aile sigortasının orada ciddi olarak merak uyandırdığını söylediler. Oy kazandıracığını değil, merak uyandırdığını söylediler. Kaldı ki, Cumhuriyet Halk Partisi eğer Yüksek Seçim Kurulu ters bir karar almasaydı aile sigortasını televizyonda Kürtçe olarak yayınlatacaktık. Fakat Yüksek Seçim Kurulu buna engel getirdi. Bunu özellikle yapacaktık, çünkü Kürt kökenli vatandaşlarımızın kadınları daha az Türkçe bilirler. Erkekler askere geldiğinde Türkçeyi mutlaka öğrenir okuma-yazma bilmeyeni bile, ama kadınların Türkçeleri çok sınırlıdır ve o nedenle özellikle yerel televizyonlarda ve TRT-Şeş'te bunu verecektik ve CHP için barajın düşürülmesinin yanı sıra politikada önemli bir dönüşümün başlangıcı da olacaktı.

Eski merkez sağın oylarının bizde bulunmasına gelince, burada yanılmamalı, katılmıyorum size. Eski merkez sağın oy kütlesi aslında AKP'dedir. Sadece onların yöneticileri, daha seküler kalan kısımları bize gelmiştir. Yani tabiri caizse Kandıra'nın köylerindeki eski Adalet Partisine oy verenler bugün AKP'ye oy vermektedir, ama Adalet Partisinin Kandıra'daki yüksek dereceli eşraftan temsilcileri seküler bir kültürel yapıda oldukları için ve Türkiye'de AKP'nin temsil ettiği değerlerden bir anlamda rahatsız olmaya başladıkları için ve sosyolojik konuları da artık 1950'lerdeki durumdan çok farklı olduğu için kendileri CHP'li hale gelmişlerdir. Aslında CHP'ye oy vermemektedirler, onlar sosyolojik olarak CHP'li hale gelmişlerdir. Bunu yakın arkadaşım Hasan Bülent Kahraman yazdı ve doğru yazdı. Eski Adalet Partisi bugün iki parçalıdır. Yöneticileri hatta Demirel CHP'ye oy vermeyi uygun bulurken, 1960'lı yıllarda Adalet Partisinin temsil ettiği sosyolojik gruplar bugün AKP'dedir. Tabii böyle olmasını arzu etmem, o sosyolojik grupların ben CHP'de olmasını istiyorum. Düzene karşı geniş toplumsal kesimlerin CHP'ye oy vererek bizim aslında haykırış partisi olmamızı istiyorum. Fakat bu gerçeği de göz ardı edemeyiz.

Şimdi biraz önce söylediğiniz konuya gelince, 2002 aslında çok özel bir zamanlamaydı Türk solu için, fakat kaçırıldı. Çünkü 2002 bir çöküşü ve o çöküşün ardından sol, sol değerlerle çıkabilirdi. Fakat Cumhuriyet Halk Partisi o dönemde onu tercih etmedi, Cumhuriyet Halk Partisi o dönemde yine özüne dönüp, mevcut ekonomik politikaları da benimseyerek hem bir iktisat politikası, hem bir siyasal strateji çizdi ve kendisini daralttı tabii. Oysa o dönemde bu ekonomik politikalarla halk yoksullaşıyor diye çıksaydı -ki, o zaman gelir dağılımı bugünkünden de kötüydü- ciddi bir çıkış yakalayabilirdi ve bir sol damar bulabilirdi. Fakat ne yaptı? Hem 2001'de uygulanan ekonomik politikaları benimsedi, içselleştirdi en diplomatik biçimde onu söyleyeyim, hem de aydınların rejime yönelik endişelerini dile getirerek, kendisini büzüştürdü. O hatayı bugün geç dahi olsa telafi etmeye çalışıyoruz. Tabii bir 10 yıllık gecikmemiz ve içeride ne yazık ki yapısal dejenasyonumuz oldu. Yani sola dönüşmekte 2001'le 2009 arası CHP'yi zorlaştıran bir dönem olmuştur.

kürt seçmenin yüzde 42'si kendisini sosyal demokrat olarak nitelendiriyor

Şimdi ben samimiyetle söyleyeyim, 22 Mayıs Kurultayında ben sadece bir kurultay delege-siydim, bir delege olarak izledim Kemal Kılıç-daroğlu'nu. O konuşma bence tarihi bir konuş-maydı CHP için, önemli noktalardan biriydi, bir değişimin temeli atıldı orada. Burada tek eleş-tirilebilecek konu şudur: Acaba 1970'lere öy-kündüğümüz takdirde tamamiyle başarılı ola-bilir miyiz? Yani tam anlamıyla 1970'lerde iz-lediğimiz politikaları izlediğimiz takdirde başa-rılı olabilir miyiz? Bana kalırsa bunun yanıtı hayır, tam başarılı olamayız. Çok büyük bir başarı elde edebiliriz, ama tam başarılı olama-yız. Bugünün Türkiye'si 1970'lerin Türkiye'sin-den farklıdır, toplumsal yapısı da farklıdır, öz-lemeleri de değişmiştir, dünya değişmiştir. Bi-raz önce söylediğim gibi küresel siyasal kon-jonktür büyük ölçüde değişmiştir, öyle büyük sol rüzgarlar yoktur. Mesela, ilk konuşmacı ar-

kadaşımız Süleyman Seyfi Öğün Beyi dinle-dim, aslında onun konuşmasındaki siyasal akımlar bugün daha güçlü olarak var olsa Cumhuriyet Halk Partisi veya sosyal demok-rasi eksenlerini daha rahat tayin edebilecek. Bugün bir eksen sıkıntısı da çekiyor sosyal demokratlar, batıda da çekiyor, Türkiye de tabii doğal olarak çekiyor, çünkü eksenimizde bir kayma oldu. Yani iki uç eksenimizde önemli kaymalar oldu ve kendimizi konumlan-dırmakta güçlük çekiyoruz. Daha güçlü radikal sol gruplar olsa, daha güçlü komünist akımlar olsa, Marksist yaklaşımlar olsa bugün CHP de kendini daha rahat ifade edebilir hale gelebilir, bu yok, ama ona rağmen bir dönüşümü büyük ölçüde 22 Mayıs'taki Kemal Kılıçdaroğlu ko-nuşmasından sonra bina edebileceğimizi dü-şünüyorum.

Tekrar da şunu söyleyeyim: Evet, Türkiye'de Kürtlük önemli, Kürt olmak önemli, ama bir şey söyleyeyim: Eğer sadece bu önemli ol-saydı o zaman Kürt seçmenlerinin de yüzde 42'si kendisini sosyal demokrat olarak say-mazdı. Bence burası çok önemli, yani BDP'ye oy verenlerin yüzde 42'si kendini sosyal de-mokrat ve solcu olarak addediyor. Yüzde 58 içinde yer alan çeşitli şeyler var, onlardan bir tanesi Kürt'üm, Kürtçüyüm gibi veya Kürt mil-liyetçiliğini ifade eden şeyler söylüyor. BDP içinden söylüyorum dikkatinizi çekerim, onun içinde bu kadar büyük bir damar hâlâ yaşa-mazdı.

imren aykut - Teşekkür ederim. Şimdi Sayın Prof. Öğün katkıda bulunacaklar.

süleyman seyfi öğün - Şöyle bir tablo çıkıyor benim görebildiğim kadarıyla, bu iktidar ve muhalefet meselesini bir skolastik mesele ola-rak koyarsak, galiba işin içinden çıkamayaca-ğız. Yani iktidar bir yerde duruyor, bir şeyleri temsil ediyor, muhalefet başka bir yerde duru-yor, başka bir şeyleri temsil ediyor. Halbuki mesela, bu konuda literatürde ilginç şeyler vardır. Buna böyle iki ayrı dünya, siyah-beyaz gibi bakmayalım, iktidar ilişkileri olarak baka-lım diyen bir başka bakış vardır ki, bana bu

hurşit güneş

Daha güçlü radikal sol gruplar olsa, daha güçlü komünist akımlar olsa, Marksist yaklaşımlar olsa bugün CHP de kendini daha rahat ifade edebilir

süleyman seyfi öğün

Sermayenin özgürleştirmesinden bahsediyor yeni sağ ideoloji, oysa işyerleri bugün faşizmin örgütlendikleri yerlerdir

106

çok daha makul geliyor. İktidar ilişkilerini tanımlayan şeylerin içinden iktidarın çeşitli görünümünü okumak diyebiliriz buna.

İktidar olduğunuzda istisna koyacaksınız

Hurşit Beyin söylediklerine doğrusu iltifat ediyorum bir yere kadar, ama gördüğüm şey şu, burada prensipte bir sorgulama yok, yani birileri için iktidara gelmekten bahsediliyor. Kimin adına gelirse gelelim, ne şekilde gelirsek gelelim, bu meşru olsun veya olmasın hiç fark etmiyor, sonuç sıfır toplamlı, totolojik, çünkü iktidar istisna koyar. Bunu maalesef bir Nazi sempatzanı keşfetmiş. Bugün yeni sol entelektüeller sıkı Schmitt okuması yapıyorlar. İktidar, egemenlik, istisna koyar, dolayısıyla yani artık değerler eşitsiz tarihi içerisinde siz iktidar ilişkilerinin neresinde olursanız olun bir şekilde istisna koyacaksınız ve bu istisna sizi de meşruluk açısından sorgulanır hale getirecek. Bu böyle dönüyor.

Şimdi problem şu oysaki, muhalif olma meselesini insanın yeniden tarihin öznesi olma iddiasıyla ne şekilde ilişkilendireceğiz? Bakın, burada söylenen şeyler kursak üzerinden söylenen şeylerdir, yani insanları doyuracağız. Mesela, böyle bir vaatte bulunuyorsunuz. Aç insanlar size oy verebilirler örneğin, siz de onların karnını doyurabilirsiniz. Peki, karnı açken doyan insanların daha sonra siyaseten ne duruma düştüğünü bir tarihsel deney olarak dikte almayacak mıyız? Aldığımız zaman tablo çok kötü. Şimdi yazar Latife Tekin kaçak bir hayat sürdürüyor, yani mümkün olduğu kadar tabiatla yakın bir hayat sürdürüyor. Bundan 2-3 sene evvelde galiba kendisiyle yapılmış bir röportajda şunu söyledi: "Ben sosyalistim ve yoksulluğu savunuyorum". Buyurun, niye? Çünkü ancak onun içinde eşit olabilirsin. Yoksulluk kaybedilirse eğer eşitliği bir daha kurmanın imkân ihtimali yoktur. Şimdi bu çok tuhaf bir laf, erken dönem Engels'in lanetlediği romantik sosyalistleri filan çağırıştıran bir söz, şunu da eklemeyi ihmal etmedi, dedi ki: "Ama yoksunluk duygusu üzerinden değil", mesele bu, dolayısıyla siz insanları biraz daha tüketici

kılmak suretiyle, biraz daha sermaye ilişkilerine şu ya da bu şekilde sokmuş olacaksınız. Oysa problem insanların ister üretici düzeyde, ister tüketici düzeyde bu sürecin dışına ne kadar çıkabilecekleriyle ilgilidir, burada siyasetin söyleyeceği zerre kadar söz yoktur. Tarihi itibarıyla zerre kadar söz yoktur, göstereceği bir tane küçük numune yoktur. O zaman öyle bitireyim; iki şeyi tekrar lütfen dikkate alalım; paranın egemenliği, sermayenin egemenliği ve devletin egemenliği, bu iki alanın dışında bir yeni alan kurmadıktan sonra, onun içinde tabiatla ilişkilerimizi yeniden sorgulamayan, birbirimizle ilişkilerimizi yeniden sorgulamayan, ontolojik dünyamızı yeniden sorgulamayan prensipiyel sorgulama alanları geliştiremezsek işin içinden çıkamayacağız. Yani Umur Beyin söyledikleri son derece doğru, siz istediğiniz kadar şunu vereyim, şu kadar vereyim deyin bu insanlara, bu insanlar ontolojik problemler yaşıyorlar, yani Kürt olarak yaşıyor, Alevi olarak yaşıyor, insan olarak yaşıyor, kadın olarak yaşıyor, eşcinsel olarak yaşıyor. Sermayenin özgürleştirmesinden bahsediyor yeni sağ ideoloji, oysa işyerleri bugün faşizmin örgütlendikleri yerlerdir, devlet faşizm yapınca katır kutur yapıyor, çok can acıtıyor, çok belli ediyor kendini, ama siz iş disiplini adı altında işyerlerinin her birinde CEO'lar aracılığıyla faşizmi örgütleyorsunuz. Karınlar doyuyor belki, o yarışın içerisinde insanlar daha tüketici hale de gelebiliyor, ama karakterleri aşınıyor, dolayısıyla yeniden moral ve insanal değerler üzerinden, ontolojik meseleler üzerinden biz muhalefeti sivil ve sürdürülebilir muhalefet olarak nereye koyacağız? Bence mesele biraz budur. Teşekkür ederim.

imren aykut - Efendim, teşekkür ederiz. Şimdi son olarak Sayın Kömürcü bir katkıda bulunacak.

derya kömürcü - Siyasal parti olarak çok doğru politikalar önerebilirsiniz, insanların çok hoşuna gidecek politikalar önerebilirsiniz ve oy alabilirsiniz, ama oy almak bir siyasal partiyi bir siyasal harekete dönüştürmüyor. Muhalefeti biraz toplumla birebir yakın ilişki üzerinden

tanımlamak o yüzden önemli bence, hani sürekli bahsediyoruz, 1970'ler CHP'sine baktığımızda mesela böyle bir durum var. 1970'ler CHP'si yüzde 33 oyla tanımlanan bir şey değil, 1970'ler CHP'si aynı zamanda siyasal hareket olmayı başarmış bir CHP, yani çok daha geniş bir sol siyasal hareketin parçası olmayı başarmış bir CHP. Kendi dışındaki soldan da destek almayı başarmış bir CHP ve bu CHP'yi farklı kılan şey bence siyasetini bir antagonizma üzerine, bir kutupsallık üzerine kurmuş olması. Orada CHP topluma baktığında halktan olanlar ve halktan olmayanlar var diyor; emekçiler, çalışanlar, köylüler, vesaire bir de karşısında sermaye, araçlar, tefeciler var ve CHP diyor ki, ben halkın tarafındayım, ben ezilenlerin tarafındayım, ben emekçilerin, köylünün tarafındayım, bu düzen değişecek diyor. Bugünkü CHP'de benim eksik gördüğüm bu, bir bunu belirtmek istiyorum.

İkincisi de, AKP'nin yaptığı bir şey var. Muhalefet gibi görünme hali de biraz bununla ilgili bence, AKP muhalefet gibi görünerek aslında muhalefeti soğuruyor, onu massediyor bir şekilde. Cihan Tuğal'ın "Pasif Devrim" diye bir kitabı yakın zamanda çıktı. İslamcılar üzerinden anlattığı bir şeydir mesela. Bir istisna belki bir yol gösterici örnek olarak da bence bakmak ve dikkatle bakmak gereken şey Türkiye'de Kürt hareketidir. Kürt hareketi hâlâ siyasi zeminde var oluşuyla toplumdaki varoluşu arasındaki ilişkiyi karşılıklı olarak birbirini kuran bir ilişki olarak sürdürmeyi başarmaktadır. O yüzden muhalefet arayışında oraya bakmak da hâlâ önemli diye düşünüyorum.

imren aykut - Şimdi efendim, soru sormak isteyenler devam edebilirler. Buyurun.

ayhan toraman - Teşekkür ederim. Önce tüm arkadaşlara teşekkür ederim, gerçekten güzel bir gün geçiriyoruz. Ben isterseniz sondan başlayarak bir konuya değinmek istiyorum. Kürt hareketinin içsel dinamiğini yıllardır yakinen izliyorum, bunu uluslararası ilişkilerden soyutlayamazsınız. Benim de yarım Kürt'tür. Yani bunları dikkatle izlediğiniz zaman Kürt

hareketi kendiliğinden ortaya çıkmış bir hareket değil, çıkarılmış bir eylem ve harektir. Yoksa bugün Güneydoğuda gördüğünüz olayların hepsini İstanbul'da da her an yaşadınız, ama kimse böyle bir eylem ortaya koymak gereğini hissetmiyor. Eğer uluslararası kolunu, kanadını kırarsanız, Türkiye'deki Türklerle Kürtlerin hiçbir rahatsızlığı yoktur. Bu bir sosyolojik olaydır, Türkiye'de her türlü insan var, onu söyleyeyim.

Bunun çok uzun soluklu bir eylem olduğu kanısında değilim. Tabancayla da demokrasi olmaz, yani tabancayı çekip, güneydoğuda oy alıyorum demek de yanlış bir şey. Ben oranın çocuğu olduğum için çok iyi biliyorum, orada sizin bildiğiniz, bizim bildiğimiz seçim meçim olmaz, köylere girilir, muhtarın karşısına oturulur, senin kaç tane oyun var, onun kaç tane oyu var derler, oy verirler. Bize demokrasi ayağı yapmasınlar, bilmeyenler İstanbul'daki gibi herkes sandığa gider, teker teker oy veriyor diye görür, bu böyle değil.

Benim size özellikle sormak istediğim şey şu: Biat kültürünün hâkim olduğu bir toplumda muhalefet oluşabilir mi? Bir sivil kitle örgütü düşünün ki, hâkim olan şey biat kültürü, o kültür 1923'ten beri, ondan önce padişahlık döneminden beri devam etti, geldi, devlete biat ettik toplum olarak, sonra yavaş yavaş bu kalıp değiştirdi, şimdi ben hasbelkader siyasetle birebir ilgili değilim, ama İstanbul'un belli çevrelerinde her türlü sivil kitle örgütlerinin içine girdim çıktım, hâlâ da onlarla beraberim. Gözlediğim şey son yıllarda hızla biat kültürü hâkim olmaya başladı bu derneklerde, vakıflarda. Şimdi Cumhuriyet Halk Partisinin muhalefet oluşturabilmek için biat kültüründen bu tür birimleri kurtarma çalışması içerisine girmesi lazım. Yoksa böyle emir-komuta zinciri içerisinde sivil kitle örgütü olmaz, bunlar burada olduğu sürece de muhalefet olmaz diye düşünüyorum. O nedenle şu şey beni ilgilendiriyor. Sizden bu konuda bilgi almak istedim, acaba biat kültürünün hâkim olduğu bir toplumda muhalefet, yani tez karşısında bir antitez oluşturulabilir mi? O nedenle de ben kaygı duyuy-

derya kömürcü

AKP muhalefet gibi görünerek aslında muhalefeti soğuruyor, onu massediyor bir şekilde

hurşit güneş

Demokrat Partiyle Cumhuriyet Halk Partisi arasında 1946'daki temel çatışmanın tezahürü hâlâ Türk toplumunda devam ediyor

108

yorum ülkenin geleceğinden, birtakım kitaplar yazarlar içeri atılıyor. Bunun önünü alabilecek çok radikal eylemler ortaya koyma zamanı geldi, geçiyor, ama bütün umudumuz önümüzdeki seçimlerde diye düşünüyorum. Teşekkür ederim, saygılar sunarım.

salondan - Umur Bey arkadaşın sorusuna verdiği cevapta kendisini bu kimliklerin dışında gördüğünü söyledi. Siz bunu nasıl başardınız, bunu neyle açıklıyorsunuz? Bir de köylülük gibi sınıfların bugün olmadığını söylediniz. Buna ben de katılıyorum. Hurşit Beye sormak istiyorum, bu konuda onun görüşünü öğrenmek istiyorum, bugün artık salt köylülük, salt işçi sınıfından bahsedebilir miyiz? Bu iletişim çağında ve bu medyatik yozlaşma etkisi altında bunların çok farklılaştığını düşünüyorum. Bu konuda Hurşit Bey bir yanıt vermedi dinlediğim kadarıyla, ne düşünüyorsunuz? Teşekkür ederim.

hurşit güneş - Yanıtlayayım, verdim aslında, dedim ki, birincisi şu tespiti tekrarla söyleyeyim: Hiçbir köylü, hiçbir işçi dünyanın hiçbir yerinde sadece tek sosyoekonomik saikle oy kullanmaz. Kuşkusuz insan çok yönlüdür, çok çeşitli talepleri, yönleri, nitelikleri, özellikleri vardır. İşçi olan bir insan aynı zamanda Kastamonuludur, Kastamonulu bir insan aynı zamanda avcıdır. Bir insanın tek bir yönü yoktur, ama bir ana yönü vardır. Sınıfsal tarafı önemlidir. Şimdi bakın, bir şey söyleyeceğim; Türkiye'de köylünün yüzde 70-75'i AKP'ye oy veriyorsa şimdi bu köylünün herhangi bir köylülük nedeniyle oy verme durumu yok diyemezsiniz. Türkiye'de 2007 ve 2002 yılıyla ilgili söylüyorum, işsizler büyük ölçüde AKP'ye, bir ölçüde çok reaksiyoner tepkici partilere, MHP'ye oy veriyorsa bunun bir nedeni vardır. Başka bir şey söyleyeyim tam doğru görünmesi için, ülkedeki eğitilmiş yüksek gelir gruplarının, aydınların yüzde 80'i gidip CHP'ye oy veriyorsa bu sosyolojik bir şeydir, bu önemlidir, bu yok denemez. Yani tek yönlü değildir, bu aydınların içinde Kürt olanı da var, Türk olanı da var, Laz olanı da var, Çerkez olanı da var. Var, ama hepsi bir yere oy veriyorlar. De-

mek ki, bunların aydın olmasından gelen, elit, seçkin olmasından gelen birtakım özellikler var ve o götürüyor CHP'ye oy verdirtiyor. Şimdi bunu söylüyorum, bu hâlâ geçerli Türkiye'de, yani sınıfsal oy verme hâlâ var. Bu sınıfsal oy verme tabii ekonomik saiklere dayanıyor. Şimdi kritik nokta, ekonomik saike dayansa o zaman bizim ekonomik politikamızla, AKP'nin ekonomi politikası arasında tam ters bir durum olması gerekir. Bu biraz önce söylediğim gibi sosyo-kültürel bir şey ve ne yazık ki, kabul edelim etmeyelim bu aslında Demokrat Partiyle Cumhuriyet Halk Partisi arasında 1946'daki temel çatışmanın tezahürü hâlâ Türk toplumunda devam ediyor. Türkiye'nin geniş halk kesimleri hâlâ Cumhuriyet Halk Partisi'ni kendi siyasi partisi veya temsilcisi olarak görmüyor. Bunu zaten temel hedefimiz de bu, bunu oraya dönüştürmek.

güneydoğu'da kürt siyasal hareket var

Şimdi gidelim Diyarbakır'a, Diyarbakır'ın içindeki sur içinde kalan en varlıklı kesimlerin içinde CHP'nin oyu hala Bağlar Mahallesi içindeki daha yüksekse o çelişki orada bile yaşanıyor demektir. Ben bunu söyledim, ama hiç kuşku yoktur ki, Güneydoğuda Kürt kökenli vatandaşlarımızın yoğun yaşadığı bölgelerde eğer BDP yüzde 40 o alıyorsa, bir Kürt siyasal hareketi var demektir. Biraz önce Sayın Toraman'ın söylediğini ben doğrularım açıkçası, orada baskı var, izinsiz aday bile olmazlar, baskıyla oy verirler. Bakınız bir şey söyleyeyim, 30 civarında bir bağımsız aday var değil mi BDP'de, bu 30 tane adayın hepsi hemen hemen aynı seçim bölgelerinde eşit oy alırlar hiç düşündünüz mü bunu? Yani bir aday daha fazla oy almaz mı, biri 70 bin oy alırken biri 15 bin almaz mı? Olmuyor, üçü de eşit bölünüyor, üç aday çıkarılıyor mesela herhangi bir ilde ve üçü de eşit oy alıyor. Nasıl oluyor merak ediniz var mı? İple, ipi koyuyorlar, dağıtıyorlar, çünkü seçim pusulasında 17. sırada biri var, 9. sırada biri var ve ona göre ayarlatılıyor. Yani orada Kürt siyasal hareketi var doğru, inkâr etmiyoruz, böyle bir si-

yasi hareket var, ama bu siyasal hareketin önemli destekçilerinden biri de cebirdir. O cebri de inkar etmemek gerekir. Bundan bölgeyi sıyırmak gerekir. Biz bölgeyi bundan sıyırmamanın en önemli etmeniyiz Cumhuriyet Halk Partisi olarak. Şimdi ilk defa oraya bir sosyal projeye gitmeye çalışıyoruz, yani orayı kurtarmaya çalışıyoruz. Bu sıkışmışlıktan kurtarmaya çalışıyoruz, özgürlükten de kurtarmaya çalışıyoruz. İddia edilen şeylerin aksine şeyler söylüyoruz. Bakın, mesela bir tanesi yine 22 Mayıs Kurultayında söylenen bir şeydir, barajın düşürülmesi çok önemli. Hiç ipe gerek kalmayın, diyelim rahat rahat kendi siyasi hareketinizi yapın.

İkincisi ve önemlisi, en önemli iddialardan biri faili meçhul cinayetler değil mi? Bölgede en çok söylenen şeyi araştıralım diye biz de önerge verdik. Dolayısıyla bölgede iddia edilen meselelerin temeline inip, bu siyasal hareketin beslendiği ana kaynaklar neyse onların ortaya çıkması için biz de yardımcı olmaya çalışıyoruz. Dolayısıyla Cumhuriyet Halk Partisinin 22 Mayıs'tan bugüne kadar ve bundan sonra yapacağı politikalarda bana kalırsa bölgenin bu sıkışmışlıktan kurtulması için çok önemli bir değişiklik yapıyor. Mevcut düzenle ilgili tespitleriniz bana kalırsa gerçekten çok doğru.

umur talu - Kimlik meselesinde hepimizin siyasi olarak seçtiği kimlikler ön plana çıkabilir, dönem dönem de bazı insanların aidiyetleri ön plana çıkabilir. Birimizin aşması bir şey ifade etmez, yani o çok tali bir şey, ama benim söylemek istediğim şu; insanlar sırf köylü olarak, sırf işçi olarak oy kullanmıyor, dönemlere göre kendi kimlikleri de ön plana geçebiliyor. Bunu yokmuş farz etmek bizi iyi bir yere götürmedi, kabaca söylenecek bu.

biat kültürü Türkiye'nin bütün kurumlarında var

Biat meselesine ben katılıyorum, ama sizinle herhalde çok farklı şeyler düşünerek katılıyorum. Biat kültürü sadece dinle, cemaatle ortaya çıkan bir şey değil, biat kültürü Türkiye'nin bütün kurumlarında var, hatta tarihi dönüşümü

biat kültürü üstünden, bununla yüzleşmediğiniz zaman biat kültürünü tek başına sadece dinin yahut filanca cemaatin getirdiği bir şey zannedersiniz. Problemimiz şu, o taraf diyor ki, biat kültürü burada vardır, bu taraf diyor ki, biat kültürü orada vardır. Ben müsaadenizle diyeyim ki, biat kültürü ikisinde de vardır. Çünkü tarihsel olarak öyledir, başka türlü olamamıştır, müthiş başarıdır ama sonuçta bu Cumhuriyetin kuruluşu biat kültürüydü. Bununla yüzleşmediğimizde, o zaman topluca bir biat eleştirisi yapamayız. YÖK'ü bu iktidar kurmadı, bu iktidar aynı mekanizmayı kendisi daha beter kullanmaya başladı. Ama baktığınızda YÖK'tü, öteki kurumlardı, MGK'yı, yok Genelkurmayın Milli Savunmanın üstünde olması, bütün bir askeri okul sistemi, bütün bir üniversite sistemi bundan özerkleştiği zaman var Türkiye'nin. İnsanların hareketlendiği 1968'ler, 1970'ler bu yapılara karşı seslerinin çıktığı, meydanların, sokakların dolduğu dönemler var, 1 Mayıs 1977'de o kadar insan katledildiği halde Ecevit'in gidip yine 350.000 kişiyi topladığı böyle dönemler var, ama bunun dışında bu ülkede her türlü kurumsallaşma biat üstünedir. Bakın, TÜSİAD acayip bir Anayasa hazırlar, "her işyerinde sendika olmalıdır" diye bir kelime koyamaz oraya. 10 tane genç gazeteci kendi hayatlarını, mesleklerini riske ederek grev çadırı kurdular. Önünden nice tanıdığınız demokrat yazarlar geçti. Ben pek gitmiyordum, ama onlar her gün gidiyordu, gördüler ve o çocuklardan bir kelime bahsetmediler. Neden? Müesseseye biat kültürü. Peki, ötekiler ne yaptı başka gazetelerde çalışanlar, onlar gördü mü o çocukları? Onlar da görmedi, rakip oldukları halde, düşman oldukları halde, çatıştıkları halde yandaş medya olduğu halde onlar da görmedi. Mesele şudur: İnsanoğlu bazı otoritelerden hoşlanmaz, bazı otoritelere de atar kendini, bazı durumlarda cesur durur, bazı durumlarda gıkını bile çıkarılmaz. Bunun birincisi hepimizin bireysel iç hesaplaşmasına dair bir yönü var, ikincisi de belki başkalarının yaşadığı şeyleri biz yaşamadık, çok ciddi iç savaşlarımız olmadı, bunları

umur talu

İnsanlar sırf köylü olarak, sırf işçi olarak oy kullanmıyor, dönemlere göre kendi kimlikleri de ön plana geçebiliyor

umur talu

Din ve etnisite meselesi enine bölün bir mesele olmaktan çıkamıyor bizde

taksit taksit yaşıyoruz. O yüzden de bir türlü din ve etnisite meselesi enine bölün bir mesele olmaktan çıkamıyor bizde. Çünkü tarihsel olarak yaşamamız gereken zamanlarda yaşamamışız iç savaşları, ama bu yüzden de bir türlü o biat yapıları bitmemiş. Yani bugünkü baskı ortaya çıkana kadar güneydoğu demokratik bir yer miydi? Sonuçta orası zaten dışarıdan baskının, bölge dışı Ankara otoritesinin baskısının, hem de içeride ağalığın, feodal sistemin her türlü baskısının olduğu bir yer. Dolayısıyla bir baskı biçimini bir başka baskı biçimi geliyor dolduruyor. İnsanlara ne anlatabiliriz biz? Her türlü baskı biçimine, her türlü baskı odağına, her türlü baskı kaynağına, her türlü itaat zorlamasına karşı çıkmak, ama burada zaten baştaki konuya geliyoruz. Muhafif olmanın tanımını böyle ona değmiş, buna değmemiş gibi seçerek değil, genel olarak otoriteye dayatmaya, baskıya, tahakküme, insanı insan olmaktan çıkararak her şeye karşı muhafif olmaktır. Bunda da çok uzlaşamayabiliriz tabii.

imren aykut - Efendim, çok teşekkür ederiz. Buyurun hocam.

besim üstünel - Efendim, önce İktisatçılar Haftasını düzenleyen arkadaşlara ve sonra da panelde bu güzel tartışmayı yapan genç iktisatçılara teşekkür ederek başlıyorum sözüme. Kısaca bugünkü tartışmada sanıyorum soru

nasıl ana muhalefet bir toplumsal muhalefet haline dönüştürülür? Çünkü herkes Cumhuriyet Halk Partisini eleştirdi haklı olarak, çünkü ana muhalefet partisi olarak o gözüküyor, ama toplumsal muhalefet nasıl mobilize edilir iktidara karşı ve onların elinden iktidarı alabilirsek biz ne yapacağız? Oy sandığına giden köylüye, işçiye, işverene alternatif olarak onların açıklanması, yani uzun dönemli bir stratejinin belirlenmesi gerekir. Sayın Hürşit Güneş'in rahmetli pederi Turan Güneş ikimiz de Siyasal Bilgiler Fakültesindeyiz yani Mülkiyedeyiz ve bizimle beraber o zaman danışman olarak çalışan Haluk Ülman, Deniz Baykal var, onlar henüz asistan veya doçent, politikaya girmemişler. Ama bir gün bir gazetede, mülkiye cuntası diye bir dizi yazı çıktı. Biz 4 kişi, 4'ü de Siyasal Bilgilerden Bülent Beyin etrafını almışız. Biz de baktık dedik ki, bu yazıyı kimin lehine yazıyor bu adam? Yazmış tamam, söylediklerinin çoğu doğru, biz Mülkiyedeniz ve Ecevit'in etrafında kilitlemişiz. Cumhuriyet Halk Partisini Türkiye'nin en büyük devrimlerini, çağdaşlaşma hareketini yapan bir partiyi seçim yoluyla tekrar iktidar yapmak istiyoruz.

Bize mülkiye cuntası ismini takan gazetenin arkasında rahmetli Turan Güneş'le aynı seçim çevresinden gelen bir profesör var. "Özgürlüklere gerekirse şal örteriz" diyen biri var ve

onun yazdığını bize o zaman söylediler. Günahları söyleyenlerin, daha sonraki gelişmeler bunun doğru olduğunu gösteriyor. Çünkü Türkiye’de yapılan ilk askeri müdahalede geldi bu profesör Başbakan oldu ve Anayasa’da bir maddenin bir paragrafını değiştirdi: “Üniversite öğretim üyeleri parti genel merkezinde görev yapamaz -biz orada yapıyoruz görevi- ilçelerde yapabilirler” Türkiye’de önemli olan bence toplumsal yaşam bakımından çağdaşlaşma hareketidir. Kim çağdaşlaşma hareketini başarıyla getirir ve başarıyla yürütürse, çağdaşlaşmanın yarattığı kurumsal değişme ve çıkar ilişkilerinin değişmesi dolayısıyla çağdaşlaşmayı getirene müthiş kızıyor ve eğer oya bağlıysa oy vermiyor. Halbuki bizimle beraber çağdaşlaşma hareketini gecikmiş olarak yapan Asya’nın doğusunda bir başka ülke vardı. 1870’lerde bizimle beraber çağdaşlaşma hareketini başlatan Japon İmparatoru Meiji var, Japonların Atatürk’ü, 40 küsur yıl iktidarda kalmış ve gelir gelmez bütün yapısal ilişkileri değiştirmeye çalışmış. Toprak reformu yapmış, mukavemet edenlerin kellesini uçurmuş ve muazzam bir eğitim reformu yapmış. 1890’lı yıllarda okuma-yazma oranı yüzde 99’a çıkıyor. Ne sayesinde? Bizim alfabemizde 27-28 harf vardır, Japon alfabesi Çin alfabesinden alınmıştı ve 4500 karakter vardı. 2400’e indirmiş, basitleştirince müthiş bir eğitim kampanyası ve okuma-yazma bilenlerin oranı yüzde 99’a çıkıyor 1900 yılına gelmeden. Bizde nasıl? Bütün bu devrimlere mücadelelere rağmen okuma-yazma oranı cumhuriyetin 50. yıldönümünde yüzde 50-52 civarındaydı. Türkiye’de okuma-yazma çağında olup da, basit okuma-yazmayı bilmeyenlerin sayısı 10 milyondan 8 milyona inmiş bütün çabalara rağmen. Bir türlü toplumu çağdaşlaşmayı benimseyecek, özümseyecek ve gereğini yapacak duruma fazla getirememişiz. Onun için işimiz bir hayli zor, yol uzun ve yapılması gereken çok şey var. Teşekkür ederim.

imren aykut - Efendim, biz de hocamıza teşekkür ediyoruz. Bu 2,5 saat süren uzun oturumu baştan sona kadar sabırla takip eden bütün katılımcılara teşekkür ediyoruz. Toplantıyı kapatıyorum ve hepinize sevgiler sunuyorum.

besim üstünel

Türkiye’de önemli olan bence toplumsal yaşam bakımından çağdaşlaşma hareketidir

İktisatçılar Haftasının üçüncü günü değerli hocamız Erdinç Tokgöz'e armağan edilmiştir

Prof. Dr. Erdinç Tokgöz

1936 yılında Gümüşhane'de doğdu. İlk, orta, lise ve yükseköğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1960'da İ.Ü. İktisat Fakültesi'ni bitiren Tokgöz, 1967'de Paris Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültesi'nden İktisat Doktora derecesi aldı.

Ocak 1968'de Hacettepe Üniversitesi Fen ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak ders vermeye başladı. Üniversitenin İktisat Bölümü'nün kurulmasında ve büyümesinde görev yaptı. Daha sonra kurulan İşletme Bölümü'nün kurucu başkanlığını yaptı ve Turizm Yüksek

Okulu'nun müdürlüğü görevinde bulundu.

1973 yılında doçent, 1979 yılında profesör oldu.

Mart 2003'e kadar Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi olarak lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde iktisat dersleri verdi.

2000-2003 arasında Türkiye Ekonomi Kurumu başkanlığında bulunan Prof. Tokgöz, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin Ankara şubesinde üyeliği devam etmektedir.

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

nasıl bir anayasa? nasıl bir cumhuriyet?

Prof. Dr. Erdiñ Tokgöz'e armağan

8 Nisan 2011 Cuma

3. Gün

Birinci Oturum

- Açılış** : Sabih Kanadoğlu
Oturum Başkanı : Prof. Dr. Nihat Falay
Konuşmacılar : Ömer Faruk Eminağaoğlu
Atilla Kart
Prof. Dr. Burhan Şenatalar

sevil usanmaz - Hoş geldiniz. Açılış konuşmasını yapmak üzere Yargıtay Onursal Cumhuriyet Başsavcısı Sayın Sabih Kanadoğlu'nu kúrsúye davet ediyorum.

sabih kanadoğlu - Bu toplantıda öncelikle geçmişin mirası ve geleceğin beklentileri arasında

Türkiye konusu ve bunun alt tanımları olarak da nasıl bir anayasa, nasıl bir cumhuriyet ve nasıl bir demokrasi konuları işlenecektir. Bu sıralamanın bence bu şekilde yapılması pek uygun olmuyor. Çünkü nasıl bir anayasa ve nasıl bir demokrasi diyebilmemiz için öncelik-

sabih kanadoğlu

Her siyasi partinin arzu ettiği yeni anayasa yapma hevesi artık bir tarafa bırakılmalıdır

le nasıl bir cumhuriyet dememiz lazım. Çünkü cumhuriyet 88 yıllık bir geçmişı taşımakla beraber, her şeyden önce o cumhuriyetin kuruluş felsefesini, temel değerlerini, ilkelerini ortaya koyan, gelecek nesillere bir yol gösteren ideolojisini içerisinde taşıyor. Bizde yanlış bir değerlendirme var, sanki ideoloji dışlanması gereken, uzaklaştırılmak istenen bir kavram gibi tanıtılıyor. İdeoloji bir devletin kuruluşunda, bir cumhuriyetin meydana getirilmesinde elbette ki dayanılacak bir ilkedir.

Eğer Türkiye Cumhuriyeti'ne bakıyorsak, Cumhuriyet'in ilanından önce Yüce Atatürk, 22 Haziran 1919'da Amasya Genelgesiyle ideolojisini ve taşıdığı değerleri ortaya koymuştur. Çünkü bir monarşiden geliyorduk, bu monarşinin ötesinde biat etmek, kul olmak ve belirli dini esaslara dayalı bir devlet toplumu halindeydik. İlk kez millet sözünün geçtiği ve milletin azim ve kararının herhalde o kurtuluşun sebebi olacağı ilk defa orada ifade edilmiştir. İşte o Saraydüzü Kışlası'nda kaleme alınan, 20 Ocak 1921'de ilk anayasamızda "egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" ifadesini bulan ve asıl cumhuriyetimizin temel değerini ve kuruluş felsefesini ortaya koyan bir ifa-

deydi. Kuşkusuz egemenliğin millete ait olduğunun ifadesi cumhuriyetin başlangıç noktası oldu. Elbette ki cumhuriyet bir günde, bir yılda, hiçbir gelişime tabi tutulmadan gerçekleşmiş bir olay değil. O temel felsefeyi kurduktan sonra onun içinin doldurulması elbette ki bir zaman ihtiyacını gösteriyordu ve egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu ifadesinin söylenmesinden sonra artık nasıl bir devlet olmalıydı? Devlet laik olmalıydı, bir hukuk devleti ve bir ulus devlet olmalıydı. İşte bu üç temel ilke, yani laiklik, hukuk devleti olma ve ulus devlet bizim cumhuriyetimizin kuruluş felsefesini temsil etmektedir.

2011 yılında bu niteliklerin, yani laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olma ilkesi bir yana bırakılarak, sadece cumhuriyet sözcüğünün ve o cumhuriyetin niteliklerinin de ortaya konmadan değiştirilmez tek madde olarak ortaya konması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne yapılabilecek en büyük kötülüktür. Düşüncelerini akademik düşünceleri altında bir öğreti kitabı olarak öğrencilerine veren birtakım akademisyenlerin çok gariptir ki ortaya çıkan yeni anayasa hazırlanması projelerinde aynı rolü aldıklarını görüyoruz. Bu zatlar ortaya öyle bir gerekçe atıyorlar ve ne kadar çelişkiye düşüklerinin farkında olmalarına rağmen bunda bir çekince görmüyorlar ve değişmez maddeleri doğrudan doğruya halkoyu tartışmasına sunuyorlar. İşte bu muhteremlerden biri gerçekte 10 yılda bir, hatta daha kısa sürelerde, değişik anayasa taslaklarına imza atan bir zat. Bu zat yeni bir anayasanın ancak bir ülkede darbelerden, savaşlardan veya büyük ekonomik krizlerden sonra yapılabileceğini söylemesine rağmen, şimdi ortaya koyduğu gerekçeler aslında kendisini inkardan başka hiçbir şey değildir. Çünkü anayasalar elbette ki belirli bir ölçü içerisinde yapılmalıdır ve her siyasi partinin arzu ettiği yeni anayasa yapma hevesi artık bir tarafa bırakılmalıdır. Çünkü normal parlamentoların seçimden sonra iktidara gelen her siyasi partinin anayasayı tümüyle ortadan kaldırarak yeni bir anayasa yapmaya mevcut anayasa düzeni izin vermemektedir.

Peki, bir anayasa hiç değişmez ve üzerinde durulamaz hükümler midir? Eğer öyleyse bunun bir çaresi var mıdır? Evet, çaresi vardır. Her şeyden önce toplumun çoğunluğunun üzerinde oybirliğine yakın bir düşünce, kanaat beslemeleri ve bunu istediklerini ifade etmeleri gerekmektedir. O halde ilk yapılacak iş gerçekten halkın, konulabilecek belirli bir marj içerisinde, yani nitelikli çoğunlukla yeni bir anayasa yapma arzusunu ortaya koymasına gerekmektedir. Bu nasıl yapılır? Bir kere bugünkü anayasal sistem içerisinde nasıl halkoynamasına gidileceği bellidir. Anayasa değişikliklerinden başka herhangi bir konuda doğrudan doğruya halkoynamasına gitme olanağı yoktur. O halde ilk yapılacak iş bir anayasa değişikliğiyle bu sorunun halka ulaştırılabilmesini sağlamaktır. Bu konuda yapılacak bir halkoynaması her şeyden önce yeni bir anayasa yapma ihtiyacını ortaya koymalıdır. Onu takiben geniş katılım sağlayan, temsili ortaya koyabilen bir kurucu meclis seçimi yapılmalıdır. Bu kurucu meclis doğrudan doğruya bütün katmanların temsiliyle meydana geldiğinden uzlaşmayla, anlaşmayla ve belirli şekilde tartışmaların, yani bütün sivil toplum örgütleriyle, siyasi partilerle, konunun uzmanlarıyla tartışılarak nihayet o kabul edilen metin halkoynamasına sunulmalıdır. Allah'ın emrettiği, dışına çıkılamaz bir metin olmadığı bu şekilde kanıtlanabilmelidir, yapılabilmelidir.

hukuk devleti hem cumhuriyetin hem demokrasinin onsuz olmaz bir koşuludur

Bugün Türkiye'de cumhuriyetin niteliklerinin değişmesi konusunda herhangi bir istek var mıdır? Çünkü laik, demokratik, sosyal hukuk devleti diyorsak ve buna insan haklarına saygılı bir anayasa olarak bakıyorsak, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bu niteliğini de bunun içine koyuyorsak, acaba Türk milleti laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olmasına karşı mıdır? Bunun değişmesi yönünde nasıl bir ihtiyaç vardır? Kişisel kanım olarak şunu ifade edeyim, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri herhangi bir ihtiyaca bugün

gerek göstermemektedir. Çünkü bu cumhuriyetin kuruluş felsefesi, temel değerleri ve temel ilkeleri her şeyden önce o günde de çağdaştı, bugün de çağdaş. Çünkü çağdaşlık ve demokrasi ancak laik bir devlette mümkün olur. Hukuk devleti zaten hem cumhuriyetin, hem demokrasinin onsuz olmaz bir koşuludur. Elbette ki bir ulus devlet yoksa orada ne cumhuriyet olur, ne demokrasi olabilir, çünkü ulus devletin olmadığı bir yerde sadece etnik ve dinsel etkenler rol oynar. Dinsel ve etnik etkiyle bir demokrasiyi kuramazsınız, götüremezsiniz. Bu yapıldığında egemen olan doğrudan doğruya ırka dayalı bir düşüncedir veya hoca efendilerin, tarikatların, şeyhlerin egemen olduğu bir toplumdur. O halde cumhuriyetin niteliklerinin tartışmaya açılması veya değiştirilemez hüküm olmaktan çıkarılması Türkiye'ye yapılabilecek en büyük kötülüktür.

Evvla "nasıl bir cumhuriyet" sorusunun cevabını vermemiz lazım. Oradan "nasıl bir demokrasi istiyoruz" sorusuna gelebiliriz. Demokrasi kuşkusuz zor bir sistem, çünkü birçok nitelik yanında, yani uzlaşma kültürü, demokrasi kültürü, hoşgörü, bunların dışında her şeyden önce çoğulculuk ilkesi gereklidir, katılımçılık ve hukukun üstünlüğü gereklidir. Hukukun üstünlüğü hukuk devleti demektir. Hukuk devletini sağlayan da yargının bağımsızlığıdır. Bu saydığımız koşulların dışında tabii dokunulmazlıklar gelir, saydamlık gelir. O halde nasıl bir demokrasinin tanımı herhalde saydığımız bu niteliklere uymayla doğru orantılı bir sistem olur. Eğer saydığımız nitelikleri sağlayan bir demokrasi sağlanmışsa o halde nasıl bir demokrasi sorusunun cevabı da bu saydığımız niteliklerde yatmaktadır. Kuvvetler ayrılığına saygısız bir demokrasiden bahsedilemez. Eğer Türkiye'de bir siyasi parti genel başkanının ya da bakanın bütün partiden seçilecek kişileri seçme, sıralama yetkisini size tanıyor, eğer siz gerektiğinde yürütmenin başını da, yani Cumhurbaşkanı'yı da seçebiliyorsanız, eğer siz "yetmez, ama evet" diyenlerin şimdi şaşkınlıkla seyrettikleri bir bağımlı yargı ortaya çıkarılmışsa ve bu da tek kişinin elinde toplanmış-

sabah kanadoğlu

Cumhuriyetin niteliklerinin tartışmaya açılması veya değiştirilemez hüküm olmaktan çıkarılması Türkiye'ye yapılabilecek en büyük kötülüktür

sabih kanadoğlu

Demokratik bir sistemin uygulanamadığı yerlerde bu başkanlık rejiminin nasıl bir başkancı sisteme döndüğü gözlerimizin önünde duruyor

116

sa siz orada, burası bir demokratik ülkedir diye kimseyi kandıramazsınız. Eğer bu nitelikleri taşıyan bir demokrasiniz yoksa o zaman siz nasıl bir cumhuriyete değil, nasıl bir demokrasi sorusuna cevap vermek durumundasınız. O halde demokratik bir ülkede geçerli olabilecek bütün bu nitelikleri taşımayan bir demokrasi eğer size demokrasi diye yutturuluyorsa evvela cumhuriyetine bağlı olan ve demokrasi isteyen her yurttaşın bu isteğini çok açık bir şekilde ortaya koyması gerekmektedir.

Demokrasi kendisine sahip çıkmayan yurttaşların elinde zaten hayatiyetini kaybeder. Bu nedenle bu demokrasi isteğinin tıpkı bir inanç gibi her yurttaşın yüreğine, beynine işlenmesi yapılmadan o demokrasiye sahip çıkmak mümkün değildir. Eğer sade yurttaşın büyük çoğunluğu o ülkede demokrasiyi bir inanç gibi kabul ederek onu benimsemişse, o sade yurttaş o ülkede elitlerin düzeyine varabilecek hale gelmişse orada demokrasinin yaşama olanağı vardır. Böyle bir demokrasi istiyorsak işte o zaman nasıl bir anayasa sorusuna cevap veririz. Anayasa hiç kuşkusuz her şeyden önce özgürlük vermelidir; insan temel hak ve özgürlüklerini karşılamalıdır. Elbette ki bu anayasaya sahip olan ruh bu saydığımız niteliklerden ileri gelmelidir. Her şeyden önce bir hukuk devletini, bir bağımsız yargıyı ortaya koyabilecek ve bir demokrasinin ancak bağımsız yargıyla sağlanabileceğini ve korunabileceğini bilme noktasına geldiğimizde istenecek bir anayasa olmalıdır.

İşimiz şöyle zor, cumhuriyetin temel değerlerini tartışmaya açmak isteyen bir azınlık, ama demokrasinin koşullarının uygulanmasını istemekte ağırlığını koymayan bir sessiz çoğunluk. Bir kere her şeyden önce seçim güvenliği sağlanmaktan uzak bir seçim bizi bekliyor. Yani 12 Haziran seçimlerine güvenle, inanarak, sandığa eşit şartlar arasında oylar siyasi partiler arasında bölüşülecek ve oradan girdiği gibi çıkacak düşüncesinde eğer kuşku varsa, sıkıntı oradan başlamaktadır. O halde yapılabilecek her türlü hileyi karşılayacak olan sizlersiniz, yurttaşlar. Yurttaşlar bu seçimin

hem demokrasi için, hem cumhuriyetimiz için bir hayat memet meselesi olduğunu göz önüne almalıdır. Sandığa gitmemenin hiçbir çaresi gösterilmemeli, mazeret ileri sürülmemelidir ve o atılan oyların geleceğini sağlayabilmek için her yurttaş kendisini gönüllü gözlemci olarak orada görevlendirmelidir. Çünkü arkadan getirilmek istenen bir başka sistem hiç akıldan çıkarılmamalıdır. Sanki bugün bu demokrasimiz içerisinde kuvvetler ayrılığının bir tarafa bırakıldığı ve tek kişinin egemen olduğu bir toplumda bu yetmezmiş gibi bir başkanlık rejimi hevesleri başlamıştır. Başkanlık rejimi elbette ki demokratik bir sistemdir, ama demokratik bir sistemin uygulanmadığı yerlerde bu başkanlık rejiminin nasıl bir başkancı sisteme döndüğü gözlerimizin önünde duruyor. Güney Amerika'ya, Ortadoğu'ya ve Kafkasya'ya bakmak bunun için yeterlidir. Çünkü başkanlık sisteminin başarılı olabilmesi için her şeyden önce fevkalade katı bir kuvvetler ayrılığı sistemi gerekir. Türkiye'deki uygulama biçimine bakarsak kuvvetler ayrılığı sisteminin dejenerasyonu olduğu bir toplumda başkanlık sisteminin nereye varacağı çok açıktır. Bugün Amerika'da demokrat partinin veya cumhuriyetçi partinin liderlerinin adı bilinmez. Çünkü parti içi disiplin herhalde bu rejimin en büyük özelliklerinden biridir. Yani siyasi partiler o siyasi partiye bağlılıkları nedeniyle oy kullanmak zorunda değildirler. O halde kuvvetler ayrılığı ilkesini bir tarafa bırakacaksınız, parti içi disiplin Türkiye'deki gibi olacak ve en önemlisi bağımsız bir yargı herhalde başkanlık rejiminin onsuz olmaz en büyük koşuluysa, bu sisteme siz bağımlı bir yargıyla girmeyi isteyeceksiniz. Bunun nedeni gerçekte belirli dönemlerde her cumhurbaşkanına yapışan bir istek, bir hastalık olarak ortaya çıkıyor. Türkiye'de parlamenter rejim herhalde 1876'dan bu yana 135 yıldır yürüyor, doğru veya yanlış. Elbette ki Türkiye birçok Ortadoğu ve İslam ülkesinden her şeyden önce laiklik ilkesini kabul ettiği için öndedir, elbette ki eleştirilebilir, ama bir demokrasidir. Biz bu demokrasiye sahip çıkmak zorundayız. Biz bunu bir kişinin eline bir

padişahlık gibi, onu bir diktatör haline getirme gafletinde bulunmamalıyız. Sizleri sevgiyle ve saygıyla tekrar selamlıyorum.

sevil usanmaz - Sayın Sabih Kanadoğlu'na çok teşekkür ediyoruz. İktisatçılar Haftası'nın her bir günü Fakültemize büyük hizmetler vermiş değerli öğretim üyelerine armağan edilmektedir. Üçüncü gün Prof. Dr. Erdinç Tokgöz'e armağan edilmiştir. Hocamıza plaketini vermek üzere İFMC Genel Başkanı Vahap Adıyaman'ı ve hocamızı kürsüye davet ediyorum.

vahap adıyaman - Teşekkür ediyorum. Birçok yerde İktisat Fakültesi'ni anlatırken hep şunun altını çiziyorum: İktisat Fakültesi ülkemizde iktisat eğitimiyle ilgili önemli bir boşluğu doldurdu, ama aynı zamanda ülkemizdeki üniversitelerin belki de tamamına yakınında iktisadi ve idari bilimler fakültelerinde iktisat eğitimi veren hocalar yetiştirdi. Erdinç Tokgöz hocamız onlardan biri. Akademi yaşamı boyunca çok önemli çalışmalarda bulunmuştur. Hocamı ben öğrenciyken İktisatçılar Haftası'nda tanıtmıştım, panelistti, gür sesiyle salonu çınlatıyordu. Bugün bu ödülü hocama vermekten şeref duyuyorum. Teşekkür ediyorum.

erdinç tokgöz - Önce Başkana ve İFMC Yönetim Kurulu'na çok teşekkür ederim. İki büyük heyecanı birden yaşıyorum. Birincisi benim için sevinç kaynağı olan böyle bir günde çok sevdiğim, saydığım insanları burada görmek beni çok mutlu etti. Bundan 55 yıl önce iktisat öğrenmeye başladım, 55 yıl içinde kalfalığa kadar yükseldim, ama bugün ilk defa ustalığa geçişin icazetini, belgesini aldım. Artık bugünden itibaren kendimi iktisat ilmi alanında ustalığa geçmiş sayacağım. İkinci sevinç kaynağım belki fark etmişsinizdir, ben İktisat Fakültesi'yle aynı yılda doğdum, birlikte büyüdük. İktisat Fakültesi, Büyük Atatürk'ün 1933 yılında yaptığı üniversite reformuyla kurulan dört fakülte olan, Hukuk, Tıp, Edebiyat ve Fen Fakültesi içinde bir enstitü olan İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü olarak doğdu. 1936 yılında rahmetli hocamız Ömer Celal Sarçın girişimiyle Almanya'dan gelen çağın en seçkin hocalarıyla

birlikte 1936 yılında İktisat Fakültesi kuruldu. Ömer Celal Sarçın yanında büyük Türk dostu Neumark, Röpke ve Kessler, çağın en seçkin iktisatçılarındandırlar. Bunlar Musevi asıllı oldukları için Almanya'dan âdeta kaçıp Türkiye'ye sığınmışlardır. Bu hocaların kurduğu ve dünya tarihinde ilk bağımsız iktisat fakültesi olan Fakültemiz 1937 yılında eğitime başladı.

O tarihte Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyıldaki eğitim reformu çerçevesinde üç büyük mektep vardı, Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Tıbbiye. Cumhuriyet ilan edildikten sonra yeni hukuk düzenini tanıtmak ve yeni nesillere anlatmak için Ankara'da Hukuk Mektebi kurulmuştu. Türkiye'ye üniversite 1925 yılında, ama gerçek anlamda 1933 reformuyla, iktisat bilimi ise 1937 yılında gelmişti. Fakat 30'lu yıllar dünyada büyük buhranın yaşandığı yıllardır. Bu iktisat hocaları dünya buhranını anlatmakta, kapitalizmin neden çürüdüğünü, neden çöktüğünü anlatmakta güçlük çektiler. Arz var, talep yok. Fakat 40'lı yıllarda bu sefer hocalar çok büyük bir sorunla karşılaştılar: talep var, arz yok, hayat pahalılığı aldı gidiyor. İktisat Fakültesi hocaları her dönem ders kitaplarını yenilediler. 1950'li yılların ilk yarısında dünya, tarihinin belki de en mutlu yıllarını yaşadı, Türkiye tarım zengini bir ülke oldu. Ama 54 yılından itibaren büyük buhranlar yaşadı, mal kıtlıkları, karaborsa, vurgun. İktisat fakültelerinde dersler, kitaplar yeniden değişti. Nihayet 1960 yılında Anayasamız planlı kalkınma dönemini başlattı, planlama teşkilatını anayasal bir kuruluş haline getirdi. İşte o günden bugüne merkez sağ partilerinin planlamaya ve Anayasa'ya rağmen keyfi yönetimi sonucunda ulusal kaynaklarımız 50 yıldır çarçur edilmektedir.

Sayın Kanadoğlu'nun konuşmasına ilave olarak şunu söyleyeyim: Türkiye'de iki büyük tahrifat yaşanıyor, bundan bu milletin parasıyla okumuş, 50 küsur yıldır üniversitede hocalık yapan bir insan olarak da çok acı duyduğumu söylemek istiyorum. Birisi cumhuriyetimiz için için çökertilmektedir, tahrif edilmektedir, cum-

erdinç tokgöz

Merkez sağ partilerinin planlamaya ve Anayasa'ya rağmen keyfi yönetimi sonucunda ulusal kaynaklarımız 50 yıldır çarçur edilmektedir

ömer faruk eminağaoğlu

Yeni bir anayasa ya çok açık bir kriz durumunda ya da mevcut Anayasanın bütünüyle günün koşullarını karşılamaktan uzak kalması durumlarında söz konusu olabilir

huriyetimizin temel ilkeleriyle âdeta alay edilmektedir. İkincisi de Türkiye'yi çağdaş uygarlığa götürecek üniversiteler için için tahrip edilmektedir, bir bina bir levha şeklinde üniversiteler açılmaktadır. Her tarikatın, her mezhebin bir üniversitesi var bugün Türkiye'de. Bu iki acı gerçeği sizinle paylaştığım için belki bu gece daha rahat uyuyacağım. Bu sevinçli günümü bana hazırlayan başta Cemiyet Başkanı ve siz sevgili dostlarımı bir arada görmekten çok mutlu ve sevinçli olduğumu ifade edip saygı ve sevgiyle hepimizi selamlıyorum.

sevil usanmaz - Sayın konuklar, "Nasıl Bir Anayasa Nasıl Bir Cumhuriyet?" başlıklı oturumu yönetecek olan Prof. Dr. Nihat Falay'ı kürsüye davet ediyorum.

nihat falay - Teşekkürler. İFMC'ye bu güzel toplantı için teşekkür edip başarılar dilemekle başlıyorum sözlerime. Sayın Ertuğrul Kürkçü sağlık sorunları nedeniyle gelemeyeceğini bildirdi, sizlerden özür diliyor. Dolayısıyla üç kişi kalmış durumdayız. Sayın Ömer Faruk Emınağaoğlu, Sayın Atilla Kart ve Sayın Burhan Şenatalar'ı lütfen kürsüye davet ediyorum. Ben böyle basit bir trafik memurluğu yapmak istemiyorum, buyurun efendim konuşun, teşekkürler demek istemiyorum. Biraz da dersimi çalışarak geldim. Gerek sosyal bilimci olarak son dönemlerde Türkiye'nin o "güzel" değişimine bazı şeyler söylemek istiyorum. Sizi çok eskilere götürüp birtakım siyasetçilerden ve politik düşünürlerden bazı cümleler okuyarak oturumu açmak istiyorum.

Herodotos'tan bir cümle, "yurda iyiliği dokunabilecek yurttaşın şerefli bir yer kazanmasına fakirliği, alçak bir sınıftan olması engel değildir." M.Ö. 200'lerde yaşamış bir başka ünlü düşünür olan Polybos'tan aktarırsak, "her devletin anayasasını ve o anayasadaki güçlerini ister veya istenmez yapan iki temel unsur vardır: gelenekler ve yasalardır." Aurelius Augustinus bugün bir anlamda anlatarak diyor ki, "adalet ortadan kalkarsa yönetimler büyük haydutluklardan başka nedir ki?". Padualı Marsilio, ki laiklik konusundaki önemli bir din

adamıdır, diyor ki, "devlet insanların içlerindeki olanak ve yetenekleri sonuna değin gerçekleştirmelerine elveren bir topluluktur." Spinoza önemli bir düşünür, onun ifadesiyle, "suç işlememiş ve kötülük etmemiş olan kişilerin yalnızca aydın olmalarından dolayı düşman muamelesi görmelerinden ve öldürülmelerinden daha kötü ne var ki?" Marks çok kısa ve öz bir şey söylemiş, "devletle toplumun yasası siyaset bakımından iki ayrı şey değildir. Devlet toplumun yapısıdır" diyerek ünlü düşünürlerden aktardığım sözlerimi bitiriyorum. Şimdi programda ilk konuşmacı olarak Sayın Ömer Faruk Emınağaoğlu var, buyurun efendim.

ömer faruk eminağaoğlu - Teşekkür ediyorum hocam. "Nasıl bir anayasa nasıl bir cumhuriyet?" konusunda ben, yeni anayasada nasıl bir yargı veya yargı ile ilgili nasıl bir anayasa değişikliği konusu üzerindeki görüşlerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Sayın Kanadoğlu da açılış konuşmalarında ifade ettiler, yeni bir anayasa gereksinimi ya çok açık bir kriz durumunda ya da mevcut Anayasanın bütünüyle günün koşullarını karşılamaktan, yani temel hak ve özgürlüklere güvence olabilmekten veya sistemin çalışmasını, işlerliğini sağlamaktan uzak kalması durumlarında söz konusu olabilir. Bugün mevcut 1982 Anayasası, 12 Eylülle özdeş olduğu için, hiçbirimiz bu Anayasayı doğal olarak sahiplenmek istemiyoruz. 12 Eylül ruhu önemli bir ölçüde bu Anayasanın dışında kalmasına, Anayasa'dan çıkmasına rağmen, hepimizde ve toplumda bu Anayasaya karşı bir refleks söz konusudur. Ancak mevcut Anayasa'ya, 12 Eylül anlayışının, bugün bütünüyle egemen olduğunu söyleyebilmek de söz konusu değil. Buna rağmen Anayasa'nın mevcut hükümlerinin de günümüz itibarıyla temel hak ve özgürlükler yönünden etkin bir güvence sistemini sağladığını asla söyleyemiyoruz. Yine, yargı bağımsızlığını gerçek anlamda sağlayan hükümler içerdiğini asla söyleyemiyoruz. Erkler ayrılığını sağlama anlamında yasama, yürütme ve yargı erkleri arasındaki ilişkilerin olması gereken düzeyde olduğunu da yine söyleyebilmek olanaklı değil.

Yeni bir anayasanın ortaya çıkması, yeni bir anayasanın yapılması konularında, ben de Sayın Kanadoğlu'yla aynı görüşü paylaşıyorum ve mevcut Anayasayı incelediğimizde de bu sonuca varıyoruz. Yeni bir Anayasa, ancak ve ancak yeni bir meclis, ama yeni bir kurucu meclis ile olanaklıdır. Çünkü yepyeni bir metni ortaya çıkardığımızda, anayasalar göstermelik metinler olmadığından, değiştirilemez maddeleri de esas alıp bir anayasayı yeni baştan yazma konusunu, tali kurucu iktidar olarak mevcut meclisin yapabilmesi söz konusu değil. Bunu, yeni bir kurucu meclis, yani ancak asli kurucu meclis yapabilir.

Yeni bir anayasada toplumun hem geçmişi, hem geleceğe yönelik bakışı, hem de tarihsel tecrübeler de gözetilerek, diğer ülkelerdeki anayasalara da bakılarak, cumhuriyetin niteliklerinin yer alması ve bu niteliklerin değiştirilemezliğinin de korunması gerektiği düşüncesini taşıyorum. 1924 Anayasasına, yine 1961 Anayasasına baktığımızda, Anayasanın değişmez maddelerinin korunması gerektiğini, ama bu hükümlerin mevcut 1982 Anayasası'ndaki gibi 12 Eylül diliyle formülasyonu değil, gerçekten cumhuriyetin niteliklerini ve felsefesini yansıtır bir biçimde yazılması gerektiği düşüncesini taşıyorum.

Şu an itibarıyla 1982 Anayasasının değiştirilemez hükümleri olarak ilk dört maddesi söz konusudur. Anayasa'nın 1'inci maddesinde, başlangıç hükümlerine göndermede de bulunmaktadır. Anayasa'nın başlangıç bölümünde 1995 ve 2001 yıllarında değişiklikler yapılmış olsa da, yine de ilk dört maddenin gerçekten hukukun üstünlüğü çerçevesinde ifade edilmediği düşüncesindeyim. Ancak demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğuna yönelik cumhuriyetin niteliklerinin ve değişmezliğin bu maddeler kapsamında korunması gerektiğini savunuyorum.

Anayasa'da; temel hak ve özgürlüklere, insanlık tarihinin ortak mirasından beslenen evrensel standartlar ve bu bağlamda etkin güvence sistemi gözetilerek mutlaka yer verilmelidir.

Oysa 1982 Anayasasındaki düzenlemelerin bu ölçüde olmadığını, mevcut hükümlerinin ise uygulamada aksi yönde bile uygulandığını bir çok olayda açıkça görebiliyoruz. Çok somut bir örnekten de hareket ederek bu konuda bir parantez açmak istiyorum. Şöyle ki; 2006 yılında ilk kez yargıda bir örgütlenme düşüncesiyle ortaya çıkıp dernek statüsündeki YARSAV'ı kurduğumuzda, dernek kurma özgürlüğünün koruma altına alındığı Anayasa'nın 33 ncü maddesinde, yargıçlar ve savcılar yönünden bir sınırlandırma halinden de söz edilmemesine ve yasaların da bu çerçevede yorumlanması gerektiği açık olmasına rağmen; bu durumu itiraf niteliğinde olarak kamuoyunda Özbudun taslağı olarak isimlendirilen (ve üstelik ileri bir adım niteliğiyle sunulan) 2007 yılındaki Anayasa taslak metninde, bu madde yeniden yazılırken yargıda örgütlenme yasağının getirilmek istenmesine bile tanık olabildik. Bu yapılamayınca, Anayasa ve ulusüstü hukuk yani her türlü hukuksal güvenceler görmezden gelinerek, bu konudaki yasalarda yer alan genel hükümlerden hareketle zorlama yorumlarla, YARSAV hakkında iki kez kapatma içerikli soruşturma açılma-

ömer faruk eminağaoğlu

**Anayasa'da;
temel hak ve
özgürlüklere,
insanlık tarihinin
ortak mirasından
beslenen evrensel
standartlar ve bu
bağlamda etkin
güvence sistemi
gözetilerek
mutlaka yer
verilmelidir**

ömer faruk eminağaoğlu

2010 Anayasa değişikliklerine baktığımızda, yargı yönünden 1980'lerdeki uygulamaların da gerisine bir gidiş ortaya çıkmıştır

ısı, yine kişisel olarak benim hakkımda soruşturma açılması, hatta iki kez kapatma sonuçlu yasa tasarısı hazırlanması süreçlerini yaşadık! Temel hak ve özgürlükler için Anayasa'da getirilen sistemin etkin koruma bir tarafa, koruma bile sağlamadığına defalarca tanık olduk. Toplumda anayasa istekleri var, olmalıdır da. Ancak bu anayasa istekleri uzlaşmaya dayanmadığında, uzlaşmayı ve çoğulculuğu etkin sağlayacak bir kurucu meclis zeminine oturmadığında, o zaman mevcut siyasi iktidarın kendisine göre bir biçimlendirme anlayışı olarak ortaya çıkacaktır ki, hazırlık ve yapım sürecinde kendilerini ve seslerini ifade edemeyen kesimler de gözetildiğinde, böyle bir metin de kalıcı olamayacaktır. Döneminin ileri bir metni olan 1961 Anayasası, DP tabanını dışlaması nedeniyle o tabanda ve o tabandan beslenen çevrelerce hep tartışılmıştır. Yine 1982 Anayasası, tüm siyasi partileri dışarıda bırakarak hazırlandığı için, kaçınılmaz olarak hep tartışma konusu olmuştur.

Bugün yeni Anayasa söylemi genel kabul gördüğü için, bu söylemi öne çeken, ancak kendisinin biçimlendireceği bir metni Anayasa olarak kabul ettirmek isteyen bir siyasi irade ve iktidar ile karşı karşıyayız. Bu gerçeği görmezden gelemeyiz. Bu saptama nedeniyle tablo 12 Eylül koşulları ile aynıdır. Şöyle bir örnek vermek gerekirse; 12 Eylül 1980'de Milli Güvenlik Konseyinin (MGK) meşhur radyolardan okunan yedi sayılı bildirisinde, sendikalarının faaliyetleri durdurulmuş, yöneticileri TSK'nın güvenceleri altına alınmıştır diyordu. Biz bu yazılı metni TSK bildirisi olarak değil, ancak Ankara Valiliği işlemi olarak 2011 Mart ayında, yargıçların ilk sendikasını kurduğumuzda aldık, demek ki zihniyet farkı söz konusu değil. Hala benzer şeyleri, aynı şeyleri yaşıyoruz. Yine MGK tarafından çıkartılan 1980 tarih ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkındaki Yasa'da, yeni bir Anayasa yapılarına kadar MGK'nin 1961 Anayasası ile çatışan kararları Anayasa değişikliği sayılır deniliyordu. Eğer bugün ortaya çıkacak Anayasa'yı iktidar partisi her yönüyle biçimlendirecekse, o günkü

tablodan farklı olan ne var sorusunu kendimize sormamız gerekmektedir. Üniforma ile girilen işlemler nedeniyle, haklı olarak 12 Eylül'leri eleştirirken, bugün aynı şeyleri üniformasız yapmak, üniformayı çıkarmak açılım için yeterli midir? Yoksa üniformasız olarak ve de demokratik hukuk devleti kuralları çerçevesinde, kuruluş felsefesini koruyan, temel hak ve özgürlüklerimizi etkin olarak güvence altına alabilecek çağdaş bir Anayasa mı hedeflenmelidir?

Ülkemizde yargıç ve savcılarının ilk sendikası olan YARGI-SEN'i 20.01.2011 tarihinde kurduğumuzda, mülki birimlerin yaklaşımı nedeniyle açılan faaliyetten durdurma ve kapatma davasının ilk duruşması 14 Nisan 2011 tarihinde yapılacak. Böyle bir siyasi irade, kendisinin yapım sürecinde etkin ve belirleyici olacağı yeni bir anayasa düşüncesini ortaya atıyor. Mevcut ortaya çıkacak meclisle, bu anayasa nasıl yapılacak? Hele de örneğin Özbudun taslağında YARSAV'a karşı getirmiş oldukları o hükmü de hatırladığımızda? Bu basit örnekler bizlere yeterli ipuçlarını vermektedir. Bu anlayışla ortaya çıkacak bir anayasa hiçbir biçimde toplumun beklentilerini karşılayan, herkesi kucaklayan, uzlaşıyla ortaya çıkan bir anayasa asla ve asla olmayacaktır. Tam tersine, siyasi iktidarın kendisine engel olarak gördüğü Anayasadaki bazı bariyerleri veya engelleri de aşma planı olarak kendisine göre bir anayasa olarak karşımıza çıkacaktır. Biz masumane ifadelerle veya ideal düşüncelerle yeni bir anayasa söylemlerini her zaman seslendiriyoruz, seslendireceğiz de. Ama bu söylemler ve söylemlerimiz, yaşadıklarımızı hatırladığımızda, siyasi iktidarın Anayasayı kendisine göre yaratma, kendisine uydurma düşüncesine alt yapı olarak kullanılıyor diye düşünmekten geri duramıyorum. 2010 Anayasa değişikliklerine baktığımızda, ortaya atılan söylemlere rağmen, yargı yönünden 1980'lerdeki uygulamaların da gerisine bir gidiş ortaya çıkmıştır.

Yeni bir anayasa diye tartıştığımız zaman, 2010 Anayasa değişikliğindeki yargıya yönelik

hükümler daha en güncel, en yeni düzenlemeler bunlar denilerek, aynen korunacaksa o zaman ne değişecektir? Eğer korunmayacaksa 2010'daki değişiklik ve düzenlemelerin yargıyı biçimlendirme anlamında yapıldığı açıkça ortaya konulmuş olmamakta mıdır? O zaman siyasi iktidar tarafından sürekli eleştirilen yargıda, bir önemliğine böyle bir biçimlendirmeye neden gerek duyulmuştur diye sormak ve gerçekçi yanıtları bulmak durumunda değil miyiz? 2010 Anayasa değişikliği ile yargı içinde öyle bir tablo ortaya çıktı ki, bütün kurumların yetkileri de birbirine karıştırıldı. Yüce divan yetkisi korunan Anayasa Mahkemesinde ceza hukukçusu bulunma koşulu yok. 17 kişilik Anayasa Mahkemesinde mutlaka ve mutlaka hukukçu olabilecek kişileri sayarsanız sekizde kalmaktadır, bırakın ceza hukukçusunu... Üstelik bu Anayasa Mahkemesine temel hak ve özgürlüklerin iç hukukta etkin olarak korunabilmesi için, bireysel başvuru yetkisi de tanındı... Evet, biz de Türkiye'de temel hak ve özgürlüklerin etkin olarak kullanılması ve etkin olarak korunması, bunları güvence altına alan bireysel başvurunun olduğu bir anayasa diyoruz. 2010 değişikliğinde de İnsan Hakları Avrupa Mahkemesinden hareketle bu yol açılmış ve Türkiye'de bir iç hukuk yolu olarak getirilmiştir. Ancak İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine bakıldığında, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesine üye olabilmek için, bırakınız hukukçu olmayı, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi çok açıkça ehliyetli hukukçu olma koşulunu aramaktadır. Bizde yapılan değişiklikle bu görevleri yüklediğiniz Anayasa Mahkemesinde bırakın ehliyetli olmasını, yine yapılan değişiklik karşısında hukukçu bulamıyorsunuz. Evet, iç hukukta Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı tanınmalı, ama 2010 değişiklikleriyle ortaya çıkan bu Anayasa Mahkemesi mi temel hak ve özgürlüklerin etkin olarak korunmasını sağlayacak? Yine diğer boyutuyla Anayasa Mahkemesi'ne yüce divan görevi verilmiş ve üstelik yüce divan da yargılanacakların da kapsamı genişletilmiş. Ancak diğer konuda ehliyetli hukukçu bulamadığınız gibi, bu

konuda da tek bir tane ceza hukukçusu ile karşılaşamayabilecek bir yere ceza yargılaması görevi yüklenmiş. Reform ve açılımdan anlaşılabilir böyle bir tablo mudur?

Aynı tablo Yargıtay, Danıştay, askeri yargı, HSYK gibi konularda da söz konusudur. Evet, HSYK'yla ilgili düzenlemeler mutlaka yapılmıyordu, mutlaka değişikliğe gidilmeliydi, ama reform denilerek öyle bir HSYK modeli ortaya çıkarıldı ki açıklamak söz konusu değil! HSYK başkanı olarak Adalet Bakanı'nın korunması ayrı bir çelişkidir. Ama Adalet Bakanı yönünden sorun bununla bitmemektedir. Anayasa da Milli Güvenlik Kurulu yer almaktadır ve Milli Güvenlik Kurulu içinde Adalet Bakanı da bulunmaktadır. HSYK Başkanı'nı, Milli Güvenlik Kurulu içine sokan dünyada ikinci bir ülke yoktur. Yargı, yargıç ve savcılarla ilgili konular, bir güvenlik sorunu veya konusu olarak görülüyorsa, o zaman bu sistemin adı hukuk devleti olamaz, erkler ayrılığı zaten olamaz. Bu tablo Türkiye'de bir anayasal reform olarak savunuldu ve korundu. Ortaya konulan düşüncelere baktığımız zaman aynı anlayış yine devam etmektedir. HSYK Başkanı Milli Güvenlik Kurulunda, HSYK'nın tek doğal üyesi Adalet Bakanlığı müsteşarı da, 2010 yılında kurulan Kamu Düzeni Güvenliği Müsteşarlığı bünyesinde yer alan istihbari kurulun doğal üyesi yapılmıştır. Bununla da bitmemektedir. 1981 yılında HSYK Yasası çıktığında, Adalet Bakanlığı Müsteşarı'ndan başka Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürü de bu Kurul'un doğal üyesi yapılmış idi. 12 Eylülde darbeciler yeni Anayasa'yı hazırlama sürecinde, Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürü fazla olmaktadır, onu bu kuruldan çıkaralım demişlerdir ve 1982 Anayasası'ndaki HSYK maddesinde Personel Genel Müdürü'ne yer verilmemiş, bilahare anılan Yasa'da da değişikliğe gidilmiştir. 2010 yılında öyle bir ortamda HSYK seçimleri gerçekleştirilmiştir ki, mevcut Personel Genel Müdürü değil, bir önceki genel müdür dahi üstelik yargıç ve savcılarının oylarıyla HSYK'na girebilmiştir. Üstelik "meslekten sayılanlar" yani idari görevde çalışanların seçilmeleri konu-

ömer faruk eminağaoğlu

Yargı, yargıç ve savcılarla ilgili konular, bir güvenlik sorunu veya konusu olarak görülüyorsa, o zaman bu sistemin adı hukuk devleti olamaz

ömer faruk eminağaoğlu

**Yargı
bağımsızlığını
sağlayacak
hükümlerin
Anayasa'da ve
Anayasanın
uygulanmasını
sağlayacak
yasalarda yer
alması kaçınılmaz
bir zorunluluktur**

sunda Anayasal engel söz konusu olmasına rağmen. 2010 Anayasa değişikliği ve bu seçimlerden sonra çıkartılan HSYK Yasası'nda ise, meslekten sayılanlar yani idari görevlerde çalışanların da, propagandanın yasak olduğu "seçim yoluyla" HSYK'ya seçilebilmeleri olanaklı kılınmıştır. Daha da ilginç 2010 anayasa değişikliği yüzde 58'le halktan geçerken, bakanlık listesi olarak adlandırılan HSYK seçimlerindeki listeye yargıç ve savcılar tarafından verilen oy oranı yüzde 64 seviyesine kadar çıkmıştır ki, bu tabloya bakarak yargı toplumun ilerisinde diyebilirsiniz veya toplumun da gerisinde kalmış diyebilirsiniz! Yapılan değişiklik olumlu bir tablo ortaya çıkarmadığı için ben toplumunda gerisinde kalmış bir yargı olarak görüyorum. İşte böyle bir modelde böyle bir HSYK ortaya çıkıyor ve bu HSYK reform olarak sunuluyor. Bu HSYK hiçbir zaman reform değil. Evet, yüksek yargıya özgü HSYK yapılanması olmamalıydı, yüksek yargı dışındaki yargıç, savcılar da orada yer almalıydı, ama bu düşünce öyle manipüle edildi, öyle kötüye kullanıldı ki bugün yapılanlara da baktığımızda HSYK, tamamen siyasi iktidarın beklentilerini doğrudan uygulayan bir kurum haline getirildi. Evet, yeni bir anayasa ortaya çıkacaksa HSYK'nın bu yapısı bütünüyle ortadan kalkmalıdır. HSYK'nın ayrı binası, bütçesi, sekreteryası olmalıdır. Yetmez, HSYK'nın tüm karar ve işlemlerine karşı da yargı yolu açılmalıdır. HSYK işlem ve kararlarına karşı, hak arama özgürlüğü önündeki bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır. Ancak baktığımızda bırakınız HSYK'yı, Anayasada birçok noktada yine hak arama konusundaki engellerin ve kısıtlamaların devam ettiğini de görmekteyiz.

Askeri yargı konusunda bugün Türkiye'de ortaya atılan anayasa değişiklik taslaklarına, projelerine baktığımızda hiç tartışılmayan bir konu var nedense veya çok az dile getirilmektedir. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi dünyada sadece Türkiye'de olan bir mahkeme. 1970'lerde 12 Mart sonrasında kurulmuş tek askeri idare mahkemesi. Yerel mahkemesi olmayan bir mahkeme. Bu mahkeme kaldırılmalı, görevleri

Danıştay'a devredilmez. 2010 Anayasa değişikliğinde bu konu tartışılmamıştır bile. Çünkü amaç ideal bir reform değildir. Siyasi irade de, 1970'lerde o mahkemeyi kuran güçten farklı bir anlayış sergilemediği için, aksini ortaya koyma gereği de duymamış olmalı. Yine Anayasa değişikliklerini yaparken askeri yargının görev alanı disiplin yargılaması ve sırf askeri suçlar gözetilerek daraltılmalıdır.

Yüksek yargıda altı tane yüksek mahkemesi olan bir başka ülke yok. Yargıtay ve Danıştay'a 2011'de verilen ek kadro sonucunda yapılan seçimleri de gözetirsek, toplam altı yüksek mahkemede yüksek yargıç sayısı, parlamentolarından fazla. Böyle bir başka ülke yok. Bu tablo, yüksek yargının biçimlendirildiği bir tablodur. Öyle bir Yargıtay, öyle bir Danıştay yaratıldı ki, bu yüksek yargı organlarının, bir an önce içtihat mahkemesi kimliklerine kavuşturulmaları gerekmektedir. Mevcut tabloda bu yüksek mahkemeler için, siyasi iktidarın buralarda yapılanmasına izin verilmeyecek biçimde anayasal güvencelerin yeterli olmadığı da açıkça ortaya çıkmıştır. Buna göre yeni anayasada bu durumlar mutlaka gözletilmelidir.

Yüksek yargı ve yargıyı bir bütün olarak ele aldığımızda Anayasa'da yargı bağımsızlığını koruyan ve pekiştiren hükümlerin yeterli düzeyde olmadığı açıkça ortadadır. Bu konudaki evrensel standartlar öne çekilerek, her durumda hukukun üstünlüğü için görev yapacak bir yargı erkini olanaklı kılacak hükümler ve güvenceler getirilmelidir. Yargı bağımsızlığını sağlayacak hükümlerin Anayasa'da ve Anayasanın uygulanmasını sağlayacak yasalarda yer alması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Yeni bir anayasa düşüncesi kuşkusuz tüm sorunları çözecek bir konu değildir, ama yeni bir anayasa söz konusu olacaksa bu süreçte özellikle her şeyden önce yargıya yönelik 2010 Anayasa değişikliklerinin bütünüyle gözden geçirilmesi ve yargı bağımsızlığı önündeki en büyük engeli oluşturan 2010 değişikliklerinin bütünüyle ortadan kaldırılması gerektiği düşüncesini taşıyorum. Saygılar sunuyorum.

nihat falay - Teşekkürler Sayın Eminağaoğlu. Sayın Eminağaoğlu'ndan hatırlayarak son 10-15 yıldır Türkiye'de bir dizi metin, rapor, tas-laklar çıkıyor. Onları 15 yıllık dönem itibarıyla döküm yaparsak aklıma ilk gelenlerden birisi Doğu Ergil'in 'Doğu raporu'dur. TOBB için ha-zırlamıştır. Sonra rahmetli arkadaşımız Bülent Tanör'ün 'Türkiye'de Demokratikleşme Pers-pektifleri' ve 1997'de ve 1999'da 'Türkiye'de Demokratik Standartların Yükseltilmesi' adıyla TÜSİAD adına hazırladığı rapor vardır ki başı-na üniversitede de, kamuoyunda da belalar açmış bir rapordur. Baskın Oran'ın azınlık ra-poru vardır Başbakanlık İnsan Hakları Danış-ma Kurulu çerçevesinde. Bütün bunlar nasıl bir anayasayı geçmişte hazırlayan raporlar. Son yıllarda Ergun Özbudun'un anayasa tas-lağı vardı bir anlamda hazırladığı AKP adına. En son şu anda gazetelerde bile tartışılan Er-gun Özbudun'un diğer akademisyenlerle ha-zırladığı TÜSİAD adına yeni anayasa süreci-nin beş temel boyutu ve bu boyutun ilk üç-dört maddelik tartışmalı konusunu Sayın Kana-doğlu da, Sayın Eminağaoğlu da bahsettiler. Başka sivil toplum kuruluşlarının ve başka partilerin hazırladıkları tasarılar da vardır, ama bunları göz önüne alarak tartışmanın daha yaygınlaşması lazım.

Şimdi sıra Atilla Beye geliyor. Sayın Atilla Kart, buyurun efendim.

atilla kart - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Herkesi saygıyla selamlıyorum. Türkiye'de ye-ni bir anayasa yapma iradesinin oluştuğu ka-nısındayım. Bu noktada bir tereddüdün artık olmaması gerekir diye düşünüyorum. Sorun şu, yeni anayasa yapma iradesi ortaya çıkmış olmasına rağmen bunu hayata geçirmek nok-tasında Türkiye'deki tablo nedir? Bunu ger-çekçi olmak adına üç ana başlık halinde siz-lerle değerlendirmek ve paylaşmak istiyorum. Birincisi yeni bir anayasa yapmanın temel şartlarına toplumsal anlamda kısaca değer-lendirmek istiyorum. Yeni anayasada olması gereken öncelikleri ikinci bir ana başlık halin-de ifade etmek istiyorum ve nihayet bugünkü fiili durum, kamu yönetimi yapılanması ve bas-

kın siyasi irade karşısında yeni anayasa yap-ma imkânı gerçekten var mı yok mu, bunu ola-bildiğince somut bir şekilde değerlendirmek istiyorum.

anayasalardaki temel şart toplumsal uzlaşma ve diyalogdur

1961 ve 1982 Anayasalarının toplumda yarat-tığı dalgalanmayı ve bunun günümüze yansı-malarını kısaca değerlendirmek istiyorum. El-bette ihtilal sonucu meydana gelen idamları siyaseten de, insani olarak da tasvip etmek mümkün değil. Olayın bu boyutunu bir tarafa bırakıyorum. 1961 Anayasası, temel hak ve özgürlükler bakımından, yeni anayasal ku-rumların, kavramların ihdas edilmesi bakımın-dan herhalde anayasa hukuku tarihimizin en önemli anayasalarının başında geliyordu. Tür-kiye'de bugün Anayasada sözünü ettiğimiz te-mel hak ve özgürlükler ve kavramlar ilk kez 1961 Anayasasıyla sistematik olarak inşa edilmiştir, önemli ölçüde hayata geçirilmiştir. Tür-kiye'de demokrasinin gelişimi, kurumsallaş-ması bakımından nispeten de olsa kalıcı hale gelmesi bakımından çok önemli bir misyonu yerine getirmiştir. Ancak böyle bir Anayasa Türkiye'de kalıcı olamadı, bunun en önemli

atilla kart

Anayasada sözünü ettiğimiz temel hak ve öz-gürlükler ilk kez 1961 Anayasasıyla sistematik olarak inşa edilmiştir

atilla kart

**12 Eylül 1980
ihtilalinin
başaramadığını
bugünkü siyasi
iktidar büyük
ölçüde maalesef
başarmıştır**

sebebi olarak şunu görüyorum: Anayasalar-daki olmazsa olmaz temel şart toplumsal uzlaşma ve diyalogdur. Temel bir sözleşme yapıyoruz, 1961 Anayasasında maalesef bunun gereği yapılmadı. Bunu bir özeleştirme olarak da kabul edebilirsiniz, 1961 Anayasasında hâkim olan irade, Demokrat Parti kitlesini ya da Adalet Partisi kitlesini o anayasanın yapımına iştirakini sağlamadı. O kitle, Anayasaya sahip olma duygusunu yaşamadı, yaşayamadı. Bunun getirdiği ciddi bir toplumsal ayrışmayı yaşadık. Aslında getirilen anayasal kavramları, temel hak ve özgürlükleri, yargı bağımsızlığını, o mükemmel denebilecek düzenlemeyi en başta yargı kurumları içselleştiremedi. Yargı, yürütme organının yerine geçerek işlem tesis etme tavrı içine girdi, yani yerindelik denetimi yapmaya başladı, bunun getirdiği kırılmaları yaşadık.

Bunun devamında 1980 ihtilali geldi. Yeni anayasa bu kez yargının elini kolunu bağlayan, yargının bırakın yerindelik denetimi yapmasını, yargının yasallık denetimini elinden almaya çalışan bir süreci de 1982 Anayasasıyla yaşamaya başladık. Bugün de bu siyasi iktidar eliyle yargının yasallık denetimini bile tamamen şekli hale getirmek isteyen bir iradeyi görüyoruz. Tabii pek çok iç ve dış dinamik 1961 Anayasasında hayatiyet bulmamasında, kurumsallaşmamasında etkili oldu. İşte sonuçta 1971 muhtırasıyla, o muhtırayı yaratan sebep ve şartlarla bu Anayasa bize lüks denererek hayata geçirilen bir süreci yaşadık. Ondan sonra 1980 ihtilali sonucunda gelen 1982 Anayasasının en bariz vasfı, yargı ve yargıcın bürokratlaştırılması sürecini başlatmak olmuştur. Özgürlükler ve otorite dengesinde bariz bir şekilde otorite önceliğini tanıyan bir 1982 Anayasası süreci yaşandı. 1982 Anayasası yüzde 90, 92'yle kabul edildi, ama bu şekli bir görüntüydü. Bu gerçekten halkın serbest iradesiyle oluşan bir katılım değildi. İhtilalin yarattığı bir iklim içinde görünür bir destek yaratılmıştı. 1982 Anayasası da kalıcı olmadı, olamazdı, ciddi değişiklikler yaşandı ama özellikle 12 Eylül 2010 referandumuyla 1982 Anayasasında

15-16 kez değiştirilmek suretiyle sağlanmış olan kazanımların tamamına yakını büyük ölçüde geri alınmıştır. Bu anlamda aslında 12 Eylül 1980 ihtilalinin başaramadığını bugünkü siyasi iktidar büyük ölçüde maalesef başarmıştır. Bu tabloyu özellikle dile getirmek gerektiğini duyuyorum. Sonuç olarak da şunu ifade etmek istiyorum: Türkiye'de öncelikle yeni bir anayasa yapma iradesinin hayata geçmesini ve bunun kalıcı olmasını sağlamak noktasında toplumsal uzlaşmayı, diyalogu mutlaka sağlamalıyız. Ama biraz sonra ifade edeceğim sebeplerle bu toplumsal iradenin, uzlaşmanın, diyalogun sağlanması siyasi iktidar tarafından bilinçli olarak engellenmektedir. Bu gerçeği görmemiz ve yeni bir anayasa yapma iradesinin hayata geçip geçmeyeceğini tartışmamız gerekiyor.

Bu öncelikli tespitimden sonra Cumhuriyet Halk Partisi olarak yeni bir anayasada olması gereken temel kurallar, temel kavramlar nedir, nelere öncelik verilmelidir, bunları ana başlıklarıyla sizlerle paylaşmak istiyorum. CHP olarak yeni anayasada insan hakları kavramının ötesinde, insan onuru kavramının artık ege-men hale gelmesi gerektiği düşüncesindeyiz. İnsan onuru kavramının daha da geniş, daha da içerikli bir kavram olduğu düşüncesiyle insan hakları kavramını da kapsayan özelliği sebebiyle öne çıkarılması gerektiği düşüncesindeyiz. Yeni anayasa eşitlik ilkesini korumanın ötesinde bunu hayata geçirecek mekanizmaları sağlamalıdır. Bu çerçevede de kadın erkek eşitliği, siyasi alanda eşit temsil dahil her alanda uygulamaya geçilmelidir. Parlamento dahil, kamu kurumlarında kadınların eşit temsili sağlanacaktır, bu yönde ciddi bir gayret gösterilecektir. Bu değişikliklerin Medeni Kanun'da ve çalışma hayatında hayata geçmesini sağlamak gerekiyor. Bu iki konuya öncelik verilmeli, eşit temsil anlamında bunu da ifade etmek gerektiğini duyuyorum.

Yeni anayasada değişik din ve mezheplere mensup yurttaşlarımızın eşitlik ilkesi doğrultusunda hak taleplerinin yeni anayasada mutlak güvence altına alınması gerekiyor. Bu doğ-

rultuda gerek din eğitimi, gerek zorunlu din dersi ve gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı'nın örgütlenmesi ya da işleyişi konularında Alevi ve Sünni yurttaşlarımızın beklenti ve taleplerine karşılık verecek biçimde yeni bir düzenlemenin yapılması gerekiyor. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana ırk, din, dil, etnik kökenle birbirine bağlılığı değil, tam tersine hukuksal bir bağı ifade eden vatandaşlık kavramı bu hukuksal kavram ve bağla birbirine bağlı yurttaşlar kavramına öncelik vererek yeniden düzenlenmelidir. Bu doğrultuda yeni anayasada eğitim ve öğrenim hakkına ilişkin düzenlemede Türkiye Cumhuriyeti yurttaşlarının Türkçe dışında kullandıkları anadillerini öğrenmeleri ve geliştirmeleri sağlanmalıdır. Eğitim dili anlamında söylemiyorum, öğrenim ve öğretim anlamında ve kültürlerini geliştirmeleri anlamında söylüyorum. Yeni anayasada sosyal haklar, uyulması zorunlu olan, anayasada sözde kalmayan, anayasadaki düzenlemeyi hayata geçirecek yasal ve kurumsal düzenlemelerle teminat altına alınmalıdır. Bu çerçevede sendika hakkı, toplu iş sözleşmesi hakkı, grev hakkı fiili olarak, kurumsal olarak hayata geçirilecek şekilde düzenlenmelidir. Sosyal güvenlik hakkı, sağlık hakkı gibi konular mutlaka düzenleme altına alınmalıdır ve çalışanların temel haklarını belli birtakım standartlara ulaştırmak gerekiyor. Geçici ve sözleşmeli memur, 4B ve 4C statüleriyle taşeron veya geçici işçi uygulamaları mutlaka bütünlük içinde yeni baştan düzenlenmelidir.

Siyasi iktidar yapılanmaları ve programları elbette önemli, ama bütün bunların yanında toplumsal süreçte nitelikli bir kamu yönetimi yapılanmasının çok önemli olduğuna inanıyorum. Bu noktada cumhuriyet ve demokrasiyle birlikte nitelikli bir kamu yönetimi yapılanmasında ciddi bir mesafenin alındığını hemen ifade ediyorum. Ancak kamu yönetiminde, kamu personel yapılanmasında kıdem ve liyakati esas alan, kamu hizmeti verimliliğini esas alan bir kamu yönetimini bugüne kadar gerçekleştiremedik. Bu, Türkiye'nin gerçeğidir. Bu noktada Adalet ve Kalkınma Partisi acil eylem planının

da kamu personel rejimini o dediğim özelliklerle kapsayacak şekilde bir yıl içinde hayata geçirmek noktasında taahhütte bulunmuştu. Ancak aradan geçen süre içinde 2004, 2005, 2006 yıllarında bunları ısrarla takip etmemize rağmen, bu noktada hiçbir ciddi çalışmanın olmadığını biliyoruz. En son 2006 yılında o zaman sorumlu bakan olan Mehmet Ali Şahin'e ısrarlı sorularımız üzerine Sayın Bakan şu cevabı vermişti: "Efendim, kamu personel rejimi konusunda çalışmalarımız o kadar hızla ilerliyor ki taslak çalışma somut bir hale geldi. Taslak Sayın Başbakanın önünde duruyor, bir iki noktada Sayın Başbakan düzeltme yapacak, 2006 sonunda, 2007 yılı başında bu tasarı olarak Meclise sunulacak". 2002 - 2011, ortada taslak metin diye bir şey yok. Aslında Türkiye'de bırakın kamu personel rejimini kıdem, liyakat, kamu hizmeti verimliliği çerçevesinde yeniden yapılandırmayı, bu siyasi iktidarın kamu personel rejimindeki o kıdem, liyakati dışlayan, birtakım adaletsizlikleri bünyesinde barındıran o sistemi tam anlamıyla istismar ederek bugün Türkiye'de kamu yönetiminde artık devlet memuru ve kamu görevlisi yerine parti memuru ve cemaat memurunu inşa ettiğini görüyoruz. Türkiye'nin bugün bu anlamda kamu yönetimi yapılanmasında önündeki en temel mesele budur. Siz kamu yönetiminde partinin ve cemaatin memurunu egemen hale getirmişseniz, bunlar çoğu zaman bir dayanışma içinde görev yapıyor ve bazen de bir bilek güreşi içine giriyorsa, orada hangi anayasal ve yasal düzenlemeyi yaparsanız yapın hukuktan, demokrasiden ve kamu hizmeti verimliliğinden söz edemezsiniz. Bu gerçeği görmemiz gerekiyor ve Türkiye'de ileri demokrasi kavramı adı altında birtakım teatral sunuşlara da izin vermememiz gerekiyor.

Bunun dışında yeni anayasada katılımın güçlendirilmesi, yeni katılım yöntemleriyle araçlarının sağlanması gerekiyor. Bunun da yolu ve yöntemi herhalde en başta yüzde 10 barajı denen o adaletsizliği ortadan kaldırmaktır. Kimileri yüzde 10 barajını ekonomik ve siyasi istikrar adına korumak gereğinden söz ediyor.

atilla kart

Kamu yönetiminde partinin ve cemaatin memurunu egemen hale getirmişseniz, orada hangi anayasal ve yasal düzenlemeyi yaparsanız yapın hukuktan, demokrasiden ve kamu hizmeti verimliliğinden söz edemezsiniz

atilla kart

TBMM naylon faturadan, hayali ihracattan veya yüz kızartıcı suçlardan dolayı onlarca dosyası olan milletvekillerinin sığınma merci olmamalıdır

126

Bu hiçbir şekilde kabul edilemez. Elbette yasa sama dokunulmazlığı kavramını, kürsü sorumsuzluğu dışında kastediyorum doğal olarak, mutlaka hayata geçirmek gerekiyor. TBMM naylon faturadan, hayali ihracattan veya yüz kızartıcı suçlardan dolayı onlarca dosyası olan milletvekillerinin sığınma merci olmamalıdır. Bu yaklaşım için de bir düzenleme yapılması gerekiyor. Siyasi partilerin finansmanı ve devlet yardımı kavramları son derece önemli. Bunların dışında çoğulculuk ilkesi yine mutlaka gözden geçirilmeli. Çoğulcu demokrasilerde hükümetler ülkeyi yöneten güçlerden sadece birisidir. Çağdaş demokrasilerde milli irade kavramı sadece hükümet etme iradesinden ibaret olamaz, bunu sağlayan sivil toplum mekanizması, meslek odaları yapılanması, anayasal sistem içindeki fren ve denge mekanizmaları, bunlar yine temel olarak mutlaka düzenlenmesi gereken hususlar.

Sayın Eminağaoğlu da, Sayın Kanadoğlu da ifade ettiler, burada yargı bağımsızlığını sağlayacak mekanizmayı oluşturmak için şu temel şart karşımıza geliyor: Tamam, milli irade dediğimiz TBMM belli bir ölçüde Anayasa Mahkemesi yapılanmasına, HSYK yapılanmasına iştirak edebilir, etmelidir, ama bu nitelikli çoğunlukla olmalıdır. Milli irade sadece siyasi iktidardan ibaret değildir, muhalefet de milli iradeyi oluşturan unsurlardan birisidir, ama burada da yine demokrasiyi araç olarak gören zihniyetin bir yansıması olarak tamamen siyasi iktidar çoğunluğuna dayalı bir yapılanmanın gerçekleştiğini çok iyi biliyoruz. Esas itibarıyla yeni anayasada olması gereken düzenlemelerle kastettiklerim bunlar, zamanım elveriyorsa bugünkü fiili durumu paylaşmak istiyorum.

Devlet yönetiminde siyasi iktidar uygulamalarında geçmiş dönemlerde partizan uygulamalar olmadı mı? Tamam, oldu, ama hiçbir zaman bu dönemde olduğu gibi, kıdem ve liyakati kurumsal olarak dışlayan, tamamen o subjektif ölçüler içinde, o referans ilişkileri içinde, o cemaat hiyerarşisi içinde egemen olan bir kamu yönetimi yapılanması gerçekleşme-

di. Bu sebeplerdir ki ÖSYM vakalarını yaşıyoruz, YGS vakalarını yaşıyoruz. Türkiye'de gerçekten bazı konular kurumsallaşmıştı, toplumda bir güven oluşmuştu, ÖSYM bunların başında geliyordu. Sistem hatalıydı, ama çocuklarımız ne diyordu, ben yaptığım sorunun karşılığı aldım diyordu. Bu noktada bir endişe yoktu, ama geldiğimiz noktada bunu bile yok ettik. O parti memuru ve cemaat memuru yapılanması sebebiyledir ki çocuklarımızın istikballerini ellerinden alıyoruz bu iktidar döneminde. Bunun yarattığı tahribatı hiçbir şekilde gidermemiz mümkün değil. Demokratik açılım adı altında yapılan çalışmalar nerede başlatılıyor? Polis Akademisi'nde başlatılıyor. Polis akademisyenlerin egemen olduğu bir yapıda demokratik açılım yapıyoruz. Polis haftasının kutlandığı bugünlerde Başbakanın bir söylevini hatırlatmak istiyorum. Polis, rejimin ve değişimin güvencesidir, diyor. İşte demokrasi anlayışı. Böyle bir demokrasi anlayışıyla nasıl bir gelişmeyi yakalayabiliriz? Bu süreçte, bu demokrasi anlayışına "liberal demokrat aydınlarımızın" sağlamış oldukları meşruiyeti de, özellikle Avrupa Birliği mekanizmaları içinde, elbette orada samimi düşüncelerle destek vermiş olanlar vardır, onlara saygı duyarım, ama orada bir çıkar yapılanması üzerine o meşruiyeti sağlamak noktasında da ciddi bir çabanın olduğunu ifade etmek istiyorum.

Bakın, geldiğimiz noktada gerçekten olağanüstü bir merkezi planlama var. Yargı mekanizmasını engellemeye yönelik olarak öylesine bir çifte sağlama yapılıyor ki Yargıtay, Danıştay, Anayasa Mahkemesi, HSYK yapılanmaları kontrol altına alınıyor, alındı. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sözleşmelerinde ortaya çıkan gerçek haksız fiil, kusur uygulamalarında kamu ajanlarına rücu edilmesi tazminat yoluyla, bunun uygulamaları yaşanıyor. Bu çağdaş hukukun geliştiği en önemli aşamalardan birisi, ama ne yapıyoruz? Orada da o yargıların ve bürokratların, haksız, keyfi işlem tesis eden yargıların ve bürokratların rücu yoluyla oluşacak tazminat sorumluluğunu fiilen ortadan kaldırıyoruz. Öyle bariyerler getiri-

yoruz ki o tazminat ancak 8-10 yıl sonra talep edilebilecek ve aslında konusu kalmayacak. Bu yetmiyor, bu tazminat sorumluluğu ve muafiyetini HSYK ve Adalet Bakanlığı müfettişlerine de tanıyoruz. Onlara da, o parti memuru ve o cemaat memuru anlayışı içinde git, istediğin gibi soruşturmayı yap, ben senin arkandayım diyoruz. O tazminat sorumsuzluğunu ve muafiyetini getiriyoruz. Yetmiyor, görevi kötüye kullanmayla ilgili ceza maddesi düzenlemesini fiilen işlemez hale getiriyoruz. Anayasa Komisyonu Başkanı Sayın Burhan Kuzu ne diyor? Görevi kötüye kullanma önemli değildir, o bir maydanoz maddedir diyor, maydanoz suçtur diyor. O bir akademisyen olarak maalesef parti memuru anlayışı içinde akademisyenliğini siyasetin emrine veriyor. Biz de diyoruz ki, hayır, kamu yönetiminde görevi kötüye kullanma düzenlemesi en önemli temel maddelerden birisidir. İsnat edilen suç aslında zimetin, ihaleye fesadın ve nitelikli dolandırıcılığın unsurlarını kapsıyordur, ama yasadaki o tipiklik unsuru sebebiyle o maddeyi uygulamazsınız, o sanığın lehine görevi kötüye kullanma maddesini, daha düşük maddeyi uygularsınız ve bu kamu yönetimindeki adli anlamdaki denetimi sağlayan en temel maddelerden birisidir. Ne yapıyoruz? Bu dönemde yargı kararlarının uygulanmaması dahil olmak üzere, o kamu ajanlarına görevi kötüye kullanma suçlarını siyasi irade kanunsuz emir yoluyla işletiyor, işlettiriyor. Hemen örnek vereyim. 22. dönemde Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Başbakanlık Müsteşarı, Sağlık Bakanlığı Müsteşarı yargı kararlarını uygulamamaktan dolayı 50 tane, 100 tane dosya var, ne yapıyoruz onları? 23. döneme taşıyoruz milletvekili olarak. Suç işlemeye devam et, ben senin arkandayım, diyoruz.

Yeni anayasa düzenlemelerini yaparken Türkiye'nin bu gerçeklerini bilip buna göre bir değerlendirme yapmak gerekir diye düşünüyorum. Türkiye'de bu siyasi iktidar döneminde hukuk devleti olma noktasında sağlanmış olan nispi gelişme öncelikle kanun devleti yapılanmasına dönüştü. En son bu hafta içinde

çıkan kanun hükmündeki kararnameyle de kararname devleti olma noktasına geldik. İleri demokrasi olarak geldiğimiz nokta budur.

nihat falay - Teşekkürler Sayın Kart. Sayın Kart'ın gündeme getirdiği üniversiteye giriş şartlarındaki bozulma, bende şu izlenimi yaratıyor: İradi olarak yapılan bir şey bu. Merkezi sistemi bir anlamda ortadan kaldırıp belki yerel üniversitelere kendi cemaatlerini, tarikatlarını, yani her birine ayrı bir sınav yapma hakkı verip böyle bir kadroyu, kendilerine bu sistemi yukarıdan ve içeriden çöktürerek o noktaya gitmek istiyorlar. Akla gelen konulardan birisi bu. Bu hayallerden birisi de geçmiş referandumdaki "yetmez, ama evet". O da bir hayaldi bana göre. Belki sonuç onlara yönelik çıktı, ama azınlığın yetmez, ama evete pek inandırdığını biliyorum. Bir de son günlerde bir meslektaşımın kullandığı "endişeli modernler" kavramı var. Yani durumdan endişe duyan modern bir zihniyete sahip insanlar. Acaba bizler onlar mıyız? Belki Burhan arkadaşımız bunun dışında konulara dokunacak, ama benim aklıma bu kavramlar geldi. Buyurun Şenatalar.

burhan şenatalar - Hepinizi saygıyla selamlıyorum. İFMC'ye teşekkür ediyorum. Sevgili Erdiç Tokgöz'ü kutluyorum, nice sağlıklı, verimli, üretken yıllar diliyorum.

Anayasayla ilgili bu haftanın başlığını arkadaşlarımız güzel seçmişler. "Geçmişin mirası, geleceğin beklentisi". Geleceğin beklentisini şöyle yorumluyorum, olasılıkları ve gelecek için tercihimiz ne, bunu tartışın, demek istiyorlar. Çünkü geçmiş bir tane, ama geleceğin çeşitli olasılıkları var. O olasılıklara müdahale etme şansımız var. Dolayısıyla hangi yönde müdahale etmek istiyoruz, nasıl müdahale etmek istiyoruz, bunu toplum olarak çok iyi tartışmamız bir ihtiyaç. Şimdi yeni bir anayasaya ihtiyaç konusunda genel bir mutabakat var, ama bunun nasıl bir anayasa olması gerektiği konusunda bir mutabakat olduğunu söylemek zor. Bu ihtiyaç duyduğumuz anayasayı nasıl tartışmamız ve nasıl hazırlamamız gerekir, o

atilla kart

Türkiye'de bu siyasi iktidar döneminde hukuk devleti olma noktasında sağlanmış olan nispi gelişme öncelikle kanun devleti yapılanmasına dönüştü

burhan şenatalar

Partilerin demokratik işlemediği bir yerde bütün toplumun demokratik davranması kendi içinde paradoksal bir şey olur

konuda da bir mutabakat yok. Bence Anayasa'ya ilgili süreçlerimizin bugüne kadar hiçbir demokratik olmadığı. 61 Anayasasının hazırlanması da demokratik olmadığı, bir danışma meclisi, askeri darbeyi yapan subayların uygun gördüğü bir danışma meclisi yaptı. İçeriği itibarıyla 61 Anayasasının çok demokratik tarafları vardır, ama aynı zamanda antidemokratik tarafları da vardır. Mesela darbeyi yapan subayların bir bölümünü getirdi temelli senatör olarak, tabii senatör olarak senatoya soktu, Cumhurbaşkanına 15 kişilik kontenjan vardı. Birinci Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, darbeyi yapan askeri liderdi. Dolayısıyla paradoksal bir yapısı vardı 61 Anayasasının, ama 24 Anayasasına göre sosyal haklar ve özgürlükler bakımından daha ileri olduğu çok rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca anlaşılıyor ki bir kuşak sonra gelen komutanlara göre de fazla ileriydi. Çünkü bir kuşak komutanın getirdiğini başka bir kuşak komutan bozdu. "Sosyal haklar ekonomiyi aştı" diyen de yine bir komutandı.

Bugün karşı karşıya bulunduğumuz temel kilitlenme noktası bence yüzde 10 seçim barajıdır. Yüzde 10 seçim barajını savunan bir kişinin, demokratik bir anayasaya inandığına beni inandırması çok zordur. Ne kadar hazindir ki yalnız yüzde 10 seçim barajının korunmasına bugün hala AKP sahip çıkıyor, MHP sahip çıkıyor, geçmişte CHP yönetimi de sahip çıktı. CHP yönetimi sadece son dönemde yüzde 10 barajı düşürülsün diye ortaya bir görüş attı. Geçmiş yıllarda yüzde 10 barajının ve hazine yardımıyla yüzde 7 barajının yanlışı olduğunu söyleyenler daima küçük bir azınlık kalmıştır. Geçmişin mirasını iyi okumamız lazım. Yüzde 10 barajı olduğu içindir ki 80'li yıllarda ANAP üçte bir oyla üçte iki çoğunluk ve 2002'de AKP üçte bir oyla üçte iki çoğunluk sağlamıştır. Bugün de, yüzde 10 barajını kaldırmadan bir parlamentonun demokratik bir anayasa yapması pek mümkün gibi gözüküyor.

Anayasa değişikliğini daha demokratik toplumlar nasıl yapıyor, bakın bir örnek vereceğim. 90'lı yıllarda Almanya'da bulunduğum sü-

re içinde gözlemediğim bir olay yaşadım. Doğu Bloğunun çökmesinden sonra başta Almanya olmak üzere Batı ülkelerine muazzam bir mülteci akını başladı. Almanya'ya bir yılda 500 bin kişi geldi. Toplumda bu bir rahatsızlık uyandırdı. Peki, Almanya'ya niye bu kadar kolay geliyorlar? Çünkü Almanlar Nazi döneminde kendileri başka ülkelere iltica ettikleri için iltica onlar için çok önemli bir değer, anayasa konmuş. Dolayısıyla bu problemi çözmek istiyorsanız anayasayı değiştirmeniz lazım. Anayasayı değiştirmek için Hıristiyan Demokratlar, "Yeter artık bu yabancı akını, zaten kendi insanımıza iş bulamıyoruz. Ayrıca gelen mültecilerin bir kısmının mesleği de yok, onları besliyoruz, bu insanların hepsini taşıyamıyoruz", dedi. Sosyal Demokratlar önce enternasyonalizm adına "Olmaz, değiştiremeyiz bu maddeyi", dediler. Fakat zaman içinde Sosyal Demokratların da kafası karıştı, çünkü seçmen de yeter artık demeye başladı. Şimdi Sayın Kanadoğlu da söyledi, partilerin demokratik işlemediği bir yerde bütün toplumun demokratik davranması kendi içinde paradoksal bir şey olur. O zaman Sosyal Demokrat Parti hemen kurultay topladı. Parti'nin Başkanı Björn Engholm'dü. Kurultayda çok kuvvetli bir görüş empoze etmek de istemedi Genel Başkan, dedi ki, bunu en özgür biçimde tartışalım. Hatta divanda veya kenarda, bütün yöneticilerin oturduğu yerde de oturmadı, gitti en arkaya oturdu. Sabahtan akşama kadar o kurultay tartıştı, akşam oylama yapıldı, gençler, genç sosyalistler, onlar hala eski hüküm korunsun istiyorlardı, çoğunluk anayasa hükmü değişsin, dedi. Birinci meseleyi halletti parti demokratik bir yöntemle. Ondaki sonraki adımda iki büyük partinin grup başkanvekilleri kapandılar, bir pazartesi sabahı bir odaya girdiler nasılsı yazacağız yeni maddeyi diye. Bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak dedim ki, kaç görüşme yaparlar böyle, vesaire. Birinci gün bitti, akşam çıktılar, medyaya dediler ki, henüz finalize edemedik, onun için hiçbir açıklama yapmayacağız. Bitti, birbiri aleyhine hemen çalımlar, vesaire yapmadılar. İkinci gün tekrar

toplandılar, ikinci günün akşamında çıktılar dediler ki, madde önerimiz budur. Anayasa değişikliği yapıldı, bu madde kabul edildi.

Şimdi bir samimiyet, bir açık sözlülük, bir tartışma, bir demokratik işleyiş, bir müzakere, bir uzlaşma gerekir. Bizim toplumumuzda bunlar çok zayıf olduğu için iktidarlar genellikle kendi bildiklerini okumakta beis görmüyorlar. Bunu çok ciddi bir şekilde eleştirmek gerekir. Bugün bulunduğumuz tablo karşısında miras meselesiyle gelecek bağını iyi kurmamız lazım. Mirası net bir şekilde cesaretle eleştirmemiz lazım. Türkiye'nin anayasal düzeniyle ilgili, anayasalarıyla ilgili bir tartışma yaparken şunu görmemiz gerekiyor: Kabaca üç dönemden söz etmek mümkün, bunlardan bir tanesi tek parti dönemidir. Tek parti döneminde demokrasi diye bir şey yoktu, sendika, grev, Kürtlerin hakları yoktu, hatta zaman zaman pazaryerinde Kürtçe konuşan insanlara para cezası uygulanıyordu. Solculuk diye bir şey yoktu, Hikmet Kıvılcımlı, Nazım Hikmet herhalde hırsızlıktan yatmadılar. Dolayısıyla bu dönemin siyaset anlayışı antidemokratikti. O dönemde öyle gerekirdi, o apayrı bir tartışmadır, ama fotoğrafı doğru çekmemiz lazım. Askeri ve sivil bürokrasinin egemen olduğu, köylünün, işçinin neredeyse sözünün dinlenmediği bir dönemdi bu.

İkinci dönem çok partili rejim. Kâğıt üzerinde çok partili, yine solcular hapse atılıyor, yine Kürtler ve Aleviler ağzını açamıyor, hatta 61 Anayasasına kadar grev yine yasak. Dolayısıyla bu ikinci dönemden bugüne yavaş yavaş ilerlemelerle geliyoruz. Yani çok partili rejimi yavaş yavaş demokratikleştiriyoruz, ama 2011'e geldiğimizde hala birtakım ana sorunlarımızı tam çözemediğimizi de görüyoruz. Nedir o sorunlar? Mirasımız türdeş bir toplum yaratma anlayışından geliyor. İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz dediğiniz yerde aslında sınıflar, tabakalar ortadan kalkmıyor, kalkması da mümkün değil. Tam tersine askeri ve sivil bürokrasinin egemen olduğu bir toplum yapısından yavaş yavaş uzaklaşıyoruz. Uzaklaştık, ama ikinci dönem dediğimin, çok

partili dönemin bugüne kadar gelen ana özelliği de şudur: Çoğulcu değildir, çoğunlukçudur. Bütün Türkiye sağının sarıldığı ana halka budur. Yani toplum yüzde 50'den bir oy fazlayla istediğini yapar. Demokrasi bu, en ilkel sandık ve aritmetik anlayışı. Onun içindir ki bence bir ülkenin Anayasasını siz yüzde 58'le 42'ye dayanarak değiştirdiğiniz zaman burada ciddi bir mutabakat yok demektir. O yüzde 58'in arkasında yüzde 10'luk bir seçim barajıyla, yüzde 7'lik bir hazine yardımı sistemi varsa, o yüzde 58 de zaten hormonludur.

Bugün Türkiye şu kararı vermek zorunda: Biz toplum olarak çok sınıflı ve tabakalı, çok kültürlü, çok etnik kökenli, çok inançlı, dinsel ve inançsızlık anlamında çok inançlı bir toplum muyuz, değil miyiz? Bence bunun cevabı çok basit, biz öyle bir toplumuz. Milyonlarca Kürt, milyonlara Alevi var ve biz bugüne kadar bu insanları hakikaten kavrayan bir anayasa yapmadık. Bir yandan diyoruz ki laikiz, bir yandan 100 bin memuru olan bir Diyanet İşleri var. Bu laikliğe sığmaz, artı onun içinde de sadece Sünniler egemen. Artı en ciddi siyasetçiler bile çıkıp diyor ki misyonerlere aman dikkat. Dini inanç-inançsızlık özgür olarsa herkes di-

burhan şenatalar

İmtiyazsız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitleyiz dediğiniz yerde aslında sınıflar, tabakalar ortadan kalkmıyor

burhan şenatalar

Din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel yönelim, bütün bunlarla ilgili hepsinin eşit ve özgür olacağı bir anayasa yazmak zorundayız

nini öğrenme ve öğretme hakkına sahip olacak. Herkes dilini öğrenme, öğretme hakkına sahip olacak. Aynı şekilde herkes kendi kültürünü öğrenme, öğretme, onunla gurur duyma hakkına sahip olacak. Bunları bastırarak bir yere gidemeyiz. Biz mirasımızı bu yönde geliştirmek zorundayız. Bakın dün burada Süleyman Seyfi Öğün de söyledi, network toplumuna geldik dedi, ÖSYM'yle ilgili binlerce çocuk, binlerce genç çıkıp yürüyüş yapıyor, hangi örgütten bu çocuklar? Hiçbir örgütten değil. Nasıl örgütlendiler, yürüyüş yaptılar? Facebook üzerinden. Kendiliğinden bireyler reaksiyon gösterebiliyorlar, öyle bir çağa geldik. Bu sabah benim cep telefonuma bir mesaj geldi. Bradley Manning, Wikileaks'i ilk ortaya atan Amerikan askeri, ona işkence yapılıyor, hücre cezası uygulanıyor, yattığı yere çarşaf verilmiyor, bunun için bütün dünyada dayanışmaya çağırıyoruz, 250 bin imzaya ihtiyacımız var, diye. Eminim buna Türkiye'den, dünyanın her yerinden binlerce imza gidecek, böyle bir çağa geldik. Bu çağda Kürt realitesini ve Alevi realitesini tanıyorsak içtenlikle tanımak zorundayız. Onun için din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel yönelim, bütün bunlarla ilgili hepsinin eşit ve özgür olacağı bir anayasa yazmak zorundayız. Böyle bir anayasa yazdığımız takdirde çağa uygun bir anayasa yazmış olacağız.

Bunu yapmamızda çok ciddi engeller var maalesef, bunlardan bir tanesi samimiyet, saydamlık, tartışma, paylaşma, mutabakat. 12 Eylül 2010 çalışması böyle olmadı, gayet açık. Basit bir örnek vereceğim. Anayasa Mahkemesinin yapısı değiştirildi ve dendi ki Anayasa Mahkemesi üyeleri artık 45 yaşın üstünde olacak. Bir önceki Anayasa maddesi diyordu ki 40 yaşın üstünde olacak. 45'e kaldırılırken Sayın Cumhurbaşkanının eline iki kişi atama yetkisi geçti, iki kişi atadı, biri 41 yaşında, biri 44 yaşında. Bu bence biraz alaturka bir davranış. Beş gün sonra 45 yaş geliyorsa sizin bugünden 41, 44 yaşlı iki kişiyi oraya atamanız şık olmuyor. Aynı Sayın Cumhurbaşkanı anayasadan şikâyetçi, diyor ki, "rektör atamaları ya-

parken hep rahatsızlık duyuyorum." Ben de diyorum ki, Sayın Cumhurbaşkanı, YÖK'ten gelen listeyi aynen onaylayın veya üniversitesinde birinci olan kişiyi seçin, hiçbir rahatsızlık duymazsınız. 12 Eylül 2010 değişikliğinin içine Cumhurbaşkanının yetkileri katılmadı, rektör atamalarındaki yetkisi hiç katılmadı. Neden? Sevgili Erdiç Tokgöz'ün söylediği gibi esas itibarıyla üniversite düzeninde bir kadrolaşma isteniyor. Elliye yakın üniversite kuruldu, şu anda Türkiye'de devlet üniversitesi sayısı 100'dür, Türkiye'nin her iline açılan üniversitelerde de iktidarın, Cumhurbaşkanının ve YÖK başkanının tercihi uygun insanlar rektör atanıyor, onlar da dekanları atıyor ve oralarda bir kadrolaşma oluyor. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesine üye atarken, üniversiteye rektör atarken Cumhurbaşkanının yetkilerini kullanış biçimini ben yeni, hayal ettiğimiz anayasayla örtüşür görmüyorum.

Bunlar ortadayken bir de başkanlık rejimi istenmesini, kasıtlı ve kişisel hedeflere uygun bir açıklama olarak görüyorum, Türkiye'ye katabileceği hiçbir şey olduğuna inanmıyorum. Bu konuda da bir uluslararası örnek vereceğim. İki kişi atadı dedim Sayın Gül, ikisini de birkaç anayasa profesörü arkadaşşıma sordum nasıl kişiler bunlar diye, tanıyan çıkmadı. Buna karşılık Amerikan sisteminde de yüksek mahkeme üyelerinin atanma biçimi şu şekilde: başkan öneriyor, senato tartışıyor onaylıyor. Senato kesinlikle onaylamayabilir. Peki, atanan kişiyle ilgili senato ne yapıyor? Bizim Türkiye'deki alışkanlıklarımızla havsalamızın almayacağı bir iş yapıyor, aylarca o kişiyi didik didik ediyor. 1,5 yıl evvel bir kadın üye atandı. Televizyonda senato görüşmelerini izleyebilirsiniz, senatonun ilgili komitesine gelip onların önünde açıklamalarda bulunuyor. Efendim 12 sene evvel şu konuda niye böyle karar vermiştin, diye savunması gerekiyor. Hatta daha sonra bir kadın üye daha atandı, üniversite mensupluğundan gelip de oraya giriyorsa "şu tarihte yazdığın makalede böyle demiştin", "bu tarihte gittiğin konferansta şu tebliği vermiştin", diye bütün geçmişinin hesabını veri-

yor. Dolayısıyla başkanın önerdiği kişileri senatonun reddettiği örnekler de var. Mesela muhafazakâr görüşleri dolayısıyla birisini Senato reddetti. Başka biri “evinde Hispanik kadın işçi çalıştırıyorsun, sigortasız çalıştırmışsın” diye toplumdaki baskı altında kaldı ve o da geri çekilmek zorunda kaldı.

Yani Anayasa Mahkemesi gibi, yüksek mahkeme gibi bir yere atayacağınız kişiyi didik didik ediyor toplum, senato, ondan sonra oy veriyor. Oy verirken de bir nokta daha var: Amerikan sisteminde parti mensupları, milletvekilleri ve senatörler Türkiye’de olduğundan çok daha özgür davranabiliyor. Dolayısıyla Obama’nın önerdiği bir kişiye, Demokrat Partinin bir mensubu veya Reagan’ın, Bush’un önerdiği bir kişiye Cumhuriyetçi Parti mensubu korkmadan ret oyu verebiliyor. Bizde bu gibi konularda grup “bütünlük” içinde, hepsi aynı yöne oy verme davranışı içinde.

Bugün ihtiyaç duyduğumuz şey aslında çoğulcu bir toplumun Anayasası. Bunun ana meseleleri şunlardır: Bir, etnik farklılıklar meselesini bir realite olarak kabul edecek, anayasal yurttaşlığı getirecek. Anayasal yurttaşlıkla ve diğer konularla ilgili bağlantılı olarak Anayasa etnik kör olacak. Yani etnik kökeninden koparak yurttaşlık temelinde bakacak insanlara. İki, hem etkin kamu yönetimi için hem Kürt sorununa yapacağı katkı için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi lazım. Bunun nasıl olacağı tartışmasını henüz Türkiye yeterince yapmadı. İşte bölge meclisi olsun, vesaire gibi laflar ediliyor, ama altı dolu değil bu tartışmaların. Üçüncü mesele, dil meselesidir. Dil meselesinin de maalesef altı doldurulmadan yapılıyor. Şimdi Allah’a şükür Kürtçe öğrenilir ve öğretilir noktasına geldik. Bunu CHP’nin eski lideri mesela şöyle diyebiliyordu: “Devlet yapmaz bunu, özel sektör yapsın”. Olmaz, milyonlarca insanın dilini öğreneceği yerlerden bir tanesi devlet okuludur, bunu kabul etmemiz lazım. Daha da önemli bir nokta, insanların farklı kültürlere, farklı dillere saygıyla bakmasıdır. Onun için Türkiye’de en kolay yapılabilecek işlerden biri, Türk edebiyatı kitabının adını Tür-

kiye edebiyatı yapmak ve o kitaplara Ermeni yazarları, Laz yazarları, Kürt yazarları koymaktır. Mehmet Uzun’un Türkiye edebiyatı kitabında yeri olmak zorundadır ve Mehmet Uzun’un değerini ben de öğrenebilmeliyim, kavrayabilmeliyim. Türk kültürüyle Kürt kültürü çatışma içinde olmamalıdır. Ortak topraklarda yaşadık, kız alıp verdik diyoruz, ama ondan sonra bir kültürü, Ermeni yazarları görmezden geliyoruz. Anadil öğrenilmelidir, tartışılması lazım. Maalesef bu tartışma yanlış getiriliyor. Anadilde öğretim diye sanki Türkçe öğretimin yerine Kürtçe öğretim geçmeliymiş gibi bir tez getiriliyorsa bu çok yanlış bir şeydir. Bu konudaki uluslararası pedagojik literatürde en çok kullanılan kavram “çocuğun yüksek yararı”dır. Yani bir çocuk ailesinde Kürtçe öğrenmişse okula geldiği zaman çift dilli bir öğretime girebilmelidir. Dolayısıyla Kürt kültürüyle ilgili dersler de alabilmelidir, bazı derslerini Kürtçe okuyabilmelidir, çift dilli bir yurttaş olabilmelidir. Bunun bölünmeye yarayıp yaramayacağı meselesi ayrı bir tartışma konusudur. Bunu tartışalım, ama Türkiye artık öyle bir yere geldi ki devekuşu politikalarıyla zaman kaybederiz, sadece problemlerimizi derinleştiririz.

İkinci mesele din, mezhep, inanç meselesi. Bana Diyanet İşlerinin kaldırılması gerçekçi gözüküyor, ama en azından farklı inanç gruplarına açık bir yapıya kavuşturulması, zorunlu din dersinin mutlaka kaldırılması, nüfus kâğıdında din hanesi bulunmayacak uygulamasının da kesinlik kazanması gerekli.

Üçüncü mesele sivilleşme meselesi. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Askeri Yargıtay, vesaireyle ilgili netleşmemiz lazım. Öyle bir şey dünyanın hiçbir yerinde yok, bir biz yapıyoruz, oradan belli zaten garipliği.

Dördüncü mesele merkezi devlet, yerel devlet meselesi. Yerel devleti çok zayıf olan bir memleketiz, yerel yönetimleri güçlendirmek zorundayız. Bunun bölge meclisi biçiminde olması bana şu anda çok gerçekçi gözüküyor, ama açıkça tartışılmalıdır, tartışa tartışa doğruyu bulabiliriz.

burhan şenatalar

**Bugün ihtiyaç
duyduğumuz şey
aslında çoğulcu
bir toplumun
Anayasası**

burhan şenatalar

Esas ihtiyaç duyduğumuz şey yasamanın yürütme karşısında güçlendirilmesidir, yürütmenin aşırı yetkisinin daraltılmasıdır, partilerin daha demokratikleşmesidir

Beşinci mesele kuvvetler ayrılığı meselesidir. Türkiye'de aslında aşırı kuvvetli başbakan ve cumhurbaşkanı vardır. Cumhurbaşkanının yetkileri daraltılsın, diye 25 sene söyleyenler şimdi başkanlık rejimi istiyorlar. Başkanlık rejimi Türkiye'ye hiçbir şey getiremeyecektir, esas ihtiyaç duyduğumuz şey yasamanın yürütme karşısında güçlendirilmesidir, yürütmenin aşırı yetkisinin daraltılmasıdır, partilerin daha demokratikleşmesidir. Dolayısıyla anayasamız buna dönük bir yaklaşım getirmelidir. Altıncı nokta devlet-yurttaş ilişkisi. Bugün hala yurttaş, Türkiye'de özgürlükleri çok sınırlı olan bir yurttaştır. O konuda Sayın Kart'a çok katılıyorum, insan haklarına dayanan bir cumhuriyet içinde insan onuru kavramı yer almalıdır. İnsan onuru kavramı mesela Alman Anayasasında çok uzun yıllardır vardır, "insan onuruna dokunulamaz" diye açık bir ifade vardır uzun yıllardır. Şimdi iki meseleyle bitiriyorum. Bir tanesini Sayın Eminağaoğlu ifade etti, 12 Eylül dili var bu Anayasada" dedi. Bu Anayasada 12 Eylül dili var, 12 Eylül ruhu var, bundan kurtulmak zorundayız. Kutsal devlet anlayışıyla vatandaş, siyasete ve siyasetçilere güvenmeyen ve bir şekilde bir vesayet anlayışını yansıtıyor. Biz şu anda miras olarak gelen askerin ve sivil bürokratin egemen olduğu vesayetin karşısına çoğunlukçu iktidarın vesayetini koyarsak ki AKP bunu yapmaya çalışıyor, birtakım aydınlar da bu yanılgıya düşüyorlar. Bir vesayetin yerine başka bir hegemonya koyuyoruz, ikisinin ötesinde bir şey yapmamız lazım. Yani teze antitez değil, tez ve antitezden bir sentez üretmemiz lazım. Yani siyasetin ve partilerin demokratikleşmesi, yurttaşın güçlenmesi lazım. Dolayısıyla biz Çanakkale geçilmez, istemezük anlayışıyla AKP'ye karşı çıkmanın ötesinde bir alternatif yaratmalıyız. Bu alternatif yaratılırken Türkiye'de çok tartışılan ikinci mesele, bu değişmez madde meselesi. Onu da Sayın Eminağaoğlu benim yaklaştığım tarzda ifade etti. Bugünkü haliyle bu değişmez maddelerin yazılış biçimi anayasal yurttaşlık anlayışıyla ciddi şekilde çelişiyor, olmaz. Dolayısıyla değiştirilmelidir, başlangıç kısmı da

mutlaka değiştirilmelidir, çok daha kısa olabilir ve esas itibarıyla etnik kör bir dille yazılmalıdır. Bu tartışmanın bir başka tarafı bazı kişiler çıktılar değişmez madde olmaz demeye başladılar. Efendim değişmez madde ne demek, anayasa, halk istediği zaman değiştirir. Şimdi bu iddialar bana çok inandırıcı gelmedi. Avrupa Konseyinin üyesi olan yanılmıyorsam 47 ülke içinde 11 tanesinin anayasasında değişmez madde var, demek ki değişmez madde olabilir pekâlâ. Bunlardan enteresan şekilde en uzununu Portekiz Anayasasında. Portekiz Anayasasının 288. maddesi 14 tane konu saymış, anayasa değişikliği yapacağınız zaman, anayasa revizyonu yapacağınız zaman bunlara dokunmayın, diyor. Mesela kilise devlet ayrılığına, yurttaşların hak ve özgürlüklerine, işçilerin ve sendikal birliklerin haklarına, mahkemelerin bağımsızlığına da dokunmayın, diyor. Azor Adalarının özerkliği, buna dokunmayın diyor. Şimdi 14 tane konu saymış. Madde sayısı da dikkatinizi çekmiş olabilir 288. Türkiye'de anlamlı bulmadığım tartışmalardan biri de anayasa kısa mı olsun uzun mu olsun? Bu kısa mı uzun mu meselesi değil, bu temel hak ve özgürlükleri, devlet yapısını ve işleyişini düzgün ortaya koyacak. Bunları zaten 17 maddede yazamazsınız. Dolayısıyla uzun mu kısa mı tartışması, müdahaleci, baskıcı bir devlet olmasın, ana mesele budur. Alman Anayasasında var, 79. maddesinde var. Aynı zamanda iki maddeye de atıfta bulunuyor: 1. madde ve 20. Madde. Bunlar değiştirilemez diyor anayasa değişikliğinde. Belçika'da var, İtalya'da var, Yunanistan'da var. Hatta Belçika'dakinde kralın nasıl belirleneceği, kralın yetkileri, vesaire, bunlar değiştirilemez demiş. Dolayısıyla kendi kendimize tabu yaratmayaalım. Laik, demokratik, sosyal hukuk devletidir diye söylenmesi gerekir. Böyle söylenince değiştirilemez madde olunca tabulaştırıyor muyuz, bir anlamda tabulaştırıyoruz. Ancak bugün geldiğimiz noktada böyle denilmesinde yarar var. Mesela, Almanlar "federatif yapı değiştirilemez. Demokratik ve sosyal bir devlettir" demiş, Türkiye açısından bunun konulma-

sında yarar var, ama bunu biz böyle son derece milliyetçi bir dille ortaya koyarsak o zaman tartışma başka bir yere kayıyor.

Çoğulcu, özgürlükçü, eşitlikçi bir toplum yapısı, baskıcı olmayan, vatandaşın önünü açan, vatandaşı güçlendiren bir devlet yapısı için yeni bir anayasa yazmak istiyoruz. Bunu AKP ve CHP ittifakı olmadan, daha doğrusu mutabakatı olmadan yazamayız. AKP eğer bunu bir şekilde geçen seferki gibi kendi istediğimi yaparım, diye getirecekse bu Türkiye'nin başına iş açar. CHP'nin geçmişteki kadar tutucu davranmayacağına inanıyorum, Sayın Kart'ın konuşması, partinin bu noktaya gelmiş olması beni çok umutlandırdı. Ancak AKP eğer başkanlık rejimine geçelim, gibi şeylerle manipülasyona yönelirse Türkiye için çok yazık olur. Teşekkür ediyorum.

nihat falay - Efendim üç konuşma, bir dizi tartışma alanı demek, zannedirim salondan sorular olacaktır.

filiz öncel - Atilla Kart Bey ve Burhan Bey, Türkiye'de anadil tartışmaları ve anadildeki eğitime Anayasada yer verilmesi konusunu açıkladılar. Yalnız şu anda Türkiye'de bu kavram çok büyük bir kargaşa konusu. Bu kargaşayı nasıl gidereceğiz kafalardan? Bir tarafça, bu anadilde eğitim tamamen Türk diline karşı bir baskı olarak algılanıyor, bir tarafta da tamamen bunun yanlış olduğu, hiçbir şekilde böyle bir şeyin değiştirilemez olduğu algılanıyor çevremde. Toplumsal mutabakat ne yönde sağlanacak? Ben açıkçası bu konuda biraz kargaşa içerisindeyim.

atilla kart - Bütün bu konuların toplumsal sürece kamuoyunda sağlıklı bir şekilde konuşulması gerekiyor, demokrasinin gereği de bu. Ancak Türkiye'de böyle sağlıklı tartışma ortamının olmadığını görüyoruz. Bunu parlamentoda da yaşıyoruz, hamaset ve polemik üzerine yürüyen birtakım kavramlar söz konusu oluyor. Bu çözümü güçleştiriyor. Burada da toplumsal diyalogun ve güvenin sağlanması noktasında Türkiye'yi yöneten siyasi iktidarın, iktidarların temel bir sorumluluğu olduğu kanı-

sındayım. Öncelikle bu iklimin ve bu demokratik tartışma ortamının yaratılması gerekiyor. Türkiye'de kurumların ve kuralların çalışmaz, çalıştırılmaz hale geldiği bir dönemi yaşıyoruz. Değerli başkanım, bir iradeden söz etti ÖSYM yapılanmasında, yani bilinçli olarak o kurumun çalışmaz, işlevini kaybeder hale gelmesi. Bunu Türkiye'nin kamu yönetiminin tamamında görüyoruz. Bu anlattığımız kamu yönetimi yapılanması ve iradesi sebebiyledir ki Türkiye'de teknik kurumlar işlevini kaybetme noktasına gelmiştir. Bugün bir meteoroloji yapılanmasında bile neyi görüyorsunuz, o eğitimin ve o uzmanlığın esas alınmayıp o sözünü ettiğimiz cemaat hiyerarşisi içinde yapılanmayı görüyorsunuz. Bunların yanında ülkeyi yönetmek değil, yönetimi ele geçirmek, Türkiye Cumhuriyeti Devleti içinde devlet inşa etmek iradesini ve uygulamasını görüyoruz. Böyle bir yapıda o sözünü ettiğimiz tartışmaları, o uzlaşma, diyalog ortamını yakalamak gitkiçe küçülüyor.

Türkiye bugün iletişimiyle, güvenliğiyle, ekonomisiyle ve kamu yönetimi yapılanmasıyla sömürgeleştirilme noktasında çok önemli noktalara gelen bir ülke. TELEKOM yapılanmasını, o özelleştirme öncesi ve sonrasını inceledikçe dehşete düşüyorsunuz. Bir ülke iletişimiyle, güvenliğiyle nasıl kuşatılır, nasıl teslim alınır, bunların alt başlıklarını anlatabilirim. Özelleştirme uygulamalarını inceledikçe bunu görüyorsunuz, kamu yönetimi yapılanmasını inceledikçe Türkiye'nin Türkiye'den yönetilemez hale geldiğini görüyorsunuz. Dokuz yıllık aktif siyaset yaşantısının içindeyim. 'Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Kanunu', Türkiye'de bu dönemdeki hayata geçen en tehlikeli kanunlardan birisi. Türkiye bunu daha görmüyor, konuşmuyor, tartışmıyor. Türkiye'de yıllardır şunu anlatıyoruz: İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Başbakanlık bünyesinde kamu görevlileri dışında illegal çalışan bir yapı var. Bunun içinde yabancı uzmanlar var, sayılarının 500'e ulaştığı iddia edilen, tespit edilen uzmanlar var, istihbaratçılar var. Bunu Genel Kurulda İçişleri Bakanına beşinci, altın-

atilla kart

Türkiye'de kurumların ve kuralların çalışmaz, çalıştırılmaz hale geldiği bir dönemi yaşıyoruz

burhan şenatalar

Türkiye'de anadilde eğitim yerine doğru ifade biçimi, çift dilli eğitimidir

cı kez sorunca bir devlet sırrı varsa söyleyin susalım, diyoruz. İçişleri Bakanı ben de bilmiyorum, diyor. Bütün bunları tartışmadan, değerlendirmeden, o demokratikleşme anlamındaki pek çok konu bana pratik anlamı olmayan tartışmalar olarak geliyor.

Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Kanunu'nda terörle mücadelede o kadar kararlıyız ki terörle mücadelede arşivi sağlamak için İçişleri Bakanlığı bünyesinde ayrı bir birim oluşturuyoruz. Biz dört yıl evvel MİT bünyesinde o yapıyı kurduk, özel kanun çıkardık. Bu koordineyi sağlamak, zaten o hiyerarşik yapı içinde MİT'in, yani Başbakanlığa bağlı olan bir kurumun sorumluluğu değil midir? Neden bunun gereğini yapmıyoruz da o hiyerarşik yapıyı alt üst etmek pahasına İçişleri Bakanlığı bünyesinde yeni bir birim oluşturuyoruz? Efendim sosyolojik, pedagojik araştırmalar yapacak, 81 ilde il sosyal etüt müdürlükleri kuruyoruz. Ne yapacak o il müdürlükleri? İlçelerde yeterli personel örgütlenme yapısını sağlayacak. Ucu açık bir örgütlenme, ilçelerde yetkili bürolar kuruldu, şu anda o çalışma yapılıyor. Bunun anlamı şudur, o yetkili büro amiri ilçedeki kaymakama da, savcıya da, yargıca da egemen hale gelecek ve o ilçe halkını inancına göre, siyasi ve etnik görüşüne göre fişleyecek. Yabancı uzman, 500 civarında uzman, kanunla ne yapıyoruz? Bu Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığında yabancı uzman istihdamına imkân tanıyoruz. Yasayla bu getirildi. Bu yabancı uzmanlar Türkiye'de beş altı yıldır o illegal karargâhta çalışan uzmanlar olmasın, onlara bir legalite mi sağlamak istiyoruz? Ben tüm bunları değerlendirip, ondan sonra diğer konuları görüşelim diye düşünüyorum.

nihat falay - Teşekkürler. Buyurun sayın Şenatalar.

burhan şenatalar - Sorunuzu ben dille ilgili olarak anlıyorum ve öyle yanıtlamaya çalışayım.

nihat falay - Burhan ilerlemeden söyleyeyim, bu oturum için iktidar partisinden davetli çağırılmış, fakat katılmamışlar.

burhan şenatalar - Bir kavram kargaşası var. Anadilde eğitim diye ifade edilmesi bence yanlış, teknik olarak da yanlış. Bir kere şunların zaten kabul edildiğini biliyoruz: Resmi dil Türkçedir. Bu konuda iki resmi dil olsun diyen zaten yok, olması da mantıklı değil. Bu birincisi. İkincisi, eğer bütün eğitim bazı insanlar için sadece Kürtçe olsun deniyorsa bu da çok yanlıştır. Yani siyasi yönüyle tartışılın, vesaire, ama pedagojik olarak çok yanlış bir şeydir. Yani büyük çoğunluğu, Türkçe konuşan, anadili ve resmi dili Türkçe olan bir yerde siz öğrencileri nereye kadar sadece Kürtçeyle götürebilirsiniz? Kürtçe üniversite de olsun. Kürtçe üniversite Kuzey Irak'ta var, ama şu anda kalitesi itibarıyla son derece zayıf. Öyle beş sene iyi üniversite olunmuyor. Dolayısıyla Türkiye'de anadilde eğitim yerine doğru ifade biçimi, çift dilli eğitimidir. Çocuk eğer sadece tek dili bilerek geliyorsa, öyle bir şey düşünelim, sadece Kürtçe konuşulmuş evinde. 30-40 sene evvel öğretmen azarlıyordu, doğru konuş, Türkçe konuş, iki tane çakıyor arada, vesaire, Bunun dışında bir şey yapmamız lazım. Türkçeyi hızlı bir şekilde öğretmemiz, ama Kürtçesini de öldürmememiz lazım. Çift dilli eğitimin çok çeşitli ülkelerde uygulamaları var, teknik bir konudur. Ancak ana prensip, 'çocuğun yüksek yararı' kavramıdır. Çocuk hangi kökenden, hangi anadille geliyorsa gelsin onu güçlendirmek, geliştirmek ve eşit yurttaş yapmakla yükümlüyüz.

Bu konuda farklı yöntemler üzerinde bir kaynak söyleyebilirim, Sabancı Üniversitesi'ne bağlı bir İstanbul Politikalar Merkezi var. Bunun altında da bir Eğitim Reform Girişimi var. Bunun başında sevgili meslektaşımız Üstün Ergüder var, önceki Boğaziçi Üniversitesi Rektörü. Başka uzman arkadaşlarımız da var birkaç üniversitede. Bu çift dilli öğretim nereye kadar mantıklıdır, nereden sonra yanlıştır, onun üzerine çok ciddi bir literatür var. Ancak, o eğitimi verecek öğretmenleri kim yetiştirecek, nasıl olacak? İlke düzeyinde insan hakları, özgürlükler düzeyindeki tercihimizi yapmamız lazım. Yani çocuğun yüksek yararı açısından

dan, eğer ana babası Kürt'se, evinde Kürtçe konuşuluyorsa, o çocuk da çok güzel Kürtçe biliyorsa Kürtçesini kaybetmemesini ve çok iyi Türkçe öğrenmesini sağlamamız lazım. Dolayısıyla üniversiteye geldiği zaman Türkçe konuşulan ve okunan bir üniversiteye gidecek. Bu konuda Türkiye çok yavaş ilerledi. TRT ŞEŞ'i AKP kurdu. Maalesef o zamanki CHP yönetimi karşı çıktı, olmaz, devlet televizyonu yapmasın, özel televizyon yapsın, diye. Bence çok yanlış bir tutumdur. Bugün Türkiye'de üniversiteleri bir sürü açıdan eleştirebilirim, ama birkaç tane örnek vereceğim, bence çok doğru bir şey yapıyor. Bakın, Muş Alparslan Üniversitesi dört yıllık Kürt dili ve edebiyatı bölümü açılmasını istedi. YÖK bunu 23 Aralık'ta onayladı, doğru bir şeydir. Diyarbakır Dicle Üniversitesi'nde yaşayan diller merkezi kurulması senatoca benimsendi, YÖK'e gönderildi, YÖK bunu kabul edecek. Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü kurdu, Kürtçe, Arapça, Süryanice lisansüstü eğitim verilecek. Bingöl Üniversitesi'nde, Zazaca Enstitüsü açılması istendi, YÖK onayladı 23 Aralıkta. Bunların yapılması doğrudur, ama bu adımları atarken siyasi alanda terör karşısında yumuşamak, vesaire, apayrı bir konu diye düşünüyorum.

Dolayısıyla eğer bütünü Kürtçe yapılınsın diyen varsa, onun yanlış olduğunu öğretmen meslektaşlarımız pedagojik olarak da, teknik olarak da anlatabilirler, kanıtlayabilirler. Siyasi olarak da anlamsız olduğunu. Ama aynı zamanda biz bu Anayasanın 42. maddesini değiştirmek zorundayız. Türkçe dışında kendi anadilinde eğitim olmaz. O anadili öldürmeye mi çalışıyoruz biz? İnsanlar hapse düşüyor, annesi geliyor, Türkçe bilmiyor, jandarma geliyor, Türkçe konuş, diyor. Bu anlayışın aşılması lazım. Yani bu konularda bakış açımızı tartışarak, okuyarak, görüşerek, müzakere ederek, bölünme tehlikesiyle bir şekilde ilişkisini hem kurup hem ayrı düşünerek bunlar üzerinde biraz daha fazla konuşmamız, düşünmemiz, tartışmamız gerekiyor.

nihat falay - Evet, buyurun efendim.

ayfer gülsoy- Sadece bir katkı. Soru anlamında söylemeyeceğim. İnsanın var olduğu her yerde her türlü hakka sonuna kadar saygılıyım, tüm bunlar olmalı, ama herkesin kendi dilinde eğitimden önce, eğitim hakkına kavuşması benim için çok önemli. Ben okuryazar olmayan bir annenin çocuğuyum, hala şehirde okullu olamayan, bu imkânı elde etmemiş insanlar var. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu gezdim, kadının adı yok, okullu olma şansı yok. Yani böyle bir ortamda kendi dilinde eğitim bence ikinci planda geliyor, öncelikle eğitim hakkını kullanabilmeli herkes. Hocam işte kapı çarpar, bunun Kürtçe de yazılmasını söyledi, sonuna kadar katılıyorum, ama öncelikle okuryazar olmalı o insanlar, ama kadın okullu değil Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu'da. Şehirde, Küçükçekmece'de altı-sekiz ay önce 20'li yaşlarda bir genç kız eczane var mı dedi. Galiba cumartesiydi, nöbetçi eczanenin adı yazılı, dedim. Ben okuryazar değilim, dedi. Öncelikle tartışmalarımızı insanların eğitim hakkını elde etmesi noktasında başlatmak zorundayız. Yoksa tabii insanların kendi dilini de bilmesi, kendi dilini daha detaylı öğrenmesi ve bu dilde, kendi dilinde eğitim görmesi kesinlikle çok doğru, ama buradan başlayalım diye düşünüyorum ve de Sayın Kart'a CHP'nin seçim güvenliği konusundaki çalışmalarını, Sayın Eminağaoğlu'na da bu Yüksek Seçim Kurulunun kararlarını sormak istiyorum. Bu olmazsa olmaz şart mı? Yani bütün itirazlar nihayetlendirilemiyor, sonucu değiştirmede için "boş ver onu" mealinde birtakım kararlar çıkıyor. Bu konuda da açıklama yapabilirseniz çok sevinirim.

ömer faruk eminağaoğlu - Sorunun benimle ilgili bölümü, YSK kararlarının kesin olup olmadığı bölümü olsa da, ben anılan konuyu da kapsar biçimde, kendi düşüncelerimi aktarmak istiyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki ilkeler itibarıyla, ortak bir iletişim dilinin gerekliliği tartışmasız ve kaçınılmazdır. Bu ortak iletişim dili Anayasa'da resmi dil olarak ifade edilmektedir. Cumhuriyet içinde, etnik köken olarak çok

burhan şenatalar

İnsanlar hapse düşüyor, annesi geliyor, Türkçe bilmiyor, jandarma geliyor, Türkçe konuş, diyor. Bu anlayışın aşılması lazım

ömer faruk eminağaoğlu

**Resmi dilin varlığı,
kültürel boyuttaki
zenginliklerden,
etnik kökenden
gelen farklı dile
sahip olma
konusunun
dışlanmasını da
asla
gerektirmemektedir**

farklı kökenlerden insanlar elbette olacaktır. Bu farklı kökenden olan yurttaşların elbette farklı dilleri olabilecektir. Ama bir ülkede, bir ulus devlette, geçmişte, şimdi ve gelecekte bir arada yaşama ve birlikte var olma yolundaki irade birliğinin yürütülebilmesi için tartışmasız ortak bir iletişim dili olacaktır. Aksi halde herkesin birbirini anlayabilmesini, ortak bir yaşam alanını geliştirebilmesini, devlet organlarıyla olan ilişkilerinde haklarını kullanabilmelerini, haklarını oralarda arayabilmelerini, oraların hizmetlerinden yararlanabilmelerini gerçek ve etkin anlamda sağlayabilmek, savunabilmek, ortaya koyabilmek mümkün değildir. İşte bunu sağlayacak dil, kökenine bakılmadan ortak iletişim yönüyle benimsenen ve resmi dil olarak tanımlanan dildir. Türkiye Cumhuriyeti de ırksal boyutu öne çeken, ırksal imtiyazlar yaratan bir devlet olmadığına, bir ulus devlet olduğuna göre, bu konuda ayrıca tartışma da yaşanmamalıdır. Resmi dilin varlığı, kültürel boyuttaki zenginliklerden, etnik kökenden gelen farklı dile sahip olma konusunun dışlanmasını da asla gerektirmemektedir. O dillerin de geleceğe taşınması, konuşulması, öğretilmesi yolundaki ortamın sağlanması gerekmektedir. İletişim olarak, resmi dili etkin olarak kullanamayanlara da yine devletin gerekli koşulları ve olanakları sağlaması gerekmektedir. Örneğin yargılamalarda devletin ücretsiz Türkçe tercüman sağlama yükümlülüğü gibi. Eğitim ve öğretim kavramları da içerikleri farklı olup, zorunlu eğitimin, ortak iletişim dili olan resmi dille yapılması, ancak farklı dile mensup olanların bu dillerinin isteğe bağlı olarak öğretilmesi ortamının da ayrıca sağlanması gerekmektedir. Diğer diller, hiçbir zaman ortak iletişim diline alternatif bir boyut anlamında görülmemeli, ortak iletişim dili olan resmi dil asla dışlanmalıdır. Bu konuya insan hakları boyutundan yaklaşıldığında, ben bu sonucu çıkartıyorum.

Yüksek Seçim Kurulu kararları Anayasa ve yasadaki düzenleme itibarıyla kesindir. Yüksek Seçim Kurulu bir karar almışsa, iç hukukta başvurabileceğiniz herhangi bir merci yoktur. İşte Türkiye'de iç hukukta temel haklar yö-

nünden bireysel başvuru konusu devreye girmediğinde, YSK kararları için de bu yolun kullanılabilirliği gündeme gelecektir. Ayrıca o yol tüketildiğinde ya da şu an için doğrudan bu kararlarla ilgili olarak konu temel haklar bağlamında, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne taşınabilir. Yeni bir anayasada ben, Anayasa Mahkemesi için düşünülen modeli bir tarafa bırakırsak, şu an için Yüksek Seçim Kurulu tarafından yürütülen görevlerin; seçim hukuku, siyasi haklar yönünden Anayasayı en fazla uygulayan, yorumlayan merciin Anayasa Mahkemesi olmasından hareketle, Yüksek Seçim Kurulu'na gerek duyulmayarak, bu görevlerin Anayasa Mahkemesi bünyesinde toplanması gerektiğini, bunun siyasi hakların içerisinde daha dolu yorumlanmasını, daha etkin bir güvence sağlayacağı düşüncesini taşıyorum. Daire sisteminde öngörülecek bir Anayasa Mahkemesi yapılanmasında ise, söz konusu kararların kesinliği konusu da tartışma yaratmayacaktır. Dairelerden birisi sadece bu konuyla görevli olacak ve yapılan itirazlar Anayasa mahkemesi genel kurulu tarafından karara bağlanacaktır. Teşekkür ediyorum

nihat falay - Evet, buyurun Sayın Kart.

atilla kart - Ben de öncelikle Kürtçeyle ilgili kısa bir değerlendirme yapmak istiyorum. Resmi dilin Türkçe olması ve teklifini ihlal etmek kaydıyla anadil eğitiminin toplumda her kademedede yapılması gereğini önemle ifade ediyorum. Bu çerçevede de Türkiye'deki o fiili durumları ifade etmek istiyorum. Bu fiili duruma rağmen sanki böyle bir uygulama yokmuş gibi o hakların varlığı konusunda toplum olarak tartışıyoruz. Somut örnek vereyim: Dersim adının kullanılması yasağı yedi yıl önce kaldırılmış. Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Güneydoğudaki köylerin Kürtçe isimlerini resmi belgelerine yazma imkânı var artık, ama bunlar kamuoyunda sanki mevcut değilmiş gibi tartışmaların yaşandığını görüyoruz. Kürt Dilini Araştırma ve Geliştirme Derneği, Kürd-Der adında dernekler yıllardır çalışıyor. Hatta bu dernekler 15 Mayıs tarihini de Kürt dil bayramı olarak ilan etmişler, bunlar kutlanıyor. İs-

tanbul Kürt Enstitüsü 17 yıldır faaliyet gösteriyor. 18 Nisan 1992 tarihinde faaliyete geçmiş olup Kürtçe-Türkçe, Türkçe-Kürtçe sözlüklerini uygulamaya, hayata geçiriyor. Kürt Kültür ve Araştırma Vakfı 10 yıldır serbestçe çalışma yapıyor, Kürt-Pen var, Kürdistan Dernekleri Birliği var. Bunlar şu anda faaliyet gösteriyor. Yine tabii diğer üniversitelerin Kürtçe eğitim konusundaki çalışmalarını Sayın Şenatalar ifade ettiler. O zaman bu konudaki gelişmeleri de bilip kamuoyunu buna göre bilgilendirmek gerekiyor. Bu konuda sanki şu anda yasakçı bir anlayış bütün kurum ve kurallarıyla çalışıyormuş izlenimi yaratmadan bu süreçleri de kamuoyunun bilmesi gerekiyor.

Seçim güvenliği konusuna gelince, CHP olarak 2007'den bu yana üzerinde önemle durduğumuz, ancak ciddi bir mesafe alamadığımız bir konu. Şunu sağlayabilmiş değiliz, umarım bu seçimlerde bu mutlaka aşılacak. YSK'dan, sandık kurulu sonuçlarının YSK'nın internet sitesinde yayınlanmasını, sıfatım sebebiyle ben talepte bulundum. Biz CHP örgütleri olarak sandık kurulu tutanaklarının örneklerini alıyoruz. Bizdeki kayıtlarla YSK'nın ilan edeceği sandık kurulu sonuçlarını karşılaştıracağız. Bu seçimlerin denetimini sağlamanın, aynı zamanda seçimlerin güvenliğine katkı sağlamanın en somut yöntemlerinden birisi. YSK iki defa resmi olarak bu başvurumuzu reddetti. Hiçbir somut gerekçe yok, o klasik formül gerekçe. Bunu ben Danıştay nezdinde dava konusu yaptım, Danıştay da görevsizlik kararı verdi. Bunu inceleme merci ben değilim, ilgili idare mahkemesi, dedi. O süreç devam ediyor, ama bu arada yine tüzel kimlik olarak bu konuyu ısrarla en üst düzeyde takip ediyoruz, Genel Başkanımız geçen hafta bu konudaki hassasiyetini dile getirdi. YSK'nın sandık kurulu sonuçlarını mutlaka yayınlaması gerekiyor. Bunun yanında sandıklara açıkçası örgütlerimizle, sivil toplumla sahip çıkmamız gerekiyor. Bu noktada temel sorumluluğun CHP örgütlerine ait olduğunu ifade ediyorum, ama kamuoyunun da bu konuda her türlü katkı vermesi gerekiyor.

nihat falay - Teşekkürler Sayın Kart, buyurun efendim.

şenol sarrafi- Sorumu Sayın Eminağaoğlu'na yöneltmek istiyorum, ama diğer konuşmacıların da bu konudaki düşüncelerini alırsam son derece memnun olacağım. Kamu yönetiminin ve onun da temel direğini teşkil eden yargı sürecimizin hukuki ve cezai sorumlulukları belirlerken bugünkü kadar denetimsiz ve de son derece geniş yetkili, ama bu geniş yetkisine de hiçbir itirazın hiçbir mercide olmadığı bir dönem olmuş mudur? Bir başka deyimle, şu anda geline bu aşamada, yani önceki kamu reformu öncesinde hâkimlerin ve savcılarının görev kusurları nedeniyle Teftiş Kuruluna yapılan şikâyetin daha sonra Adalet Bakanı tarafından geriye çevrilmesi üzerine Danıştay'daki açık olan yorum da bu reformla kapanmasından sonra, şahsen benim bu anayasa tartışmalarında ve yeni oluşturulacak anayasa konusunda bir numaraya çıkarttığım sabahleyin erkenden zilimin sadece sütçü tarafından çalınmasından emin olacağım bir sistemin oluşturulmasında diğer Kıta Avrupa'sında ya da çağdaş diğer ülkelerde böyle bir fasit daire var mıdır? Ben bir kamu denetim kurulunda 30 seneye yakın görev aldıktan sonra kamu denetim elemanlığından ayrıldım. Bu denetim süreci içerisinde gerek özelleştirmeye, gerekse de kamu zararına dönük olan hukuki süreçlerde esas itibarıyla yargıdaki kamunun zararının tespiti yönünde bir sürü aksaklıklar söz konusuydu ve bu geline aşamada cezai sorumlulukların belirlenmesinde de yine aynı aksaklıklar vardı. Ancak en son geline yargı reformu meselesinde özellikle ceza sorumluluğu belirlenirken insanlarımızın neyle suçlandıkları dahi belirtilmeden uzun süre tutuklu kalmaları ve buna karşı olarak gerek Anayasamızda, gerekse Ceza Muhakemeleri Yasamızdaki maddeler belirlenmesine karşın herhangi bir şeyin yapılamaması neyi ifade ediyor? Yani yanlışlıkla zilimize basılarak sütçünün dışında bir harekete uğradığımızda şu andaki sistemde "bağımsız yargılarımız meseleyi çözecektir"den başka acaba yapılacak,

atilla kart

**Resmi dilin
Türkçe olması ve
teklifiğini ihlal
etmemek kaydıyla
anadil eğitiminin
toplumda her
kademede
yapılması gerekir**

ömer faruk eminağaoğlu

Türkiye'de sıkıyönetim mahkemelerini, hatta DGM'leri aratan insan hakları ihlallerini, tabelası değişen bu yeni mahkemelerde yaşamaktayız

anayasaya koyulacak bir çözüm olabilir mi, olamaz mı, onu söylemek istiyorum.

nihat falay - Peki, teşekkür ediyorum efendim.

ömer faruk eminağaoğlu - Soru çok uzun olunca yanıtın bir bölümü de kendi içerisinde var ve ortaya konulmuş diyebilirim. Yine de kısaca ifade etmek gerekirse, ziliniz çalındığında yargının tek başvuru yolu olarak görülmediği, ara yollar, yargıdan önce başka yollar olabilir mi diye soruyorsunuz. Şu an kamuoyunda da yer bulan, ancak içeriğinin nasıl doldurulacağı tam olarak bilinmeyen, ombudsmanlık veya benzeri yargı öncesi ayrıca başka seçenek başvuru yolları, çözüm yolları gibi tartışmalı konular gündeme getirilmektedir. Halen sınırlı konularda mevcut olan TBMM Dilekçe Komisyonu, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Başbakanlık İnsan Hakları Üst Kurulu, İl İnsan Hakları Kurulları, bu konularda güvence olabilecek yapı, fonksiyon ve görevlere sahip değildir. Yine söylenen yargı reformuyla gündeme getirilen konular, özellikle sıkça zil çalınabilme ya da zil çalınma gibi yaşanan gerçeklikleri gözettiğimizde, bu durum gerçekten bir yargı reformu yapıldığını değil, yargı reformu adı altında yapılanlarla yargıdaki sürecin iyice tıkandığını, ayrıca yargının da bambaşka bir sürece sürüklendiğini, güvence olmaktan çıkarıldığını bize göstermektedir. Türkiye bugün bu durumları yaşamaktadır. Yargı üzerinden yürütülen, ama yargıdaki güvencelerin en aza indirildiği, yargı bağımsızlığının en aza indirildiği bir süreçte, işte zil çalınma gibi durumlarda yargı güvence olamıyorsa, hatta zil çalmanın aracı durumuna sokuluyorsa, mağduriyetler daha da artmakta, hatta varlık nedeninin ötesine geçerek, yargı bu duruma neden olabilmektedir. Türkiye'de insan hakları ihlallerinin yaşandığı dönemler elbette olmuştur, ancak yargı üzerinden bu boyutta ihlallerin yaşandığı bir dönem geçmişte olmamıştır. Olağanüstü dönemlere, 12 Mart, 12 Eylül gibi dönemlere baktığımız zaman yargı gerçek anlamda güvence olabilseydi, elbette o dönemlere damgasını vuran insan hakları ihlalleri yaşan-

mayacaktı. Ancak bugünkü işlemler biraz daha farklı, yargı yine gerçek anlamda güvence olamamakta, ama artık bu işlemler yargının üzerinden yapılmaktadır. Yargı sistemde bambaşka bir yere kaydırılmış durumdadır. Tabii Türkiye'de bir şeyler değiştirilmektedir, insan hakları konusunda daha güvenceli bir sistem getirilmemekte, yargı varlık nedeni uyarınca etkin güvence ve adaletin sağlandığı yer durumuna getirilmemektedir. Belli konularda ya geriye gidış söz konusudur, ya da isim ve tabela değişikliği yapılmaktadır; ancak bu konularda da herkes içerik veya sonuçlara bakmaktan, görmekten nedense uzak durmaktadır.

İşte bir dönem sıkıyönetim mahkemeleriyle yürütülen bir süreç vardı, sonrasında bunların adı Devlet Güvenlik Mahkemeleri oldu, şimdi geniş yetkili mahkemeler veya özel yetkili mahkemeler olarak nitelendirilen mahkemelere bakalım. Yazılı mevzuatı birebir önümüze koyalım, uygulamalarını koyalım. Konusu veya davası hiç önemli değil, Türkiye'de sıkıyönetim mahkemelerini, hatta DGM'leri aratan insan hakları ihlallerini, tabelası değişen bu yeni mahkemelerde yaşamaktayız. Avrupa'da böyle bir mahkeme yapılanması, böyle bir yargı örgütlenmesi yok. Ancak bu mahkemeler, yargıda reform diye getirildi. Belirli konular ve örgütlü suçlarla mücadele için, uzman mahkeme söylemiyle bu mahkemeler getirildi. Ancak bu mahkemeleri nedense hep kamuoyunda belli davalar özelinde tartıştığımız için, o davalara bakış açısına göre bu ayrıntılıklar bazen veya bazı kesimlerce görüldü, yine bazen veya bazı kesimlerce görmezden gelindi. İşte uzman mahkeme söylemiyle getirilen bu mahkemelerde ve savcılıklarında, konu ile ilgili uzmanlık veya meslek içi eğitimden geçmiş tek bir yargıç veya savcı bulunmamaktadır. Bu mahkemelere veya savcılıklara atanma işlemi, onların bir anda uzman olmalarını, uzman olarak görülebilmelerini sağlamaktadır. DGM'ler kaldırılınca, DGM'lerde görev yapan yargıç ve savcılar ayrı bir atamaya gerek duyulmadan bu mahkeme ve savcılıklarda gö-

revlerine devam etmişlerdir. Devlete, hükümete, anayasal düzene yönelik suçlar, adli kolluk olmadan doğrudan hükümet emrinde ve hükümete karşı güvencesiz kolluğun çalışmasıyla savcılık önüne konulmakta olduğu için; yargılama ve soruşturma alt yapısı hükümetlerin bakış açılarına göre oluşturulmakta, sonuçta hükümetlerin bakış açılarına paralel adil yargılanma kurallarının etkin işletilemediği tabelası değişmiş yapılar olarak sistemde varlıklarını sürdürmektedirler. Üstelik artık, gizli kanıtlar öne çekilip yargılama yapılmakta olduğu için, adli denetimi olanaksız bu gizli kanıtlar nedeniyle, o mahkemelere sevk edilenler için hukuk devletinin varlığı yeterli bir güvence unsuru olamamaktadır. Oysa bu tabela değişikliği ile takkiye yapmak yerine, bu mahkeme ve savcılıklar kaldırılarak genel mahkemelerde, uzman ve kendisine bağlı adli kolluğu olan savcılıklarca, denetimi olanaklı kanıtlarla, adil yargılama kuralları etkin kılınarak, bu konuda çözüme ulaşmak son derece kolaydır. Hukuki fotoğraftan baktığımızda Türkiye'de şu an yargı reformu adı altında uygulanan sistemin yargıyı biçimlendirmeye yönelik bir adım olduğu, işte yeni anayasayla bunların önüne geçilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Teşekkürler

nihat falay - Teşekkürler. Buyurun.

esibe taşkiner - Benim sayın milletvekilimden bir talebim olacak soruyla birlikte. Bir sürü yargı sisteminden bahsedildi. Türkiye'de deprem olacak, niçin bir ev yasası, kanunu çıkarılmıyor? Ben Çifttehavuzlar'da oturuyorum 39 seneden beri, evim hasarlı çıkmış, ev hakkında hiçbir şey yapamıyoruz, hasarlı evde oturuyoruz ve evin yıkılıp yeniden yapılması lazım. Bir kişinin altı yedi seneden beri mahkemesini bekliyoruz. Bu mahkemeyi beklemeye mecbur muyuz daire sahibi olarak, apartman olarak? Sizin Türkiye'de yargı sistemine el atmanızı istiyorum, yani bir türlü bu ev kanunu çıkamıyor. Sürekli ertelenen bir mahkeme var, ev yıkılıp yapılamıyor. Müteahhidin de evi var, hep mahkemeyi bekliyoruz. Bütün gün Kadir Topbaş Bey de konuşuyor, binamızı güçlendiririz, o mümkün değil, evin yıkılıp yeniden ya-

pılması lazım, fakat mahkeme olduğu için yapılamıyor, sürekli erteleniyor.

nihat falay - Teşekkür ederim. Buyurun efendim.

atilla kart - Deprem ve sonuçları ve alınacak tedbirler herhalde bir hükümetin, bir devlet yönetiminin en başta önem ve öncelik vermesi gereken bir konu. Bunun yarattığı tahribatları artık onların telafi edilmesi bir tarafa, ama bu anlamda aslında toplumsal bir travmayı da yaşıyoruz. Siyasi iktidarın tercihleri ve öncelikleri önemli. Ben burada olayı polemiğe dönmek istemiyorum ama maalesef iktidarın öncelikleri farklı. İşte o iktidarın zaten kimliğini, karakteristiğini ortaya koyan da bu öncelikler meselesi. Türkiye Cumhuriyetinin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kamu yönetimi anlamında geldiğimiz noktada yeni baştan inşası gerekiyor. Türkiye bu kadar vahim bir tabloyla karşı karşıya. Sosyal devlet dediğimiz kavram bütün unsurlarıyla yok edilmiş durumda.

nihat falay - Konuşmacılara bana yardım ettikleri için teşekkür ediyorum, İFMC'yi tebrik ediyorum, sabırlı dinleyicilere de teşekkür ediyorum.

ömer faruk eminağaoğlu

Türkiye'de şu an yargı reformu adı altında uygulanan sistem yargıyı biçimlendirmeye yönelik bir adımdır

35. İKTİSATÇILAR HAFTASI / 6-7-8 Nisan 2011

nasıl bir demokrasi?

Prof. Dr. Erdiñ Tokgöz'e armağan

8 Nisan 2011 Cuma

3. Gün

İkinci Oturum

- Oturum Başkanı** : Prof. Dr. Figen Altuğ
Konuşmacılar : Prof. Dr. Yüksel Akkaya
 Prof. Dr. Cemil Oktay
 Cevat Öneş
 Cüneyt Ülsever
 Prof. Dr. Beyza Üstün

140

figen altuğ - Sayın hocalarım, değerli konuklar, öğleden sonraki bu ikinci oturumu açıyorum ve sözü ilk olarak Sayın Cemil Oktay'a veriyorum. Buyurunuz efendim.

cemil oktay - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Efendim, dört küçük anekdot anlatarak başla-

mak istiyorum. Birincisi, Mahmut Makal'ın Bizim Köy'ü. Mahmut Makal'ın Bizim Köy'ünde anlatılan bir hikâye dolayısıyla Makal Türk Parasına hakareten savcı tarafından takibata uğramıştır, 1940'ların başındayız.

İkinci anekdotum, Türk Dil Kurumunun ilk Ge-

nel Sekreteri olan Agop Dilaçar'la ilgili. Agop Bey Türk Dil Kurumunun Genel Sekreteri olduğu yıllarda küçük küçük risaleler halinde Türkçenin öntakıları, sıfatları, fiilleri, son takıları diye küçük kitapçıklar yayınlamıştı, bunların hepsinin üzerindeki imza Agop Dilaçar'dır, 1930'lu yıllar. 1960'lardan sonra Türk Dil Kurumu Agop Beyin kitaplarını ikinci, üçüncü baskı yaptı, bu sefer imza A. Dilaçar'dır, bu da ikinci anekdot.

Üçüncü anekdot, Türkiye'nin ünlü kimya sanayicilerinden birisine ait. Kendisi şu anda Türk kimya sanayinde son derece önemli bir firmanın yöneticisi ve kurucusu. Kendisi Yahudi asıllı bir Türk. Kimya Fakültesinde öğrenci olduğu yıllarda, üniversitede ilk üçe burs verilecek diye bir ilan görüyor. Burs almak için gidip muhtardan fakir kâğıdı, emniyetten de iyi hal kâğıdı alması lazım. Emniyetten iyi hal kâğıdını almaya gittiği gün kendi ifadesine göre en iyi takımı giymiş, saçını briyantınleyip taramış. Bütün evrakları hazırladıktan sonra emniyet müdür muavini Sansaryan Han'da imzalayacak. Emniyet müdür muavini şöyle bir bakmış, ismi de görünce "senden millete, vatana ne hayır gelir, çek git" demiş, iyi hal kâğıdını vermeden. Kendisinden emniyet müdür muavini toplum için hiçbir hayır beklemediği kişi bugün Türkiye'nin ünlü sanayicilerinden birisi, bu da üçüncü anekdot.

Dördüncü anekdot, İktisat Fakültesi öğretim üyelerinden Fahri Fındıkoğlu 'komün idaresi' diye bir ders veriyor, mahalli idareler yönetimi. Birinci sırada bir öğrenci devamlı her derse giriyor ve devamlı not tutuyor. İkinci sômostrede öğrenci yok. Hocayla bir gün Bakırcılar Yokusunda karşılaşıyorlar, "evladım sen çok çalışkan bir öğrenciydin, neden artık gelmiyorsun" dediği zaman, "efendim ben polisim, komün maliyesi sözcüğünü duyduğumuz için şefimiz bana gidip izlemeyi emretti, ben de derslere bu sebeple geldim" yanıtını alıyor.

demokrasinin evrensel ölçütleri vardır

Şimdi bu dört anekdotu anlatmamın sebebi, birazcık bugün yaşadıklarımızın pek de bu-

günle ilgili olmadığını, oldukça yakın eski zamanlara kadar inebileceğimizi söylemek içindi. Şimdi aslında nasıl bir demokrasi diye bir soru olmaz, demokrasinin evrensel ölçütleri vardır ve literatürdeki adı da anayasal, çoğulcu, özgürlükçü demokrasilerdir. Bunu becermede bazı güçlüklerimiz var, bu güçlüklerimizin niyetten kaynaklanmadığını, seçkinlerin tercihlerinden kaynaklanmadığını, özellikle siyasilere niyetlerinden kaynaklanmadığını, daha çok yapısal bazı sorunlardan kaynaklandığını düşünüyorum. İzninizle onları yine zamanın darlığını bahane ederek süratle satırbaşları halinde geçmek istiyorum. Birincisi kuvvetler ayrılığı meselesidir. Kuvvetler ayrılığı meselesi Türkiye'de genel kabul gördüğü gibi sadece bir anayasa hukuku meselesi değildir. İstedığınız kadar anayasa metninde kuvvetleri ayrı ayrı tanımlayın, onların güçlerini istediğiniz kadar hukukten tahkim edin, eğer toplumsal düzeyde farklı toplumsal kesitler çıkarları gereği, görüşleri gereği birbirlerini dengeleme gücüne sahip değillerse, yani toplumda bazı kesimler nalıncı keseri gibi her şeyi kendilerine yontuyor, diğer toplumsal güçler de bunu sadece seyretmekle kalıyorlarsa anayasaya yazdığınız kuvvetler

cemil oktay

Kuvvetler ayrılığı meselesi Türkiye'de genel kabul gördüğü gibi sadece bir anayasa hukuku meselesi değildir

cemil oktay

Türkiye'de siyaset dikey bir olaydır

ayrılığı ilkesi hiçbir işe yaramaz. Sonuç itibarıyla bu Türkiye'de hiç tartışılmayan bir konudur. Anayasadaki kuvvetler ayrılığı ilkesi, dolayısıyla parlamenter sistem söz konusu olduğuna göre esasen bu yargı bağımsızlığı demektir. Eğer bunu toplumsal güçler kendi aralarında özgürce bir yarışla birbirlerini dengeleyemiyorlarsa toplum tek taraflı bir siyasetin içine girer, bizim de yaşadığımız macera budur. Türkiye'nin makro ekonomik dengeleri mi tartışma konusudur, TÜSİAD ne diyor? Herhangi bir yasal konu mu söz konusudur, Genelkurmay ne diyor? Ciddi bir karar mı alınacaktır, yine bunlara sorulur, parti başkanları bunlara giderler, diğer ileri gelen siyasiler bunlara giderler. Bunun dışında işçi sendikalarının, emeklilerin, memurların, çiftçi birliklerinin, öğrencilerin hiçbir surette kendi aleyhlerinde olan bir kararın önünde fren olma yetkileri yoktur. Yetkileri olmasın diye de Türkiye'de sistematik olarak özgürlükler yasal planda ve fiili planda hep kısıtlanmaya gelmiştir. Yeter ki belli çıkar çevreleri, belirli görüş çevreleri istedikleri gibi davranınsınlar, yani biraz önce söylediğim deyimle nalıncı keseri gibi hep kendilerine yontsunlar, diğerleri bunu sadece seyretsin.

Ne var ki, biz yabancılara ayıp olmasın diye 1946'dan itibaren çok partili rejime geçtik. O zamandan beri tek bir müsbet işimiz var, o da dört yılda bir seçim yapabilmiş olmak. Bu aslında Türkiye'nin hanesine yazılabilecek müsbet bir şeydir. Ama buna rağmen hala rejim konusunda şikâyetçiyiz. Bunun bir nedenini arz ettim. Bir de kültür var. Daha klasik Osmanlı döneminden beri iktidar Türkiye'de sürekli müttehit bir iktidar olmuştur. Türkiye'de otorite tek bir otorite olmuştur. Siz sadrazamsanız herkes sizin gibi düşünecektir, herkes sizin gibi hareket edecektir. Bir başvekilseniz üniversite sizin karşınızda herhangi bir düşünce söylemeyecektir, sendikalar söylememelidir, söylemeyecektir. Müttehit bir iktidar pratiğine bizim siyasal kültürümüz de son derece yatkındır. Keza Türkiye'de siyaset dikey bir olaydır. Türkiye'de siyasetin kültürel olarak yata bir olay olmamasında kuşkusuz sivil toplum eksiklikleri vardır, ama müttehit iktidar pratiğinin dikey siyasetin topluma dayattığı üslubun içinden ve bireyin olmadığı bir ortamda, biliyorsunuz birey için Türk kültürünün söylediği söz şudur; "rahim atar toprak yutar". Yüzyıllarca bu sözü tekrar ederek geldik. Oysa çoğulcu anayasal demokrasilerin yapıtaşı bağımsız bireylerden oluşur.

En nihayet üçüncü engele geliyorum. Üçüncü engeli anlatmak için çok kısa olarak sizlere 1970'lerin başında oldukça ünlenen ve Nobel de alan Gunter Grass'ın 'Teneke Trampet'inden söz etmek istiyorum. Teneke Trampet'in Oscar diye bir kahramanı vardır, Oscar hiç büyümmez. Oscar aslında uslu bir çocuktur, ama bir çığlık atmaya başladığı zaman camlar kırılır, çerçeveler kırılır, onu aile büyükleri doktora götürürler tedavi ettirmek için. Doktorun laboratuvarında yine çığlık atar. Onun çığlığı üzerine içinde alkolle tahnit edilmiş insan ceninleri, yılanlar, kaplumbağalar vs. vardır, onların hepsi laboratuvara dökülür. Aslında Oscar, Weimar Cumhuriyetinin ve 3. Reich'in ortalama insanını, bir türlü büyüyemeyen ortalama insanını, fakat zaman zaman kaprisleriyle çığlık atan, hançeresi bu konuda çok gelişmiş

ortalama insanını sembolize eder.

Kimse kusura bakmasın, henüz biz Türkler olarak Oscar'ız. Bu Oscar yönümüz bizim zekâ ya da yetişkinlik eksikliğimizden kaynaklanan bir şey değil. Şimdi anayasal çoğulcu demokrasi, kentliliğe ilişkin, aile yapısına ilişkin, dış dünyaya açılmaya ilişkin, iktisada ilişkin, kültüre ilişkin yepyeni bir toplum demek. Bu toplumun size vaaz ettiği bazı davranış kalıpları var. Bu davranış kalıplarını birey düzeyinde içselleştirmeden, bu akademisyen de olabilir, gazeteci de olabilir, sıradan bir insan da olabilir, aşçı da olabilir, bunun hiçbir önemi yok, toplumsal konularından bağımsız olarak sıradan toplumun bireylerini kastediyorum. Bunlar yeni modern toplumun davranış kalıplarını içselleştirmemişlerdir ya da içselleştirenlerin sayısı yeterli değildir. Bunların arasında akademisyen de bulabilirsiniz, bunların arasında mühendis de bulabilirsiniz, bunların arasında çiftçi de bulabilirsiniz. Dolayısıyla uzunca bir süredir yaşadığımız sıkıntı dört yılda bir oyunu talep ettiğimiz Oscar'ın henüz büyümemiş olması ve zaman zaman çılgınlık atıyor olmasıdır. Dolayısıyla Oscar büyüncüce kadar ümit ediyorum geçmişte çektiğimiz çilelerden daha fazlasını çekmeyiz. Yani önümüzdeki on yıllarda çektiğimiz acılardan daha fazlasını çekmeyiz. Çünkü Oscar zaten demokrasinin yumuşak karnıdır. Bir de Oscar'ın yetişkin olmaması ve kaprisli çılgınlıkları ister istemez ciddi felaket habercisi de olabilir. Çok teşekkür ederim.

figen altuğ - Sayın Oktay, çok teşekkürler. Evet, Sayın Öneş, buyurunuz efendim.

cevât öneş - Sayın konuklar, öncelikle saygılarımı sunuyorum. Mezunlar Cemiyeti'nin daveti için de teşekkür etmek istiyorum. Buraya gelmeden önce Bilgi Üniversitesinde Barış Girişiminin bir toplantısı vardı, bu toplantıya katılarak geldim. Katılımcılar arasında Güney Afrika'dan, İspanya'dan, İrlanda'dan, İskoçya'dan özellikle barış girişimleri içerisinde biz zat yer almış şahıslar da vardı. Birkaçını dinleme imkânını buldum. Sabahki programda

ortaya çıkan sonuç şuydu; "barışı kurmak savaştan daha zordur". Barış sürekliliğe sahip bir mücadeledir, barışa ulaşabilmek için, dolayısıyla demokrasiye ulaşabilmek için sürekli savaşmak, sürekli mücadele etmek gerekir ve özellikle Türkiye demokrasi mücadelesinin gelişmekte olduğu bugünlerde bize birey olarak, sivil toplum olarak çok önemli görevler düşüyor ve demokrasi mücadelesinde herkes katkılarını sunmak zorunda. O bakımdan önümüzdeki seçimler de çok önemli.

barışı yaratmadan demokrasiyi gerçekleştirmemiz mümkün değildir

Şimdi nasıl bir demokrasi sorusuna cevap verirken, hocam da ifade etti, bugün nasıl bir demokrasi aranan bir konu değil, bilinen bir konu. Birleşmiş Milletler şartına göre, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre şekillenmiş temel kriterler var. Türkiye'ye özgü bir demokrasi değil, bizim özel şartlarımıza uygun bir demokrasi değil. Küresel değerler sisteminin zorunlu kıldığı şartları yaratmak, zihniyete sahip olmak, kurumsal yapılar oluşturmak ve bu kriterlerle uyumlu yönetimi gerçekleştirebilmek, toplumla bütünleşmek. O bakımdan bütün bu süreç içerisinde bizim cevap vermemiz gereken husus şu, Türkiye'de barışı yaratmadan tabii ki demokrasiyi gerçekleştirmemiz mümkün değildir. Barışın yaratılmasında da öncelikle Kürt meselesinin çözülmesi, çözüm sürecine girilmesi gerekiyor, silahlı mücadelenin sonlandırılması gerekiyor. Bu temel sorunu ortadan kaldırabilmek için de çok ciddi bir fırsatla karşı karşıyayız. Yeni seçimler ve bu seçimler sonunda topluma vaat edilen yeni bir anayasanın gerçekleştirilmesi meselesi. Yeni anayasanın gerçekleştirilebilmesi için esasen toplumsal talepler çok güçlü, benim şahsen gözlemim ve okuyabildiğim kadarıyla toplumsal dinamikler, toplumsal talepler küresel dinamiklerle de kesişmektedir ve Türkiye'nin demokratikleşmesi istikametinde kaçınılmaz bir süreci başlatmıştır. Ancak bir gözlemimi daha ifade edeyim, Türkiye siyasetleri henüz bu dinamiklere cevap verebilecek seviyede ve

cevât öneş

Demokrasiye ulaşabilmek için sürekli savaşmak, sürekli mücadele etmek gerekir

cevât öneş

**Barışın
yaratılmasında
öncelikle Kürt
meselesinin
çözülmesi,
silahlı
mücadelenin
sonlandırılması
gerekıyor**

nitelikte değildir. Ama umudumuz, beklentimiz toplumsal dinamiklerin galip gelmesi ve Türkiye siyasetleri de bu dinamiklerle uyumlu şekilde yeniden örgütlenme gibi bir görevle karşı karşıyadırlar.

Ben zamanın kısalığı içerisinde nasıl bir demokrasi sorusuna cevap vermeden önce bazı tespitler yapmak istiyorum. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları küresel güç merkezlerini şekillendirirken bölgesel ve ulusal etkileme alanlarını da oluşturmuştu. Avrupa'nın Haçlı Hıristiyanlık bakışının ve ulus devlet girişiminin parçaladığı Osmanlı İmparatorluğunun Anadolu'da gerçekleşen Türkiye Cumhuriyetine olan etkileri günümüze kadar gelen, çözümünde zorlanmakta olduğumuz bazı sorunların temel sebeplerini de ortaya çıkarmıştır. Balkanlardan, Kafkaslardan gelen göçler, tehcir olayları, mübadeleler, isyanlar gibi sosyokültürel, sosyoekonomik ve sosyopolitik derinliği bulunan sorunlar yumağı içerisinde yeni bir devlet, yeni bir millet 20. yüzyıl mucizesi olarak gerçekleşirken, etnik planda, inanç alanında, kültürel farklılık vasatlarında halen çözümlenemeyen meseleleri de -Kürt sorunu gibi, laik-antilaik çatışması gibi, mezhep cemaat

problemleri gibi, azınlıklar konusu gibi- karşı-mıza çıkarmıştır. Atatürk'ün çağdaş uygarlık seviyesini yakalama ve geçme hedefinin vizyon olarak benimsenmesine rağmen toplum-devlet, toplum-siyaset ilişkilerinde ortaya çıkan çelişkilerin çözülmesinde gösterilen yetersizliklerin ödettiği, ödetmekte olduğu bedellerin ağırlığı düşündürücüdür. Farklı kimliklerin, inançların, kültürlerin asimilasyon, entegrasyon süreçlerinde yapılan hatalar, uygulamalar, yanlış politikalar Kurtuluş Savaşını kazandıran toplumsal bütünlüğün ayrışması gibi ciddi bir tehdit durumunu da karşı-mıza çıkarmıştır. Soğuk savaş sürecinin politikaları Türkiye'yi ve toplumu kamplaştıran ortamlar yaratırken meselelere dar çerçeveli güvenlik konseptiyle bakan bir yapının oluşumuna da sebep olmuştur.

1960 darbesiyle başlayan, 12 Mart 1971 müdahalesi ile devam eden ve 12 Eylül 1980 darbesiyle zirve yapan ve devam eden gelişmeler militer, yargı, bürokrasi, elitist vesayetçi etkilediği zihinsel, kurumsal, kitlesel vasatlar üstünde Türkiye'ye özgü bir demokrasi modeli yaratırken ülkemizin sosyoekonomik, sosyopolitik ve demokratik gelişimini de engelleyen koşulların oluşumuna sebep olmuştur. 1970'li, 80'li yıllarda şekillenen demokratik, hukuki, insani niteliklerden uzaklaşan güvenlik uygulamalarının ve yanlış politikalar üretiminin en önemli sonuçlarından biri olarak ortaya çıkan PKK gerçeği de Türkiye'nin demokratik, ekonomik, hukuki, insani zafiyetlerinin oluşumunda yarattığı etkiler sebebiyle önemle değerlendirilmesi gerekir. Kürt sorunu ve PKK silahlı mücadelesinin çözüm şartlarının gerçekleşmesinde gösterilen siyasi, kurumsal zafiyetler bu meselenin yabancı güçlerin bölgesel çıkar politikalarında araç olarak kullanılması durumunu yaratabilmesi yönüyle de dikkat çekmiştir. Avrupa Birliği aday üyeliği, 2002 seçimleri, Kopenhag kriterlerine uyum, ekonomik istikrar programı, e-muhtraya gösterilen tepki, 2007 milletvekili ve cumhurbaşkanlığı seçimleri gibi sivil siyaset zihniyeti ve pratikleriyle oluşan vesayet sistemindeki kırılmalara paralel olarak

güçlü bir alternatif demokratik muhalefete duyulan ihtiyacın önemi de giderek artmaktadır. Bugün yaşadığımız sorunlarda demokratik bir iktidar muhalefet boşluğunun çok önemli ve temel bir unsur olduğunu ifade edebiliriz. Temennimiz yeni seçimlerle iktidar karşısında alternatif bir demokratik muhalefetin de daha güçlü şekilde ortaya çıkabilmesi olacaktır.

Hukuki, idari, insani yetersizliklerden arındırılmış bir Ergenekon dava sürecinin uluslararası hukukun kriterleriyle uyumlu şekilde sonlandırılabilmesinin yaratabileceği sonuçların öneminin Türkiye siyasetlerinde ve toplumsal katmanlarda, asgari müştereklerde dayanışma içinde anlaşılabilirliği nitelikli demokrasi arayışımızın da temel unsurlarındandır. Bu arada 12 Eylül 2010 referandumunu da bir siyaset kamplaşmasından ziyade, toplumun esasen Türkiye'deki değişime verdiği destek olarak anlamak istiyorum ve gerçeği de budur. O bakımdan Türkiye'deki değişim ihtiyacı nitelikli siyaset öncülüğüne ihtiyaç duymaktadır. Laik sistem, katı laikçi kitlesel yaklaşımın etkinliği, irtica tehdidi kavramı üzerindeki tartışmalar da yeni anayasa inşası sürecinin önemli konuları arasında olacaktır. Umarız ki yeni seçimlerle birlikte bu süreç başlar ve topluma bütünleşen bir laiklik anlayışı gerçekten, derinlikli, nitelikli bir demokrasinin öngördüğü bir laiklik kavramı içinde meselelere yaklaşım meselesi de çözüm yoluna girer ve Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu güven unsuru ortaya çıkarılabilir.

Küresel ve bölgesel dinamikler Türkiye'ye sahip olduğu potansiyeli, tarihsel birikimi, gelişen ekonomisi, coğrafyası, stratejik konumu ve yetersizliklerine rağmen demokrasi deneyimi gibi sebeplerle önemli ve öncelikli aktörlerden olabilme fırsatını verecek bir süreci yaşatmaktadır. Tunus'ta başlayan, Mısır, Yemen, Bahreyn, Libya, Suriye gibi tüm bölgeyi etkilemekte olan gelişmelerin toplumsal siyasi, ekonomik, uluslararası boyutları çerçevesinde Türkiye'nin oynayabileceği rollerin öneminin sınırlarını da abartmadan Türkiye'nin demokrasi standartlarına kazandırabileceği nitelikler yeni anayasa inşasıyla toplumsal bütünlüğün sağ-

lanmasında önem kazanmaktadır. Şunu ifade etmeliyiz ki, Türkiye ancak nitelikli bir demokrasiyle, evrensel değerlerin şekillendirdiği bir demokratik zihniyet ve uygulamalarıyla, kurumsal yapılarıyla ancak bölgesel-küresel aktör olabilir. Aksi takdirde çağdaşıktan kopmuş bir Türkiye'nin bu dinamikler içerisinde önemli aktör rolünü kazanabilmesinin imkânları yoktur. Bu bakımdan böylesine tespitler içerisinde nasıl bir demokrasi dediğimizde şunları ifade edebilirim. Cumhuriyetin demokrasiyle taçlandırılması gibi bir görev ve sorumlulukla karşı karşıyayız. Küresel, bölgesel, ulusal dinamiklerin de mevcut ve muhtemel risklerin varlığına rağmen yapıcı bir sürece devamlılık kazandırılabilmesi istikametinde kesiştiğini görmekteyiz. 21. yüzyılın sürekli gelişen ve değişen dinamikleri, insan hakları mücadelelerinin ortaya çıkardığı evrensel değerler çerçevesinde Türkiye demokrasisine nitelik ve derinlik kazandırılması gibi kaçınılmaz bir gerçekliğe de işaret etmektedir. Demokrasi, özgürlükler, hukukun üstünlüğü, insan hakları, adalet, eşitlik, sosyal güvenlik, barış, denetlenebilirlik, hesap verebilirlik gibi kavramlara evrensel değerlerin oluşturduğu zihniyetle kazandırılacak hayatiyet, farklılıkları olan meşru ve hukuki siyasetlerin asgari demokrasi yelpazesinde dayanışma kurabilmeleri koşullarını da yaratabilecektir. Türkiye'nin en önemli sorunlarından birisi de budur. Siyasi yelpaze üzerinde meşru ve hukuki siyasetlerin asgari demokrasi müştereklerinde birleşmemeleri meselesiyle Türkiye karşı karşıyadır. O bakımdan yeni seçimler sonucu yeni anayasanın inşası sürecinde demokratik siyasetlerin bu asgari müşterek konusunda yeni tavırları ve meseleye bakışları önem kazanmıştır.

silahlı mücadelenin sonlandırılması meselesinde diyalog çok önemlidir

Burada TÜSİAD'ın bir grup aydına hazırlattığı anayasa taslağını dönüşlerine rağmen, kendi içlerindeki tartışmalarına rağmen önemsediyimi ifade ediyorum. Türkiye'deki büyük sermaye dahi derinlikli bir demokrasi, kurumsal bir

cevap öneri

Türkiye ancak nitelikli bir demokrasiyle, evrensel değerlerin şekillendirdiği bir demokratik zihniyet ve uygulamalarıyla, kurumsal yapılarıyla ancak bölgesel-küresel aktör olabilir

cüneyt ülsever

**12 Haziran günü
Türkiye
Cumhuriyetinin
vatandaşları ülkeyi
hangi partinin
yöneteceğini değil,
hangi rejimin
yöneteceğini
seçecekler**

146

yapı ve çok kimlikli bir yapıyı bütünleştirici bir demokratik zihniyetin oluşmasının kaçınılmazlığını görmüştür diyebiliriz. Toplumsal dinamikler de buna böyle bakmaktadır. O bakımdan ben TÜSİAD'ın bu çalışmasının yol açıcı, tartışırıcı ve pozitif bir gelişmeyi ortaya çıkarıcı nitelikte olduğunu söylemek istiyorum. Böylesi bir yaklaşım, içinde bulunduğumuz sürece çok önem kazandırmaktadır. Bu önemli süreçte tüm fertlere, bireylere, sivil topluma çok önemli görevler düşmektedir. Türkiye siyasetlerine nitelik kazandıracak çalışmalara verilecek her katkı çok önemlidir. O bakımdan burada özellikle demokrasimize nitelik kazandırılmasında engel teşkil eden Kürt meselesinin çözümü, silahlı mücadelenin sonlandırılması meselesinde diyalog çok önemlidir. O bakımdan diyalog, empati çok önemli, güven yaratıcı çalışmalar çok önemli ve toplumu kucaklayan bir bakışın ve siyasi partilerimizde ifade etmeye çalıştığımız demokratik değerler çerçevesinde vizyoner bir bakışın yerleşmesi, yerleştirilmeye çalışılması çok önemli ve içinde bulunduğumuz süreçte özellikle siyasi liderlere çok önemli bir öncülük görevi, bir vizyoner bakış görevine sahip olmalarını biz temenni ediyoruz. Ancak siyasetleri teşvik ederken bizler birey olarak, sivil toplum örgütü olarak baskı gücümüzü arttırmamız gerekiyor. Teşekkür ediyorum, saygılarımla.

figen altuğ - Teşekkürler Sayın Öneş. Sayın Ülsever, buyurunuz efendim.

cüneyt ülsever - Nasıl bir demokrasiyi anlatmak, hele sizlere anlatmak benim haddim değil, yani bunu birileri birilerine anlatacaksa sizler bana anlatacaksınız. Onun için ben teorik bir tartışmaya girmek istemiyorum. İkinci olarak şunu söylemek isterim, 'nasıl bir demokrasi' adlı konferansta konuşmacıların genellikle neleri kazanmamız gerektiğini anlatması gerekirken ben bugün size neleri kaybetmemiz gerektiğini anlatacağım ve bunu da yarım yamalak yürüyen bir demokrasi içinde yaptığının bilinciyle anlatacağım. Bu demokrasiden ben de memnun değilim, ama konuşmamın başlığı bana sorulsaydı 'neleri kaybediyoruz'

diye bir başlık atardım. Bunu hemen bir noktaya bağlayacağım. 12 Haziran seçimleri biraz sonra izah edeceğim nedenlerle bence Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli seçimidir. 12 Haziran günü Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşları ülkeyi hangi partinin yöneteceğini değil, hangi rejimin yöneteceğini seçecekler. Bunun çok iyi bir şekilde, çok dikkatli bir şekilde insanlara anlatılması gerekir. Ben aklımın erdiği, bana fırsat tanınan her yerde bunu anlatmaya devam edeceğim. Neyi kastediyorum? 12 Haziran seçimlerinden çıkacak sonuç her ne olursa olsun Türkiye yeni bir anayasa yazmak durumundadır. Neden bunu söylüyorum? Cevat Beyin bahsettiği Kürt meselesi tabii var, ama bunun dışında matematiksel bir neden var. O da şudur, 27 Nisan muhtırasıyla bugünkü cumhurbaşkanının seçilmesine engel olunduğunda hiç planda ve programda, AKP'nin de programında olmadığı halde bir inatlaşma sonunda cumhurbaşkanının, bir sonraki cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesi halkın oyuna sunulmuş ve kabul edilmiştir. Bundan sonraki cumhurbaşkanını ama beşinci yılın hitamında, ama yedince yılın hitamında millet seçecektir.

Şimdi bütün anayasası ve kanunları parlamenter demokrasiye göre dizayn edilmiş bir ülkenin başında millet tarafından seçilmiş cumhurbaşkanı olamaz. Dikkat ediniz, bir kişiyi millet seçecek. Bu kişinin bugünkü gücüyle hareket etmesi gibi bir saçmalık olamaz, yani böyle bir rejimin yürümesi mümkün değil. En basitinden söyleyeyim, Bakanlar Kuruluna kim başkanlık edecek? Başbakan 'sen Meclis tarafından atandın, ben halk tarafından seçildim, zaten gereğinde Bakanlar Kuruluna başkanlık etme hakkı bende' diyen bir cumhurbaşkanına, 'hayır, sen bugün gelme, yarın ben sana kahveye geleyim' diyemeyecektir. Şimdi bence seçimden çıkacak sonuçlar çerçevesinde Türkiye başkanlık sistemi adı altında bir sistemi tartışacak. Buna da bize hemen en cazip gözükene bir şekilde Amerika Birleşik Devletleri örneği verilecek, bunun ipuçları gelmeye başladı ve zaten bu konuda çalışmalar

da yapılıyor, bunları da hepimiz biliyoruz. Amerika Birleşik Devletlerinin kendi yapısından, özelliklerinden oluşan ve 200 yıllık bir mücadele sonucunda bulunan bir sonuç, yani bir evrimsel gelişmeyle varılan bir sonucun Türkiye'ye uygulanmasının bir örneği vardır. Filipinlerde zamanında Marcos ben size Amerikan sistemini getireceğim deyip adı Marcos diktatöryası olarak bilinen faşizmi kurdu. Ama Filipinlerde de bu durum Amerika benzeri size cici bir başkanlık sistemi getiriyoruz diye takdim edilmiştir.

HSYK yapısı itibarıyla Adalet Bakanlığının insan kaynakları departmanıdır

Şimdi bunu Türkiye'ye uygulamaya kalktığınızda bakınız, zaten parlamenter demokrasinin güçler ayrılığı ilkesinde Türkiye'nin muazam bir problemi var. O nedir? Türkiye'de yargı, yasama, yürütme erki birbirinden ayrı olması gerekirken bizde zaten yıllardır yürütmeyle yasama erki birbirinden ayrı değildir, birbirimize yalan söylemeyelim. Parlametodaki en büyük partinin genel başkanı başbakan seçilir, o günden itibaren zaten yürütme de, yasama da onun eline geçmiştir. Bugün Türkiye Cumhuriyeti içinde hangi başbakana rağmen kendi partisinin hangi tarihte itiraz ettiğine dair bir tartışma açılrsa herhalde zihinlerimizi çok zorlamamız ve yormamız gerekecektir. Yani zaten böyle bir ayrılık yokken düşünün ki bugün bizzat cumhurbaşkanının kendisi tarafından ifade edilen bu yetkiler 'bende çok fazla duruyor' dediği yetkiler, yani devleti temsilen devletin mekanizmalarının atamalarını da hem yasamaya hem yürütmeye hâkim olan kişi yapmaya başlayacaktır. Yani bugünkü gibi YÖK'ün başına kim gelecek, HSYK'nın başına kim gelecek, şunun başına kim gelecek, bunun başına kim gelecek? Hemen küçük bir parantez açalım, HSYK'nın başındaki biz bir tanesi fazla, bakan gitsin derken, hayır, olmaz, yanına da müsteşarı verdik, o da yetmedi, genel müdürü verdik dediler. Yani bugünkü HSYK yapısı itibarıyla Adalet Bakanlığının insan kaynakları departmanıdır. Şimdi o

departmanın başındaki adalet bakanının da adı artık adalet sekreteryası olacaktır. Yine işletme hayatından bir benzetmeyle söyleyeyim, bakan imza yetkisi olmayan memur haline gelecektir. Sekreter zaten hepimiz taraf olarak biliyoruz, yöneticiden aldığı bilgileri ve kararları tebliğ eden, uygulayan, yazan kişidir. Amerikan sisteminde de evet, başkan seçildiği andan itibaren hükümet denen unsur yürütmenin bütün yetkilerini bir kişi eline alır ve istediği arkadaşlar arasında sekreterlik görevi olarak, özel kalem görevi olarak bunları dağıtır. Hatta isterse kongrenin dışından insanlar atar, canı sıkıldığı zaman da görevden alır. Düşünün her HSYK toplandığında başkanın sekreteri HSYK'ya gidecek ve HSYK'ya diyecek ki siz çok bağımsız bir kuruluşunuz. Zaten siz ben bunun hesabını yapmıştım ve yayınlamıştım, daha önceden milli piyango çıkma ihtimaline eşit bir ihtimale elinize verilen kadroyu seçtiniz, birebir tuttu. HSYK seçiminden önce kimlerin seçileceği benim elime liste olarak geldi, Vatan Gazetesi de yayınladı. Ben onun seçimde probabiliteler hesabını yaptım, milli piyango bileti bugünkü en büyük ikramiyenin çıkma ihtimaline eşitti. Yani bunu

cüneyt ülsever

**HSYK yapısı
itibarıyla Adalet
Bakanlığının insan
kaynakları
departmanıdır**

cüneyt ülsever

**2,5 senedir
Kürt açılımında
hiçbir şey
yapmayan
hükümet
Kürtçe şehir adları
vermek serbesttir
diyebilir**

bilen kişi esasında bana bu çalışmayı yapana kadar gider milli piyangodan o bileti alır, bugün trilyoner olurdu ve bu tuttu, birebir tuttu.

Şimdi böyle bir yapıda bütün bu güçlerin bir kişi altında birleşmesinden 52 eyaletin kendi arasında zaten yerel olarak güçlerini paylaştıktan sonra merkezi olarak bizi temsil etmesi gereken bir başkanlık sistemine dönelim, ama onu da kongre denetlesin. Yetmedi, kongreyi de ikiye bölelim ve senatoda her bir eyalete büyüklüğüne, nüfusuna bakılmaksızın iki tane üye verelim ve onu da iki seneliğine seçelim. Kongre üyelerini altı yılda bir seçelim, ama iki yılda bir denetleyelim ve dar bölgeden seçelim, dediğinizde zaten genellikle Amerika'da partilerin genel başkanları hemen hemen hiçbir dönemde başkan olmadılar. Hep başkan başka, partinin genel başkanı başka kişiler oldu. Bugün Amerika'daki sade vatandaşa Cumhuriyetçi Partinin, Demokrat Partinin genel başkanı kimdir diye sorsanız bilmezler, vallahi biz sadece Obama'yı tanırız derler. Şimdi o Obama bir sene uğraştıktan sonra Ricciardone'yi Türkiye'ye Büyükelçi olarak ancak ve ancak tatil sırasında, yani kongre uyku dayken ve bir yıllığına, kongre onaylamazsa bir yıllığına atadı. Ricciardone Kongrenin onayı olmazsa belki de gelecek sene gidecek. Yedi veya sekiz defa denendi. Doğrudan doğruya demokratlar dediler ki 'bizim Ricciardone'ye güvenimiz yoktur, zira gittiği her ülkede o ülkenin yönetimiyle, örneğin Mübarek'le çok iyi geçinmiştir. Bu fazla içli dışlı olmasından dolayı bizim bu kişiye Ortadoğu bölgesinde güvenimiz yoktur'. Bunu Obama kendi adamlarına, kendi parti üyelerine anlatamadı ve adam ancak böyle bir arada bir yıllığına geldi. Şimdi benim anlatmaya çalıştığım şu, şu anda Türkiye'de 12 Haziran minimum bir rakam üzerine şekillenmektedir, 330. Başbakanın kafasında tek bir hedef var, ne yapıp yapıp 330 tane sandalyeyi minimum kendisine, kendi partisine kazandırmak. Tabii ki 367'yi bulursa referanduma da ihtiyaç kalmayacaktır. Bütün oyun bunun üzerine kurulmuş vaziyettir. Bu uğurda AK Parti içinde başkanlık sistemine

karşı çıkan Abdullah Gül'ün adamları da elemine olacaktır ve sadece ve sadece AK Parti içinde oylama günü geldiğinde Anayasayı tek başına, merak etmeyin içine biraz Kürt sosu konacaktır, biraz şu sostan konacaktır, biraz bu sostan konacaktır. Mesela, 2,5 senedir Kürt açılımında hiçbir şey yapmayan hükümet Kürtçe şehir adları vermek serbesttir diyebilir. Biraz belki Alevi sosu olacaktır içinde, yani çok azıtırlarsa eşcinsel sosu da olabilir. Ama tek bir amaç olacaktır, o da Türkiye'yi zaten gerektiği üzere -bakın mecburum ben bunu yapmaya, siz dediniz ki cumhurbaşkanını halk seçsin, bu parlamenter demokrasiyle beraber yürümez, gelin yeniden bunu inşa edelim adı altında- Türkiye yeni bir oyuna girecektir. Bunu millet kabul edecek mi, etmeyecek mi, onu ayrı bir şekilde tartışalım, ama benim uyarım bu konudur.

Peki, sen parlamenter demokrasiyle ilgili ne isterdin şu anda, diye sorsanız, çok şey isterdim. Ama sadece iki şey veriyoruz deselerdi ben dar bölge ve yüzde 5 seçim barajı derdim, onun dışında bırakırdım kendi haline, nasılsa bunlar öbürlerini düzeltir diye düşünürdüm. Teşekkür ederim.

figen altuğ - Teşekkürler Sayın Ülsever. Evet, efendim, Sayın Beyza Üstün, buyurunuz.

beyza üstün - Teşekkür ederim Sayın Altuğ, değerli dostlar, merhaba. Sözlerime son üç yıldır Anadolu'nun her köşesinde (sevgili Fuat Ercan'la, arkadaşlarımızla, vadilerinde mücadele eden dostlarımızla) yaşadıklarımız, tanık olduklarımızla başlamak istiyorum. Yansındaki görüntülerde de görüldüğü gibi bölgeye gittiğinizde şirketlerin henüz giremediği vadiler, yeşilliği ve suyuyla, bölgenin orijinal hali ile, iş makineleri ile talan edilmiş ormanlar, dağlar, hafriyat topraklarının taşların dere yatağındaki durumları ise şirketlerin vadiye girdiği andan itibaren ortaya çıkan tabloyla karşılıyor o yöreye gidenleri. Vadilerde rastlanan birkaç kişi ise yörede geçimlik tarım ve hayvancılık yapanlar, ve yöresine şirketleri sokmamak için mücadele edenler, yaşam mücadelesi verenler.

Bir önceki gün son konuşmacı 'hiç HES (Hidroelektrik Santrali) gördünüz mü, zarar vermiyor' demişti, hatırlarsanız. Şirketlerin HES yapımı için girdiği vadilerde; çok azını ekrandaki görüntülerden görebildiğiniz vadiye ulaştığınızda daha çoğuna (yapımı sırasında) tanık olacağınız doğanın yıkımı, yaşamın yok oluşunun henüz başlangıcı aslında. Anadolu'nun her yerindeki vadilerde, Yeşilirmak Vadisi'nde, Murgul ve Amasya'dan Tokat'a, Fethiye Saklıkent'ten Munzur Vadisi'ne, Peri Vadisi'nden Çoruh Vadisi'ne, Loç ve Cide'ye kadar halk bu talanı durdurmak için mücadele veriyor.

Vadiler, HES için, maden arama için, termik santral, nükleer santral yapımı için deresiyle, ormanıyla merasıyla şirketlerin kullanımına sokulurken iki ana tema gerçeğe götürüyor hepimizi: biri o vadiye geçimlik yaşayanlar ve onların yaşam mücadelesi, diğeri ise kendilerini savunamayan ama zarar gören doğanın tüm varlıkları ve onları çaresizliği. Herkesin diline dolanan "katılımcılık" kavramıyla işte bu iki temada yüzleşeceğiz. Pekçok kişinin savunduğu, uluslararası protokollardaki kayıtlara övgü yolladığı, demokrasi teması olarak gösterilen "katılımcılık"ın, süreç izlendiğinde, kimin katılımcılığı olduğu ve neye katıldığı hepimizin aklında daha netleşecek.

Anadolu'da doğal varlıkların ticarileştirilmesini izlediğinizde karşınıza çıkan tablo şöyle: 2000'i aşkın su kullanım hakkı anlaşmaları ve HES lisanslarıyla şirketler 49 yıllığına doğanın, hakkını devraldığı su havzalarının sahibi. 40 bin civarında maden arama ruhsatı son bir yılda hızlıca şirketlere verilmiş durumda. Üretim güçleri 0,5 megawatt'ın altında binlerce mikro HES lisansı da şirketlere dağıtılmakta. Yapılan yasal düzenlemeler (yasa değişiklikleri, kanun hükmünde kararname) su havzalarının şirketler tarafından ortak (bütünleşik) olarak kullanılmalarını destekliyor. Su havzalarında aynı derenin üstünde onlarca hidroelektrik santralının yanısıra kıyılarda, ormanların, meraların, tarım topraklarının üstünde aynı vadiye termik santraller, çimento fabrikaları, li-

man veya tersane, taşocakları işgalini birlikte görmek mümkün. Çünkü tüm üretimler yan üretimlerini de beraberinde havzaya taşıyor. Örneğin Sivaslılar Köyünde, Ünye'de olduğu gibi 5-6 termik santral ihalesinin yanısıra ithal kömürün taşınacağı 5-6 limanın/tersanenin ihalesi yada (Sivaslılar köyünde olduğu gibi) bedelsiz devirleri de tamamlanmış durumda. O yöredeki ormanlık alanlar ve meralar da çimento fabrikaları, taş ocakları için ihale edilmekte. Tüm bunlar eş zamanlı ve çok hızlı olarak gelişmekte. Termik santralin atığı olan uçucu küller çimento fabrikaları için katkı malzemesi olarak kullanılabilir, bu nedenle termik santralin yapılacağı havzaya (eğer yakınlarda yoksa) çimento fabrikaları da yapılıyor. Aynı havzada, bir bakıyorsunuz, HES yapılmakta olan vadilerde olduğu gibi taş ocakları da faaliyete geçiyor. Çimento ya da beton katkı malzemesi (santral yapımı, yol, kanal yapımı için) elde etmek için önce derelerden, derelere su besleyen kıyı akiferlerinden kum, çakıl, kireç, kalker çıkarılıyor, bunlar yetmezse civardaki ormanlar taş ocakları ile delik deşik ediliyor. Vadilerde yoğunlaşan üretimlerin çoğu suya ciddi gereksinim duyan üretimler. Ö-

beyza üstün

2000'i aşkın su kullanım hakkı anlaşmaları ve HES lisanslarıyla şirketler 49 yıllığına doğanın, hakkını devraldığı su havzalarının sahibi

beyza üstün

“Tabiat ve Biyo-çeşitliliği Koruma” yasa tasarısı yasallaşırsa koruma altındaki alanların da sermaye birikimine sokulmasındaki engel kalkmış olacak

neğin termik santrallerde günde minimum 500 bin ton [Aliağa Termik Santralinde saatte 90.450 m³, günde 2.170.800 m³ (Barka, E, 2008)¹] soğutma suyu kullanılıyor. Bu nedenle bu tür üretimlerin ağırlıklı konuşlandığı yerler deniz kıyıları. Daha az suya gereksinim duyan diğer işletmeler ise (kimya, tekstil, kaplama, maden çıkarma ve işleme sektörleri gibi) dere ve göl havzalarını tercih ediyorlar.

Doğanın metalaştırılması (piyasada alınır/satılır mal haline gelmesi) sürecinde şirketlerin su havzalarını ortak kullanılabilmeleri için canlıların yaşam alanlarının, meraların, ormanların, derelerin kamulaştırılması, 3. Şahıslara devri ile ilgili mera Kanununda (Köy Kanununda), Orman Kanununda ve sürece engel olan tüm yasalarda değişiklik yapılarak yasal dönüşümler tamamlandı, ama bu değişiklikler de yetmemiş olmalı ki TBMM’inde doğanın talanıyla ilgili bir yasa hazır bekliyor: “Tabiat ve Biyo-çeşitliliği Koruma” yasa tasarısı. Bu tasarı ile (yasallaşırsa) ticarileştirileme(yen)miş doğal varlıklardan kalanlarını da ticarileştiriyorlar, koruma statüleri nedeniyle girilemeyen doğal alanlara da şirketlerin girebilmesinin önünü açıyorlar. SİT kararları nedeniyle Fındıklı, Arılı, Çağlayan, Munzur Vadilerinde olduğu gibi bazı vadilerde dereleri ormanları, meraları şirketlere devredemiyorlardı, SİT, tabiat parkı, milli park gibi koruma kararlarının kaldırılmasıyla ilgili esasları belirledikleri tasarı yasallaşırsa koruma altındaki alanların da sermaye birikimine sokulmasındaki engel kalkmış olacak. Bu tasarıda ayrıca biyolojik tür ve çeşitlerin metalaştırılması ile ilgili düzenlemeleri de belirliyorlar.

Doğanın sermaye birikimine sokulduğu (2000’li yıllarda yaşadığımız) sürece birdenbire gelmedi. 70’li yıllar doğa için saldırının arttığı önemli bir dönemdi. 70’li yıllar ve sonrasında, (sanayileşmenin ve üretimin hızının arttığı kapitalizm için altın çağı olarak düşünülen yıllarda) doğa ciddi anlamda olumsuz etkilendi. Üretim çıktıları bu dönemde su havzalarına, suya, havaya ya da toprağa rahatlıkla verildi. Bu dönemin sonlarına doğru Birleşmiş

Milletlere (BM) bağlı karar organları üretim çıktılarının doğal ortamlara verilmesi ile ilgili, doğa ve doğal varlıklar (emek, canlıların yaşamı ve doğal ortamlar) için belirleyici kararlar aldı (sürdürülebilir kalkınma stratejisi:1987, BM Bruntland Komisyonunun genel kurulum kongre deklarasyonu A/RES/38/161: 2000’li yıllar ve sonrası için çevre perspektifleri ve 1987 Bruntland Raporu 42/187). Katılımcılık ve demokrasi ilkeleri de bu çerçevede kararlarla oluşmaya başladı. 90’lı yıllara gelirken uzmanlar tarafından hazırlanan stratejiler 90’lı yıllardan sonra Birleşmiş Milletlere bağlı önemli kongrelerde belirginleştirildi: Doğanın korunması yerine sürdürülebilir kalkınma ana tema olarak belirlendi (Bruntland Raporu, 1987, Rio de Janeiro, Çevre ve Kalkınma Kongresi, 1992). Suyun metalaştırılması, piyasa üzerinden fiyatlandırılması kararlaştırıldı (Dublin deklarasyonu, BM su ve sürdürülebilir kalkınma konferansı, 1992) ve hemen ardından bu stratejilerin yaşama geçirilmesi için süreçler örmeye başladı. Süreç GATS (1995, BM Dünya Ticaret Örgütü Hizmet Ticareti Genel Anlaşması)’yla da desteklendi ve yaygınlaştırıldı.

Sürdürülebilir kalkınma stratejisinin kabulünden sonra doğal ortamlara deşarj edilebilecek minimum kirlilik yükleri belirlendi. Deşarj standartları olarak ifade edilen bu kavramla aslında şirketlere ürettikleri atıkların belli miktarları için kirletme hakkı verilmiş oldu. Bir diğer deyişle alınan kararlarla üretim proseslerinden çıkan atıklarının bir kısmının doğaya (havaya, toprağa, suya) boşaltılma izni üretimlere tanındı. Bununla da yetinilmedi bu değeri aşan kirlilik değerlerindeki atıkların doğal ortamlara atılması/boşaltılması durumunda bunu yapan üretimler (standartları aşan kirliliği boşaltanlar) için “kirleten öder” ilkesi ile kirlilik fiyatlandırıldı ve kirletme yasallaştırıldı, örneğin Kyoto’da (BM İklim Değişikliği zirvesinde,1997, Japonya) sera gazı üreten ülkelere kota kondu, bu kotayı aşanlar için aşmayan ülkelere kota satın alınması karar bağlandı ve karar BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ile yasal-

laştırıldı (imza 11.12.1997 yürürlük 16.02.2005). Daha da ileri gidilerek ticarileştirilen kirlilik / kirlenme hakkı (BM Kopenhag iklim zirvesiyle 18.12.2009) borsalaştırıldı.

BM'lerin doğa üzerinde yürüttüğü sürecin (doğanın ticarileştirilmesinin) kurgulanışını irdelediğimizde kapitalizmin ulaşmak istediği hedefi yaşama geçirmek için stratejiler belirleyen bilim insanları ve uzmanları (karar destekleyiciler) görüyoruz.

Çalışmalarını kapitalistlerin desteğinde sürdüren uzmanlar, önce, doğanın ticarileştirilmesi sürecinde hedefledikleri stratejiye temel oluşturacak olguları sayısallaştırırlar, dünya'daki suyun miktarını ve kullanılması düşünülen doğal varlıkların yerlerini ve miktarını saptadırlar. Miktar olarak belirledikleri doğal varlıkların değerlendirilebilir olduğunun gösterilmesi (bedelinin belirlenmesi) de hedefleri arasındadır. Ardından senaryolar üretilir, bu senaryolar yaygınlaştırılır ve stratejilerin uygun olarak yaşama geçirilmesi için diğer araçlar devreye girer. Suyun ticarileştirilmesi sürecinde, hatırlarsanız, Birleşmiş Milletlere bağlı uzmanlar tarafından önce küresel ısınma, suyun kıtlaşması gerekçe olarak gösterildi (-en kötümser 2010'da, en iyimser 2050'de- suyun tükeneceği belirtildi). 2008'de Türkiye'de de benzeri bir durum yaşandı. Dünya Su Konseyi 5. Forumunun (2009) hazırlık sürecinde Türkiye'de suların azaldığı, barajlarda su seviyesinin giderek düştüğü her gün haberlerde verilmeye başlandı. Doğada serbest halde akanların (derelerin) "boşa aktığı" iddia edildi. Enerjinin korunumu yasası gereği doğadaki suyun yok olmayacağı, azalmayacağı bilinmesine rağmen halkı yapacaklarına inandırmak için bu durum bir yıla yakın sürdürüldü.

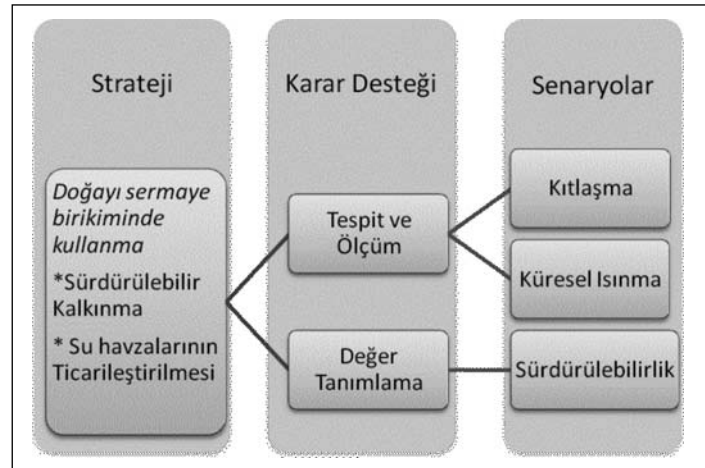
Dünyanın var oluşundan beri suyun varlığını koruması, tüm canlılara yaşam sağlması hem doğanın hem de canlıların bünyesindeki yolculuğu ile yaşamı devam ettirdiği, doğanın var olması için gerekli temel unsur olduğu sadece Türkiye'de yaygınlaştırılmaya çalışılan senaryonun değil Birleşmiş Milletlerin ticarileş-

tirme sürecinde ilk ürettiği kıtlık senaryosunu da yıkan bir gerçekliktir. Bir başka bilinen gerçeklik ise, Su, şirketler tarafından doğadaki yolculuğundan yaşam içindeki döngüsünden çıkartıldığında; borularda, kanallarda km'lerce (örn: Mercan HES de 12 km, Erbaa HES projesinde 56 km) taşındığında vadiler arası toplanarak transfer edildiğinde (İstanbul'a Melen, Istanca, Ankara'ya Kızılırmak ve Gere de derelerinin suyunun taşındığı gibi, Çoruh'ta Bayraktar HES projesinde 13 derenin 9 vadinin suyunun toplanacağı gibi) canlılar için faydasız hale geleceğidir. Çünkü sermaye biriktirmek için tutuklanan su (kanalda, boruda taşınan ya da barajda biriktirilen) canlılar için doğadaki yolculuğunda biriktirdiği minerale, besin maddesine ve oksijene ulaşamayacaktır, deltaları ve tarım alanları olan ovaları oluşturduğu alüvyon toprakları ve mikro canlıları akıntısında taşıyamayacaktır, yaşam sunacağı canlılarla buluşamayacaktır. Bilinmelidir ki su havzaları ticarileştirildiğinde su, yaşam ve doğa için "yenilenemez", doğayı ve yaşamı besleyemez.

Suyun kıtlaşması, suyun boşa aktığı savlarından sonra Türkiye'de su havzalarının nükleer, hidroelektrik, termik ve rüzgar santrallerinin yapımı için şirketlere devredilmesine gerekçe (senaryo) olarak enerji gereksinimi ve enerjide dışa bağımlılık gösterildi. Halen kullanılmakta olan enerjide dışa bağımlı olunması gerekçesi ile Anadolu'daki neredeyse tüm derelerin ve doğal alanların "kullanım hakları" enerji sektö-

beyza üstün

Su havzaları ticarileştirildiğinde su, yaşam ve doğa için "yenilenemez", doğayı ve yaşamı besleyemez

beyza üstün

Karadenizde vadilerde Avrupa'ya verilen enerji güvencesi nedeniyle doğanın, yaşamın yok oluşuyla karşı karşıyız

rünü yaşama geçirmek üzere şirketlere verdi. 2010 yılında bütün bu senaryolardan vazgeçildi ve yeni bir hedef belirlendi: Türkiye'nin Avrupa'nın enerji güvencesi, enerji sigortası olacağı 2000'li yılların hedefi olarak gösterildi. 2010'da Ünye'de uluslararası bir şirketin açılışında Enerji Bakanı ve Başbakanın katıldığı bir toplantıda ortaya atılan bu yeni senaryo ile enerjide dışa bağımlılık hikâyelerinden vazgeçildi. İlginçtir Ünye'de açılışı yapılan şirket web sayfasında tekel olacağını iddia ettiği enerji yol haritası ile Türkiye'nin Avrupa'ya sunduğu enerji garantisinin² yol haritası birbiriyle örtüşmekte. OMV (Türk-Alman-Avusturya ortaklı, Finans şirketi ile petrol şirketlerinin ortağı) şirketinin web sayfasını incelediğinizde Samsun'a termik santral kuran şirketin hedefi Batı Asya'dan başlıyor, Türkiye'yi Karadeniz bölgesinde boydan boya geçiyor³, aynı şirketin yapacağı Nabuca⁴ [Rusyadan Avrupa'ya (Avusturya'ya) gaz taşıyacak] doğalgaz boru hattına da çok paralel gidiyor ve Orta Avrupa'dan geçerek batıya doğru (Almanya'ya kadar) uzanıyor.

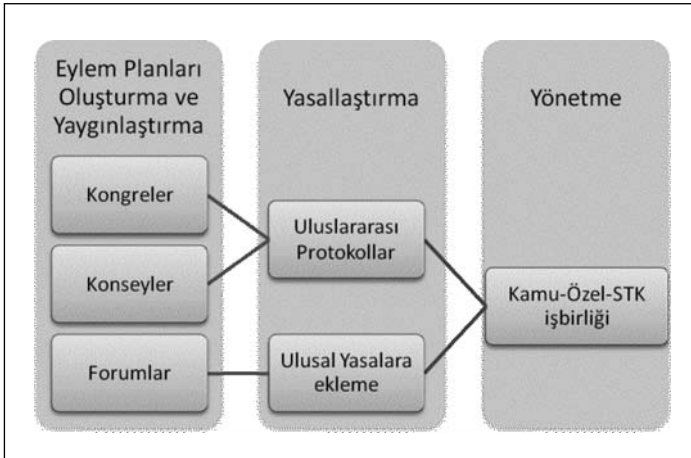
Karadenizde ise vadilerde Avrupa'ya verilen enerji güvencesi nedeniyle doğanın, yaşamın yok oluşuyla karşı karşıyız. Anadolu'da yaşayanların enerjide dışa bağımlılık üzerine üretilen senaryoya inanması zaten mümkün değildi, çünkü su havzalarının kullanım hakkını 49 yıllığına ele geçiren şirketlerin havzalardan elde ettiği enerji, su ya da endüstriyel üründe halk, yaşamlarının dışa bağımlı olsa da olmasa da şir-

ketlere bağımlı hale geleceğini biliyordu.

en kritik strateji suyun metalaşması

Değerli dostlar, ekosistem için en kritik karar, hiç kuşkusuz suyun, su havzalarının ticarileştirilmesidir. Bu süreci örmek için 1996 yılında suyun ticari bir mal olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunan uzmanlardan (karar destekçilerinden) ve su şirketlerinden oluşan Dünya Su Konseyi Birleşmiş Milletlerin organizasyonunda kuruldu ve Konsey üç yılda bir forumlar yaparak misyonlarını yaşama geçirmeyi, aldıkları kararları yaymayı temel çalışma sistemi olarak benimsedi. Konsey amacını en açık ifade eden ilk deklarasyonunu 2000'de Lahey'de yaptığı ikinci forumda tüm Dünya'ya duyurdu. Bu deklarasyon Anadolu'da su havzalarının ticarileştirilmesi için yapılanları anlamamız açısından da oldukça önemli. Lahey Deklarasyonu'nda suyun fiyatlandırılması gerektiği netleştirildi, ülkeler arası sınır aşan suların ortak yönetilmesi gerekliliğinin altı çizildi, sulu tarımın engellenmesi gerektiği açıklandı, ekosistemle ilgili işlerin fiyatlandırılması ve "suyun üretkenliğinin" artırılması sonuç deklarasyonuna konu. Ayrıca bunların yapılacağı ülkelerde yönetim uygun değilse bunun için iyileştirmelerin, düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtildi. Dünya Su Konseyinin bu misyoner kimliği ile o güne değin yürütülen, doğal varlıkların sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde kullanımından öte metalaştırılması süreci başladı.

Avrupa Birliği ülkelerinde ise suyun ve su havzalarının ticarileştirilmesini destekleyen su çerçeve direktifleri oluşturuldu. Avrupa Birliği su çerçeve direktifine doğanın korunmasıyla çelişen; su havzalarının bütün ve ortak olarak kullanılması ve yönetilmesini belirleyen "bütünleşik havza yönetimi" stratejisi yerleştirildi. Doğanın demokratik olarak kullanılabilirliği iddiası ile ortaya atılan bu strateji ile Avrupa Birliğine aday ülkelerin ekosistemlerini de "bütünleşik" olarak yönetilmesi hedeflendi. Aday ülkeler için uyum sürecinde bu strateji ön koşul haline geldi.

Türkiye de bu sürece uluslararası kararlara (örn: Lahey'deki deklarasyona) uygun kamusal dönüşümlerini tamamlayarak, su havzalarının ticarileştirilmesi için gerekli düzenlemele-ri yaparak başladı. 08.05.2003 tarihinde Çevre Bakanlığı ile Orman Bakanlığı birleştirildi (su havzalarının ticarileştirilebilmesi, bütünleşik olarak kullanılabilmesi için hem orman alanlarına hem de akarsulara gereksinim vardı). Suyla ilişkili konularda yetkili olan, suyu miktar üzerinden değerlendiren, sulamada kullanılması ile ilgili kararları ve düzenlemele-ri yapan Devlet Su İşleri (DSİ)'nde Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (26.06.2003 tarih ve 25150 sayıyla) hazırlandı. Bu sözleşme 49 yıllığına su havzalarının, derelerin şirketlere verilme esaslarını içerdi. Bu sözleşmede su havzalarının bütünleşik olarak Devlet Su İşleri'nin kontrolünde suyu kullananlar arasında paylaşılması da sözleşmenin maddeleri arasına yedirildi. Cochabamba da suya erişemeyenlerin yağmur suyunu toplarken karşılarına çıkan ve "topladığınız su bizimdir" diye engelleyen şirketlerin silahlı kuvvetleri gibi Anadolu'da da şirketlerin hakkını savunacak olan özel güvenlik kuvvetleri kurma yetkisi bu sözleşmeyle şirketlere tanındı. DSİ 31.08.2007 tarihinde Çevre ve Orman Bakanlığına bağlandı. Yasal değişikliklerin yanı sıra kurumsal dönüşüm de böylece tamamlanmış oldu.

artık kamu kurumlarının bir şirket yönetilir gibi yönetildiği herkesin bilgisi dahilinde

Türkiye'nin kamusal dönüşümlerle ilgili süreçte su havzalarının ticarileştirilmesine engel olan bir uygulama daha ortadan kaldırıldı. 1/100.000'lik nazım planları doğanın ticarileştirilmesini engelleyen bir aşamadaydı. Önce plan yapma yetkisi Bayındırlık ve İskan Bakanlığında alındı, Çevre ve Orman Bakanlığına verildi. Çevre ve Orman Bakanlığı bu yetkisini İstanbul için İstanbul Büyükşehir Belediyesine protokolla teslim etti. İstanbul Büyükşehir Belediyesi de Belediye Yasasındaki,

5393 sayılı Yasadaki değişiklikten destek olarak (belediye hizmetlerini "yapar veya yaptırır" maddesine göre) İstanbul'u 1/100.000'de planlayan çevre nâzım planını BİMTAŞ isimli kendi taşeron şirketine devretti. Aslında bu planla sadece İstanbul'u değil, tüm Türkiye'yi planlıyorlardı. Plan yapma yetkisinin ele geçirilmesi de dahil kamusal yetkiler de dönüştürülmüş oldu.

Sürecin gerçekleştirilme aşamasında temel yöntemleri ise su çerçeve direktifinde belirledikleri kamu-özel-STK (sivil toplum kuruluşu) işbirliği oldu. Doğanın ticarileştirilmesi sürecinde bu üçlünün işbirliği/dayanışması ile katılımçılık birbirine geçmiş olarak uygulanıyor. Bu sürece katılanlar arasında kamuyla şirketin işbirliğini sanıyorum son iki yılda çok iyi izlediniz. Artık kamu kurumlarının bir şirket yönetilir gibi yönetildiği herkesin bilgisi dahilinde. Değiştirilen yasalarla kamu kimliğini yitirmiş özel sektör gibi davranan kamu kurumlarını ve yerel idareleri ya da özel sektörün haklarını korumak için protokollar yapan (DSİ, Çevre ve Orman Bakanlığı gibi) kamu kuruluşlarını, kamu kurumlarının işlevinde şirketleri, özel sektörü denetleme yetkisini kamudan almış şirketleri görmek mümkün (çevre denetim yönetmeliğindeki yapılan değişikliklerle). Bunun yanı sıra sürecin katılımçıların bir dayanışma ayağı daha var, STK'lar. Görevleri katılımçılık ya da demokrasi gereği sürecin içinde olmak. "Katılımçılık" ironisinde sivil toplum kuruluşu olarak özel sektörün sosyal projeleri ile ürettiği STK'larını, özel sektörün ya da Avrupa Birliği'nin fonları ile işlevlerini sürdüren ve kendilerini STK olarak tanımlayan şirketleri görmek mümkün. Kamu tarafından yapacağı işlerde katılımçı olabilecek STK'ların kamuya karşı daha önce verdiği desteklerle rüşünü ispatlamış olması gerekiyor⁵. Kamu bu süreçte doğanın ticarileştirilmesi sürecine katılan yapıları kendisine muhatap kabul ediyor, hiçbir şekilde bu süreçlerden zarar gören, o yörede yaşayan halkın sürece dahil edilmesi söz konusu olmuyor, olamıyor.

Gördüğünüz gibi, hem karar destekleyiciler,

beyza üstün

Doğanın ticarileştirilmesi sürecinde kamu-özel-STK üçlüsünün işbirliği ile katılımçılık birbirine geçmiş olarak uygulanıyor

beyza üstün

Kapitalistlerin stratejik yol haritasında demokrasi de katılım da kendi kurgularını yaşama geçirebilecekleri katılım araçlarından oluşuyor

hem karar vericiler, hem de karara katılanlar (STK'lar) aslında başta çizilen çerçeveye nasıl uyulabileceğinin yol haritasını birlikte çıkarıyorlar. Sorunu tespit etmekten tutunuz, sorunun çözümüne kadar giden süreçte üçlünün birlikteliğini görüyoruz. Sorun; toplumun, yaşamı yitecek olan canlıların, geçimlik tarım ve hayvancılık yapanların bir başka deyişle emeğin, yaşamın, doğanın alacağı zararı olarak tespit edilmiyor. Kapitalistler sorun olarak hedeflerine ulaşmada/stratejilerini uygulamada (örneğin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde doğal alanların kullanıma açılması ya da doğanın metalaştırılması için) önlerine çıkacak olası engelleri tespit ediyorlar. Yasa mı, öyle ise, o yasada değişiklikler yapılıyor. Kamusal alanların kullanıma açılması mı gerekiyor, sorun böyle tespit ediliyorsa kamusal alanlar ile ilgili uygulamalar değiştiriliyor, karar değişiklikleri yapılıyor, plan değişiklikleri tamamlanıyor. Kurumsal dönüşümler gerektiği şekilde tamamlanıyor. Kapitalistlerin stratejik yol haritasında demokrasi de katılım da kendi kurgularını yaşama geçirebilecekleri katılım araçlarından oluşuyor.

Sanıyorum bana ayrılan süreyi doldurdum, sabrı için Sayın Başkana ve dinlediğiniz için sizlere teşekkür ediyorum.

figen altuğ - Teşekkürler Sayın Üstün. Evet, efendim, Sayın Akkaya, sizi dinliyoruz.

yüksel akkaya - Üçüncü günün son oturumunun son konuşmacısı olmak zor bir şey, biliyorum yorulduz. Bu nedenle benim de sunuşum bir parça kısa olacak. Ben özellikle sonuncu konuşmacı olmayı seçtim, bu demokrasi meselesini hiç anlayamadım ben. 1994 yılında Mersin Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak işe başladığımda sendikacılar çalışma ekonomisinden mezun olduğum için bize bir demokrasi ve sendikacılık sunuşu yapar mısınız dediler. Ben de biraz sözlükleri, ansiklopedileri, kitapları karıştırdım, şöyle iki üç sayfalık bir şey oluşturdum, ama bugün dönüp baktığımda aklımda bir demokrasi tanımı var mı yok mu, kaygıya kuşkuyla kapıldım. O ne-

denle konuşmacılardan bir kopya çekebilir miyim diye son konuşmacı olmayı kabul ettim. Sağ olsun Sayın Cevat Öneş bu konuda bazı ipuçları verdi. Ben yaklaşık 17 yıl önce yaptığım sunuşta da kapitalist sistem açısından demokrasinin gayrimeşru çocuğu olduğunu söylemiştim. Kapitalizmin demokrasiye ihtiyacı yoktur, niye yoktur? Toplumsal kaynakların paylaşımında bir iktidar ve güç sorunu varsa iktidarda olanlar ve gücü paylaşanlar bu iktidarın ve gücün toplumsal kaynakların paylaşımını da kimseyle paylaşmak istemezler. Bir kapitalist üretim yapmak için üretim yapmaz, sermaye birikimini arttırmak için yapar, kâr elde etmek için yapar. Siz sermayenizi biriktirmek istiyorsanız, kârınızı arttırmak istiyorsanız demokrasiye ihtiyacınız yoktur, demokratik bir ortamda bunları yerine getiremezsiniz.

O zaman bu sorunu yeniden gerçekten tartışmak gerekir, kapitalist sistemle demokrasi örtüşür mü? Kapitalist sistemin gayrimeşru çocuğudur dedim, feodaliteden iktidarı almak için bazı sınıflarla, bazı kesimlerle işbirliği yapmış olabilir, ama iktidarı tahkim edip pekiştirdikten sonra bu işbirliğinden hızla uzaklaşmıştır. Mesela bunu sınıflar arasından, çalışma ilişkileri açısından değerlendirdiğimizde kapitalist sistem hiçbir zaman güçlü bir sendikaya, mücadelecı, muhalif, işçilerin haklarını savunan bir sendikaya izin vermez, tam tersine bunun güçsüz olmasını ister. Son çeyrek yüzyıldır rekabet gücü yüksek ekonomilerden söz ediyoruz. İhracata yönelik iktisat politikaları maliyetleri düşük ürünlerin üretilmesini gerektiriyor. Bunun için ya teknolojiyi yükselteceksiniz ya da reel ücretlere baskı uygulayacaksınız. Reel ücretler dediğiniz çalışanların aldığı ücretlerdir. Bunun için de reel ücretleri baskılayabilmek için işçiyi öldürmek gerekiyor. Buradaki işçiyi öldürmeyi ben soyut anlamda söylüyorum. Demokrasiye de eğer kurmayacaksanız, otoriter bir yönetim oluşturacaksınız insanı öldürmeniz gerekir. Bununla kastım şu, Korsakof hastalığını biliyorsunuz, iki kavramdan yararlanmaya çalışacağım, uzun açlık grevlerinden sonra açlık grevine giden kişi

belleğini yitirir. Belleğini yitirdiği için dünü hatırlamaz. Bugün karşılaştığı şeyleri algılayamaz, algılayamadığı için refleks göstermez. Bugünkü işçi sınıfına baktığımızda, sendikalara baktığımızda ya da sıradan insanlara baktığımızda bir Korsakof hastalığına tutulduğunu söyleyebilirsiniz. Belleği yitirdiği için dünü algılayamamakta, hatırlayamamakta, mesela kimse 1960'lı yılları hatırlamıyor, bugün karşılaştıklarını algılayamıyor, değerlendiremiyor. Mesela 4857 sayılı İş Yasası iş güvencesini büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır, esnek çalışmayı getirmiştir, işsiz kalmanın sonuçlarının ağırlığını tek tek işçilere göstermiştir, ama işçi sınıfı buna direnememiştir, karşı çıkamamıştır. Çünkü neyle karşılaştığını algılayamamıştır. Bunu Sosyal Güvenlik Yasası üzerinden tartışabilirsiniz, gündelik hayatınızdaki başka düzenlemeler üzerinden de tartışabilirsiniz ya da Cüneyt Beyin özellikle vurguladığı 12 Haziran seçimlerine göstereceğiniz tepki ya da bu seçimlerin sonucu üzerinden de algılayabilirsiniz.

Korsakof hastalığı geçicidir, beslenirsiniz, tekrar kendinize gelirsiniz. Jeremy Bentham'ın Panopticon hapishanesine dair bir olgudan da yararlanmak istiyorum. Panopticon birtakım şeyleri artık dışarıdan baskı olmadan içselleştirmektedir. Yani sizi denetimle kontrol altında almak istiyorlarsa, bunu artık bir ustabaşının ya da bir gardiyanın denetimi, gözetimi altında yapmaya gerek yoktur. Siz onu içselleştirmişsinizdir, o korku, kaygıyla artık öyle hareket etmektesinizdir. Onun için dönüp baktığımızda aslında Korsakof insanlarından daha fazla panoptical insanlarla karşı karşıyayız. Eskiden 60'lı yıllarda işçiler mesela 5 dakika işe gelip 5 dakika önce çıkarlardı. Şimdi 5 dakika erken geliyorlar, 10 dakika geç çıkıyorlar, hiçbir ustabaşının denetimi, vesairesi yok. Tuvalet takip sistemi diye bir şey çıkardılar, belki duymuşsunuzdur, size bir kart veriyorlar, günde üç dakika tuvalete gitme hakkınız vardır, bunu aşarsanız bordronuzdan kesiyorlar. Bu biyolojik ihtiyaçtır, ama hiçbir işçi buna direnememektedir. Bu nedenle Korsakof diyorum

ben, bu nedenle panoptical insan, panoptical işçi diyorum. Eğer iş yapmak istiyorsanız işçiyi öldüreceksiniz, insanı öldüreceksiniz, sendikayı öldüreceksiniz.

Şimdi dönüp baktığımızda dünyanın pek çok ülkesi için de geçerli, Türkiye için de geçerli, Türkiye'de pek çok sendikadan söz edilir. Bunların kurumsal olarak adları sendikadır ama hepsinin içi boş ve koftur. Niye boş ve koftur? Çünkü sendikacılığın gereklerini yapmamaktadırlar. Sendikayı bir dernekten farklı kılan toplu pazarlık yapma hakkıdır, toplu pazarlık hakkını grev hakkıyla denetlemektir, beslemektir. Bugün Türkiye'de işçi sendikaları grev yapmamaktadır. Hemen hemen grevlerin yüzde 90'ını işverenler istemektedir. Niçin? Bir toplu pazarlık sürecinde üç ay, dört ay boyunca stoklarını arttırmakta, toplu pazarlık sürecini uyuşmazlığa dönüştürerek bir ay ya da üç hafta, dört hafta, iki hafta, neyse, işçileri greve göndererek ücret vermektan kurtulmakta, Türk TELEKOM grevini hatırlayabilirsiniz, dolayısıyla ikili kazanç sağlamaktadır. Böyle bir sistemde istediğiniz kadar bunları düzenleyin, bunun demokrasiyle ilgili yoktur. Çünkü burada güçsüz bir sendika yaratmışsınızdır.

yüksel akkaya

Sendikayı bir dernekten farklı kılan toplu pazarlık yapma hakkıdır, toplu pazarlık hakkını grev hakkıyla denetlemektir, beslemektir

yüksel akkaya

Sendika artık işverenle işçi arasında tampon işlevi yapmakta, işletmeyle bütünleşmekte

156

2000'li yıllarda Dünya Bankası bir rapor hazırladı, sendikaların ortadan kalktığı yerlerde sınıf çatışmalarının sertleştiği, grevlerin arttığı ve çetin geçtiği ortaya çıktı. Bunun üzerine işverenlere bir öneride bulundular, dediler ki, sendikaları desteklemeye çalışın, sendikaları beslemeye çalışın. Neden? Sendika artık işverenle işçi arasında tampon işlevi yapmakta, bir panoptical sendika olarak, bir Korsakoff sendika olarak işverenle, işletmeyle bütünleşmekte. Oysa böyle bir ortamda demokrasiden söz etmek mümkün değil. TİSK Başkanı da çıktı dedi ki, biz sendikalara karşı değiliz, ama bizimle işbirliği yapacak olan sendikalardan yanayız. Artık bunun sendika olup olmadığı tartışmalı bir nokta.

Şimdi bu açıdan baktığımızda hem Türkiye açısından bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim, hem de Türkiye'nin dışındaki bütün ülkeler açısından açıklıkla söyleyebilirim. Richard Sennett'in 'Karakter Aşınması' diye bir kitabı var. Bu kitapta sıradan bir insan belli bir dönemden sonra çalışma hayatına dahil olur, ama işin peşinden gider. Yani her yıl bir kente giderek kendi hayatını sürdürmeye çalışır. Sosyal güvencesi açısından baktığımızda ne zaman emekli olacağı, emekli olduğunda ne kadar emekli ikramiyesi alacağı ya da emeklilik ücreti alacağı belli değildir. Tamamen kimliksiz, kişiliksiz bir yapı ortaya çıkmıştır. Aslında dönüp baktığımızda mevcut çalışma ilişkileri bütün Fransa'dan, Almanya'dan, Amerika Birleşik Devletleri'nden, İngiltere'den, herhangi bir ülkeden de söz ediyorum, öyle kabul edebilirsiniz, bütün bu ülkelerde işçiler kimliksiz, karaktersiz üretimin birer nesnesine dönüşmüştür, özne olmaktan çıkmışlardır. Bunu kapitalist sistem bilerek, isteyerek yapmıştır. Çünkü ancak bu işçi tipiyle, ancak bu insan tipiyle bu sistemi ayakta tutabilirsiniz. Eğer toplumsal kaynakların paylaşımında bu kurumlara, bu örgütlere, bu yapılar iktidarı paylaşma olanağı tanırırsanız sermaye birikiminin süreçlerini yavaşlatırsınız, sermaye birikiminin oluşumunu ortadan kaldırırsınız ya da azaltırsanız ya da kâr oranlarını düşürsünüz,

ama bu durumda zaten bir kapitalistin üretimde bulunması için bir neden kalmaz. Bu nedenle kapitalist sistemle demokrasi örtüşmez diyorum. Gayrimeşru çocuğu olduğu için de reddetmiştir.

O zaman bir sistem sorunu olarak demokrasi düşünülebilir, nasıl bir sistem olarak düşünülebileceğiyle burada kısa bir zaman açısından anlatmak mümkün değil, ama bir fıkrayla konuşmamı bitirmek istiyorum daha fazla sabrınızı taşırmamak için. 20. yüzyılın başında Meksika devrimini gerçekleştiren Modero halka hitap eder. Kitleler "Viva Modero, Viva Demokrasi" diye bağırır. Halkın içindeki biri arkadaşını dürter der ki, 'hadi Modero'yu tanıyorum, başkandır, konuşuyor, bu demokrasi kimdir?' O da der ki, 'bilmeyecek ne var, demokrasi de başkanın yanındaki karısıdır'. Sabrınız için teşekkür ediyorum.

figen altuğ - Teşekkürler sayın Akkaya. Efendim konunun uzmanlarıyla çalışınca her alanda bir kavram kargaşası yaşıyoruz. Demokrasi dediğimiz zaman da kafalarımızı karıştıran olaylar oluyor, ama bugünkü oturumda beş ayrı uzmanın kendi deneyimleri, bilgileriyle paylaştıkları bayağı olayı netleştirdi. Ben tekrar teşekkür ediyorum. Efendim şimdi oturumumuzun ikinci aşamasına geçelim izninizle, sorularınızı alalım ve sayın konuşmacılarımızın bilgilerinden biraz daha yararlanalım.

fikret çalışal - Sayın Hocamın suyla ilgili detay konusundaki performansını bilmiyorum, ancak şunu sormak istiyorum. Özellikle içme sularının kaynağının civarında ne gibi tedbirler alınması gerekiyor, bu konuda araştırma yapılmış mıdır? Örnek vermek istiyorum, içme suları çevresinde eğer gübreleme yapılıyorsa tehlike altındadır. Tarım işlemleri yapılıyorsa aynı tehlike devam eder. Ayrıca hiçbir şey yapılmassa dahi belli bitkilerin, ağaçların varlığı dahi etkili olabilir. Konuyu detaylandırabilirim, ancak şimdilik bu kadar. Teşekkür ederim.

ali tatlı - Cemil Hocanın dört tane anekdotu oldu, ben de bir tane ekleyerek sorumu sormak istiyorum. Türkiye'de geçen yıl en çok izlenen

film Recep İvedik. Şimdi en çokların izlediği film ve en çokların seçtiği Recepter Türkiye gündeminde ve böyle bir kültürün sürecinde yaşıyoruz. Şimdi benim sorum şu, gelir dağılımının dikkate alınması, artı toplumsal gelişmişlik düzeyi, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi dikkate alınarak ve bu son dönemlerde özellikle Türkiye'de yasal düzenlemelerin yapılarak toplumun baskılanması sürecinin gelecekte de demokrasiyi ipotek altına aldığı varsayarak ben şu soruyu sormak istiyorum. Acaba yaşadığımız bu enformasyon çağı, bu iletişim çağı bu süreci yıkabilir mi, dönüştürebilir mi veya en azından bir katalizör görevi görebilir mi? Ayrıca Beyza Hocama da söylemek istiyorum, ben bu derelerin yağmalandığı Karadeniz'in çocuğuyum ve oralardan geliyorum. Bu fotoğraflar çok az, çok şey yetersiz, gerçekten acımasızca ağaçların kıyıldığı, yağmalandığı bir Karadeniz ve oradaki insanlar gerçekten duyarlı davranmıyorlar, davranamıyorlar. Bir şekilde oraya giden o şirketlerin borazanlığını yapma noktasına getiriliyorlar. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları oraya uzanıp orayı organize, tepkisel anlamda bir organizasyon da yaratamıyor. Rize süreci biraz iyidir, ama Trabzon süreci çok kötüdür, diğer süreçler de, ama bu son dönemlerde yaşanan yine de bir tepki koyma, muhalefet mekanizmasını nasıl görüyor? Teşekkür ediyorum.

figen altuğ - Teşekkürler efendim. Cemil Beyden başlayarak sırayla konuşmacılarımıza tekrar söz vereyim, bizleri aydınlatmaya devam etsinler. Buyurunuz Cemil Bey.

cemil oktay - Samimi kanaatim o ki iletişim olanaklarının artmış olması toplumun sorunlarını çözme konusunda yeni fırsatlar getirdiği iddiasında olmak çok zor. Yani toplumun sorunlarını çözme konusunda üslubu neyse o üsluba iletişim teknolojisini de uydurur, zaten öyle oluyor. Recep İvedik filmi ben seyretmedim, hiçbir şey söyleyemeyeceğim, birkaç fragman televizyonda tesadüfen gördüm. Bu bağlamda ne kastettiğinizi pek anlamadım, ama sonuçta bir komedi filmi.

ikinci dünya savaşı'na demokrasilerle gelindi

Müsaadenizle biraz bilgiçlik yapayım, Romalıların kamu hukuku alanında ünlü bir darbimeselleri var, diyorlar ki, 'Cum potestas in populo auctoritas in senatu sit'. Yani 'bütün güç halktadır, yetki senatodadır'. Şimdi anayasal çoğulcu demokrasiler dediğiniz zaman bunu kastediyoruz zaten. Dikkat ederseniz ilk konuşmamı Oscar tiplemesinin bütün demokrasilerin yumuşak karnı olduğunu söyledim. Mesela sık sık popülizmden yakınılır, işte o yumuşak karnıdır. Bütün mesele zaten demokrasi sözcüğü kadim dünyayı incelediğiniz zaman makbul bir sözcük değildir. Avam iktidarı demektir. Asıl olan çoğulcu anayasal demokrasiler dediğimiz zaman kastettiğimiz şey siz azınlıkta da olsanız, ama sayısal, ama mezhepsel, ama dilbilimsel, önemli değil, hangi sıfatla azınlıkta kalırsanız kalın yine de haklarınızı savunabileceğiniz konumun varlığı önemlidir. Bunun sosyal olarak kabul edilmesi ve hukuki mekanizmalar çerçevesinde kabul edilmesi önemlidir. Değilse bakın, halk yığınları yanılabilirler, bütün mesele demokrasinin mantığında yanılmanın da önüne geçmek vardır, onun için anayasa mahkemeleri vardır. Yani İkinci Dünya Savaşı'na demokrasilerle gelindi, merak etmeyin, yani oy sandığından çıkan adamlar İkinci Dünya Savaşı'nı çıkarttılar. Dolayısıyla Napolyon her seferine çıkışında halk galeyana halinde alkışlıyordu. Sonuçta Musevi halkı Filistin'de Roma valisinin önünde affedilecek kişi olarak Hazreti İsa'yı değil Barabas'ı tercih etmiştir. Yani halkta sadece güç vardır, yetki anayasanın öngördüğü kurullardadır. Milli irade diyenlere bakın, sonuçta komünist partisi genel sekreterleri gibi hepsi, yani tek kişi, tek adam, o zaman nerede milli irade? Sonra milli irade dediğiniz şey homojen bir şey de değil, son derece heterojen. Milli iradede her tarafa çeken insanlar var. Onların tamamının kendini ifade edebileceği mekanizmaların varlığıdır demokrasi. Onların herhangi bir riske girmeden fikirlerini, çıkarlarını savunabilmeleri önemlidir. Bu mekanizmalar yok

cemil oktay

Bütün mesele demokrasinin mantığında yanılmanın da önüne geçmek vardır, onun için anayasa mahkemeleri vardır

yüksel akkaya

Son dönemin kurumlarına baktığımızda bir taraftan sanki iktidar karar alma süreçlerini biriyle paylaşıyormuş gibi gözüküyor, oysa sonuçlarına baktığımızda durum çok farklı

Türkiye'de, değilse çoğunlukla birlikte düşünüdüğünüz zaman sizden kıymetlisi yok. İster üniversitede çalışın, isim vereceğim, kusura bakmayın, Alemdaroğlu gibi düşündüğümüz zaman hiçbir sıkıntımız yoktu, ona karşı olduğumuz zaman sorun çıkıyordu ortaya. Bu ulusal iktidar açısından da böyle, otur oturduğun yerde diyor Başbakan, konuşma diyor kendi fikrinde değilseniz, arz edebildim mi?

Dolayısıyla mesela milli irade bir fiksiyondur. Siyasal irade, siyasi egemenlik hanedanlara aitti, halka intikal etti belirli bir süre sonunda. Etti mi, etmedi mi? Sonra işte sayın meslektaşımın söylediği gibi olur, demokrasi acaba yanındaki hanım mı, milli irade ne? Milli iradenin kendisini özgürce ve farklılıklarıyla birlikte kendisini ifade etmesi önemli, değilse milli iradeye dayanıyorum, ben çoğunluğum, çoğunluğun içinde de tek kişi benim. Eğer fazla muhalefet ederseniz önümüzdeki seçimde kendinizi yok bilin, var bunlar, söylendi hepsi. Bugünkü iktidar da söylemiyor bunu, bundan önceki de böyleydi. Yani kusura bakmayın, asmayalım da besleyelim mi dediği zaman Manisa'da büyük general alkışlanmadı mı? Diyarbakır'da partileri kapattım arkadaşlar dediği zaman, ama tekrar açacağız dediği zaman halk sakın ha açmayın paşam diye bağırmadı mı? İşte buyurun milli irade size, milli irade sadece bir fiksiyondur, o hayata nasıl geçiyor, önemli olan odur. Şimdi milli irade adına Javier'in çok güzel bir filmi geçti geçenlerde 'Goya'nın Hayaletleri' diye. Orada şahane bir sahne vardır, savcı milli irade ve insan hakları adına idamını talep ediyorum hâkim bey der. İnsan hakları adına ve milli irade adına, yani bunlar atıf noktalardır, fazla bir anlam ifade etmez, yaşanan hayatın kendisine bakmak gerekir. Teşekkür ederim.

figen altuğ - Buyurunuz Sayın Akkaya.

yüksel akkaya - Çok şeyim kalmadı, ben söyleyeceklerimi söyledim, ama başka bir demokrasizlik oyununa da değinip bitirmek istiyorum. Son yıllarda sosyal diyalogdan çok çok, bol bol söz ediyoruz. İşte konseyler kuruyoruz,

kurumlar kuruyoruz, ekonomik ve sosyal konsey gibi, aslında bunun da demokrasiyle ilgisi yok. Mesela öyle bir kompozisyon oluşturuyorunuz ki karar alma süreçlerine dahil ediliyorunuz, o karar almayı meşrulaştırıyorsunuz, sonra da uygulanması için sizden talep edilen şeyleri yerine getirmeye çalışıyorsunuz. Bu sosyal diyalog değil, bu tam tersine otoriter bir yönetimin demokrasiye aykırı bir şekilde yarattığı katılımcı zorlama. Yani son dönemin bu kurumlarına baktığımızda bir taraftan sanki iktidar karar alma süreçlerini biriyle paylaşıyormuş gibi gözüküyor, anayasal kurumları, yasal kurumlara dönüştürüyorsunuz, oysa sonuçlarına baktığımızda durum çok farklı. Ekonomik ve Sosyal Konseyden asgari ücretle ilgili bir karar çıkarıyorsunuz, oyçokluğuyla çıkıyor, sonra sendikalara diyorsunuz ki bu karar alma sürecine siz de katıldınız, tartıştınız, tamam, oyçokluğuyla çıktı, ama bunu artık hayata geçireceksek sesinizi çıkarmayın, siz de uyum sağlayın deniliyor. Yani şimdi bunun demokrasiyle ilgisi var mı, yoksa alınmış bir kararı meşrulaştırmakla mı ilgisi var? Onun için dönüp baktığımızda bazı kurumlar ortaya çıktıkça sanki demokrasiyi yaygınlaştırıyoruz, geliştiriyoruz, ama gerçek ne yazık ki öyle değil.

beyza üstün - Fikret Bey sorusuyla bana bir konuyu daha hatırlattı. Kapitalistler doğayı dilediğince kullanabilmek, ürettikleri senaryolarının doğruluğunu kanıtlayabilmek için birtakım tanımlar yaparlar. Bir diğer deyişle senaryolarını besleyen birtakım betimlemeleri var. Suyun, su havzalarının ticarileştirilmesine zemin hazırlayan suyun kitleleşeceği, temiz suya erişimin sonlanacağı senaryolarını desteklemek için su havzalarını tanımlarlar, sınıflarlar. Tanımları suyun kullanılabilir olup olmadığı ile ilgilidir, bu nedenle su havzalarını kullanılabilir su kaynakları ve kirlenmekte olanlar olarak ayırırlar, ayırdılar. Oysa kirlenmekte/kirlenmiş olan sulak alanların kirlenmesine daha önce izin verdikleri/göz yumdukları üretim atıklarının boşaltılması neden olmuştu. Su havzalarını içme suyu havzalarıdır değildir diye ayırmaya başlamaları önce kirlenmekte diye tanımla-

dıkları havzaların, daha ileri yıllarda (amaçlandırıldığı) korumaya aldıkları içmesuyu havzalarının üretimler tarafından kullanılabilirliğinin önünün açılması demektir (İstanbul'a yapılmakta olan 3. Boğaz köprüsü ve bağlantı yolları nedeniyle Ömerli içmesuyu barajı koruma statüsünden çıkarılmak üzeredir. İstanbul'a su vermek için yıllarca kullanılan Elmalı Barajı ilgili idareler tarafından önce kirlenmesine göz yumulmaktadır) Su havzalarını, doğal varlıkları farklı kavramlarla ayırtırmaya ve tanımlamaya başladığınızda havzaya bir başka yerden bakarsınız. Bunun en iyimser olanı insan sağlığı üzerinden olanıdır, bu yorumda bile diğer canlılar ve doğanın bütünü yoktur sadece insan merkezli ve insanın kullanımına yönelik bir kabul vardır.

Su havzalarının, doğal varlıkların böyle kullanılabilirlik üzerinden tanımlanmasına karşı durmak gerekir. Bu nedenle içme suyu havzaları ile ilgili sorunuz su havzaları diye değiştirerek yanıtlamak istiyorum. Sorunuzu/katkınızı su havzalarının korunması için önlemler olmalı, gübreleme tarım faaliyetleri dahi su havzalarını kirletir diye yorumlarsam, evet haklısınız 70'lerden itibaren su havzalarının aldığı tehdit tamamen üretim atıklarının tehdididir. Suyu, toprağı, havayı süreçlerinde girdi olarak kullanan üretimler (buna tarım dahil) atıklarını da aynı kararlılıkla ortama verirler ve kirletirler. Doğrudur gübreleme, tarım ilaçları su sistemlerini tehdit etmektedir, dereleri, gölleri, denizleri kirletmekte ve su canlıları için, sucul sistem için yaşamı kısıtlayıcı risk oluşturmaktadırlar. Kirlilik raporlarına ve su ihtiyacı projeksiyonlarına baktığınızda, endüstriyel üretimler her nedense tarımdan daha sonraki sırayı alır. Oysaki endüstriyel üretimden çıkan çıktılar doğanın kendi kendine parçalama süreçlerine girmesi zordur (doğa tarafından parçalanması). Kullandıkları su açısından incelediğinizde endüstriler kullandıkları suyun ortalama yüzde 40'ını kayıt dışı olarak elde ederler. Ya yeraltı suyunu kuyu açarak üretimlerinde kullanırlar ya da su havzalarının kıyılarına konuşlanarak sularını dereden, gölden alırlar. Böylece aynı

sucul sisteme kirliliklerini de doğrudan verebilirler. Onun için evet, çok haklısınız, tarım izi tüm su havzaları için tehdit ve suda besi maddesi (gübre kaynaklı azot-fosforun) artışına bağlı olarak alg hücreleri çoğalır ötrofikasyon sonucunu halk suyun renginin yeşilemesiyle izler, durgun sularda bu dönemde su canlıları için yaşam zorlaşır. Alglerin artması sucul sistemin aslında kendisiyle mücadelesidir, besi maddelerini parçalayıp, okside eden/hücre sentezinde kullanan mikroorganizma suda çoğalır ve baskın hale gelir. Bu durum havzanın kısa süreli tehditidir, ama o havzayı iyileştirici bir etkidir. Tarımın sucul sisteme etkisinden daha çok endüstriyel üretimlerin atıkları doğada kalıcılıkları ile tehdit unsurlarıdır. Ağır sanayiden, petrole bağlı sanayilerden gelen atıkları, örneğin plastik atıklarını, kimya sanayinin atıklarını doğanın parçalaması zordur ve uzun yıllar alır. Metallerin de içinde bulunduğu bu atıklar doğada çok çok uzun yıllar kalırlar. Canlı yaşamı daha uzun süre tehdit ederler. Örneğin suyun ticarileştirilmesi süreçlerinden birinde, suyun şişelenerek plastik şişelerde satılmasında kullanılan plastiklerin birikiminden sadece nehirler ve göller ya da denizler değil tüm doğa tehdit altındadır. Bir gönüllü hepimizin çantasında ya da evinde bulunan plastik su şişelerinden bir tekne imal ettirerek plastik şişelerin etkisini görünür kılmak istemiş. 2 yıl önce gazetelerde haber yapılmıştı. Teknede 55.000 plastik varil kullanılmış, kullanılan malzemenin Amerika'da üretiminin 5,3 dakika olduğunu belirtmiş gönüllü kişi. Bu plastik varillerin toprakta ya da atıldıkları yerde parçalanma süresi ise plastiğin üretimine ve malzemesine bağlı olarak ortalama 150 yıl (400 yıla kadar da ulaşabilir). Bu malzemenin birikimini düşünürseniz eminim dehşete düşeceksiniz Üretim 5,3 dakika, yok olma süresi ortalama 150 yıl.

Suyun şişelenerek satılması suyun ticarileştirilmesidir. İstanbul'un pek çok havzası, Bursa'da Uludağ delik deşik ediliyor su şişeleme şirketleri tarafından. Derelerin gözeleri, yani doğduğu yerler, HES şirketi ulaşamamışsa şişeleme

beyza üstün

Suyun şişelenerek plastik şişelerde satılmasında kullanılan plastiklerin birikiminden sadece nehirler ve göller ya da denizler değil tüm doğa tehdit altındadır

beyza üstün

STK kimlikli oluşumların büyük bir kısmı kapitalizmin dayattığı süreci besleyen demokrasi oyunu oynayan oluşumlar

160

şirketlerine verilmiş durumda. Dünya Bankası, su ticarileştirmesinde iki konuya yüklü bütçe desteği sağlıyor, bir tanesi yeraltı suyu şişelemeye diğeri ise 25 megawattın üstünde üretim yapacak olan hidroelektrik santrallere.

Sunumda kullandığım görüntüler gerçeğin yanında çok az çok haklısınız Ali Bey, yüzlerce, binlerce yıkım var vadilerde ama burada hepsini göstermek mümkün değil. Ayrıca bizim de hepsine tanık olmamız mümkün değil. Yıkımın boyutu büyük, kaynağından denize kadar 2.000'den fazla şirket su havzalarının kullanım hakkını elde etmiş durumda, derelere binlerce mikro müdahale yapılmakta, 40.000 tane maden arama ruhsatından bahsediyoruz, yüzlerce termik santralden, onlara varan nükleer santral girişiminden bahsediyoruz, yeraltı suyu şişelenenleri ya da gözede, kaynakta şişelenenlerin sayısını bilmiyoruz. Böylesi bir yıkımın olduğu bir süreçte doğanın yıkımını bu raya yeterince yansıtmak mümkün değil.

Ancak diğer katkılarınıza tam katılamıyorum. Mücadele edenlerle ilgili katkınız ise gerçeği yansıtmıyor. Yöresinde mücadele edenleri hemen hemen her vadiye görmeniz mümkün, her vadiye halk yaşamına dokunulduğu için mücadeleye ve örgütlenmeye önce kendi vadisinde başladı. Sonra vadilerdeki örgütler birleşmeye başladılar ve bu birlikteliğe Derelerin Kardeşliği adını vererek platform kurdular. Yaşamını savunanların, kapitalizmin saldırısına karşı duranların birlikteliği büyüyor.

Önerinizde olduğu gibi halk yerine STK'ların vadilere müdahale etmesi endişe verici bana göre. STK kimlikli oluşumların büyük bir kısmı kapitalizmin dayattığı süreci besleyen demokrasi oyunu oynayan oluşumlar. Bu STK'lar ya şirketlerin kendi içinden ürettikleri ya da sermayeye destek veren yan örgütler, ya da suyun metalaştırma sürecinde etkin olan Avrupa Birliği fonlarından yararlananlar. STK'ları karar destekleyiciler gibi, onlarla aynı konuda tespit yaptıklarını, envanter oluşturduklarını (örneğin ticarileştirilecek biyolojik tür ve çeşitleri belirleyebilirler) görmeniz mümkün. Bir di-

ğer görev alanları ise kurumlarla halk adına uzlaşmacı bir zemin oluşturmaktır. Bu zemin gerçekten yaşam ve emek mücadelesi verenler adına emek örgütlerinin yaptığı gibi hak mücadelesi zemini değildir. Kapitalistlerin kararlarına ortak olunan bir zemindir. Bu nedenle bir diğer misyonları da yöresinde mücadele verenleri yatıştırmak, sakinleştirmek, mücadeleyi sönmüştür. Halkı "biz sizin adınıza konuşuyoruz" diyerek ikna etmeye çalışırlar. Mücadele edenler açısından STK'ların kimin adına görev yaptıklarına, kimden desteklendiklerine ve bu STK'ların nasıl oluştuklarına dikkat edilmesi gerekir.

Halk, doğa ticarileştirilirse giderek yoksullaşacağından ve doğanın, yaşamın sona ereceğinden emin. Bu nedenle yaşamını, doğayı savunmak, vadilerine şirketleri sokmamak için Cochabamba'da olduğu gibi Anadolu'da da yöresinde mücadele veriyor. Yaşamı, doğayı kapitalizme karşı savunanlara mücadele edenlere saygılarımla.

cevat öneş - Şimdi son olarak demokrasi, insan hakları, özgürlükler konusunda bir şeyler söylemek istiyorum kendi pratiğimi dikkate alarak. Dünden daha umutlu olduğumu söylemek istiyorum, çünkü içinden geçtiğimiz süreçte gerçekten karmaşık bir süreci yaşıyoruz, farklı düşünceler çatışmakta ve karamsarlığın da oldukça yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Ancak ben kendi mesleğim içerisinde güvenlik sektörünün istihbarat yapısı içerisinde 60'lı yıllardan itibaren toplumu, gelişmeleri gözlemlediğim zaman bugün dünden daha umutluym diyebilirim. Çünkü küresel olarak meselelere baktığım zaman işte reel sosyalizmin sonuçlarını gördük, kapitalizmin gerçekten gelişme süreci içerisinde artık farklı yapılanmalar, farklı arayışlar içerisinde olduğunu görüyoruz. İşte 2008 ekonomik ve finans krizinin de ortaya koyduğu gibi yeni bir yapılanma ihtiyacı var, kapitalizm hayatiyetini devam ettirebilmek için yeni arayışlar içerisinde ve bu arayışlar içerisinde olurken bir insana yaklaşma, insan haklarına yaklaşma gibi bir meseleyi de ön plana çıkarma ihtiyacını ve zorunluluğunu du-

yuyor. Gerçekten çıkar kavgaları içerisinde, stratejik yaklaşımlar içerisinde Ortadoğu meselelerine baktığımız zaman çok farklı etkileşimler var, ama halkların kendisi, iradesinden doğan talepler de bugün küresel olarak ön plana çıkıyor ve bu taleplerde ideolojik farklılıklar dışında bir insan hakları meselesi, hak talep etme meselesi ve bireysel haklar meselesi, özgürlük meselesi ön plana çıkıyor küresel olarak.

Şimdi ben kendi pratiğim içerisinde 60'lı yıllardan itibaren, 60'lı, 70'li, 80'li, 90'lı yılları yaşadığımız zaman biz daha çok yakın zamana kadar Kürt sözcüğünü dahi kullanamazdık. Hatta biz raporlarımızda yazarken "sözde Kürt", "sözde şu" diye kendi konuşma lisanımız içinde, hatta birbirimize devlet üst kademesinde takdimlerimiz içerisinde dahi böylesine kelimeler kullanırdık. 2005 yılında ben emekli olduğum zaman bu meseleleri, Türkiye'nin tabularını, Türkiye'de toplumu şekillendirme, insanı şekillendirme meselelerini yakından da gözlemleyebildiğim için ne yapabiliyim diye başladım. Yani belki eksiktir, şudur, budur, ama kimliğim sebebiyle bir şey söyledim zaman belki tartışmaya hizmet eder, tabuların kırılmasında yardımcı olur diye düşündüm ve bir şeyler yazmaya başladım. İşte gazetede, televizyonlarda bir şeyler söylemeye başladım, ama bugün geldiğimiz noktada çok büyük mesafeler aldığımızı görebiliyorum. Bu süreç içerisinde çok kısa zamanda ben bir Kürt meselesinin çözülebileceğini kendi yaşamımda, hayatımda zor olacağını düşünüyordum 2005'de yola çıktığım zaman. Ama bugün ölmeden galiba göreceğiz diyorum. Çünkü özellikle bizim ekopolitik çalışmalar içerisinde işte Hakkari'de, Siirt'te, Van'da, Mersin'de sivil toplum içerisine girdiğimiz zaman ben Türkiye'nin çok değiştiğini görüyorum. Aramızda siyasetçi olmadığı zaman, o toplantılara siyasetçi katılmadığı zaman sivil toplumdaki değişim çok canlı, çok dinamik ve özellikle şu da dikkatimi çekiyor. Özellikle muhafazakâr kesimde çeşitli farklı cemaatler arasında, farklı ideolojik yapılar arasında asgari müşterek-

lerde, insan hakları konusunda çok büyük bir tekâmül olduğunu ve siyasetten bir şeyler beklediklerini, siyasetten artık benim hakkım var, benim el emeğim değerlendirilmedi, benim çevre konusundaki duyarlılığım şu, tabiatın korunması gibisine çok canlı bir talebin, bir dinamiğin ortaya çıktığını bizzat gözlemliyorum. O bakımdan umutluyum diyorum, çünkü bu dinamik Türkiye siyasetini değiştirecektir ve dikkat ederseniz bugün iktidar da muhalefet de tüm eksikliklerine rağmen bu dinamiğe cevap verme arayışı içerisinde. Çok büyük eksiklikler var, ancak tedirginler, değişimden tedirginler. Değişimin istikametinin pozitif olduğunu ve insan hakları çerçevesinde emek eksenli, insan eksenli bir yaklaşımın Türkiye'de de gelişmekte olduğunu görüyorum. O bakımdan umutluyum diyorum. Teşekkürler.

figen altuğ - Teşekkürler Sayın Öneş. Evet, Sayın Ülsever, buyurunuz efendim.

cüneyt ülsever - Ben umutsuzum efendim, Cevat Beyin yanında oturdum, ama maalesef onu dinledikten sonra içim daha da karardı, daha da umutsuzum. Bunları galiba bana öyle geliyor ki satıhta tartıştığımız bazı konular var, bir de derinde çalışanlar var. Kürt konusunu beyefendiyi takip ederim, gerçekten Türkiye'de kendisinden iyi bilen herhalde iki kişi daha yoktur, o bakımdan söylediği her şey ciddiye alınmalıdır. Ancak genel yansıyan talepler, yani şu Kürt açılımı denilen mesele üzerine mesela Cevat Bey bir analiz yapsaydı ben kendisine şunu soracaktım, Kürt meselesi denince aklına somut ne geliyor? Benim bildiğim tek bir cevap var, TRT Kürtçe yayın yapmaya başladı, bunun dışında herhangi somut bir şey yok. Sonunda da geliyor deniliyor ki bu meseleyi konuşmaya başladık, bu da bir adımdır. Konuşmaya başlamak evet, bir adımdır, onunla yetinmek mümkün mü değil mi, o ayrı bir mesele, ama sadece konuştuğumuz için ben mutlu olamıyorum, ama bir şey daha var benim kafamı karıştıran. Demin milli irade fiksiyon bir şeydir diye bir söz sarf edildi. Bir beyefendi Recep İvedik en çok seyredilen filmidir, o halde Recep Tayyip'in en fazla oy

cevap öneş

Kapitalizm hayatini devam ettirebilmek için insan haklarına yaklaşma gibi bir meseleyi de ön plana çıkarma ihtiyacını ve zorunluluğunu duyuyor

cüneyt ülsever

**Yüzyıllar içinde
vardığımız nokta,
demokrasinin
aklen
bulabildiğimiz,
pratikte
uygulayabildiğimiz
rejimler içinde
hatasının en az
olan rejim olduğu**

162

alan lider olması normaldir, benim de aklıma geldi, Kemal İvedik diye bir film olsaydı Kemal Kılıçdaroğlu mu en çok seçilen lider olacaktı veya demokrasinin en fazla geliştiği Amerika Birleşik Devletleri'nde en entel film mi acaba en fazla seyredilen film oluyor? Oradaki gişe hâsılatı nasıl toparlanıyor diye kafam bu milli irade konusunda sizleri de dinledikten sonra biraz daha karıştı. Şimdi denildi ki burada Yüksel Hoca tarafından demokrasi kapitalizmin gayrimeşru çocuğudur. Ben de kendisine soruyorum, gayrimeşru, vesaire, çocuğu mudur değil midir, spermini burjuvazi vermiş midir, vermemiş midir? Şimdi gayrimeşru çocuğu dediği andan itibaren zaten Yüksel Hoca yaptığı metafor içinde esasında demokrasinin burjuvazinin yarattığı bir kavram olduğunu beyan etmiş oluyor, ben öyle algılıyorum. Şimdi neyi tartışıyoruz o zaman, bir mükemmeli mi tartışıyoruz? Hayır. Yüzyıllar içinde galiba yaptığımız tartışmalar sonunda vardığımız nokta, demokrasinin aklen bulabildiğimiz, pratikte uygulayabildiğimiz rejimler içinde hatasının en az olan rejim olduğu. Yani İnan'dan bile çıkan bir sözdür, daha iyisini biz öneremediğimiz sürece maalesef Batının demokrasisini kabul etmek zorundayız.

Şimdi tıkanılan konu şu oluyor, bakın, milli irade Recep İvedik'i seyrediyorsa, burjuvazinin demokrasi yarattığı bir safsata, hayalse peki, demokraside ölçüm ne? Kime başvuracağız neyin demokrat olup olmadığına karar vermek üzere, yani bir dahaki hükümetin kim olacağına kim karar verecek gibi bir soru çıkıyor ortaya. Ben demokrasi ilkesi etrafında, şimdi kalkıp buradan bir sonuca varabiliriz, millet aptaldır, enayidir, hıyardır, tarikatlara uyar. Bu bir cevap, buna benim itirazım yok, o zaman burada biz demokrasiyi mi konuşacağız, yani başka ne öneriyoruz? Bakın, benim anlamaya çalıştığım şu, ben milli iradeyle aynı fikirde değilim şu an, benim ifade ettiğim fikirler belki genel kabul açısından çok düşük seviyede, ama ben yine de kendimi milli iradenin ikna edilmesi üzerine atıyorum, elimden başka hiçbir şey gelmiyor. Yani proletarya diktatöryası,

tarikatlar veya işte ben değil, ama Recep İvedik, bana öyle geliyor ki sorunu bir başkasının üzerine atarak işin içinden kurtulmak, yani öyle bir ülkede yaşıyoruz ki zaten trafik kazalarını da trafik canavarı yapıyor, biz yapmıyoruz. Trafik canavarı diye bir şey var, o geliyor, yapıyor kazaları, biz ondan suçlu değiliz. Şimdi oturup bence Türkiye'nin entellerinin şunu sorması lazım, bu kadar iyi yönlerimiz var da bizim bu millet niye bize uymuyor, niye bizi dinlemiyor? Bizim her şeye aklımız eriyor, her şeyden biz anlıyoruz, en güzel şeyleri biz biliyoruz, ama bu millet bize yüz vermiyor. Ben vallahi öyle düşünüyorum kendi adıma, ben çok iyi şeyler biliyorum, ama millete anlatamıyorum. Anlatamadığım zaman da kabahati millette değil kendimde bulmak zorundayım, benim kafam bu şekilde çalışıyor. Bir yerde Duverger diyor ki, 'milletler layık olduğu idarelere kavuşurlar'. Hazreti Muhammet de galiba bir hadisinde kafası bozulmuş ki 'neysen öyle yönetilirsin' diyor. Ben de çok kızdığım zaman 'mal bozuksa mal müdürü neylesin' diyorum, ama o malı satmak zorundayım, bundan katıyen vazgeçmemek durumundayım.

Şimdi sizleri muhafazakâr kesimler dinlediği zaman, ne olur dostluğumdan dolayı kızmayın bana, bu insanlar bize güvenmiyorsa kime güvenecekler? Bu soru soruluyor ve bu soru önemle CHP politikalarını uzun yıllar negatif etkiledi. Yani bize güvenmeyen bir demokrasi, bize güvenmeyen bir program, bize güvenmeyen en iyi sonuçlar, ben de böyle bir ortamda sizleri yakalamışken soruyorum, Allah aşkına bu milli iradenin yerine ne koyalım?

figen altuğ - Teşekkürler Ülsever. Buyurun efendim.

süha özmen - İsmim Süha Özmen, İktisat Fakültesi 1994 yılı mezunuyum. Demokrasilerde hükümetler iktidara gelirler, çeşitli uygulamalar yaparlar, yaptıkları hatalar sonucunda da seçmen bunların hatalarının cezasını verir, biz böyle öğrendik fakültede. Fakat bakıyorsunuz son zamanlarda iktidar çeşitli hatalar yapıyor, işte YGS'deki hataları görüyorsunuz, Lib-

ya'daki hataları görüyorsunuz, tam bu esnada bir bakıyorsunuz Genelkurmay bir bildiri hazırlıyor Balyoz'la ilgili, ne olduğunu anlayamıyorsunuz. Ben Cüneyt Bey'e sormak istiyorum, Türkiye'de seçmen demokrasi dışı davranışlardan etkileniyor mu, etkilendiğini düşünüyor mu? Teşekkür ediyorum.

figen altuğ - Teşekkürler. Fuat Bey, buyurun.

fuat ercan - Cüneyt Ülsever bildik sosyalist muhaliflere yönelik eleştirileri daha örtük bir şekilde dile getiriyor. Eleştiri sol muhalif analizlerin halka ulaşamadığı yönünde. Sıkça yapılan bu eleştiriye ilişkin ilk elden bir şeyler hakkında bilgi sahibi olma ile o bilginin kitleler üzerinde etkisini sağlamak eşzamanlı, sorunsuz işleyen bir süreç olmadığını söylemek gerekiyor. Daha açık bir ifade ile bir şeyin bilgisi ile onun pratik süreçlere aktarılması her zaman olası mı? Çok iyi bilmek demek onun hayata geçmesi anlamına gelmiyor ki. Yani kendi içinizde çelişiyorsunuz gibi geliyor bana, o da şu, çok iyi bilirsek o hayata geçer, hayır. Bilmeyle uygulama arasında iktidar denen bir dizi mekanizma var. Zaten siz bu topraklarda iktidarın ne olduğunu konuşmanızda anlattınız. Bürokrasisi, ordusu, polisi, medyası ile iktidar ilişkileri toplumu adeta bir ahtapot gibi milli irade üzerinde egemenlik kurmuş durumda. Diğer yandan Türkiye gerçekliği ve milli iradeyi oluşturacak gerçeklik o kadar yoğun bir değişim süreci yaşıyor ki. Son 30- 40 yıl içinde kır ve kent nüfusu hızla yer değiştirdi. Zanaatkarlık ve benzeri bir önceki toplumsal ilişkilere içkin düzenekler hızla farklılaşıyor. Bu değişen nüfus sürekli risk ve belirsizlik üretiyor. Bu ortam yukarıda işaret ettiğimiz iktidar bileşenlerinin hızla güç alıp kitleleri yeniden kendini üretecek şekilde tanımlıyor. Bu ortam da entelektüellerin, eleştirel muhalif olan kesimlerin kitle ile sorunsuz bir diyaloga girmesini beklemenin kendisi biraz idealizasyon olsa gerek. İdealize edilse bu iktidara yaranmanın dili yani son zamanlarda sol muhaliflere yüklenerek yükselenlerin dili.

Konuşmada bir diğer çelişki ise "iyi bilme" üze-

rinden yapılan açıklama. "İyi bildiğini düşünenler milli iradeyle bağlantı kuramıyor" ifadesi zaten iyi bilme olabileceğine dair bir seçkinci bakışın ürünü. Bilme aslında böyle gelmiş böyle gidecek yargısına karşı, her şeyi doğallaştırma haline karşı sadece bir ışık tutmaktır. Her şeyin aynen devam edeceği yönündeki gerçekçi olmaya çağrı bir karşı çıkış heyecanı. Gerçekliğe yapılan her çağrıya karşı söylenen her söz iktidarı görünür kılar, güç ve anlam dünyaları ile sarılıp sarmalanmış hallerinden çeker alır, çıplaklaştırır

Diğer yandan konuşmacının görmek istemediği bir diğer şey ise son dönem kitlelerin oldukça farklı alanlarda kendilerinin istek ve beklentilerine uymayan bir dizi şeye karşı çıkmalarıdır. Bu karşı çıkışlar genellikle o alanı aydınlatan entelektüel insanların az da olsa katkıları vardır. Bir diğer katkı ise konuşmacı gibi medyanın önemli isimlerinin yarattığı iktidar merkezli kamuoyunu deşifre etme hali de muhalif kesimlerin önemli çabalarından biri olmuştur.

Ama milli irade değil ama yaşanan bütünsel dönüşüme yönelik eleştirel bir şey söylenecekse 1980'e kadar Türkiye'deki dönüşüme baktığımızda o dönemin politik grupları, aydınları, entelektüelleri sürekli büyük fotoğrafa dikkati çekecek analizler yapıyordu. Şimdiyse inanılmaz bir şekilde biz belki de hayatın kendisi sosyal bilimin olgusunu değiştirdiği için hepimiz kısmi fotoğraflar çekiyoruz. Ama bu tarz bütünsel dönüşüme ait fotoğraf çekme olanakları o kadar acımasızca çekilip alındı ki insanların elinden, çünkü bir yandan iktidar yukarıdan aşağıya akademiyi çökertirken, piyasada onu çepeçevre sararak nefes almayacak hale getirdi. Çok uzattım kusura bakmayın, ama dönüp dolaşıp ah siz muhalif kesim ve muhalif aydınlar şu halkı bir türlü anlamadınız ya da daha kötüsü onları hep aşağı gördünüz dilinden rahatsız oldum. Teşekkürler.

figen altuğ - Teşekkürler efendim.

ahmet haşim köse - Ben Yüksel'in söylediği şeye katılıyorum, demokrasi kapitalizmin ger-

fuat ercan

**Bilmeyle
uygulama
arasında iktidar
denen bir dizi
mekanizma var**

cüneyt ülsever

**Burjuvazi
olmasaydı
demokrasiyi
konuşmayacaktık**

çekten gayrimeşru çocuğudur. Çocuğudur, siz çok doğru bir şey söylediniz, ama aradığınız bir alanı da ortadan kaldırıyor, çünkü hukuki dildir, yani o anlamda da demokratik dildir. Yani orada sizin son anlattığınız kısımda demokrasiyle kapitalizm arasında kurduğunuz ilişki birbirinden tamamıyla kopuk bir ilişki gibi duruyor, o zaman kapitalizme hiçbir şey söylemeyecek miyiz? Elimizde bir tek düzenlemeler, hukuki sözleşme alanı gibi bir şey mi kaldı? Oradan kalkıp mı hakikaten halka ya da kamusalığa ya da tarihe sesleneceğiz, hiçbir şey yok, nesnel bir dünya yok karşımızda. Neden mesela kapitalizm diye bir şeyi kavram olarak dışarı koyuyorsunuz, yok mu dönen bu dünyanın çarkları içerisinde bizim dışımızda kocaman bir belirlenim, burada, başka yerde, başka başka yerlerde? Beyza'nın anlattığı su öyküsü Türkiye'deki bir tek idari öykü mü, demokrasi öyküsü mü, buradaki bir düzenleme sorunu mu? Bunun Latin Amerika'da karşılığı yok mu, Asya'da yok mu, oralarda gayrimeşru çocuklar yok mu, hepsi çocuk, ama nedense hukuksal değil.

figen altuğ - Evet, buyurunuz Sayın Ülsever.

cüneyt ülsever - Ben bir kere size çok teşekkür ederim, benim söylemeye utandığımı siz söylediniz. Yani sol gerçeklerin sahilikleri lafı anlatana kadar değil mi, yani biz sol şeyler, şimdi burada ne var, bir ön kabul var ki doğrusunu biz biliyoruz diyorsunuz. Şimdi ben de diyorum ki ne malum, sizin doğrusunu bildiğini bana doğrulayın dediğimde benim elimde bir tek şey var, milli irade. Diyorum ki derdini bana anlatmak zorunda değilsin, ama derdini millete anlatmak zorundasın. Milli iradenin seni anlamadığı yerde oturup kendini sorgulamak zorundasın, ben bunu anlatmaya çalışıyorum. Şimdi çocuğundan kastım da zaten çocuğu, yani burjuvazi olmasaydı demokrasiyi konuşmayacaktık, benim söylemeye çalıştığım o. Kapitalizm eleştirilemez mi, yerden yere vurulur, demokrasi eleştirilemez mi, yerden yere vurulur. Herkes istediğini söylemekte serbesttir, ama öyle bir hava koktu ki ben hala cevabını alamadım, demokraside milli iradenin yerine ne koyacağız? Çünkü milli irade anladığım kadarıyla sizlerden biraz aptal, geri zekâlı, araya bir sürü faktör giriyor, solcuların hiç giremiyor, yani hep öbür taraf akıl ediyor birtakım meseleleri, bu taraf hiçbir şeyi akıl edemiyor, bunlar garip. İstedğini anlatmak hakkı değil mi? Hakkı, kendine kalmasın mı, doğru, o da hakkıdır, ama oturup da ya bu milli irade böyle yapıyor dendiğinde ben orada biraz rahatsız oluyorum. Bunu beyan etmeye çalışıyorum, diyorum ki, o zaman ne olur arkadaşlar, benim bulamadığım bir şey varsa bana söyleyin ben de ona hitap edeyim. Milli iradenin yerine ne koyacağız, benim sorum bu kadar basit. Ne önerirseniz önerin, bakın onu tartışmıyorum, kapitalizm iyidir, sosyalizm kötüdür, yok, böyle bir cümle çıkmadı ağızımdan, ama milli iradenin yerine ne koyacağız? Eğer bundan vazgeçersek korkum da şu, o zaman kime meramımızı anlatacağız? Biri alır da milli iradeyi malı götürürse biz de milli iradeyi boş ver, zaten Recep İvedik seyreden bir irademiz var dersek o zaman ne yapacağız biz? Ben şeyimi söyleyeyim, ben yapılan işin yanlış olduğunu 12 Haziran akşamına kadar söyleyeceğim, ondan sonra milli iradenin dediği olacak, bu sefer milli iradenin yanlış söylediğini söyleyeceğim. Ancak milli iradeden başka herhangi bir irade aramayacağım, onu söylemeye çalışıyorum ben. Siz ne arıyorsanız ne olur biri kalksın bana desin ki, milli iradenin yerine şunu koyalım, daha iyi olur.

figen altuğ - Fuat Bey, kısa olmasını rica ediyim, çünkü iki kişi daha söz istedi.

fuat ercan - Çok kısa, sadece milli irade bizim genellikle ifade ettiğimiz çok genelleştirici bir şey, milli irade şöyle bir şey olabilir -ki oluyor zaten- derelerine el konanlara çağrı yaparsanız milli iradenin parçasıdır. Gidip eğitim hakkı elinden alınanlara çağrı yaparsanız, milli iradenin parçasıdır. İşsiz kalanlara çağrı yaparsanız, yani önemli olan milli irade hukuki bir dil ya da siyaset bilimi içinde kalarak değil, zaten Türkiye'de milli iradenin parçaları parça parça birikim sürecinin parçalarına dönüşüyor. Kent-selinde yapılanma mı dersiniz, kırdan kente

dönüşüm, bunların her birini kendi dilinde deşifre edip o kitlelerle sivil toplumcuların söylediği, 24 saat vatandaşlık dedikleri şeyi muhalif kesimler de yapacak, sahici olacak, ona katılıyorum. Su mücadelesindeki köylü kardeşimizin yanında olacak, arkadaşımızın, kadının yanında olacak, kentteki evi başına yıkılanın yanında olacak. Türkiye'de milli iradenin yüzde 90'ı belki tokat yemiş durumda, ama milli irade diye tanımlanamaz bu, farklı toplumsal güçlerin tokadını yiyen farklı kesimleri örgütleyip bir arada, bir platformda toplanmak gerekiyor. Yani milli irade diye çok, kendiniz hep iki düzlemde, kendi kendinizi tuzağa atıyorsunuz.

cüneyt ülsever - Milli iradeye ben karşı çıkmadım.

fuat ercan - Milli iradeyi oluşturan Türkiye'deki somut olarak bu sistemden tokat yiyen insanların o tokat yeme hallerini organize hale getirip görünebilir kılınabilirse o milli irade zaten oluşmuş demektir.

cüneyt ülsever - Bu cümlelerinizi milli irade katıyen anlamaz efendim, size garanti ediyorum.

figen altuğ - Teşekkürler, efendim arkadan bir el kalkıyor, buyurunuz efendim, en son sözü Cengiz Arın Hocamıza vereceğim, tartışmamıza daha sonra dışarıda devam edebiliriz. Buyurun efendim.

salondan - Zaten bugünkü sempozyum bu sorduğumuz sorulara bir yanıtı açıklıkla veriyor; geçmişin mirası geleceğin beklentisi arasında Türkiye. Şimdi bizim geçmiş mirasımız ne? 1514 Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı. Ne yapmış? Doğuda Şah İsmail'i yenmiş nokta koymuş, gitmemiş bir daha. Sonra ne yapmış? 1517'de Ridaniye Meydan Savaşını yapmış, gitmiş halifeliği de almış. Bir kere tarihi mirasımız bu, bu halk, yani bilhassa doğu bu mirasla büyümüş ve buraya da biz dokunmamışız, kendi hallerine bırakmışız, bu bir. İkincisi sabah herhalde, konuşan bir arkadaşımız Mehmet Uzun'un öykülerinden, hikâyesinden bahsetti. Nar Çiçekleri'nde güzel bir yazar, narçiçeklerini anlatıyor, ama Yitik Bir Aşkın Gölgesinde okuduğunuzda siz hala ora-

daki şıhların, ağaların, seyitlerin, Kürt beylerinin övüldüğünü görüyorsunuz. Şuna giriyorum, yani Nazım'ın dediği gibi doğudaki bu mirası yıkmadan, yani karayılan karayılan olmadan önce nasıl Antep köylüklerinde ırgatsa, doğudaki bu adamların altına at vermeden, yani orayı siz kalkındırmadıktan sonra Duverger'in dediğine gelirsiniz, milli iradeden hiçbir şey olmaz. Çünkü o ekmek verene, bir kilo kömür verene, şeker verene biat edecektir, biat kültürünü yıkmamız lazım, onun için de doğuyu kalkındırmamız lazım. Benim söyleyeceğim bu kadar.

figen altuğ - Teşekkür ederim efendim, son olarak Cengiz Bey, buyurunuz.

cengiz arın - Teşekkürler. Şimdi Profesör Oktay ilk konuşmayı yaptı ve tek tip demokrasi varmış gibi bir demokrasi anlayışını ortaya koydu. Cemil çok iyi biliyor, demokrasi yalnız burjuva demokrasiden ibaret değil, belki farklı sınıflandırmalar yapılırsa farklı tartışmalar olabilir. Biz derslerimizde sosyalist demokrasiden söz ederiz, temsili demokrasi ve doğrudan demokrasi ayrımı yaparız. Temsili demokrasi içinde de çok sayıda alt demokrasi biçiminden söz ederiz. Bunlar içinde koruyucu demokrasi var, dönüştürücü demokrasi var, bir bakıma liberal demokrasinin uzantısı müzakereci demokrasi denilen bir demokrasi anlayışı var, ama radikal demokrasi, bir de doğrudan demokrasi var. Doğrudan demokrasiden söz ederseniz, sosyalist demokrasiden, milli irade gibi içi bütünüyle boş bir kavramdan söz etmezsiniz. Komünler vardır, daha yerel birimler vardır ve insanların sorunlarına doğrudan çözüm aramaları, kaynakları, yani toplum düzeyinde de kullanırsınız, yerel düzeyde de kullanma hakkı ve söz hakkı vardır. Bu bütün devlet örgütlenmesine kadar uzar. Bence perspektifi biraz demokrasi kavramını çeşitlendirerek genişletmekte yarar var. Bu bize geleceğe yönelik olarak da bir perspektif sağlar diye düşünüyorum. Çok dar bir liberal ve burjuva demokrasisi sınırı içinde milli irade var, ben seçmenin görüşüne saygılıyım, değişim, burada diğer bütün üç konuşmacı çok so-

cengiz arın

Doğrudan demokrasiden söz ederseniz, milli irade gibi içi bütünüyle boş bir kavramdan söz etmezsiniz

cevat öneş

PKK olmasaydı da esasinda Kürt sorunumuz vardı

mut, net sorunları ortaya koydular, çeşitlendirim derim kavramımızı. Teşekkür ederim.

figen altuğ - Çok teşekkürler. Efendim tartışma ortamını kapatamayacağız gibi gözüküyor, buyurunuz.

serhat pekçiner - Merhaba, Cevat Beye bir soru soracağım. Şimdi değişik toplumlarda, ortamlarda Kürt sorununun rahatça konuşulabilmesini söylediler. Acaba PKK olmasaydı Kürt sorununu konuşabilecek miydiniz? PKK'yı da biraz anlatarak bize anlatır mısınız? Yani PKK Kürt sorununun Türkiye'de konuşulmasına bir araç oldu mu, olmadı mı, onu öğrenmek istiyorum.

cevat öneş - Tabii Kürt sorunu tarihi bir mesele, bize 1800'lü yıllardan, Osmanlı'dan intikal eden, devraldığımız bir mesele. Ben olaya şöyle bakıyorum, Kürt sorunu bir demokrasi meselesidir, derinlikli, nitelikli demokrasi meselesidir. Türkiye nitelikli demokratik bir sistemi zamanında yakalayamadığı için, kurumsallaştıramadığı için Kürt sorununu çözememiştir. Kürt sorununu çözemediği için de PKK Kürt sorununun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu gerçeği tespit etmemiz lazım. Bugün Kürt meselesine yaklaşımda özellikle Kürt siyaseti PKK meselesine PKK silahlı mücadelesi olmasaydı Kürt sorununu biz bugün bu seviyede tartışamazdık şeklinde genel bir algıya sahip. Bunda haklılık payı da var, ama PKK olmasaydı da esasında Kürt sorunumuz vardı, sadece PKK tetiklemiştir. Bu meseleyi tartıştırmıştır ve biz Kürt sorununu ancak demokratik sistemimizi derinleştirerek çoğulcu bir düşünce, zihniyet yapısı içerisinde eşitlikçi, insan eksenli bir yapı, anlayış içerisinde Kürt meselesini çözebiliriz. PKK meselesi silahların bırakılması meselesi olarak bu demokratik sürece paralel devlet tarafından alınması gereken bir güvenlik tedbirleri bütünüdür, ama demokratikleşmeden koparılamaz, paralel götürülmesi gereken bir gerçektir, bu şekilde cevaplayabilirim.

figen altuğ - Teşekkürler efendim. Konu demokrasi olunca müdahale etmek her zaman

zor oluyor tabii ki. Ben keyifli bir tartışma ortamı yarattıkları için öncelikle konuşmacılarımıza, daha sonra da salonda bulunan sizlere teşekkür etmek istiyorum. Bu oturumu kapatıyoruz, ama 35. Haftamızı kapatmak herhalde Cemiyetimizin Başkanına düşüyor. Onu kürsüye davet ederken ben sizler adına konuşmacılarımıza tekrar teşekkür ediyorum.

vahap adıyaman - Evet, üç gün, altı oturum, gerçekten yorulduk diye başlayacaktım, ama yorulmadığımızı salonun panele aktif katılımından görüyorum. Gerçekten 35.'sini gerçekleştirdik, biz bazen çok övünürüz İktisatçılar Haftasıyla çok iyi organizasyon yapıyoruz diye, 35 tane aralıksız İktisatçılar Haftasını düzenlemek artık bir gelenek oluyor, bir alışkanlık oluyor. Ancak 35 de düzenleseniz, belki 70 de düzenlese yine her iktisatçılar haftasında bazı eksikleri, bazı daha iyi yapmamız gereken noktaları tespit etmeye çalışıyoruz. Bu anlamda bu İktisatçılar Haftasında da benim gözlemlerim oldu, mutlaka katılımcıların, panelistlerin, izleyicilerin de gözlemleri olmuştur. 36. İktisatçılar Haftamızı bundan daha başarılı yapmamız için bu süreç içerisinde bize değerlendirmelerinizi ve önerilerinizi iletirseniz çok memnun oluruz. Çünkü 36.'yı 35.'den daha iyi yapmak gibi bir görevimiz var.

Şimdi bu haftada açılış konuşması, oturum başkanı, panelist, armağan alanlar ve verenler üzere toplam 39-40 kişi konuşmacı olarak, konuşma yaparak katkı sundular. Dört katılımcı katılmadı ve üç gün boyunca salon bu katılımcıları, konuşmacıları dinledi, izledi ve değerlendirmeler yaptı. Ben başta Alpay Biber olmak üzere İktisatçılar Haftasını düzenleyen Komisyonumuza teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca tabii 39-40 civarında katılımcıya, açılış konuşması yaparak, oturum başkanlığı yaparak, panelist olarak katılarak böyle önemli katkılar sundukları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Bir başka nokta tabii bu etkinliği yapmak için gayet tabii desteğe ihtiyacımız oluyor ve bu desteği sağlayan, ekonomik anlamda sağla-

yan başta Garanti Bankası ve Ziraat Bankası olmak üzere arkamda listesi görülen sponsorlarımıza teşekkür etmek istiyorum. Şimdi bu yıl benim gözlemediğim üç şeyden birisi şu oldu, belki salonun konumundan diye düşünebiliriz, birinci gün öğrenci katılımı çok yoğun olmasına rağmen, ikinci ve üçüncü günlerde öğrenci katılımımız biraz düşük oldu. Uzun yıllardır aslında bu gözlemi yapıyoruz, belki önümüzdeki İktisatçılar Haftası'nda bu konuyu yeniden değerlendirmeye alma ihtiyacı var diye düşünüyorum.

İkinci tespitim -bu elimizde olmayan sebeplerden dolayıdır- İktisatçılar Haftası'nın altı oturumunu gözlediğimizde bazen kantarın topuzu sağa da kaçabiliyor, sola da kaçabiliyor. Bu kesinlikle organizasyonu, yani İktisatçılar Haftası'nı düzenleyenlerin tercihi değil. İktisatçılar Haftası'nın geleneği bilindiği gibi her görüşten, her düşünceden, her kesimden katılımcıların temsil edilmesi. Ancak bu son İktisatçılar Haftası için şunu söyleyebilirim, bazı oturlara maalesef iktidar partisini katılımcıları biz davet ettiğimiz halde katılmadıkları için öyle bir eksikliği de gözlemlemiştik.

Hepinize katıldığınız için, verdiğiniz katkılar için, emekleriniz için çok teşekkür ediyorum. Seneye 36. İktisatçılar Haftasında görüşmek üzere saygılarımı, sevgilerimi sunuyorum.

Dipnotlar:

- 1 http://www.evrensel.net/v2/haber.php?haber_id=40561
- 2 http://www.abgs.gov.tr/files/pub/turkey_to_europes_future.pdf
- 3 <http://www.omv.com: power plant projects>
- 4 <http://www.omv.com :gas logistic projects>
- 5 Bakü-Ceyhan-Tiflis Boru Hattını yapan, vadilerde HES'leri olan şirketten sponsorluk alan STK (şirketi) gibi

vahap adıyaman

**İktisatçılar
Haftası'nın
geleneği bilindiği
gibi her görüşten,
her düşünceden,
her kesimden
katılımcıların
temsil edilmesi**

ABONELİK FORMU

Ad Soyad :
Adres :
TC Kimlik No :
Telefon / Faks :
Abone bedeli tutarı :

..... Bankası'na yatırdım, makbuz fotokopisi ektedir.

İ.Ü. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti İktisadi İşletmesi
Garanti Bankası Harbiye Şubesi
HESAP NO: 078-6299680
IBAN: TR93 0006 2000 0780 0006 2996 80

Nakit ödemek istiyorum. (İstanbul için geçerlidir.)

Kredi kartı hesabıma borç kaydediniz.

Visa Master - Euro Card Diners Club

Kredi Kartı No:

Son Kullanma Tarihi:

Kart Sahibi:

İmza:

İFMC Tel : (0212) 252 61 30

İFMC Faks : (0212) 292 60 85

Yıllık abonelik bedeli 60 TL.

İFMC Üyeleri, öğrenci ve öğretim üyeleri için 50 TL.